

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANILARLA YURTTAN SESLER

Öğretmenim, nerede bulurum seni?

Şefik Öztürk

ceres
YAYINLARI
BİYOGRAFI

ANILARLA YURTTAN SESLER

Öğretmenim, nerede bulurum seni?

ŞEFİK ÖZTÜRK

CERES | BİYOGRAFİ

ŞEFİK ÖZTÜRK

1939 yılında Gümüşhane'nin merkeze bağlı Alemdar köyünde doğdum.

Çocukluk yıllarım İkinci Dünya Savaşı'nın sebep olduğu yoksulluk ve sıkıntılı günler içerisinde geçti. Üstelik büyük Erzincan depreminin yörede yarattığı korku, acı ve tedirginlikle yaşanan dönem.

İlkokulu 45 dakika uzaktaki Fevzi Paşa İlkokulu'nda, ortaokulu yanan tarihi Gümüşhane Ortaokulu'nda okudum. Köyümüze bir buçuk saat çeken yolu, yürüme gidip gelerek okudum.

Sonra Trabzon Öğretmen Okulu'nu yatılı öğrenci olarak okudum. 1956 yılında mezun olduktan üç ay sonra Kelkit'in Güneyçevirme Köyü'ne, henüz inşaatı bitmemiş ikokuluna atandım. İki yıl görevden sonra okuduğum Fevzipaşa İlkokulu'na atandım.

Dört yıllık ilkokul öğretmenliğinden sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat bölümünde okudum. Mezun olunca Kars'ın Susuz ilçesindeki Kazım Karabekir Öğretmen Okulu'na atandım. Oradan Trabzon Öğretmen Okulu'na nakledildim. Orada da öğretmenim, onun öğretmeni varken üç kuşak birlikte öğretmenlik yaptık.

Askerliğimden sonra da Lüleburgaz Keprirtepe Öğretmen Okulu'na atandım. Son olarak Karamürsel Lisesi'ne nakledildim. Oradan emekli oldum.

Edebiyat sevgim ortaokulda Türkçe öğretmenimizin sınıfa getirdiği Aşık İlhami'nin kendi şiirlerini sazla çalıp söylemesi ile şiirle başladı. Şiirlerimde köy yaşamı, toplumsal konular, doğa, adaletsizlikler, dertler, umutlar ve sevgi temalarını işledim. Ayrıca öğretmenliğimle yurdun değişik bölgelerindeki gözlemlerimi kitaplaştırdım. Kitabımın son bölümünde toplumumuzun gelişmesi için bir takım düşüncelerimi yazdım. Öğretmenlik tespitlerime dayanan basıma hazır yardımcı ders kitapları hazırladım. Bazı antolojilerde yer alan şiirlerim oldu. Görev yerlerimdeki yerel gazetelerde yazdım. Halen Gümüşhane'nin Kuşak-kaya Gazetesi'nde yazmaktayım.

CERES YAYINLARI 171
Biyografi 9

Anılarla Yurttan Sesler
Şefik Öztürk
Şefik Öztürk © Ceres Yayınları

Bu kitabın tüm yayın hakları Türkiye’de
Ceres Yayınları’na aittir.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar
dışında yayıncının izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Basım, Ocak 2019

Yayın Yönetmeni: Tuğba Dedeoğlu Demir
Editör: İlkay Öztürk
Mizanpaj: Hakan Demir
Kapak Tasarım: İlkur Cana

Baskı ve Cilt
NET Kırtasiye Tanıtım ve Matbaa
San. Tic. Ltd. Şti.
İnönü Cad. Beytülmalcı Sk. No: 23/A
Gümüşsuyu-İstanbul
Matbaa Sertifika No: 13723

CERES EĞİTİM VE YAYINCILIK
TİC. LTD. ŞTİ.
Fahrettin Kerim Gökay Cad.
Emin Sağlam Apt. No: 227 K:7 D:15
Göztepe, Kadıköy - İstanbul
Tel: 0216.566 15 51
www.ceresyayinlari.com
iletisim@ceresyayinlari.com
Yayınevi Sertifika No: 40075
ISBN: 978-605-2048-74-0

ANILARLA YURTTAN SESLER

Öğretmenim, nerede bulurum seni?

Şefik Öztürk

Önsöz

Trabzon Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra, bir başka heyecan doldurmuştu içimi. O günlerimdeki meraklı heyecanım hala çeşitli vesilelerle hep hafızamda canlanır. “Acaba atamam ne zaman, nereye yapılacak” diye merakım, heyecanım gün geçtikçe daha da artıyordu. Köyün muhtarı bir gün Gümüşhane Milli Eğitim Müdürlüğü'nden bir çağrı yazısı getirdi. Dairesine gidip kendimi tanıttığımda, heyecanımı gören Müdür Bey beni oturarak çağırma sebebini anlattı. Dedi ki: “Sen de yeni, okul da yeni, seni Keklit ilçemizin Güneyçevirme Köyü'ne tayin ettik. Başarılı olacağına inanıyorum. Evrakını al git, görevine başla.”

Böylece 1956 yılında mezuniyetimin üçüncü ayında öğretmenliğe adımımı atmış oldum.

Görev yerine gittiğimde okul binasının inşaatı daha bitmemişti. O yıllarda, mevzuat dolayısıyla devlet köylerdeki okul binasını yaptırıp öğretim için gerekli eşyaların sağlanmasına köy bütçesine bırakıyordu. O zamana kadar okul için para vermeyen köylülere bu yeni açılan harcama kapısı zor geldi.

Mesleğime zorluklar içinde başladım. Dört yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Edebiyat Bölümü'nde okuyup mezun oldum. Öğretmen okullarında seçilen mezunlar arasında çekilen kura ile Kars'ın Susuz ilçesindeki Kazım Karabekir Öğretmen Okulu'na atandım.

Yurdumuzun doğu bölgesinden batı bölgesine kadar değişik bölgelerde öğretmenlik yaptım. Bulunduğum bölgelerde halkımızın sosyal durumlarını, yaşam tarzlarını,

ekonomik durum ve yoksunluklarını halkın çoğunluğunun kültür düzeyinin çok düşük olduğunu gözlemledim, yakından tanıdım. Yine bir çok kamu yatırımlarımda yapılan ihmal ve yanlışlıklar, özensizlikler noktalarında gözlemlerim oldu. Bu gözlemlerime dayanarak gelişmişlik yolunda ilerlemede ülkemizde bir takım olumsuzluklara neden olan zihniyet ve tutumların giderilmesi tavsiyelerimi dillendirmeye çalıştım. Ancak bilinmeli ki, çağdaş uygarlık içinde gelişmiş olabilmek için daha bir çok alan var.

Umuyorum yakın gelecekte anılarını yazacak olanlar daha ferah daha huzurlu daha güvenli, çağdaş uygarlığa sahip, daha gönençli bir ülkenin bireyleri olarak yazacaklarıdır.

Şefik Öztürk

Öğretmenin Ardından

*Nasıl anlatayım bilmem acımı
Giymiştin başına hayat tacını
Her derdin bilirdin son ilacını
Ruhlara haz ararken görsem seni.*

*Fikir eczanenden ilaç alsam da
Öğretmenim nerede bulurum seni?*

*Biz senden öğrendik sevgiyi, arı
Kültürdür vatani yaşatma varı,
Bu yurt öğretmenden bekler imarı.
Ülkünde taht kurarken görsem seni.*

*Yolunda yürürken her an ansam da
Öğretmenim nerede bulurum seni?*

*Diyordun: “Cehalet en vahşi düşman
Kurtuluşumuzdur, yendiğimiz an
Olmayın, bilimden gayriye kanan.
Yaraları sararken görsem seni.*

*Özleminle ömür boyu yansam da
Öğretmenim nerede bulurum seni.*

BİRİNCİ BÖLÜM

...Kerpiç bir dağ köyünde hayata açtım gözlerimi. Ekim biçme zamanı. Tarla kenarındaki ahlat dalında kuruldu ilk salıncağım. Orak şıkırtıları arasında ilk kır havasını soludum. Çocukluğumu, ilkokul yıllarını köy işleri arasında yaşadım.

Sonra okul yolunda şehirler gördüm. Köyümden uzak, büyük değişik kentler tanıdım. Bir köy öğretmeni olarak köyde hizmetle mesleğe başladım.

Aradan yıllar geçtikçe yurdun çeşitli yörelerinde çalışma ve değişik bölgeleri tanıma olanağı buldum. Daha büyük okullarda görevimi sürdürdüm. Çok çeşitli olayları ve yaşantıları içinde gördüm.

Gelin şimdi birlikte yola çıkalım, birlikte yaşayıp birlikte görelim. İçimizde duyalım.

İLK MESLEK YOLU

İlköğretmen okulunu bitirince iş atanmamın çıkışına kalmıştı. Sabırsızlıkla ve ilk mesleğe atılma heyecanı ile bekliyordum. Ağustosun bitimine doğru atanma emri bulunduğum ile geldi. Milli Eğitim Müdürlüğü de beni yakın ilçenin köyüne atadı. Bunu ilk öğrendiğim gün, Milli Eğitim Müdürü: “Okul da yeni, sen de yeni. Ne yaparsan yap.” dedi.

Köyümü, okulumu çok merak ettim. Hemen gidip görmek istiyordum. Ertesi gün bir de arkadaş buldum. Alucra’da benim köyüme yakın bir köye yeni atanmış tanıdık bir öğretmen.

Yerlerimizi görüp tanımak üzere yola çıktık. Sabahleyin erkenden bindiğimiz posta kamyonu bizi gideceğimiz yere ulaştıracaktı. Çevrenin yabancısı olduğumuz için nerede ineceğimizi bilmiyorduk. Ağustos güneşinin kızgınlığında toprak yoldan kalkan tozlar, sallantılı kamyon üstü, bizi bitkin duruma soktu. Sabahleyin ne yiyebilmişsek hepsi beri boşalttık. Yollar bir türlü bitmek bilmiyordu. Geldik haberini dört gözle bekliyorduk.

Şoför o çevreyi tanıyordu. Köylerimizin adlarını ona söylemiştik. İşareti o verecekti. Nihayet öğle geçerek bir yol ayrımında kamyonu durdurdu. Yolu tarif ettik. Anladık ki Kelkit’e yaklaştık.

Arazi geldiğimiz yerden çok ayrı görünüşteydi. Her taraf dümdüzdü. Ova, çok yüksek olmayan bizden çok uzakta görünen dağların eteklerinde son buluyordu. Ağaçasız, kurak ekin tarlalarının kırmızı sarısının kapladığı bir düzlük.

Biraz ötemizden akan, suları iyice azalmış bir derenin kenarlarında yer yer öbeklenmiş söğüt kavak ağaçlarının yeşillikleri, bu değişmeyen görüntüyü parçalıyordu. Tarlaların dışında kalmış kısımlarda ise kurumuş ot artıkları topraktan seçilmiyordu. Yavaş yavaş yürümeğe koyulduğumuz kağrı yolunun kıvrımları toprak ve ekinlerin sararısında, bazen gözden yitiyor, bazen belirliyordu.

Arkadaşım üç yıllık öğretmendi. Köy yolunda bana ilk meslek anılarından anlatıyordu. Çok tatlı ve heyecanlı anlatışı, benim merakla dinleyişim ovanın bunaltıcı sıcaklığını sanki serinletiyordu. Yolu kısaltıyordu.

Önce benim köyüme gidiyorduk. İşte görünmeğe başlamıştı. Ama ova yolu bu. Görünen yere varmak uzun zaman istiyordu.

Köye yaklaştığımız zaman sap taşıyan kağrı gıcırıltıları, harman makinesinin pervane sesleri, döven süren çocukların ince çığlıkları birbirlerine karışıyordu. İki saatlik yürüyüşten sonra köyün ilk harmanına vardık.

İlk selâm verdiğimiz bir delikanlı oldu. Elindeki harman çatalını bırakarak alnının terlerini gömleğin eteğiyle sildi. “Ne yaparsın, ireçberlik hali.” diye gülümsedi. Selâmımızı aldı. Sonra yaklaşarak,

-Hoş geldiz efendiler, hayırdır, ııallah. Ne işnen!

Biz de:

-Hoş bulduk. Şöyle okulu görmeğe geldik, deyince,

-Yohsa siz bizim öğretmenler mi olacahsınız? diye gözleri sevinçle ateşlendi, parladı. Gülümsememizden tahmininin doğru olduğunu anlayarak daha da sevindi. Yeniden hoşbeş etti. Döveni küçük bir çocuğu bırakıp bizimle okula geldi.

Doğru, köylü yapısına benzemeyen inşaata gittik. Duvarlar daha yarımdu. Ustalarla işçiler çalışıyorduk. Muhtarın tarlada olduğunu onlardan öğrendik. İnşaata gezdikten sonra oradan ayrıldık. Yanımızdaki delikanlı:

-Gusura bahmayın ağbeyler, şu harmanı dönderim. Siz bu duvarın kölgesinde hale oturun. Gelür eve giderük. Serinlersiz, gayvaltı yaparsız.

Yanımızdan ayrılırken birden döndü :

-Biz ohuyamaduh. Bizden sorakiler barım okul üzü görecekler. Ne niymet.

Evlerde şenlik yoktu. Harmanlarda çocuklar ve kandınlar döven sürüyorlardı. Böyle, harmanın harmanda, tarlanın tarlada olduğu zamanlar köylünün en sıkın iş zamanlarıdır. Uyku rahat nerde?

Biraz ötede tıraşıyla aksakaları birbirine karışmış bir dedeye rastladık. İri yapılı ve yaşından çok daha dinç görünen bir koca. Düz toprak damda kurumağa serilmiş bulgurları kolluyor. Sırtını kerpiç duvara vererek oturmuş tavukları, serçeleri yaklaştırmıyor. Bizi görünce bir silkinişte ayağa kalktı. Buyurun etti. Okulu ve köyü gezip görmeğe geldiğimizi söyleyince:

-Siz herhalde yeni mualim efendilersiniz,

Muhtarı aradık bulamadık, deyince de:

-Muhtarı ne edecehsiz. Ahşam galırsız, herkes de gelür. Gonuşur tanışırdık.

Çok kalamayacağımızı belirtince hemen damın kenarına yaklaştı.

-Nihat! Nihat! diye seslendi. Birkaç dakika sonra yalın ayak, sırtında bezden kısa kollu iç gömleğiyle koyu kahve gözlü küçük bir delikanlı koşarak yanımıza geldi. Sıklaşan

nefesiyle burnu kabarıp diniyordu. Torun olduğu anlaşılıyordu. Dede onu bir koşu eve yolladı. Az sonra bir büyük bakır taş dolu ayranla Nihat tekrar geldi.

-Hele bir ayranımızı için efendiler. Gene gidersüz. Daha ahşama bir sene var.

Birer bakır maşraba ayran içtik. Sıcakta ne de iyi sarmıştı. Ayrılırken:

-Muhtara selâm söyleyin. Okulun inşaatına daha gayret etsinler. Biz yakında yine geleceğiz, diye vedalaştık. Dede bizi yol ederken :

-Mualime efendiler! Ohuma yazması olmayan adam da adam mıdır? Askerdeyken agamgile mehtup yazdırmak için ne sıhıntılar çektiğümü heç unutmam. Koca bölükte iki gişi yazma bülürdü. Mektabın gıymatını biz bilmesek kim bülecek. Siz heç merakta galmayın.

Ceketlerimiz kollarımızda yola koyulduk. Gideceğimiz öteki köyün yolunu bize bir küçük gösterdi. Ağustosun güneşi altında yolumuz olduğundan çok uzadı. Dedenin okula kavuşma sevinci içinde bize söylediği arzulu ve güvenli gözler yolda konumuz oldu. Yurdumuzun çeşitli yönlerdeki durumu, aklımızın erdiği kadarı ile o konu çevresinde, bir de bizde dile geldi.

Ağgi köyü daha büyük görünüyordu. Üç saat yürüdüğümüz gölgesiz yollarda başkaca da köy geçmedik. Buğulanmış bir sarılık içinde bazen yitip, bazen görünen incecik keçi yolu kıvrımları çıplak yamaçları nasıl da geriye bırakıyordu. İşte koca köyün sacı tek yapısı iyice seçilmeye başladı. Yaklaşıkça bizi kendine çekti. Doğru bahçesine vardık.

Yapım tarihinin çok eski olmadığı anlaşılıyordu. Gölge yerlerindeki tahta kısımların renkleri daha iyice

pörsümemişti. Ama sıvaları yer yer dökülmüş, köşeleri yıkmıştı. Yaz tatilinin ıssızlığında çok camları kırılmış, bahçesinin gölgelikleri kuzu, köpek dana yatağı olmuştu.

Bizi okulun çevresinde dolaşır gören birkaç köylü yanıma gelip selamlaştı. Onları görenler geldi.

Derken hayli kalabalık olduk. Ço arada bizi hoş geldiniz diyen orta yaşlı bir palabıyk, kendini muhtar diye tanıttı. Arkadaşın, onların okula öğretmen olarak geleceğini bildirdik.

-Ya çok şey... Diye sevindiler. Muhtar bizi odasına götürdü.

Oda, dış görünüşünün düzgünlüğüyle öteki yapılardan farklıydı. Alt katı ahır, üst kat odaydı kışın hayvanların sıcağından yararlanmak çok önemli. Bu ağaçsız, sert iklimli köylerde. Süpürgeyle çırpma (badana) yapılarak beyazlatılmış toprak sıvalı duvarlara gümülü, işlemeli kapaklı dolaplar ilk olarak gözüme takıldı. Küçük küçük demirli pencereler içerinin ağustos öğlesinde bile serin kalmasını sağlıyor. Toprak damı üzerine almış kocaman ağaç kirişler duvardan duvara uzanıyordu. Onların aralarını da birbirine bitişik şekilde dizilmiş yuvarlak mertekler dolduruyordu. Muhtara :

-Bu ağaçsız, ormansız arazide bu kocaman ağaçları mertekleri nasıl buldunuz? Nereden getirebildiniz? Sonra şu duvarları çevreleyen bu kadar dolap neye gerek, diye sordum. Muhtar anlattı:

-Bizim köyün başları vaktiyle böylecene ormanlıgıymış. Bu oda da dedemin dedesi zamanında yapılmış. İşte bu görünenler o vahtın nişanları. Duvardaki dolaplara gelünce, bizim odalardan konuk esgük olmaz. Onlarda çay gayfe takımları, gazocağı kimin bazı ilâzımlı hacatlar bulunur.

Aradan çok süre geçmemiştir daha. Bir delikanlı, kucağında geniş bir bakır tepsi ile odaya girdi.

-Peki ama bizim ac olduğumuzu size kim söyledi, diye takılmak istedik. Muhtar:

-Bu nevahıt, deyip sofrayı pencerelerin önündeki geniş sedir üzerine kurdu.

-Hele buyurun, garnınızı bir doyurun, daha çok gonuşuruk. Bir yandan da odaya serpiştirilmiş iri iri minderleri yer sofrasının çevresine topladı.

Sofrada yoğurt, bal, yağda yumurta, tandır lavaşı, iki el havlusu, üç tane odun kaşık vardı. Komşulardan da çağırdık ama yemeğe yaklaşan olmadı. Yemekten sonra ellerimizi kapı önünde ibrik sabunla yıkarken gölgelerin iyice uzadığını gördük. Güneş uzak tepelerin ardından son ışıklarını gönderiyordu.

Bucağa çıktığını öğrendiğimiz yola döndüğümüzde artık ceketlerimizi kolumuza alamadık. Ama serinde daha çabuk yürüyorduk. Yine köylüler üzerine edindiğimiz gözlemleri, okulların durumunu, ne zaman tekrar gelebileceğimizi konuşuyorduk yol boyunca. Akşam kararırken şoseye indiğimizde bir kamyona rastlamamıza çok sevindik.

“SEN DE YENİ OKUL DA”

Okulların açılma zamanına az kalmıştı. Benim okulum yeni yapılmakta olduğundan daha da erken gittim yeni görev yerime.

Artık köyün yolunu öğrenmiştim. Şose üstünde yol ayırımındaki üç tane büyük söğüt ağacı çıplak düzlük içinde belirgin yol göstericiydiler. Şimdi, daha köyün seçilebildiği kadar uzaklıkta bembeyaz duvarlı, kırmızı çatılı bina insanın gözünü çekiyordu. Bu ilk görünüş içimde bir kıpırdanma, bir heyecan kabarttı. Hayallerimin tazeliğinde kıvrım kıvrım yolu nasıl bitirdiğimi anlamadım. Davul zurna sesinin gelişiyle bir düğüne rastladığıma ayrıca sevindim.

Doğruca çalgının geldiği düğün evine vardım. Selâm verip kendimi tanıttım. İri yapılı, esmer pala bıyıklarıyla dikkatimi alan bir orta yaşlı yaklaştı.

-Öğretmen efendi hele ırahat et. Eşyaların gelir. Düğünümüze eyi rastladın. Hemen üç kişiye kağrı koşmalarını şoseden eşyalarımı getirmelerini tembihledi. Az sonra da pala bıyıklı Efendi'nin köyün “Delikanlı Başkanı” olduğunu öğrendim.

Delikanlı başkanlığının köylerimizde önemli bir yere sahip olduğunu, bir sosyal örgütlenme ruhunun temsilciliğini yaptığını belirtmeliyim hemen.

Düğün, bayram ya da herhangi bir eğlencenin görev bölümünü yapıp yürütmek. Yahut işsiz kış gecelerinde bir araya toplanıp eğlenmek, sohbet etmek ve boş günleri daha hoş geçirmek. Böyle zamanlarda köyün delikanlılarını bir araya toplamak, onlara önderlik etmek. Bütün bu işlerin düzenlenmesi Delikanlı Başkanı'nın görevi. Hele komşu köylerdeki düğünlere, bütün köy gençlerinin

çağrılması halinde. Yahut başka köyden gelin getirmek üzere toplanan düğün alaylarının düzenlenmesinde, başkanlık daha da önem kazanıyor. Böyle durumlarda gerekli işleri, eğlence programlarını nizasız yürütme gibi bütün organize işlerinin düzgünlüğü ve güzelliği bu Delikanlı Başkanı'nın becerisine zeka işlekliliğine bağlı.

Akşama doğru eşyalarım geldi. Okul henüz içine girecek durumda getirilememişti. Köy odasına yerleştim.

Yeni köyüm çıplak bir dağın yamacına yaslanmıştı. Güneş doğuştan batıncaya kadar eksilmiyordu. Onun içinde çevrenin çok köylerinden daha sıcaktı. Güneye yüzünü dönmüştü. Adından da bu özelliğini anlamak mümkün? Güneyçevirme Köyü.

Önünde uzanan geniş düzlükler içine serpilmiş çok köyler kuşbakışı seyrediliyordu. Nedense güney çevirme alçakları diğer köyleri bırakmış, yükseğe çekilmişti. Ama yazın serinliğinin, ovanın bölgesiz sıcağından kaçmanın sıkıntısının kışın çekildiği daha şimdiden belli oluyordu. Geceleri üşüyordu insan.

Ertesi sabah okulu tekrar gezdim. Bir an önce noksanların tamamlanması için ne yapılabileceğini de hesaplıyordum. Bir yandan da güneşe karşı bakan köyde ve okul binasında biricik dersanenin neden kuzey tarafa yapıldığını, pencerelerinin kuzeye doğru hızlanan yükseltiye açılmasının nedenlerini düşünüyorum.

İşe, döşeme kapı ve pencereleri yıkatmakla başlamalıydım. Bunu da köyün tarihinde ilk kez okul defterine kayıt olma şansını kazananlara yaptıracaktım.

Yeni yapılmış binanın içinde yapım artıklarından başka bir şey yoktu. Birinci sınıfa kaydettiğim küçükler büyük

bir istekle dediklerimi yapıyorlardı. Yıkanan yeni malzeme pürüzsüz parlıyor, insanın içini açıyordu. Ancak bu sevinçli hazırlığı üzüntüyle karıştıran bir durum oldu. Çocuklar yıkamak için pencere önlerindeki düz çıkıntılara bastıklarında sıvaların kopup düştüğünü gördük. Hepsi de aynıydı. Dikkatle bakınca çimento ile yapılmış sıvanın sade kum sıvadan pek de farklı olmadığını gördüm. Muhtara haber gönderip çağırdım. Dökülen köşeleri gösterdim. Muhtar:

-Hoca efendi yapılırken bunu biz kaç kere söyledük. Mutayıt çimento gatmadı heç. Bulaştırdı sankime. Ama bakmaya gelen efendiler de buna aldırmadı heç. Sonra, bu pencereleri kuza açmayın. Soğuk keskün olur bizim gışlarımızda. Hepisini dedük, dedük ama dinletemedik.

Üzüntüm ve yorgunluğumun avuntusunu, Milli Eğitim Müdürü'nün sözünde bulmağa çalışıyordum.

“Sen de yeni, okul da. Ne yaparsan yap.”

BAŞLAYIŞ VE KIŞ

İlk gerekli eşyalar, sıralar, yazı tahtası ve masa idi. Bunların sağlanması için de para gerekiyordu. Muhtarla bir liste yaptık. Bekçi ev başına belirlediğimiz parayı toplamağa başladı. Ama bu çok güç bir işti. Köyüm seksen evliydi. Dağıtımda fazla para düşmemişti ev başına ama, yeni bir para verme yoluydu bu. Şimdiye dek böyle bir istekle karşılaşmamışlardı.

Para toplamak, ormansız bir bölgede kerestelik iş yaptırmak uzun zaman aldı.

Derse başladığımız zaman kara güzün soğukları da

bastırmıştı. Bir de yakacak ve soba sorunu çıktı. Bütün ihtiyaçların önüne. Halk tezek, harman artığı, bir miktar da odun yakıştırıp kışın keskin soğuklarını evinde geçirtiyordu. Okul için yakacak bulmak önemli bir konu oldu köylü için. Sonunda şöyle bir çare bulduk. Okula gelen çocuklar sabahları okula gelirken, ikişer tane soba boyu odun getireceklerdi. Ama gör ki, ısınabilmek için bu yetmedi. Günde yakılan iki sobalık söğüt, kavak odunu, ya da çalınacak kendilerini ısıtabililiyordu. Kılıç gibi kış soğukları erken bastırmıştı. Okul yeni açıldığı için zaten kaydettiğim 35 öğrencim vardı. Yeni yapılmış duvarların yüzlerini parmak kalınlığında kirağı kaplamıştı. Koca derslik güneş yüzü de görmeyince bir türlü ısınmıyordu.

Çok geçmeden öğrencilerin hepsinde ve bende azalmayan öksürükler başladı. Bu yüzden çocukların babaları daha merakla ilgilenmeğe başladılar.

Yazın okulun inşaatında çalışan bir baba:

-Canım sanki bura savhil melmeketü. Heç bir tahta tavanın altında kış geçirülür mü? Bizim gışlarımız gılıç kimin keskün olur. Sabüler buyacaklar. Baksanaz camları bilen kuza açtılar, diye içini döktü.

Gerçekten yapılan inşaat ne mantık, ne de tekniğe uyuyordu. Kış bölgesine, deniz ikliminin inşaat pilânı uygulanmıştı. Köyün adından bile anlaşılıyordu. Güney çevirme köyü, dağın güneşi iyi alan güney yamaca kurulmuş. Okulda tek olarak yapılmış derslik odası binada kuzeye bakan arkaya yapılmış. Hiçbir mevsimde güneş yüzü görmüyordu.

Okul binasının bir bölümü de öğretmen lojmanı olarak yapılmıştı. Bütün tavanlar çatı altı olarak sadece tahta ile kapatılmıştı.

Okul yeni, lojman yeni diye sevinmiştim. Fakat sevincim kış soğukları gelince buzlara karıştı gitti. Kışı lojmanda geçiremedim. Akşamları kovaya doldurduğum su, sabahları buz olup bütünleşiyordu. Yorgana, battaniyeye sarılmak ısınmağa yetmedi. Bir köy odasına taşındım.

Belli ki, köye okul açtıran yetkililer sadece o köy de okulun var olduğunu istatistiklere geçmesini esas hedef almışlar. Gerisi o kadar önem taşımıyordu. Yapım, denetim için müteahhit yeterliydi.

Ertesi kışın soğuklarına karşı bir çare bulmak kaçınılmazdı. Sonunda tehlikesini de göze alarak bir çare buldum. Yazın harmanlardan getirttiğim samanlarla tahta tavanın üstünü kalın bir örtü biçiminde kapladık. Samanların üstüne toprak sererek sıkıştırma yaptık.

İkinci kışta sobanın ısınısını artık sınıfta duyduk.

Fakat soba bacasından sıçrayacak bir kıvılcımın yangın çıkarabileceği korkusunu içimden atamadım. Ayrıca tavan tahtalarının aralarından dökülen saman çöplerine de alışmaktan başka çare bulamadık.

Böyle bir başlayışın izlenim ve anılarını bir de manzume ile dillendirdim.

Köy Okulunda

Bak yüzbinlerce lira
Feda oldu yoluna.
Ölümsüz olsun diye
Bir köyün okuluna.

Bir yoldaşlık uğruna
Harcanıp gitti para
Yıkılır hep köşeler
Yumruk vursan duvara.

Gök görünür tavandan
İnsan donar enince
İçerde kürtlük bağlar
Kapıdan kar esince.

Ayda yüzyıllık gibi
Çatlar, çöker temeli
Ne gören, ne dinleyen
Derdi kime demeli?

Yine de tamam bina
Sıra geldi köylüye
Daha neler, neler gerek
Muhtar ilân eyleye.

Başlar bir döğüş çekiş
Okul parası için
Boş kafa der kimsem yok
Para vereyim, niçin?

*Öğretmen kırk su taşır
Çocuklar gelsin diye
Kimseler alışmamış
Defter kalem vermiye.*

KÖY ODASINDA

Rüzgâr acımasız esiyordu. Yağmur teneleri kendi yönünde değil, esintinin serpiştirdiği yönde yapılara hızlı hızlı vuruyordu. Komların arasında yığılı gübrelik ve çöplük birikintilerinin içinde uzanan yollarda yürümek çok sıkıntılı. Ama yine de okul işlerini bitirince yalnız evde duramıyordum. Pencerelerine camlarını döven yağmura aldırmadan dışarı çıkmıştım. Yağmur daha hızlı ve daha iri yüzüme, bedenime çarpıyordu. Gübrelik ve helâ ayaklarından akan sular yolları göl gel etmişti.

Gübrelikleri görmezlikten gelerek kaç kere köylülere :

-Şu helâlara kuyular yapmalısınız. Birçok tehlikeli hastalıklar bundan olur, dedimse de şu cevabı alıyordum.

-Kelemlere (lahâna) çoğ eydür hoca.

Bu inanıştan geçiremediğim için de, şimdi pis suları çiğneyerek ilerliyordum. Bir ara ayakkabım çamura gömülü kalınca çorabımla suların içine bastım. Yağmurdan biraz olsun korunmak için yapıların kaşlarının daldaladığı duvar diplerini kolluyordum. Güç sıkıntı derken oda penceresine yaklaştım. Örtmenin kuytulduğunda içeriye baktım.

Sakallılar sedirin üst başına, delikanlılar kapı tarafında diz dize sıkışmışlar. Boş yer kalmamış. Başlar hep bir tarafa çevrili. Kimisi de elini çenesine dayayarak uyuya

kalmış. Kapıyı ittim. Eski yapı, kalın kalaslardan yapılmış ağır kapı. Çat diye açıldı. Küçük koridorda kara lastik dizi-sinden ayakkabılarımı koyacak bir köşe zor buldum. İç kapıyı ittiğimde, ağzına kadar dolu odanın sigara dumanı ile doymuş havası yüzüme bir alev gibi çarptı. Herkes başını kapının sesine döndürmüştü.

-Selâmünaleyküm’le selâmladım oradakileri.

-Aleykümselâm diyerek ayağa kalkma veya hürmetini göstermek için türlü kıpırdanmalara yeltendi oturanlar Ak sakallılar bile yer açmağa çabalıyordu.

-Rahatsız olmayın, bir yere sıkışırım, diye hürmetimi iadeye çalıştım. Odaya loş bir aydınlık veren beş numara gaz lambasının yanında buyur edilen yere oturdum. Herkes ayrı ayrı “Merhaba” diye beni selâmlıyordu. Ben de onların usulü ile karşılık verdim. Cemaata rahmet deyip işi kısa kesmeğe baktım. Onlar da, “Cedden irahmet” deyip selamlaşmağı bitirdiler.

Sedirin başında bastonuna dayalı uzun ak sakallı, gece körü İsmail Çavuş:

-İmam sen başla, diye seslendi.

Her zaman her yerde konuştuğu için kimse onun sözüne kulak asmayordu. Köylüler İsmail Çavuş’un tacizliğinden çok şikâyet ettikleri halde, ben onu konuşturmakta hoşlanıyordum. Onsekiz yıl askerlik yapmış, birkaç yıl Rusyada esir kalmış, çok dolaşmış. Seferberlikten bu yana çeşitli savaflara katılmış seksenlik. Anılarını dürtükledikçe anlattırır dinlerdim. Arada da eski âşıkların öykülerinden, deyişlerinden söyler ve söylerken de ağlardı. Hele esirlik yıllarında Trabzon’a geldiğini, vapurlardan boşaltılan ec-nebi zahirelerini çuvalları delerek nasıl rıhtımda denize

döktüklerini Rus Kazaklarının onlara yaptıklarını nasıl da taze gibi anlatırdı. O zaman traşsız, beyaz uzun sakalı yaşlarla dolardı. Bu anılara aldırmayan köylüler, “beyni sulanmışla” bu kadar fazla konuşmama şaşarlardı.

Sözünü aldırmadıkları İsmail Çavuşun sözü, yine de bazıların işine yaradı. Benim gelişimle, onun sözünü fırsat sayanlar tabakalarını çıkarmağa başladılar. Herkes kendi tabakasını birer birer önüne koyarak sigara sarmağa başladı. Kalabalıkta kimse birbirine ikram etmiyordu. Fakat tütünü bitenler yanındakinin tabakasından teklifsiz sarıyordu. Delikanlılar da yanlarındakilerin arkasına saklanarak içmeğe çalışıyorlardı. Bu konuşuksuz çabanın havasını ağa bozdu :

Geçen gün lazlardan bir kilo aldım. Ama çoğ eyi bir tütün çıktı. Bansana parul parul parlay. Sapsaru altun kimin mübarek.

Nükteli, gülünç konuşmaları ile köylüleri güldüren Deli Dursun söze karıştı.

-Eyüdü ama gaybana param çıhişmadı. Yohsa bir batman daha alurdum. Ekmek, çay daha yemezdüm.

Bu arada daştan ada tabakasını önüme uzatarak:

-Hoca Efendi, yah bir kaçak da sen, dedi.

-Teşekkür ederim. Bilirsin sigara kullanmam.

Ağızlığı kadar bir sigara sararak ağızlığına yerleştirip dudağının yanına sıkıştıran Gençığa gülererek:

-Bizim Hoca zengünlüğe göz tihti, dedi.

Odada bir takım gülüşmeler oldu. Ben de bunu fırsat bulup bazı açıklamalara başladım.

-Hayır, zenginlik işi değil. Paradan çok daha değerli olan sağık meselesi bu. İnsan dünyaya bir kere geldiğine

göre sağlığına iyi bakması gerekiyor. Sağlığı yerinde olmayan insan, ne yapabiliyor. Sigara solunum yollarını tıkar. Nasıl ki bir sobanın boruları zamanla tıkanır korumla. İyi çekmesi için silkelemek gerekir. Nefes yolları da aynı onun gibi zamanla sigara dumanından tıkanır. Hem bu kaçak işlenmemiş tütün büsbütün berbattır.

Ağa sözlerimi kendi üzerinden onayladı.

-Hocanın dedükleri hep doğru. Öksürükten gece yu-
larımı gaybettim. Yokuş yolda üregim tıkanıy. Bu soyhayı
birkaç gün seyretsem iştahım da gelür, hepsi de.

-Denemesi parasız. İsterse herkes birkaç gün sınasın.
Hep aynı sonucu alırsınız. Şimdi sizden bir isteğim var. Ya-
parsanız söylerim, dedim. Hep birden :

-Başımız üzerine hoca efendi. Hay hay, buyur.

-Şimdi başka bir konuya döneceğiz. Bilenler karşılıklı
deyiş söyleyecekler. Tamam mı?

Bir gülüşme odanın havasını titretti. Bazıları:

-İş Durmuş'nan ağanın başında, deyip onlara döndüler.
Deli Dursun yine muzipliğini gösterdi.

-Onlar söylerler ya. Evel sen söyleyeceksin Hoca Efendi.
Biz diyniyek.

Ağa da onu destekleyince isteyenler çoğaldı. Çaresiz
razı oldum. Önceki toplantılardan esinlenerek yazdığım
bir deyişi okumak aklıma geldi.

-Ama gücenme yok, diye başladım.

OLMAYINCA

*Kuru köyde ancak mezar bulunur
Dağından bağından yol aşmayınca
Yeşermeyen yerde elbet ölünür
Su sesi kuzuya karışmayınca*

*İçinde gezilmez tozdur çamurdur
Hayat sanki burda tutsuz hamurdur
Yokluklar sayısız yağmur yağmurdur
Yoksulluk biter mi çalışmayınca?*

*İşsiz güçsüz oturulur odada
Kaçak tabakalar döner ortada
Kimi kendin öğer, kimi gıyapta
Bu nasıl söyleşi, tad olmayınca?*

*Bürükten kimsenin yüzü görünmez
O solgun gözlerin derdi bilinmez
Yanık yüreklerin yaşı silinmez
İlâç yüklü eller dolaşmayınca.*

Odayı birden kahkahalar doldurdu. Sigara dumanıyla daha da dolmuş hava titredi. Ağa gür sesiyle:

-Hocanın yanında ırahat durun. Bahın yohsa bizi her-
kese rüsvey eder, haa... Hoca neyidi o köyümüzün halını
anlatan taraflar. Bir daha okuda eyce anlasın herkes.

Bir kısım komşular da devam etmesi istiyorlardı. Ama benim daha devam edeceğim yoktu. İki dördlüğü okudum.

-Şimdi Ağa amca ile Durmuş amca'yı dinleneceğiz.

Bu sırada imamın yanında akşamdan beri sessiz duran, iki kişilik minderi tek başına kaplayan Hacı Kâmil uzun ak sakallarını titrete titrete söze karıştı.

-Cengimiz yarım galdı. Musade buyurun da bu akşam bitirelim.

Onu birkaç sakallı daha onaylayınca razı olundu. O akşam hiç söze karışmadan oturan imam, gözlüklerini takıp lâmbayı yanına yaklaştırdı. Fakat öksürükten bir türlü boğazını temizleyemiyordu. Solunum yolları zaten hastalıklı olan yaşlı zavallıya sigara dumanı iyice dokunmuştu. Her akşam böyle havaları zorunlu olarak teneffüs ediyordu. Öksürdükçe yere eğiliyor, eğildikçe uzun ak sakalı titreyerek bağdaş dizlerine değiyordu.

Sonunda titrek sesiyle iki üç saatten bu yana açık duran, Eski Türkçe yazılı “Allahın Aslanı” kitabından okumağa başladı. Önce bir besmele ve selâvat getirdi. Sonra :

-“Berber Kalesinin Fethi” başlığını okudu. Ama öksürük de yeni işe başlamış gibiydi.

KÖY ODALARI

Birlikte geçirdiğimiz günler çoğaldıkça komşularla aramdaki içtenlik ve ilişkiler artıyordu. Dolayısıyla istediklerimi yerine getirmeğe yavaş yavaş alışıyorlardı. İlk kez karşılaştıkları okul ve okullu çocuk eksiklerini giderme de köyün yoksul yaşantısı içine girmişti artık. Çoğunlukla

uzun kış gecelerinin toplantı yeri olan köy odalarının, söyleşilerin ve karşılıklı tartışmalarla birçok sorunların karara bağlandığı yer olarak önemini de iyice kavramış oldum. Köylerimizdeki bu çok değerli, geleneksel varlıkları daha yakından tanımak, kendimizi daha gerçek tanımanın bir yolu durumunda.

Çağımızın uygarlığı gerilerinde kalmış felek yoksulu köylülerimizin nelere seve seve katlanabildiğinin konuk-severliğinin ve güzel belgesidir bu odalar.

Anadolu'nun bulutlara el atmış yüce dağlarının eteklerinden sallana sallana sessiz akan ve yer yer söğüt kavaklarla gölgelenmiş derelerin geçtiği uçsuz düzlükler bir gariplik verir insana. Ama doğanın bu enginliğinde sıcak bir kucak, ölümsüz birer güven köşeleridir köylerimiz.

İster karakışın keskinliğinde, ister ağustosun ateşinde bilmediğiniz, tanımadığımız bir Anadolu yöresine yolunuz düştüğünde hiç düşünmeden gireceğiniz açık kapılar köy odalarıdır. Kapıları ardına kadar dayalı “Tanrı konuğu ve garip yolcuları” beklerler. Köye ilk ayak bastığınızda karşılaşacağınız bir çocuğa köy odasının yerini sormak yeter. İçeri girip köşedeki minderin ya da cecimin (kıl kilim) üstünde dinlenene kadar, oda sahibi haber alır. Hoş – beşten sonra konuğun rahatlığını sağlamak için elden gelen çabucak yapılır. Kış ise tezek, varsa odunla doldurulmuş soba, yaz ise gaz ocağı hemen tutuşturulur. Güğümle su üzerine konur. Çökekle tandır lavaşı ilk yorgunluk çayının arkadaşlarıdır.

Oda dumanının tütmesi komşuların toplanmasına yeterlidir. Yavaş yavaş odayı dolduran halk, yaşam ortamlarını konuşup tartışır. Kış gecelerinde ise, geçkin saatlere

dek söyleşi uzar gider. Kalabalık, yorgun konunun dinlenmesi için dağınığınca, odanın “konuk yatağı” sedirin birine hazırlanır. Atlı konukların atları için bitişikteki atlık (ahır) hazırdır.

Oda duvarlarının biri gömme dolaplarla süslenmiştir. Dolapların tahta kapakları evlerinkinden ayrı olarak süslenmiş ve işlemelidir. Dolabın birinde çay kahve takımları, gaz ocağı, lamba, kibrit gibi eşyalar durur. Bir başkasında istediğinde okumağa hazır Kuran’ı Kerim Mevrit, Ahmediye, Muhammediye, Siret, Hazreti Ali’nin Cenk Kitapları gibi kitaplar saklıdır.

Köy odalarının bir diğer önemli görevi daha vardır. Komşuların toplu görüşmeleri oralarda yapılır. Köyün imece, çoban, bekçi, korucu, yayla, yol gibi sorunları orada “hal yoluna” bağlanır. Kaymakamlıktan gelen emirlerin komşulara toplu olarak en iyi duyurulan, açıklanan yerler oralardır. Tahsildar, Jandarma, ziraatçı gibi devlet mensuplarının görevlerini en iyi yapabilecekleri konaklar oralardır.

Yeni duyulan bir haber, hayvanların kışlık bakım işleri, bahara çıkınca yapılacak işler, bazı komşular arasında yapılan “dil azarlıkları”nın halli, üzerinde durulan konulardır.

Kısacası odalar, köyün sosyal yaşamının yuğrulduğu yerlerdir.

Kışın en tatlı geceler oralarda geçirilir. Her türlü yarenlikler, söyleşiler, saz çaldırıp dinlemeler. Öğretmen ya da imam tarafından “Arkası Yarın” gibi gecelerce ele alınıp okunan kitaplar, usanmadan merakla dinlenir.

Yazın odalarda toplanma seyrek olur. Hele “tarla tarlada, harman harmanda” olduğu zamanlar gecelerin çoğu işle geçer. Fakat konuklu bir oda ise aileden biri yemek ve

konuğa arkadaşlık işleriyle uğraşır. Oda, komşularla birlikte bir iş görüşüleceği zamanlar ancak şenlenir.

Düğünler, bayramlar odaların en coşkun zamanlarıdır. Böyle günlerde gençlerin ve sakallıların odaları ayrı ayrıdır. Herkes yaştaşıyla türlü şekillerde eğlenir. Yaş guruplarının bazan birbirlerine karşı hazırladıkları sürprizli eğlencelere doyum olmaz.

Oda sahibi olmak, gelene geçene açık bulundurmak aileye bereket kaynağı sayılır. Bir oda açmak köyde saygı değer kişi sayılmayı sağlar.

Büyükliğe ve varlıklı olmağa göre, birkaç ya da daha çok oda bulunur bir köyde. Hele babasından, dedesinden devralanlar, odalarının devamını şeref sayarlar. Hiçbir çıkar gözetmeden, sadece duydukları zevkle oda işletmenin zorluklarına katlanırlar. Büyük maddi giderleri sürdürürler.

Bu büyük sosyal inanın geleneksel varlıklarını halk yararına daha çok değerlendirmek, Halk Eğitim Merkezleri yapmak mümkündür. Yüksek duygularla beslenen köy odaları, en güzel yetişkinler eğitimi çevreleri durumuna sokulabilir.

Tarım, hayvancılık, kooperatifçilik gibi birçok konularda köylünün bilgili kılınmasını sağlayacak kitaplar verilebilir. Kış gecelerinde zaman zaman konferanslar düzenlenebilir. Prejeksiyonla öğretici filmler gezici olarak gösterilebilir. Muhtarlıklar adına televizyon verilebilir.

Bu gibi konularda köy öğretmeninin yapması, diğerlerinin gezici ekipler tarafından uygulanması olanakları sağlanabilir. Daha düşünülebilecek bir takım yollarla, köylünün boş geçen zamanlarını odalar sayesinde kültür hizmetleriyle değerlendirmek halk kalkınmasının temeli olacaktır.

NARLI KAZMALAR

Köyümle Salördek arasındaki dağ yolu kırk dakika çekiyordu. Altmış evlik bir büyüklüğü vardı. Daha da okulu yoktu. Yaşlı kuşakla, genç kuşak arasında okuma yazma farkı yoktu. Ancak askerliklerini yakın yıllarda yapanlar okuma yazma biliyorlardı. Kadınlardan okuma bilen bulmak olanak dışı idi.

-Heç olmazsa oğlanlarımız okuyabilse. Mamur olurlar. Bah Hoca Efendi sen daha cahal yaşda ne mertebelere çıldın, diyordu konuştuğum Salördekli.

-Sizin okulun kaç yılda yapılacağı belli değil. Aradan az mı geçer çok mu? Benim köyün okuluna gönderin. Ne var arada. Ben ortaokula giderken bir buçuk saatlik yola gidip geldim her gün, diyordum her konuştuğuma. Diyordum ya, hiç kimseden olur karşılığını alamıyordum. Çalıştığım köyde de bu konuyu boyuna işliyordum. Ama bu iki komşu köyün arazi sınırdaşlığı ve ortada kalan bir otlak yüzünden aralarında çıkan anlaşmazlık, alış verişi kesmişti. Daha iki yıl önceki köy kavgasında kaç kişi yaralanmıştı. Uzun yıllardır mahkemeden bir sonuç alınamadı. İşte büyüklerin anlaşmazlığının cezasını çocuklar çekiyor şimdi. Komşu okula gitmek, okumak, adam olmak, olanağı varken olmuyordu. Daha kaç okul çağı kuşağının yaşı geçecek Salördek'te okul açılincaya kadar bilinmiyor.

Songüzün sıcak bir cumartesi günü yolum Salördek'e düşmüştü. Artık orada da tanıdıklarım çoğalmıştı. Hal, hatır edecek komşular edenmiştim. "Kindi gayvaltısı yapmadan yolmamam" diye sesledi Binali. Her hastalığa iyi gelir denen Gülçeşme'den doya doya içtim. Yüzümü yıkadım. Öndeki damın ucuna yürüdüm. Geniş ovaya doğru uzun uzun baktım.

Köy Süngüdağ'ın yüksek yamacındaydı. Önü gittikçe alçalan ve düzlenen bir ovaya açılıyordu. Geniş tarlalar uzanıyordu seçilebildiği kadar. Çırçıplaktı her taraf. Aşağı doğru döne döne giden derenin çığırının dışında bir tek ağaçlık yöre görünmüyordu. Ovanın birbirine hayli uzak öbek öbek ağaçlı karartılarından komşu köylerin pat çat yapıları seçilebiliyordu. Anızlar bozulduğu için toprak boz kara renkte uzanıyordu. Köyün başına doğru gittikçe yükselen Kargıtepe de çırçıplaktı. Yalnızca karşı kırandan aştığı görülebilen keçi yolunun Keklik Pınarı başında tek bir ağaç göze batıyordu. Onun da yol üstünde olduğu için kesilmeyen bir ahlat ağacı olduğunu öğrenmiştim.

Güneşin kırmızı-sarı ışıkları ovada iyice soluklaşmıştı. Keklik Pınarı'ndan doğru kalabalık bir gurubun köye doğru geldiğini gördüm. Uzaklık yavaş yavaş kısalıyordu. Karanlık basmadan üç kağı geldi. Gülçeşme önüne.

Tıka basa havalı yüklerle odun yüklendi. İplerle sıkı sıkıya sarılıydılar. İplerin arasına sokulmuş ikişer üçer kazma çevreye parıldılar saçılıyordu. Fazla uzun olmayan çalıların çoğu köklü idi. Tepeleri, dalları olmayan sade köklerde vardı. Çeşmede el yüz yıkayan arabacılarla selâmlaştıktan sonra:

-Bunları nereden söktünüz? diye sordum. Üç saatlik uzaklıkta dağların kuzeye gelen yamaçlarındaki çalıların son kalıntılarından arabaların yüklendiğini öğrendim. Delikanlılardan yaşlıca olan Hacı:

-Öğretmen Beğ, artık orada da odun galmadı. Bundan sonra nasıl idare edeceyiz bilmem. Ben de :

-Tabii her giden her zaman böyle kökten sökerse ne ağaç kalır, ne çalı. Hacı devam etti :

-Ne edek başka müdanamız galmadı. Şeherden, orman işletmesinden odun alacak paramız nerde? Para yakıştır-sak bilem adamımız yoh. Bize sıra mı gelir? Sırf tezekle kemeyle de olmay.

Hacı'yı inandıracak olanakları ona vermeden, söze gerek kalmamıştı. Arabadaki kazmaları elleyip yakından baktım. İki başlıydılar. Birer başları eşmek için, sivri öteki uç-ları kesmek için balta ağzı gibi yapılmıştı. Akşama kadar işledikleri için de ısıll ısıldılar. "İşleyen demir ısıldar" da olduğu gibi. Adlarını sordum. Narlı Kazma imiş.

Acaba bu Narlı Kazmalar halkın elinden düşürülebilecek mi?

Kırkbeş yıl sonra İzmir'de bir hemşehri kahvehanesinde ilk öğretmenlik yıllarımda Güneyçevirme'de muhtarlık yapan Muhtar Kemal'le karşılaştım. İlk öğrencilerimden oğlu Ömer doktor olmuş. İzmir'de bir hastanede çalışıyor-muş. Onun yanına gelmiş. Uzun uzun Güneyçevirme'den komşulardan, Kelkit'ten konuştuk. Geçmiş günleri andık-ça duygular daha da yoğunlaştı. Köyün halini içini çekerek anlattı.

Dağlarında şimdi ne bir yeşil yaprak, ne bir kuş sesi kaldığını, her yanın kupkuru olduğunu anlattı. Tarlaların sellerle oyulup gittiğini, topraklarda eski bereketlerin kalmadığını söyledi. Birkaç yıl önce Güneyçevirme'nin dağ yamaçlarından taşınıp ta aşağıdan geçen şoşe yolun etrafındaki düzlük tarlalara naklettiğini anlattı.

Kahvehanedeki çay bardaklarının ısıltılarında o anda Narlı Kazmaların pırıltısını yeniden gördüm.

YATAN KÖMÜRLER – YİTEN ORMANLAR

Ağaçlar yitmeden kömür olmaz demiyесiniz. Hemen aklımıza geldiği gibi, bizim yaptığımız gibi değil haliyle. Yüzyıllardan beri toprağın derinliklerinde oluşаn bir yanmanın sonucudur kömür. O yanmayla yeryüzü hiçbir zaman bozkır durumuna gelmemiştir. Koca ağaçları derin katmanları arasında tutsak eden yüce dağlar, yine de yeşil бүrükleri başlarından bir an çıkarmazlar. Бүрüklerden sıyrılıp çıplak kalan başları seyretmek isteği sadece insanlara vergi.

Dünyanın canlılığının koruyan ağaçları Tanrı dünyadan esirgememiştir. İnsanlar da yararlınsın diye. Ancak biz insanlar, bu nimetleri birer kötü mirasyedi gibi harcamaktan geri kalmıyoruz. Topraklarımızın altında bizlere sunulan hazineleri çıkarmağa usanıyoruz. Gözlerimizden yeşilliklerin silinmesini umursamıyoruz bile.

Herbiri birer kılcal damar olan, fidanları keserken yalnızca gaz tuz parasını düşünen orman çevresi köylülerimizi suçlamak zor. Mangallık kömürünün ve sobada yanma zamanının daha çok dayanacak çeşitten olmasını öğütleyen şehirliлер aynı suçun ortaklarıdır ve yaşam bugünkü haliyle sürdükçe de ormanlarımız her gün biraz daha azalacaktır. Ormanlarımızın tozlarında fırtınaların koptuğunu görmek için öyle uzun süreye de gerek yok.

Bir sonbahar pazarı idi. Ovadan çıktıktan uzun süre cimpimiz dağların arasında tozlu yollarda kıvrılıp durdu. Toprak, sık dönemeçli yollarda da ne çok toz oluyor. Bölük bölük kağnı kervanlarını bir bir geride bırakıyorduk. Daha çok toz yememek için şoförümüz arkamızdan yetişen diğer araçlara ön vermiyordu. İlerledikçe seyrek seyrek

görölmeğe başlayan çamlar arasında bir süre daha yol aldık. Yükseldik. Artık kupkuru dağların yerine üstleri örtülü tepeler çevremizde uzanıyordu. İhtiyaç Bölgesi diye ad yapan Tersun Dağları'na varmıştık.

Balta, hızar, keklik, insan sesleri birbirine karışmıştı. Hiçbir evin görünmediği tepeler, belli ki bu sıra en şenlikli günlerini yaşıyordu. Yükseklerden gelen dereler şırıl şırıldı. Bazılarında sular kara renkte akıyordu. Kira ile odun götürmeğe gelmiş bir kısım kamyon sahipleri de, kamyonlarını uygun yerlere bırakmış Alabalık tutmağa çalışıyorlardı. Büyük Dere'den kağnılarla gelenler olsun, kamyon getirenler olsun tomrukları dalları toplayıp yükleme gayretinde. Gelenler gidenler birbirine karışmış yüce dağların başında. Geç kalınırsa duman sararmış her yanı. Soğuktan kesilirmiş eller. Onun için de herkes, makbuzu karşılığında ihtiyaç tutarını bir an önce yükleme çabasında.

Dağın eteğindeki denetim ve tartı istasyonunun önü sıra sıra kamyon ve kağnılarla dolmuş. Bütün bu uğraşlar, kışa karşı yeşilliklerin kara dumanlarında düğümlenen tedbirlerdi. En basit -ama en önemli- ihtiyacı giderme adıyla sayısız fidan, eşsiz bir kaynak acınmadan yok ediliyordu.

Gün tepeleri aşıyordu. Çaresiz teslim olmuş ağaçların gözyaşlarını akıttığı topraklardan ayrılıyorduk artık. Son olarak çam oluklu Soğuk Pınar'dan yudumladık. O, can besleme amacıyla cana kıymanın cümbüşlediği dağların tepelerine dumanlar çökerken geri döndük. Yurdumun sonbaharını, Tersun Dağları'nda dolu dolu bir daha seyrettim.

Şimdi her sonbahar geldiğinde, merak ederim. Acaba o

sayısız araç yine Tersun Dağlarından mı yakacak yükünü alacak? Yoksa o kara kara akan derelerin eritip götürdüğü kömürler işletilecek mi?

KALKINMA SERGİSİ

Yolumuz şehire düşmüşken, hazır bir de sergi gezelim dedik. Fotoğraflarla Kalkınma Sergisi adını camda okudum. Şehirden şehire gezdiriliyormuş. Çok vatandaş görsün, kendimize güvencimiz artsın diye düzenlenmiş.

Çok çeşitli fotoğraflar ve birçok sayılar yerleştirilmiş koca salonu dolduran panolara. Hepsi de geçmişten farkın büyüklüğünü ortaya koyuyordu. Ama bu büyük sonuç rakamlarının bir dizisi beni çok düşündürdü. Diğerleri gerçekten kıvanç vericiydi. Gör ki o biri diğerlerinden çok daha önce önemliydi.

Beş yıllık plân sonunda ormanlarımızdan üç milyon metreküp tomruk üretilmiş. Bir beş yıl sonra bu toplam iki katından fazla olmuş.

Bu ise, devlet plânlaması içinde zaten yok olmağa yüz tutmuş ormanlarımızın daha da hızlı bir kesime yöneldiğini gösteriyor haliyle. En acısı bu resmi kıyım, kalkınma rakamı olarak sunuluyor.

Bir yandan halkımızın acımasız plânsız kıyımı, öte yandan plânlı kıyıma yeşil örtüden arta kalan yöreler ne kadar dayanabilecek?

BOZKIRLIKTAN YEŞİLLİĞE

Aradan birkaç yıl geçmişti. Eski yollardan yine geçiyordum. Şehirdeki büyüme canlılık hemen görülüyordu. Şehri kucağına almış Kuşakkaya'nın yüksek ve yaygın etekleri çıplaklığını kapamış, öbek öbek yeşertiler göz alır olmuştu. İlerisi için dolaşılacak yolları bile yapılmıştı. Demek istemek ve üşenmemek, bir miktar yatırımı yapabilmek doğayı ne kadar da değiştiriyordu.

Ağacın önemini kavramak, güzel görünüşü istemek, bu yolda çalışmak yetiyordu. Doğanın kaynaklarını yine doğaya nakletmek. İnsanların vaktiyle yok ettiği ağaçları yerine koymağı sağlamak. Hepsi bu kadar.

Üç yıl önce sonbaharda Devlet Su İşleri ve valiliğin işbirliği ile taraslamalar yapılmış. Binlerce fidan, tohum dikilmiş. Fidanların aralarına da uzun kök salan çeşitli otsu bitkiler ekilmiş. O ilkbaharın yağmurlu geçmesi, ekilenlerin bitmesine, fidanların tutmasına yardım etti. Artık uzaktan görülecek kadar dallanmış yapraklanmışlar. Karşılarındaki diğer dağ ve yamaçlara çıplak oldukları için tatlı bir gülümsemeyle böbürlenerek bakıyorlar.

Ağaç kıyımının verdiği iç acısını bu türlü bir görünüş bir süre dindirdi. Umut kapısının kapanmadığını görmenin sevincini duydum. Boz yamaçlar Gümüşhane'den geçenlere artık gülümseme ile bakıyordu.

ALEMDAR KÖYLÜLER

Üç dağın eteğinin birleştiği yerde kurulmuş. Bu yüzden köyün bütün semtlerine gidebilmek, bahçelerini

dolaşabilmek inişli çıkışlı yürümeyi gerektiriyor. Yamaçları ve dağların başlangıcını birbirinden ayıran dereleri geçmek en çok ilkbaharda zor. Dumanlı dağlarından gelen kar eriyikleri ve yağmurlar baharda dereleri coşturuyor. Zaman zaman geçilmesiz yapıyor. Ama yine de köprü yapma gereği duyulmamış şimdiye dek.

Dağların kuzey yamaçlarıyla güney yamaçları başka başka görünür. Yıpraklık ve diklikleri yönlerinden birbirlerine benziyorlar. Hepsinde de yer yer büyük kayalar sıralanıyor. Değişik görünüşleri üzerlerindeki örtüden ileri geliyor. Koruluk ve ormanlık yöreler kuzey yamaçlardır. Güney yamaçlarda geven ve çok seyrek dikenli çalılardan başka bitki görünmüyor. Hele yaz sıcakları toprağa çökünce güneyler bozkır durumunu alır. Köyün büyük mahallesinin karşı yönünde kalan kuzey yamaçlar yıl boyu yeşilliğini sürdürür. Köyün bütün suları o taraftan gelir. Kereste, yakacak ihtiyacı o taraftan giderilir. Buna karşılık yıllık harcamı karşılamazsa bile ekim yapılan tarlalar güney yamaçların az eğimli bölümlerinde yer alır.

Yürüme olarak şehire bir saat uzaklıktadır. Yolu iniş aşığıdır. Onun için şehire gidenler çabuk giderler. Ama dönüş yokuş yukarı olduğundan ağır adımla olur. Bu durum çok kere yolu iki kat uzatır.

Okulu olmadığı için, çocuklar bir saat uzaktaki bir mahalle ilkokuluna gider gelirler. Yamaçlardan doğru kıran kıran aşan dönemeçli yol incecik keçi yolu gibidir. Yağmurlu karlı günlerde yol yüzünden, daha doğrusu yolsuzluk yüzünden zorunlu kalmadıkça kimse şehire gitmeğe yeltenmez.

Çevrenin dizboyu karla kaplı olduğu kış günlerinden

biriydi. Hastayı doktora beraber götürmüştük. Muayene için sırada epeyce bekledik. Muayene bir hayli uzun sürdü. Sonunda doktor:

-Köylülerin adetidir. Hastayı ölüm derecesine kadar bekletir sonra doktora getirirler. Yüzüme bakan Niyazi amca gözlerini merakla dolaştırırken:

-Ne edek beyim. Bir zaman evvel bir hükümet tobtoru vardı burada. Onu götürek deyin geldiydik. Gudüretimiz elvermedi. Hastamız da gettikçe bu hala geldi. Doktor :

-Köyünüz çok mu uzak, diye sordu. Niyazi amca :

-Yoh bey. Ama haçanki cip bilem getmez uzak sayılır. Şosaya bir saat çekmez. Atnan götürek dedik. İki gişi yan yana gidemez.

Defterinden bir reçete kâğıdı koparan doktor :

-Yazık, hasta başlangıçta tedaviye alınsaydı, şimdi verem reçetesi yazmazdım.

Çok karlı, tipili kış günlerinden birini yaşıyordu. Alem-dar köyü. Sabah ayazında çığlıklar daha keskin çınlatıyordu vadileri. Haber erkenden yamaçtan yamaca uğuldadı. Ev ev dolaştı. Döne Kadın iyice ağırlaşmıştı. Artık yanına gidenleri de tanıımıyordu. Deli Bekir'in Ömer de ihmaldir am abu kış kıyamete netsin fukara. Akli erenler Ömerler'in evin önünde toplandılar.

Döne Kadın bağırıp çağırıp, ileri geri konuşuyor, saçını yoluyordu. Ağzından, bedeninden de alev çıkıyordu. Ayaküstü kompuros olundu. Şehire, doktora götürmeğe karar verildi. Ama nasıl indirilecekti şoseye kadar? At üstünde duracak durumu yoktu.

İki sıruk üstünde bir kıl cecim gerilip sedye yapıldı. Hasta yorganlar arasında oraya yatırıldı. Dört koldan dört

delikanlı, önden yürüyenlerin ayak izlerini kollaya kollaya yola devam ettiler. Şose şehir demektir.

Koca yolda arabaların arkası gelmişti sanki. Bu soğukta bu kadar beklemek kolay mı? Ayakların biri kalkıyor diğeri iniyordu. Çakılı durulamıyordu. Bekleyince zaten gelmez gaybanalar.

Üstü açık bir kamyon beklemeyi bitirdi sonunda. Ömer arada bir kadının yüzünü açıp bakıyordu. Bunca kahrını o çekmişti. Yokluktan başka ne gün göstermişti kanayaklıya. Her yoklamada rengi değişik geliyordu ona. Ama şehire ne kalmıştı ki, şunun şurasında. Aha kurtulacaktı. Duraklamadan hastaneye çakıldı.

Hasta bakıcılar bir koşu sedye getirdiler. Kıl cecim yükünü devretti usulca. Artık öğrenmişlerdi umutluyu, umutsuzu. Bu seferkinin her şeyi bitmişti. Döne Kadın odunlaşmış, kaskatı olmuştu.

Aradan yıllar geçti. Alemdar'dan bir genç okuyup, doktor çıktı. Şehrini köyünü unutmamıştı. Kendi işlerinin dışında köyüne, köylülerine de el atıyordu. Hatırı sayılır olmuştu. Baş koştugu bir işi yarım koymuyordu. Öncülük etti. İlgilileri razı kıldı, sıkıştırdı. Köyüne yol vurdurdu. Yolun şoseye bağlanması için gereken koca köprünün devletçe yapılmasını da sağladı.

Her türlü taşıt aracı şimdi köylünün ayağına kadar çıkabiliyor. Ama gör ki bilgisizlik köylülere kendi yararlarını bile kavratamıyor.

-Tohtorun baba temeli burada. Kendi arabaları vardı onun için uğraştı bu gadar, diyor Alemdar köylüler.

ZEYNEPLER

İlkokulun üçüncü sınıfından ayırdı babası. “Kız çocuğu okuyup da n’olacak? Köylük yerde ne nüzum var” diyerek. Ama o hevesliydi. Daha ilkokul sınıfa başlamadan öğretmen gazetelerini okumağa başlamıştı. Hesabı da kuvvetliydi. Ama neye yarardı bu köyde olduktan sonra. Köyün yaşamını sürdürdükten sonra.

İşte Zeynebin yaşam öyküsünü şiirle dile getirmeğe çalıştım.

GEVEN TAŞIRKEN

*Zeynebin türküsü dert saçıyordu
Dinledikçe ağlıyordum içimden
Zeynep milyonlardan söz açıyordu
“Ölem de kurtulam ben bu geçimden.”*

*Sesi dalga dalga gözler sulanmış
Bir gevene çok bayırlar dolanmış
Karlar arasında nasip ararken
Eller çizgi çizgi kana bulanmış.*

*Yağmursuz bir yazın çilesi bunlar
Merekler tükendi, kalmadı donlar
Hayvanlar meleşir, titrer ahırda
Acı gevene de razıdır onlar.*

*Zeynep iyi bilir açlık derdini
Diz çöktürür ağasını merdini
Solgun yüzü güler, coşar içinden
Şu manken dağlara bahar erdimi.*

*Bakmağa doymadan yeşilliklere
Kağnı sesi siner ta iliklere
Çift sürmek sabanla, orakla biçmek
Doğuştan vergidir bu bileklere.*

*Nisanda tandırın tezeği bitti
Zeynep yakacağa gevene gitti
Dağlar dayanmadı köy kazmasına
Dikenli şelekler canlara yetti.*

*O yaz soldu Zeynep akıl ermedi
Zatürreye muska fayda vermedi
Doktorsuz ilâcsız o suçsuz gözler
Kapandı aniden daha görmedi*

Bir başka Zeynep daha vardı komşu kadın. Kara yazılı. Zorla evlendirilmişti. İstemediği delikanlıyla. Ama başa gelen çekilecekti. Çileli ömrünü rahat ettirmek için gece uyumadı, gündüz durmadı. Hele ayrı bir yuvanın sahibi olduktan geri. Kocasına da babasından yetecek kadar mal, toprak düşmemişti. Zaten onların da neleri vardı ki. Şimdi bebeler de geyim, yeyim istiyordu. El alemin içinde çıplak dolaştıramazlar ya. Ama bir türlü iki yaka bir araya gelmiyordu. Köyde ona buna çapa yapmakla, orak biçmekle bu yaşam daha düzgün olamayacaktı. Bir kurtuluş umuduyla

Almanya'ya yazılmıştı. Mustafa.

Geç de olsa bir gün bekleme bitti. Kağıtları geldi. İşte Almanya'da iş sahibi oldu.

Zeynebini çok severdi. Daha askere gitmeden çok önce ahdetmişti. Ama askerlikten dönüşü sözü kesebilmişlerdi. Yıllar ne çabuk da geçti. Şimdi iki de çocukları vardı. Ancak bir türlü istediğini almak, istediğini geydirmek olanağını bulamadı Zeynebine. Onun gece gündüz çapalamaktan kurtaramadı. Artık Almanya onları düzeltecekti.

İlk aylardaki bocalama geçmişti. Memlekette hiç görmediği kadar para eline geçiyordu. İki bebeyle kanayaklısı ondan haber, para bekliyorlardı. Tez elden onlara bolca harçlık gönderdi. Çok para biriktirsin diye ilk yıl izine bile gelmedi. İkinci yıl para ve mektup gönderme seyrelti. Sonra hepten kesildi.

“Acep bu ne ola ki. Allah encamını hayır getirsin. Hayırlı haberleri ola.” deyip işlerine devam ediyordu Zeynep. Durumu da iyi sayılırdı artık.

Mustafa'nın sılacıları gelip dönüyorlardı. Ağızdan ağıza Almanya'da evlendiği haberi Zeynebin kulağına gelmişti. Fakat bir türlü inanmıyordu. Kendini deli gibi sevdiğini, yıllarca ardına düştüğünü nasıl unutabilirdi. Bir yandan da içini kurtlar kemiriyordu. Almada açık saçık kızlar avratlar çokmuş. Evlenmek kolaymış. Allah göstermesin ki o da gönlünü kaptıra.

Aradan yıllar geçmişti. Bir güleç haber gelmiyordu. Bir gün dört gözle beklediği mektubu aldı Zeynep, kurşun gibi çöktü içine. Başından kaynar sular döküldü. Mektupta: “Zeynep, ister ev orada otur. İstersen babanın evine dön. Beni daha bekleme.” yazıyordu.

ÖTEKİLER

(Köyümün Kızları)

Zeyneplerin çilesi çekilir cinsten değildi ama başkalarının çilesini azaltmak da yine köy geleneği.

*Kafile kafile köyümde kızlar
Ellerinde orak çifte giderler.
Irgat olmuş Ayşe, Fatma, Yıldızlar
Asiye teyzeye yardım ederler.*

*Gülhanım Bacıyı honcu seçtiler
Zelihayla Zeynep sona geçtiler
Akşama dek beş part buğday biçtiler
Hem terlerin siler, hem de gülerler.*

*Yaşarın ezgisi girdi sevdama
“Düşmanın kurşunu değmez adama
Ölümden korkup da sen geri durma”
Ne de yanık sesle türkü söylerler.*

*Yurt üstüne eser hür avazları
Yaratandan gelir gönül hızları
Namus için, vatan için, şan için
Can verir köyümün masun kızları.*

ÖZER ÖĞRETMEN VE TEBEŞİRLERİ

“Keklik gibi kanadımı süzmedim

Murat alıp doya doya gezmedim.”

Öğretmen okulundan 1956 yılında aynı dönemde mezun olduk. Yatılı öğrenci olarak beraber okumanın geliştirdiği bir yakınlığımız vardı Özer öğretmenle. Tayinimizin aynı il emrine çıktığını öğrenince çok sevindim. Ama birbirimizden çok uzak yerlere verildik. Ben Kelkit’in Güneyçevirme’sine, o Gümüşhanenin Yağmurdere Bucağının uzak bir dağ köyüne tayin edildi. Fakat yer önemli değildi onun için. Bir an önce göreve başlamalıydı.

Koca bir öğretim yılı içinde yirmi-yirmibeş lira harçlık ancak gelirdi. Parasız yatılı sınavları kazanmasaydı zaten okumasının olanağı yoktu. Daha küçükken babası ölmüş, ailenin bütün yükü annesinin boynuna yıkılmıştı. Ondan küçük daha üç kardeşi vardı. Ona buna günlükçülük yaparak o kadar canı geçindirmek kolay mı?

Yoksulluğun ne olduğunu iyi biliyordu Özer. Daha sekizindeyken annesiyle birlikte ekin biçen günlükçülere ta uzaklardan nasıl sevinerek su taşırdı bir elli kuruş için. Ağustosun güneşinde boncuk boncuk ter döke döke. Bir karın doyurmanın karşılığında çektiği yorgunlukları nasıl unutturdu. Hele okulun tatil aylarında İsmayıl Eminin Hasan’la köyünün körpe çobanlığa daha baldıra kadar süregelmişti.

Artık derslerini başarma, hiç yıl yitirmeden okulunu bitirmek biricik düşüncesiydi. Bir an önce meslek sahibi olmak için okulun çabuk bitmesini arzuluyordu.

“Annemi sıkıntıdan kurtarmak boynumun borcu. Zavallı

bizim için ömrünü tüketti.” derdi. Üç yılda karnesine bir tek zayıf yazdırmadan mezun oldu.

Diploma törenine çok arkadaşlarının annesi, babası gelmişti. Özer’in annesinden başka kimsesi yoktu. O da çok uzaklarda geçim uğraşısı içindeydi. Özer öğretmen ise, zaman geçirmeden görev yerine ulaşmanın heyecanı içindeydi.

Mesleğe atılmanın heyecanı ile bilmediği yurt köşelerine gitmek sabırsızlığı uykularını bile kaçırıyordu. Gidip görev yerini tanıdıktan sonra gelip, annesini, kardeşlerini de götürecekti. Bildirimi alır almaz yola çıktı.

Yağmurdere il merkezinden çok uzakta Doğu Karadeniz dağlarının yüksek yaylaların eteğinde kurulmuş küçücük bir Bucak. Belediyesi, karakolu. Hükümet Daireleri var ama belli ki, bu kadar uzak dağ köylerinin varlığı orayı bucak yapmış.

Gideceği köy ise, bucak merkezine daha üç saatlik uzaklıkta. Yüksek bir oymadaydı. İlk gidiş yaza rastladığından yolsuzluğuna karşın o kadar ürktücü değildi. Tersine iç açıcıydı. Her taraf yemyeşil, yamaçlar ormanlarla kaplı idi. Geçtiği yaylalar sürüler ve obalarla dolu idi. Bu koca dağlar şırıl şırıl akan derelerin ve davarların çingirak sesleriyle nasıl da şenlikli idi. Çobanların ateş dumanları, kaval sesleri, köpek havlamaları çocukluk yıllarını canlandırmıştı gözlerinde.

Ancak bu kadar uzaklara, yürümelere yaşlı annesi, kardeşleri gelemezdi, dayanamazdı. En iyisi yalnız kalmak, onlara para göndermekti.

Sılaya dönüş ve göreve gidiş bu kararlar içinde oldu.

Bir köy odasından bozularak yapılmış köyünün okulu.

Gör ki, bu dağ başındaki ufacık köyün halkının, çocuklarının okumaya olan aşırı düşkünlükleri hemen anlaşılıyordu. Bu durum onu mesleğine ve köyün daha çabuk bağladı, daha derinden sevindirdi. Yalnız bir öğretmen arkadaşının daha olmaması onu bazan sıkıyordu. Ama öğretmenlerine ellerinden gelen yardımı yapan köylüleri vardı. “Onlara en büyük hizmeti seve seve yapmalıyım. Dünyayı bildiğim kadar onlara da tanıtmalıyım.” diyordu Özer öğretmen.

Aradan aylar geçtikçe şehiri de arzulamaz olmuştu. Ancak bir sıkıntılı işi vardı. Aybaşlarında maaş alabilmek için şehire gitmek gerekiyordu. İhtiyaçlarını arada bir bucak merkezine inip şehire gidenlerle ısmarlıyordu. Ama sık sık gelen sellerle şehire giden toprak yoldan taşıtlar işliyemiyordu yıkıntılar yeniden yapıncaya kadar. Şehirden gerekenleri aldırarak daha da zor oluyordu o zaman. Hele kışın kardan kapanınca oralara ne jip uğrayabiliyordu, ne kamyon. Gidiş-geliş iyice güçleşiyordu. Kış soğukları acımasızdı. Onun için de, kar kapatmadan kışlık eksikliğini toptan alır buranın halkı.

Özer öğretmen de her ay gidemiyordu şehire. İki ya da üç ayda bir gidip okul ihtiyaçlarını ve maaşını alıyordu. Hem okuyacak kitaplar da alıyordu birer, ikişer. Ancak onu bu mevsimde en çok üzen, annesine göndereceği paranın gecikmiş olmasıydı.

Öğretmenliğinin ikinci yılı idi. Artık çevreyi ve yolları iyice tanımış, benimsemişti. Yine her yan kardan apaktı. Üç ay olmuştu şehire inmeyeli. Bu ay mutlaka inmeliydi. Alacakları çoğalmış, harçlığı kalmamıştı.

Abdi ağanın atıyla bucağa kadar gelmişti. İyi bir rastlantı jandarmanın kaptıkaçtı da o gün şehire gidiyordu.

Onunla şehire indi. Yollar, yol vermede tipisiyle, kürtüğüy-
le zorluk verdiyse de onlara, işte şehirdeydiler.

Önce daireye gitti. Üç aylık maaşını toptan aldı. Üç gün kaldı şehirde. Daha çok da kalsa kimse çıkışmazdı. İlgili-
ler Yağmurdere'nin bu mevsimini iyi bilirlerdi. Ama o daha bekleyemedi. Öğrencileri onu dört gözle bekliyorlardı. On-
larsız ne günü vardı.

Az çok güneşli bir havada bir kamyonu rastladı. Laz
Mehmet'in kamyonuydu. Her yanı şangır şangırdı ama, bu
yolların en kıdemlisi de oydu. Çift şöför mahallinin oluşu
ne çok işe yarıyordu. Kılıç gibi kışlarda çaresizlerin can
kurtaranydı bu yollarda.

Yağmurdere'ye girmeden Durdu'nun Hanında indi. So-
bası her zamanki gibi kıpkırmızı idi. Sıcak bir çay içinceye
kadar gidiş-gelişin de söyleşisini bitirdi Durdu Emi ile.

-Yolcu yolunda, Abbas yolcu, dedi

Durdu Emi yeleğinin cebinden çıkardığı, saatine baktı :

-Vakit hayli ilerledi. Daha gidemezsin öğretmen efendi.
Akşamın hayrından, sabahın şerri de eydir. Bu gece birlikte
yatalım. Sobanın başına peykeye ey bi yatak sererim. Saba-
hınan gidersin, dedi.

Öğretmen gitmede ısrar edince, kapıya çıktı, Dumanlı
Tepe'ye baktı. Yaşını yine konuşturdu.

-Bak öğretmen efendi, şu dumanı gördün ya, tekin de-
ğildir. Hem bulutlar kıbleden geliyor. Bunlar yayla yolunun
tipili olduğunu haber eder.

Özer öğretmen, Durdu Emi'nin dediklerini dinledi ama
kararını değiştirmede. Durdu Emi:

-Bari şu tabancamı yanına al. Gış yolu. Gurt guş olur.

Boyurbağını başına sıkıca bağladı. Pantolonunun

paçalarını yün çoraplarının içine koydu. Giderken hana bıraktığı çizmelerini giydi. Filesini omuzuna attı.

-Allaha ısmarladık Durdu Emi, deyip çıktı.

Durdu Emi arkasından başını sallayarak baktı, baktı :

-Güle güle git öğretmen efendi. Yolun açık olsun, diye bağırdı.

Okulunun köylüleri, öğrencileri günler geçtikçe meraklanıyorlardı. Yirmi gün olmuştu gideli. Hiç haber alamamışlardı. Fakat, yollar açılincaya kadar şehirde kalmıştır düşüncesi onları avutuyordu. Bir ay olunca muhtarla beşinci sınıftaki Hasan, Yakup-Erdoğan karları yara yara güç belâ Bucağa indiler. Durdu Emi'den sordular. Karakola varıp öğretmenin gelmediğini haber verdiler. Durum Milli Eğitim ilgililerine ulaştırıldı.

Artık her yerde Özer öğretmen aranıyor, soruluyordu. Ama bir ip ucu bulunamıyordu. Umutlar kapandı. Sonra türlü türlü hikayeler anlatılır oldu çevrede. Birbirleriyle karşılaşan iki öğretmen hemen özeri konuşuyor, birbirlerinden haber soruyorlardı. Araştırmaların sürmesi, yayılması bir izini bulmağa yaramadı.

Kışın acımasızlığı yerini ilkbaharın ılıklığına terk ediyordu gün gün. Gidiş gelişler çoğalıyor, yollar canlanıyordu. Ama Dumanlı Tepe bu değişikliğe pek aldırmıyordu. Hep dumanlı, hep ak duruyordu. Ta Hazirana kadar kışlıklarını çıkarmadı üzerinden.

Haziranın haftasıydı. Bir eski haber bütün canlılığı ile ve tazeliğiyle yayıldı ortalığa.

Özer Öğretmenin elbiseleri, filesindeki defter ve tebeşirleri, para cüzdanı Dumanlı Tepe'den yaylaya dönem bir yolda bir kayanın kuytusunda bulundu.

*Gümüşhane'nin Kurtuluş Bayramı,
15 Şubat 1960*

*Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı törenine katılmak için giderken.
23 Nisan 1960, Gümüşhane*

İKİNCİ BÖLÜM

*“Ankara Ankara güzel Ankara
Seni görmek ister, her bahtı kara
Senden yardım umar her düşen dara
Yetersin herkese güzel Ankara.”*

“Baş ol da ne başı olursan ol.” Diye halk ağızındaki söylencenin bir hikmeti var elbet. İşte Türkiye’nin başı, Başşehri Ankara. Baş olmaya layık bir görüntü içinde.

Göklere yükselen apartmanlar, geniş caddeler, bulvarlar, ulus bahçeleri, gezi yerleri, kocaman kocaman türlü türlü vitrinli mağazalar, yer altında çarşılar, alanlardaki bakım büyüklüğünün özgünlükleri. Baş olmanın üstünlükleri hep.

Yollarında, her yanında kaynaşan insanlar belli ki benim gibi başka yerlerden gelmişler. Acele acele bir koşuşma içinde çoğu. Derdi olanlar çarelerini aramağa gelmişler. Her türlü ilâç burada vardır diyerek.

Evet baş olmak iyi ama, ayaklara söz anlatma, onları kendi isteği içinde hareket ettirebilme uğraşısı, kaygısı olmasa.

BİR ÇÖKÜNTÜ

Ankara büyük, ışıklı, süslü şehir. Ülkemizin beyni gözbebeği. Türklüğün sembolü. Her türlü varlığıyla baş olan bir kent.

Ulus alanındaki Atatürk’ün heykelini o zamana kadar kartpostallarda ve bazı kitaplarda görmüştüm. İşte bir yaz gününün ikinci güneşi altında yakından seyrediyordum.

Göklerden aşağı ulusunun gidişini gözleyen Gazi Mustafa Kemal Paşa ve değdiği yerden ses çıkaran onurlu duruşuyla binicisinin emrinde çivilenip bekleyen savaş atı. Ulu bir görünüş içinde. Vatan savunmasındaki üç güvenli arkadaşın, at, Mehmetçik ve Türk Kadınının eşsiz komutanlarının önderliğinde ufukları kollayan simgeleri. İçten seyredenleri nasıl da etkiliyor.

Şimdiye kadar hiç görmediğim bir insan kalabalığının içinde caddenin karşı yanına geçtim. Az ilerde çeşitli ülkelerin bayraklarının, önünde dalgalandığını gördüğüm binaya yaklaştım. Önünde nöbet tutan askerler vardı. “Cento” merkeziymiş. Onun yanında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşu ve o zamana gelinceye kadar yapılan bütün işlerin, çarpışmaların karar yeri. İlk Büyük Millet Meclisi binası.

Yabancılığın verdiği merakla çevremi dikkatle süze süze ilerliyordum. Karşıma büyük betonarme bir binanın yıkıntıları çıktı. Yığıntılar çok geniş bir alanı kaplamıştı. Eski bir yapının izlerini pek taşımıyordu. Sıva ve kereste kalıntıları görünmüyordu. Biraz daha sokuldum yıkıntı yığınınına. Bir otobüs Hareket Memuruna oranın ne olduğunu sordum. Şu cevabı aldım :

-Ora iki yıldır yapılıyordu. Ama daha bitirilmeden bir gece çöktü. İyi ki, gece çöktü. Yoksa çok adam ölürdü. Devlet yapısı işte. Spor Sergi Sarayı yapılacakmış.

Gençlik Parkı’nın şenliği içine girerken geçmişe dalıp gittim. “okul da yeni, sen de yeni.” Denip yollandığım ilk köy öğretmenliğimi ve okulumu anımsadım. Yeni yapıldığı halde, sıvasına değince dökülüyordu. Güneye güneşe bakan köyün kıyısında, kuzeye bakan sınıf güneşin yüzünü

hiç görmüyordu. Keskin kışların hüküm sürdüğü bölgede okulun tavanı sadece tahta ile kapatılmıştı.

Demek, Devlet binaları ister küçük, ister milyonlar içinde yapılsın. Müteahhitler eliyle aynı denetimsizlik aynı umursamazlık içinde yapılıyor. Harcanan para, emek, zaman boşa gitse de ders çıkarılmıyor. Başkent’le, Güneyçe-
virme köyünde yapılan çarçurda ayrıcalık yoktu.

BİR EĞİTİMCİNİN DUYULMAYAN ÇIĞLIĞI

Takvimler 1961 yılının Nisanını gösteriyordu. Ders zili Gazi Eğitim Enstitüsü'ün geniş koridorlarını çınlatıyordu. Sınıfta öğretmenimizi büyük bir sabırsızlıkla bekliyorduk. O, ders konularıyla bağlantı kurarak ülkemizin sorunlarını, dertlerini bütün çıplaklığı ile ortaya koyuyordu. Biz gençler büyük Eğitimci Fuat Gündüzalp öğretmenimizin derslerinin bir an önce gelmesini, haftanın çabuk geçmesini istiyorduk. Bir derste bize :

“Çocuklar sizlere iki önemli durum anlatacağım.” Diyerek dikkatimizi büyük bir meraka bağlayarak çıplığıını şöyle dile getirdi.

BENCİLLİK ÜZERİNE

“İkinci Dünya Savaşı yıllarında okulumuzun Müzik Bölümünde öğretmenlik yapan Profesör Zük Mayer vardı. Almandı ve uzun yıllar bizimle beraberdi. Savaşın devam ettiği süre içinde çorba ve patatesten başka yemek yemedi.

Birgün beraber yemek yerken bir arkadaşımız dedi ki,” hocam her türlü yiyecek var, imkânların var. Serbest bir ülkedesin. Neden başka bir yemek yemiyorsun.

Zük Mayer şu karşılığı verdi. Evet, istediğimi alıp yiye bilirim. Ama benim vatandaşlarım Almanya’da savaş içinde iken, ekmek yerine patatesle idare ederken ben burada imkânlar var diye, istediğimi nasıl yiyeyim?

Şimdi siz Almanya ile bizim memleketin neden bu kadar farklı olduğunu hesaplayın.”

Fuat Gündüzalp öğretmenimizin bu örneği toplumumuzda var olan önemli bir niteliği ortaya koymaktadır. Zaten “Gemisini kurtaran kaptan.” Yahut “Bana değmeyen yılan, bin yaşasın.” Atasözlerimiz toplumumuzdaki bencilliği yansıtmıyor mu? Halkımız arasında söylentilerin yaygınlaştığı küçük tedirginliklerde bile gücü yeten herkes yiyeceklerle, mala hücum edip depolamaya bakıyor. Başkalarını ihtiyacını, yaşantısını düşünmek çok gerilerde kalıyor. Sonra da kıtlık ve karaborsa perişanlığı körüklüyor. Toplumumuzda yaygın olan bu bencillik duyguları eğitimle yeni kuşaklarla iyice azaltılmazsa toplumsal uçurumlar, huzursuzluklar, darboğazlar aşılamayacaktır.

EMEK VE GAYRET ÜSTÜNE

Fuat Gündüzalp öğretmen yurdun ilerlemesi için insanlarımızın gücünün yettiği emeği harcayarak gayretli olması gerektiğini önemle belirtti. İkinci konudaki açıklamasını ve öngörüsünü şöyle dillendirdi:

“Büyük şair Fikret ne doğru söyledi. Vatan, ancak gayretli insanların omuzları üstünde yükselir.

Eğer bir memlekette devlet tarafından halka resmen kumar oynatılır, insanlar emek vermeden para kazandırılmaya özendirilirse, o memleketin geleceği perişanlıktır, yoksulluktur.”

O yıllarda ülkemizde şans oyunlarından sadece at yarışları, Milli Piyango ve yeni başlatılan spor-toto vardı. Günümüzde o tür oyunlara birçokları daha eklendi.

Böyle bir yolun tutulmasıyla, başkalarının ürettikleriyle ihtiyaçları giderme alışkanlığı, şans oyunlarına hücum gün geçtikçe arttı ve de artmaya devam ediyor. Zorluklarla mücadele etmeden kaçınmanın ve emek vermeden kazanma isteğinin toplumumuza sardığı göstermektedir bu durum. Böyle olunca da üretim azaldı. Yolsuzluklar, soygunlar, rüşvet, sahtecilik çoğaldı.

O, ileri görüşlü eğitimcimizin haber verdiği “Gelecek çok çabuk geldi. Kırk yıllık bir zaman dilimi sonunda ülkemizde ekonomik perişanlıklar, krizler, enflasyon, yoksulluk halkımızın büyük çoğunluğunun yaşam tarzı oldu.

ÂŞIKLAR TEPESİ

Hava sakın, güneş parlaktı. Eski bir okul arkadaşıma rastlamam gördüklerimi daha güzel yapıyordu gözümde. Kalabalık caddelerde, çekici vitrin önlerinde dolaşırken, “Bu apartman dizilerinden uzak, gürültüsüz, beğeneceğin bir yere götüreyim seni.” dedi arkadaşım.

Bir belediye otobüsünde ayaklarımıza zorla yer bulup daha ferah yerlere doğru yollandık. İneceğimiz yerin güzelliklerini arkadaşım anlattıkça ben gözümde

canlandırırıyordum. Bu yüzden döktüğümüz terlerin, çektiğimiz bulantının sıkıntısına katlanıyorduk. Özenerek ağaçlandırılmış, çimlendirilmiş ve şekillendirilmiş bir yamaçta indik otobüsten.

Çamlar yeşilliklerini gölgelerinde şenlendirmişler Akasyalar, Akçaağaçları yamaçların çıplaklıklarını kapatmaya uğraşıyorlardı. Yayvan tepeyi firdolayı dolaşan asfalt yollar, gönüllerinin seslerini dinlemek isteyen gençlerin otomobilleriyle doluydu hep. Kiminin içi boş, kiminin içi sarmaş dolaş geçlerle şenleniyordu. Her ağaç kümesirin kuytusunda delikanlı kalplerin başıboşluğu nefesleniyordu. Demek ki, oraya boşuna “Âşıklar Tepesi” adı konulmamıştı.

Âşıklar Tepesinde uzun süre kalmadan geri döndük. Gelecek günlerimin ve geleceğin daha neler göstereceğini düşüne düşüne... Başkalarına aldırmandan bencil nefislerinin başıboşluğu yolunda yetişen -Yeni Kuşakların- nasıl bir geleceğe sahip olacaklarını endişe ederek.

ARAYIŞ

Aynı bakkaldaydık. Ama kendini tanıtmaya ne benzetirdim ne de aklıma gelirdi. Susuz nere, Ankara nere. Saçları dökülmüş, başının ön tarafı çıplaklığın parıltısı içinde. Alnında ve gözlerinin çevresinde kırışıklıklar sıralanmış. Olduğundan çok daha yaşlı bir görünüme bürünmüş. “Ben Susuzdan öğrenciniz 227 Dursun Kara” deyince boğazımı bir heyecan düğümlendi.

Bir açık hava kahvesinde geçmiş yılları hem özlemle

andık, hem ayrı geçen yıllarımızın yaşamımızdaki öyküsünden söyleştik. Dursun uzun uzun anlattı:

-Eğer yatılı okula giremeseydim hiç okuyamayacaktım. Kalabalık yoksul aile içinde ilkokuldan sonra okumama imkân yoktu.

Öğretmen çıktığımda ilk tayinim memleketime yapılmıştı. Şavşat'ta iki yıl çalıştım. Ama içim rahat değildi. Yine okumak istiyordum. Küçüklükten beri hevesim doktorkluktaydı. Bir türlü olmadı. Fakat isteğim de hiç kapanmadı. Lise sınavlarına girip diploma aldım. Hem çalışır, hem okuyabilirim düşüncesiyle naklimi Ankara'ya yaptırdım. Üniversite sınavlarına katıldım. Tıbbi kazanamadım. Hukuk fakültesine girdim. Orada dersleri dışardan izleyebiliyordum. İstifa etmedim. Bir yıl hem öğretmenlik yaptım, hem derslere çalıştım. Okulum çift öğretimli olduğu için fakülteye gitme fırsatı da buldum. Ama Hocam orayı bir türlü sevedim. Bir yıl sonra daha da devam etmedim.

Yeniden sınavlara girdim. Şimdi akademide okuyorum. Kısmet olursa önümüzdeki yıl bitireceğim. Ondan sonrasına da bakalım günler, yıllar ne getirir.

Altından kalkabilirsem doktora yapmak istiyorum. Bu işe Almanyada devam etmek istiyorum. Okulu bitirince Yurt Dışı sınavlarına katılacağım.

Hocam siz ne yapıyorsunuz buralarda.” Diye kendi uğraşlarının bilançosunu tamamladı.

Benim geçen yıllarımın öyküsünü, öğrencilik yıllarındaki dikkatli ve meraklı haliyle dinledi.

KIYIMDAN ÖVÜNÇ DUYMA

Ülkemizde Ekonomik sıkıntılarının ve çıkmazları derinleştiği bir dönem. Büyük bir gazetede “Kriz Silâhı Vurdu” başlığıyla bir haber yayınlandı. Haberde, Makine Kimya Endüstrisi Kurumu’nun verileri belirtiliyordu. Habere göre, 1999 yılında 40 bin olan silâh satışı 2000 yılında 21 bine geriledi. Vatandaşlar silâhı için 2000 yılının ilk yarısında beş trilyon, 2001 yılının boyunca ise, dört trilyon harcadı.

Şimdi bu olguya sırf parasal açıdan değil, daha derinden bakalım. Makine Kimya Endüstrisi Kurumunun silâh satışında yurtdışına satışı söz konusu değil. Vatandaşa satılan tabanca ve av tüfeği anlatılmaktadır. Yalnızca para kazanmak hesabı yapılmaktadır. Oysa, para veren herkesin serbestçe silâh sahibi olması, toplumumuzda en küçük bir öfkede cinayet işleyen, eğlencelerde olumsuz silâh kullanmayı teşvik eden bir üretim tutumudur bu. Yurt coğrafyasındaki av ve diğer yabanıl hayvanların bilgisiz ellerde yok edilmesine sebep olan bir tutum değil de nedir bu?

Ülke yöneticilerinin toplandığı Başkent’ten gelen bu ses, beni 35 yıl önceye götürdü. 1966 yılında Trabzon Orman İşletmesi Başmüdürlüğü tarafından “Kalkınma Sergisi” adıyla bir sergi açılmıştı. Sergide ormanlarımızla ilgili çeşitli üretimler, istatistik sayılar, çeşitli çalışmalar, fotoğraflar vardı. O sergiden unutamadığım izledim şudur. O yıl ormanlardan

-Tomruk- miktarı metreküp olarak bir önceki yıldan kat kat fazla elde edilmişti. Ve bu durum, Orman İşletmesinin büyük başarısı olarak belirtilmişti.

Oysa, büyük başarı olarak sunulan üretim, büyük bir orman kıyımının ifadesi idi. Toprakların çölleşmesini, sel

baskınlarını, erezyonu, kirlenmeyi, su kıtlığını ve yurdum yoksullaşmasını önleyen biricik varlığın orman olduğu hiç düşünülmedi. Hayat kaynağı olan orman ağaçlarının tomruk biçimindeki ilkel ve basit değerlendirilmesi önemsenmemeliydi. Orman alanlarının artırılmasında gelişmelerin gösterildiği istatistikler ve fotoğraflar yer alsaydı o sergide o zaman övünme hak edilirdi.

Anlaşıyor ki, devleti oluşturan kamu kurum ve kuruluşları işlevlerini yerine getirirken, yaptıklarının coğrafyamız ve toplumumuz içinde uzun vadede doğuracağı bütün sonuçları her yönüyle hesaplamıyor. İlk bakışta göze rastlayacak görünümlere önem veriyorlar. 35 yıl önce de kabullenilen kıyımdan övünç duyma tutumundan kesinlikle vazgeçilmelidir.

*Gazi Eğitim Enstitüsü
1961, Ankara.*

*İsmet İnönü, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü ziyaretinde
bizim sınıfa geldi. 1961.*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU SINIRINDA

Burası sınır önü

Tarihlerin didiştığı topraklar.

Yitik yaşamlar saklıdır

Dağ dağ çember içinde.

Sönük ışıklar vurur yeşilliklere

Uygarlıktan uzak, huzurdan öte.

Bilinmez...

Topaklanmış kafalardaki paslar

Yüzyıllardır silinmez.

Toprak yollarda sarsıla sarsıla ilerlerken uçsuz ve gölgesiz düzlükleri seyrediyordum. Duraklamalarda otobüs-ten inince temiz, kır kokulu, serin yayla rüzgârları yüzümü müzö okşuyordu. Yeşilin en tatlısı gözleri dolduruyordu. Yer yer yolun iki yanına dizilen kulübe yığınları ve tezek öbekleri düzeyi değiştiren biricik görüntülerdi. Bazı yaşlı yolcuların arada birbirleriyle konuşmalarını anlamıyordum. Yeni bir bölgenin yolculuğunun verdiği merakla otobüsünün camından hep dışarıya gözlüyordum. Bir süre sonra karga ve güvercin sesleri içinde ağaçlıklı bir vadi tabanına girdik.

Burası geldiğimiz yüzeyden daha alçaktaydı. Onun için de iniş aşağı yol aldık bir süre. Ağaç hiç göremeden geçtiğimiz geniş düzlüklerden birden ağaçlık bir yöreye girdik. Söğüt kavak ağaçlarıyla türetilmiş bir koruluk olduğu ilk

bakışta anlaşılıyordu. Çevrede konacak tek dal bulamayan ne kadar karga varsa oraya toplanmıştı. Toprak şosenin köprü başında yaptığı bir kıvrımın çevresinde toplanmış toprak damlı binaların arasındaki alan durak yeri. “Efendi burası SUSUZ” diye seslendi şoför yardımcısı.

Aşağı indiğimde, buranın yolda geçtiğimiz köylerden ayrıcalı bir durumda olmadığını gördüm. Ancak iki tane yüksekçe, çatısı sac bina ve ağaçlar değiştiriyordu görünüşü. 1960’dan önce yapılmış Türkiye haritalarında görülmez. Kars-Ardahan yolundaki bu küçük kazaya, içindekiler bile “kazara kaza olmuş bir köydür bizim kazamız”, diyorlardı. Başkasından duymayan bir yolcu, oranın bir ilçe merkezi olduğunu anlayamaz.

İçeriye doğru yürüdükçe toprak damlı alçalık binaların birkaç tanesinin dükkân olduğunu gördüm. Kalabalığın ev duvarlarının dipleri yerleri, İki-üç tahta masa ve oturakların yerleştirildiği kahve önlerinde toplanışı bir başkalık katıyordu görünüme. Çatısı sac kablı, iki katlı bir bina, çevresinde kümelenmiş yer dükkanlarının arasında minare gibi yüksek görünüyordu.

Bayrak direği oranın Hükümet Konağı olduğunu belli ediyordu. Göze takılan bu biricik yapı da, istilâ yıllarından, gâvurdan kalmış. Sonra onarılınca resmi daireleri içinde toplamış ama hepsi sığamamış, Kuruluşlarının bir kısmı da toprak damlı yer yapılarında.

Kısa bir süre sonra öğrendim ki, Susuz’un ayrı bir yanı daha var. İdare merkezi ile, yerleşmenin çoğunlukta olduğu Susuz Köyü birbirlerinden 10 kilometre uzaktalar.

Atandığım okul ise, bu iki yerin arasında ağaçlıkların arasında çeşitli binalara dağılmış. Daha doğrusu, ağaçlık

yöreler o binaları çevresinde başlayıp yavaş yavaş yaygınlaşmış. Bu yavaşlık uzaklaştıkça ağaçların gençleşmesinden belli. Ama yine de Susuz Deresi'nden iki yanını kaplamış. Okula yaklaştıkça büyüyen, dallanan kocaman kavakların okul binasını saklayacak kadar yükseldiklerini seyretmek, neşe ve kıvanç verici.

Susuz, doğuyu ve doğuluyu tanıma örneği.

BU KENTTE

*Buzludur bu kentin akşamları
Ayışığının duruluğuna kanmayın
Derelerin inleyişi üşümektendir.
Çiçekleri karbeyazıdır nisanın.
Bu kentin sabahları
Sığırcık ötüşlüdür
Yeşilden pembeden uzak
Damlarda şafak güvercin gülüşlüdür
Bu kentin mevsimleri içiçe grimiş
Oynak...
İnsanları tutsaktır yoksulluğa
Topraklar yılgın.
Perişan göklerin altı,
Bu kentte.
Ruh ezgisinde bilinmiyenin
Sevenler sevgilerde erimiş
Bir insanca var olma
Toprak toprak ölümce.*

SUSUZ

Çok önceleri Susuz Köyü şimdiki yerinde değilmiş. Şimdi, çıplaklığından başka bir görünüşü olmayan yüksek bir tepenin yamacına kuruluymuş. Ta aşağıdan geçen dere-den su taşımak büyük sıkıntı yaratıyordu haliyle. O devirlerin susuzluk özelliği köye ad olmuş.

Aradan nice yıllar, nice devirler geçti ama yine Susuzlu, suyunu dereden sağlıyor. Bir farkla ki köy derenin iki yakasında şimdi. Bir de camiinin yanına bir çeşme yapılmış. Kışın çok günler donup akmasa da zararı yok. Hem dere-den vurulan arklarla çok tarlalar sulanabiliyor. Bostan ekilebiliyor. Sonra hükümet işleri için de uzaklara gidilmiyor. Küçük de olsa otuz para köye merkezlik ediyor Susuz.

Halkın çoğu göçmen. Kurtuluş Savaşından sonra Kafkasya'nın, Azerbaycan'ın çeşitli yörelerinden gelmişler. Bu yüzden de çok çeşitli adetler, gelenekler, oyunlar, inanışlar yer alıyor. Hatta değişik dil bile kullanılıyor. Kalabalıklara yaklaşılmca yabancı bir ülkede sanıyor insan kendini.

Ancak değişmeyen, ayrıcalık göstermeyen bir yan var. Yerleşme ve yaşama düzeninin ilkel mutluluklar içinde sürüp gitmesidir.

YERLEŞME VE EVLER

Köyler, yollar boyunca uzanmış hep. Tek ya da iki sıra olarak dizilmiş toprak damlı evler, kulübe yığınları köyleri oluşturuyor. Arazi çoğunlukla göz alabildiğine düzlük. Yer yer serpilmiş tepeler pek yüksek değil. Üstleri kubbeleşmiş. Arsa kıtlığı olmayınca da, köyler geniş alanlara

yayılmış. Göz dolusu stepler içinde tek ağaca rastlanmıyor. Onun için de evler en az kereste harcamı ile yapılmak zorunda. Bu durum, evlerin genellikle kulübe biçiminde yapılmasının nedeni oluyor. Uzak yerlerden kereste getirebilen hali vakti iyilerin evleri bu yüzden kolay seçiliyor. Öyleleri daha yüksek, daha geniş yapılı. Pencereleri de çok daha geniş. Ancak o biçimlerdeki çok az. Uzaktan görünüşü değiştirmiyorlar.

Köylere uzaktan bakıldığında, taş toprak yığını sanki. Çektiğim köy fotoğraflarının arkalarına hep adlarıyla “köy” diye yazdım. Yoksa kolay kolay seçilmiyor.

EVLERİN İÇİ CANLILAR ALEMİDİR

Biraz da evlerin içine girelim. Dış kapıdan adımınız daracak bir giriş bölümüne atılıyor. Ancak kapıdan girerken iki büklüm eğilmek gerekiyor. Bir dikkatsizlik kafayı üste çarpmağa yeterli. İç kapılardan bir veya ikisi ev halkının yattığı odaya, yiyecek ve iş araçlarının yığılı olduğu bölmeyi açılır. Diğerleri ahıra ve otun samanın konulduğu mereğe açılır.

Girişteki daracık bölüm, insanların ve hayvanların ortak giriş çıkış yeridir. Bazı ailelerde ise, yalnızca bu giriş çıkış bölümü değil, oturulup yatılan bölümler de içiçedir. Yapının bir köşesi pamaklı bölmelerle sığırlara, bir kısmı koyunlara, bir kısmı da ev halkına ayrılmıştır. Çok kere bölme duvarları dama kadar çıkartılmaz. Yerden bir miktar yükseğe kadar yapılır. Üst kısımlara ise çaprazlama uzun sırtıklar çakılır. Oralarda da tavuklar ve güvercinler tünekler.

Ve barınaklar, kış soğuklarının acımasızlığına karşı böylece donatılmıştır. Yapıların içi, dışlarından çok daha karışıktır.

TEZEK ve ÖTESİ

Doğuda köy olsun, kent olsun bir görünüşten ayırmıyor varlığını. Bu da, evlerden daha çok özenilerek süslü şekillerde dizilmiş tezek yığınlarıdır.

Onlara sadece tezek deyip geçemiyoruz. Aldırmazlıktan gelemiyoruz. Doğulu'nun en büyük ihtiyaç maddesi. Yılın dört mevsiminde ocakları tüttüren odur. Tezek dumanları, canlılığın, insan yaşamının var olduğunun biricik işaretidir. Sekiz ay süren kışın dondurucu soğuğuna karşı ailenin kalkanı odur. Söyleşiler tezek kokuludur hep.

Dolaşabilecek yaşa ulaşan yavrular, ilk iş olarak tezek yağurmasını ve süslemesini öğrenir. Kendi sığırları yetecek kadar olmayan küçükler, her işten önce sürülerin ardından gübre toplamağa alışı.

Evlerin çevresi, damların üstleri, harman yerleri, köydeki bütün boşluklar yığın yığın tezekle kablıdır.

Duvarlara yapıştırılan ve parmaklarla üzerleri şekillendirilen tezekler, öyle az emekle de yapılmıyor. Her türlü tezek yapılışına göre ayrı değerde oluyor. Samanı çok karıştırılmış erken kurutulmuş olanları da olanları daha değerli. Saf koyun gübresinden yapılanları fiyatı en yüksek olan çeşidi.

Tezek halkın baş ihtiyaç maddesi. Onsuz tandır yakılamıyor, aş pişirilemiyor, ekmek yapılamıyor. Onun içinde

önce tezek, sonra diğer ihtiyaçlar sağlanmaya uğraşılıyor. Hele kış soğuklarının bütün gücüyle uzun süre bu Kuzey-Doğu yaylarında konaklayışı, tezeğin önemi daha da artıyor. Bebeli aileler için yakacak yiyecekten daha önde önem taşıyor.

Çevrede odun çok pahalı ve bulması zor bir sorun. Kömürün de sağlanma zorluğu odunun gibi. Bu yüzden de odun ve kömür yakabilenler varlıklı kimselerdir. Öyleleri de parmakla sayılacak kadar azdır.

Kısacası bölgede herkese yakacak olabilen tezek, maddiyatından ötede hayati bir önem taşımakta.

Ömür yandan, tezek böyle insanların ev ihtiyacı olarak kullanılınca, bitkilere azcık olsun gübre kalmaz. Hayvancılık bölgemiz olarak bilinen bu yaylalarda tarla ve sebzelikler hiç hayvan gübresi görmezler. Bu yüzden de yıldan yıla arazinin kuvveti azalmakta, verimleri düşmekte. Çok kere ekilen tohum bile topraktan alınamamakta.

Doğa, hayvan, tezek, insan yoksulluk içiçedir. Bir bütündür. Bir yazgıya kaptırılmıştır insan. Bilinçsizlik, bilgisizlik yazgısı. Birtakım insanların, birtakım insanlara dayanarak dünyanın tadını çıkarma yazgısı.

TEZEK DUMANLARI

Acımsı yaşamlar ocak ocak
 Yayla rüzgârında yitmişlik
 Acıyı anlamadan
 Yitmişliği bilmeden yıllar yılı,
 Sahipsizce.
 Bir buluttur yayılır ufuklara
 İlkel mutluluklar bacasından
 Ezgi yüklü.
 Salt maviliklere doğru
 Var olma tutsaklığında
 Toprak kulübelere, tandır kokulu
 Ak aydınlıktan habersiz
 Tepe tepe içinde çaresiz.
 Yoksulluk nefesleri karıştır birbirine
 Bu devirden öte, doğadan yana
 Tezek dumanları mevsim mevsim
 Tüm umutların bağılısı,
 Bizim köyün insanları
 Tezek dumanlarının sevdalısı.

ONBİR AYDA GELMEYEN YAZ

Doğu yaylalarında doğa da sert davranmakta, acımasız
 olmaktadır insanlara. Tüm koşullar verimsiz, iklim insaf-
 sızdır. Mevsimlerin süresiye sayısı değişiktir orada. Çok
 kez iç içe girer mevsimler.

Yılın sekiz ayı kış, iki ayı yazdır. İki ayı da yazla-kışın karışımı olan sonbahardır. Yaz denilse de temmuz gecelerinde bile ceketsiz dolaşılmaz dışarıda. Eylül sonlarında kurulan sobalar, haziranda ancak kaldırılır. Dolaşırken kırıpikleri buzlaşmayan bir kimse “kılıç gibi kış” sözünü pek anlayamaz. Halbuki doğuda doğanın bir özelliğidir bu.

Yine öyle bir kış günüydü. Öğrencilerle aynı salonda yemek yiyordum. Kapılar, pencereler pek düzgün değildi yemekhanede. Soba da yoktu. Dışarının olanca soğuğu içerde de vardı. Bir su bardağına, dolu sürahidenden döktüğüm suyun birden bütünleşen bir buz olduğunu gördüm. Bu yüzden de o gün salondan benimle birlikte hiç kimse su içmeden yemekhaneden çıktı.

Bölgenin iklimini, soğuğunu şu fıkra ne güzel anlatıyor.

Güney Anadolu'nun kıyı ikliminde yetişmiş bir genç Doğu Anadolu'da askerliğini yapar. Bir ara izinli memleketine gider. Dostları ona havadan, sudan haber sorduğunda şöyle cevaplar:

“Ben onbir aydır oralardaydım. Yaz görmedim. Yerlileri gelecek diyorlardı. Eğer ben izine geldikten sonra, yaz da gelmişse bilmem.”

YAŞAMAK İLKEL ÖLÜMCEDİR

Daha yeni yürümeğe başlayan çocuklar yaşayabilme savaşı içine düşerler. Yazın ellerine verilen torbaları düzlerden tezek doldurmak, ya da kaz otlatmak. Kışın tandır başında tezek küllerini karıştırarak ısınmağa çalışmak. İşte onların ilk iş basamakları.

Bölgede kaz beslemek, onları gütmek başlıbaşına bir iş-tir, önemlidir. Kazlar kışa doğru kesilir, kurutulur. Küzüm denen kurutulmuş, tuzlu kaz etleri kışın ailenin et ihtiyacını karşılar. Küzümlük kaz etleri değerlidir. Bunun için de kazlar, sürü halinde beslenir.

Diğer hayvancılıklar da yaygındır, önemlidir. Ama onlar satmak için, süt için, çift sürmek için beslenir. Yemek için değildir. Yazın, kışın çilesini çektiği, beslediği hayvanları yiyemez sahibi. Buna zorunluluk vardır. Hem sığırın, koyunun gübresi etlerinden çok daha gereklidir. Yoksa tezek nasıl yapılır.

Haziran, temmuz gelir yeşil bir sebze göremez köy halkı. Kar örtüsünün tarlalardan kalkması özlemle beklenir. O zaman hem havalar ısınır, hem yeşillikler kabarır. Güverşi seçilen tarlalar kadınların ve çocukların hücumuna uğrar. Kim bilir kaç kez baştan dibe elden geçerler. Tatlı yeşil otlar ancak oralarda bulunur. Uzun bir kışı yudumlayan kur-saklara böylece yeşil ot girer.

Güneşi sevimli bir temmuz günüydü. Okulumdan iler-deki düzlüklere doğru açılmıştım. Baktım, tarlalardan türlü renklerde bürüklü kızlar, kadınlar geliyordu. Hepsinin etekleri dolu dolu. Birer uçlarını da yukarı kaldırmışlar. Şalvarları ayaklarını gizlemiş durumda geliyorlar. Bazılarının ellerinde de, birer ekmek bıçağı var. Bir yaşlı tezyeye sordum:

-Bunlar nedir? diye. İçini derin derin çekip bir “of” diyerek:

-Evlât tarlalardan biraz yemlik topladık. Yaz geldiğini biz de anlıyak. Bıçaklarla topladık aha şuncağızları.

Bu yemliklerin adlarını sordum. Birkaç ad saydı.

Düzlüklerde yirmi-otuz çeşidinin bulunduğunu söyledi.

Yavaş yavaş gezinmeye devam ederken düşündüm. Neden olmasın, diye. Her tatlı ot bir ayrı sebze sayıldıktan sonra. Bu kadar çeşit büyük şehir pazarlarında bile yok.

BOŞUNA UĞRAŞI

Halkın geçimi, uğraşısı tarım ve hayvancılık üstüne. Ama dededen kalma usüllerle işlenen toprak sahibini doyuramıyor. Harcanan zamana ve güce karşılık, isteneni veremiyor.

Yıllar yılı işlenir tarlalar, gübre yüzü görmeden karasabanla. Ama yine de ne tarlalar şikayetçidir durumundan ne de sahipleri. Kimse boğazı tokluğuna yaşamını sürdürme çabalarından ötesini düşünmez. Toprak, öyle traktörle, pulukla karnının fazla yarılmadığına, karıştırılmadığına memnundur.

Çevrede en çok patates, arpa, buğday ekilir. Ekilir ama, kendine gübre ve su vermeden, ondan ürün bekleyenlere bire üçten çok vermez. Ancak bu verimsizlik, tohumları değiştirmekle giderilmeğe çalışılır. Komşu köyler ya da ilçe halkı biribirlerinden değişik tohumluklar satın alırlar. Hem ne kadar pahalı tohumluk olursa, daha değerlidir.

Her aile kendi ürününden yenebilecek kadar patatesi ayırır, fazlasını aldığı tohumluktan ucuza satar. Diğer ev ihtiyaçlarını bu fazlalıklarla karşılamaya çalışır.

Hayvancılık, yörede daha da önemli tarımdan. Yayla iklimi ve geniş stepler bu işe daha uygun. Bu yüzden yurdumuzun en önemli hayvancılık bölgesi olarak, bu

Kuzey-Doğu yaylaları yer alıyor. Haziranda yeşeren step-ler, kar soğuklarının başlamasına kadar yemyeşil. Yeşilin en katıksızını, en doğalını bu düzlüklerde seyrediyor insan. Yeşille mavinin birbirine karıştığı zamanlar, sığır ve koyun sürülerinin öbekleştiği günlerdir.

Ancak hayvanların yetiştirilme usülleri ve cinsleri dededen geldiği gibidir. Doğanın koşullarının uygunluğu, sonucu verir. Bu alanda da uğraşma, karakucak bir çabadır. İyi cins denilen bir inek, günde 10-15 kilo süt verir. Beş ile sekiz ay arasında sağımı değişir.

Yaz aylarında yağmurların az olduğu, ya da kuraklık olup da, çayırların gelişmediği veya kuruduğu yıllar hayvancılık düzeni kötüleşir. Öyle yılların kışları perişanlıktır. Hayvanları öldürmeyecek kadar ot ve samanı zor bulunur. Ölenler çok olur. Hayvanlarını kışlayamayacağını hesaplayanlar, çareyi satmada bulurlar. Aynı yolu tutanlar çok olduğundan, sığırlar değer fiyatının çok altında elden çıkarılırlar.

Öyle bir yılın yaşanışına tanık oldum hayvanların öldürülüş panayırını gördüm. Halkın bu yüzden çektiği acıları izledim. Yurdumuzun büyük bir zenginlik kaynağının, ölümle nasıl eriyip yok olduğunu yakından gördüm. Hayvancılığın doğal olurundan kurtarmanın gerektiği haykırışlarını duydum.

Sığır cinslerinin ıslahı gereği de gün gün, yıl yıl daha çok duyulur oldu. Bu alanda girişimler yapılıyor gerçi. Ama daha etkin ve yaygın yollar uygulamak şart.

Komşu ilçe Göle’de bir inekthane kurulmuş. Orada iyi cins damızlık sığırlar yetiştiriliyor. İsteyenlere satılıyor. Fakat oradan iyi ırk bir hayvan satın almak öyle sıradan bir

vatandaşın yapabileceği iş değil. O kadar pahalıdır ki gücü yetenler çok paralıdır.

Bölgede yapılan yaygın bir hayvancılık da, arıcılık Büyük şehirlerde çok aranan özellikle bal üretiliyor. Ancak bu iş için de gerekli gereçlerin sağlanabilmesi, değer fiyatını bulacak pazarlara iletilmesi büyük bir sorun.

GÜCÜ YETEN

Çoğunluk köylülerin boğazı tokluğuna besledikleri hayvanların esas kârını paralıları yer. Gücü yetenlerin cüzdanları, karınları doyar. Onların peynir yapan mandıraları vardır. Peynircilik daha çok kâr getirir. Paranın gücüne göre, bir köyün ya da bütün çevre köylerin sütleri belli bir mandıraya bağlanır. Bunu mandra sahibi gayet de kolay sağlar. Bir yıl veya altı ay öncesinden avans para verir sağım sahiplerine. Böylece inek sütü olsun, koyun sütü olsun çok daha ucuza kapatılır. Avansçılar birbirlerini de çok iyi kollarlar. Zaten sayılıdırlar çevrede. Süt piyasasını asla yükseltecek davranışlarda bulunmazlar. Bu yüzden aradan yıllar geçer her maddenin fiyatı yükselir de sütün değişmez. Önceden avansçıya borçlanan köylü süt mevsiminde bütün sütünü ona vermek zorundadır.

Bütün bu yollar maliyeti iyice düşürür. Sonunda şehirli tüccarlara devredilen kaşar ve gravyer peynirlerinden yapılan kâr çok daha büyük olur.

Bu usul, her alanda geçerlidir bölgede. İlkbaharda veya kışın koyun sahiplerine istenilen miktarda para verilir. Hatta daha doğmamış kuzulara karşılık avans verilir, bağlantı

yapılır. Ancak para tutarı öyle rastgele hesaplanmaz. Doğacak kuzu sayısına göre hesaplanır. Üstelik, o güze kadar kuzuların bakımı, otlatılması mal sahibine aittir. Teslim zamanına kadar kuzular büyümüş, avans hesabının üç-dört katı fiyatına satılabilecek duruma gelmişlerdir.

Toplama zamanı geldiğinde, avansçıların kocaman sürüleri oluşur. Artık onların adları Celepçi'dir, Celepçiler, celeplerini (sürüleri) şehirli tüccarlara devreder. Ya da komşu İran'a, Rusya'ya sevkeder. Bu sevklerde veya devirlerde tedbirli davranılır. Vergiden kurtarmak için gönderme işi parti parti yürütülür. Celepçi daha da paralı ise, yine böyle yollu göndermeler, yurdun çeşitli büyük şelerine kadar uzar gider,

YILDA ÜÇ AY ÇALIŞMA

Çift, ekim, harman, patates ekimi ve hasat sürelerinin toplamı üç ayı geçmiyor. Bu düzlüklerde. Bunun dışında yıl, işsizlik ve boşuna didinme ile geçiyor. İş zamanları belirlidir. Bu zamanların dışında köylülerin meşguliyetleri her yerde aynıdır. Çoğunluk halk köy kahvelerinde veya duvar diplerinde toplanıp söyleşi ile zaman geçirirler.

Seyrek de olsa evlerinde kilim dokuyan tezgah sahiplerine de rastlanıyor köylerde.

Uğraşının hareketli olduğu günlerden birinde Çamçavuş köyüne gittim. Köylülerin günlük yaşantılarını bir de orada izlemeyi düşünmüştüm. Yörenin büyük sayılan, içinde bakkal dükkânlarının olduğunu önceden öğrendiğim bir köydü. Köpek havlamaları arasında köye girdim. Biçimi, görünüşü diğer köylerden ayrı değildi.

Yol boyu alçak toprak damlı yapılar, onların aralarında tezek harmanları aynıydı. Tezek yağuran iki küçüğün yanına sokuldum. Beni görünce kaçtılar. Önü çitle çevrili bir eve girdiler. İçeriden pantolonu gömleği yırtık, kısa sakallı dolgun vücutlu birisi çıktı. Kısa boylu orta yaşlı idi. Selâm verip köy evlerinin içine görmek istediğimi söyledim. Beni buyur etti.

Az önce sığırların çıktığı büyük kapıdan eğilerek içeriye girdik. Sağlı sollu kapılar bölümleri ayırıyordu. İlk kapıdan girdik. Tandır odasıydı burası. Ekmek pişiren evin hanımı doğrulurken başına bir örtü aldı. “Hoşgeldin” dedi. Entarileri kocasınınkinden daha yeniceydi. Etekleri kat kat ve büküm bükümdü. Katlarından birden fazla entari giydiği anlaşıyordu. Saman ve tezek dumanlarına alışkın olmadığım için gözlerim sızlıyordu. Tandır başındaki oturaklara oturduk. Ev sahibi Adilhan kendini, ailesini tanıttı, sonra dertlendi :

-Bu evde onbir nüfusuz. Bir oğlum askerden yeni geldi. Ötekiler küçük daha. Bir iş sahabi değiller. Büyük oğlan yemesi gendine ucuz yevmiyeyle nerde iş bulursa orada çalışır. İki öküz bi ineğim var. Birkaç dane de davar var. İki sene evvelki gıtlıkta beş inek öldü. Ondan sora da daha alamadık. Köyün bakkalına borcum var. Galan tek ineği de sattım onu vereceğim. Böyük oğlanı nişanladık. Öküzleri de satıp başlık vereceğim.

Bu sırada gözleri tandır başındaki una takıldı Adilhan’ın:

-İşte en son unum bu, dedi. Islak gözlerle devam etti.

-Otuz teneke buğday ekim. Çıkacak olan yetmiş-seksen teneke patatesim yememize yetmez bilem. Hepsi altı aylık olur olmaz. Sonrasına da Allah kerim, dedi. Tevekkülle bitirdi sözünü.

Bir başka tatil gününde de Susuz'un başka bir yöresindeki bir köye daha gideyim dedim. Ardahan yolunda bir süre yol aldıktan sonra jipimiz, sallantı ve hırıltılarla düz tarlaların içine daldı. O mevsimde yağmur olmadığı için de arazi kupkupu idi. Bu yüzden de yol aramadan ilerlemek mümkün oluyordu. Yüzey alabildiğine düzlüktü. Ama köylüler birleşip her zaman düzenli işleyebilecek bir yol yapmamışlar şimdiye dek: Devlet de yolu oraya kadar götürmemiş. Görmüş, alışılmış bir gelenekten ayrılmaya hiç kimse kalkışmıyor. Yağışlı, çamurlu zamanlarda zorunlu kalınırsa bata çıka yol almayı kanıksamışlar belli ki. Önceden edindiğim bilgiye göre ve yaklaştıkça jipin penceresinden görüldüğü kadarıyla büyük köydü. Onun için uygun bir arazide düzgün bir yol yapmak güç yetmeyecek bir sorun değildi.

Yolumuz biraz daha uzasaydı, mide bulantısı bizleri perişan edecekti. Sonunda midemiz ağzımızda vardık Kızıroğlu köyüne.

Hani o Karalı Aşık Murat Çobanoğlu'nun türküsünü söylediği köy. "Kızıroğlu Mustafa Bey/Bir beyin oğlu" dediği Kızıroğlu'nun köyü burası.

Köyün girişinde bir harman yerinde durduk. Tezek yığınları arasına uzatılmış bir ağaç tomruğun üzerine oturduk. Şoförle üç arkadaşlık. Bizi gören birkaç kişi yanımıza geldi. Adetleri olacak ki hemen köy bekçisini seslediler.

Biz daha tanışıp havadan sudan iyice konuşmağa dalmadan bekçi geldi. Elbiseleri yırtık, şapkasının siperi yarı sökülük, çoraplarının yırtıkları kara lastiklerinden dışarı sarkmış durumdaydı. Göğsünde iyice eskimiş bir "Bekçi" arması vardı. Elleri yüzü kırış kırış olmuş bir yaşıydı.

Hoş-beşle başlayan konuşması görünüşünden beklenil-meyecek bir düzgünlük içindeydi. Söyleşimiz sürerken bir yandan da tabakasından sigara sarıyordu. “Ne çok içiyor-sun bekçi amca” deyince, derdi deşildi ve anlattı:

-Altmış yaşındayım. Altı çocuk evde ekmek bekler. İç-meyip de ne ediyim. Tarlam yok. Malım yok. Bekçilikten yılda çok az alırım. O da köyde elli-yüz sadaka gibi. Yiyecek almaz, giyecek almaz. Borçtan burnumuz kurtulmaz. Ama gene de şükür, canımız sağ ya.

Sonunda “işte böyle halımız” dedi, tütününü daha derin çekti. Adını sordum. “Dünyamalı” dedi.

Evet, Dünyamalı bekçi amcanın Allah’a şükürü ölümce idi.

DOĞUDA TAŞIN

Doğu bölgesinde insan gücünün ilkel harcamalarla nasıl törpülenip yok olduğunu yalnızca taşın düzeninden anlamak kolay. Ne var ki geniş düzlükler iş mevsimi olan yazı, taşınmalara kolaylık sağlıyor. Bu durum da doğanın bir bağıışı. Bir yerden başka yere eşya götürme hep eski usüllerle oluyor.

Kağnı arabalarının cızırtısı, yazın köy ve tarla yolları-nın biricik şenliği. Göç götürürken, şehire hasta taşırken yorganlı keçelidir kağnılar. Onlar, köylünün biricik taşıt aracıdır.

Kar yağınca kağnının yerini kızak alır. At besleyebilen-ler at koşar kızağına. Atı olmayanlar öküzlerini koşar.

Öyle kağnı ya da kızak deyip hafife alamıyoruz. Çünkü,

doğru yaşamının hareketi demektir onlar. Onlarsız olmaz. Ama bütün zorunluluğa rağmen, sağlanmaları kolay değildir. Hele yeni yaptırmak çok paraya bakar. Onca para herkeste kolay bulunmaz. Gerçi tefecilerden almak var ama ödemede bir o kadar da faiz ödemek var.

Bu yüzden de kağnı ve kızaklara gözbebeği gibi bakılır. İyice eskiyinceye kadar onartılır.

Bütün dikkatlere rağmen gün gelir iş göremez olurlar. Bir yokluk zamanında kırılabilirler. Öyle durumlarda çuvallar öküzün veya ineğin sırtına bağlanıp taşınır. El geniş çıkınca yenileri yaptırılır. Yolda giderken kağnı veya kızak kırılması, komşular arasında anılan, anlatılan bir söyleşi konusudur her zaman.

Taşıyıcılığı hiçbir araç kullanmadan yapanlar da az değildir yörede. Köy köy gezen satıcılar başta gelir bu yönde. Geçimini o yolda sağlayanlar kendi gücü oranında mal taşırlar. Satacağı malları bohça içinde sırtlayıp gezdirirler. Böylelerinin sayısı az değildir. Köyden köye konaklıya konaklıya dolaşırlar. Boğazlarını uğradıkları köylülerin üstüne bağlarlar. Böylece kârları artar.

Şehirler arası yollarda taşıt bir başkalık taşır bilinen biçimlerden. Motorlu taşıtlar öyle her yerdeki gibi sadece yük veya sadece yolcu taşımazlar. Burada ikisini bir arada taşırlar. Otobüslere, kamyonlara insanlarla, hayvanlar iç içe binerler. Daha doğrusu yüklenir. Ön sıralara yolcular oturur, arka kısımlara koyun, kuzu, dana bindirilebilir otobüslerde. Kamyonlarda ise yerler ayırımsızdır.

BU YERLER

*Kervan kervan bulutların konağı
Gün ışığının ısıtmadığı topraklar
Maviliğince dumanlı yeşillikler
Büklüm büklüm.
Billur taneler iner yeryüzüne
Toz toz yağmurca
Kar kepekleri oynasır tepelerde
Harman olup uçuşurlar
Çizgi çizgi...
Hava saf, hava temiz
Biraz daha geç alçalmak için
İnsanların ayaklarına.
Bu ak, bu sade, bu çiçek çiçek
Kumruların bayram ettiği memleket
Kirli izlerle gölgelenmiş
Yıkayan olmamış talihini
Şimdiye dek.
Taş oyuklarında süre gelmiş yaşantı
Yayla esintileri verememiş duruluğu
Bucak bucak.
Keçelerin arkasında pencereler
Ay vurmamış eşliğine evlerin.
Bu kentin ilkeiliği başka
Işıtan olmamış karanlıkları
Yürüyen yok, koşan yok sabahlara
Devirlerden arta kalmış yaşamlar.*

*Bu yerin geceleri yorgun
Türküler bezgin bu topraklarda
Berraklık hülya hülya
Tazelik yapraklarda.*

DAHASI VAR ÇALMA:

Yörede görülmeden yapılan çalmalar, hak sayılır. Görülenler de olağan karşılanır. Bu yüzdendir ki iş zamanları da olsa herhangi bir aracını kimse dışarıda, arazide bırakmaz. Oysa tarlaya, harmana her gün gerekli araçları getirip götürmek hayli yorucu olur.

Yayladan çobanı bağlayıp koyunları götürmek, ahırın kapısını duvarını yıkıp hayvan çalmak çok görülen hırsızlıklardır. Çayırda yayılmış kaz sürülerinden kaz çalmak oldukça yaygındır.

Yoksulluğun çilesi, başkalarının mallarına el uzattırır.

Bu davranışlara karşı köylüler bir kısım tedbirler bulmuşlardır. Bulunan çarelerin başında en etkin olarak köpek beslemek gelir.

Köpekler, can ve mal güveninin gözcüleridir. Onlar zincir ucunda gece gündüz bekçilik ederler. Bu yüzden de köy ve kasabalarda köpek sayısı çok kabarıktır. Hem de çok değerlidirler. Birer çocuk gibi bakılır onlara. Ailede bir çocuk ölse unutulur da, köpek ölse unutulmaz bir türlü. Hali vakti yerinde olanlar birden çok besler hasım sahipleri acı kalır da yine köpek bakar.

Meydan Ali'nin de üç köpeği vardı. Sığırları, atları, köyde

bir bakkal dükkanı olunca gözcüye de daha çok ihtiyacı olmuştu. Ama yine de kurtaramadı hırsızlardan. Dükkanını soydular. Ahırın arka duvarını kırıp atını çaldılar. Fakat daha çok soyulmadığını köpeklerinin gözcülüğüne bağlıyor Meydan Ali.

ÖC ALMA:

Yurdumuzun çeşitli yerlerinde görülen sürekli kin gütmenin değişik usulleri görülür bölgede. Kin güdülen kimsenin canlı ya da cansız herhangi bir malını çalmakla öc alınmış sayılır. Kişiye güç yetiremeyen, ona bir şey yapamayan bir kimse öcünü hasmının malından çıkarmaya çalışır. Ahıra gizlice girip hayvan çalmak veya öldürmek çok görülen olaylardır. Yine harman zamanı öc almak istediği kimsenin yığılı ekinini yahut otunu yakmak sık görülen hareketlerdir.

Öc almanın kan davası olarak sürüp gittiği de olur. Ama seyrekler böylesi.

Bu seyrek kan davalı köylerden biri Kayalık Köyü. Uzun yıllardan beri çevrede kan davasıyla adını duyurmuş. Susuz'a 45 dakika uzaklıkta yaya olarak. Köyde hasım ailelerden her biri bir başka yöreye çekilmiş. Bu yüzden köy beş mahalleye bölünmüş. Her sülâle kendi yöresinde barınıyor. Karşı tarafı uğrağı, ayağı altı olmasın diye mezarlıklar bile uzak uzaktır birbirine. Bununla beraber Kayalık Köyü bir tek muhtarlık olarak yönetilir.

EVİLİK HEM ZOR – HEM KOLAYDIR

Çocukları erken hatta küçük yaşta evlendirme alışkanlığı bir gelenek olarak yerleşmiştir. Askerlik dönüşüne kadar evlendirilmeden bekleyen delikanlı çok azdır. Daha ortaokul çağındaki çocuklar evlendirilirler. Oğlan sahibi aileler bir an önce ellerine çalışacak bir gelin geçirmeyi düşünürler.

Ancak gelin almak da öyle ha demede kolayca olacak bir iş değildir. Kızlar için Başlık Parası vermek şarttır. Başlık da beşbin liradan başlayıp, 50 bin liraya kadar çıkar. Kız babaları da kişiden çok parayı fazla vereni seçer. Başlık parasını çok veren kıza koca olur. Kişilik, sevgi, iş sahibi olmak pek hesaba katılacak özellikler değildir. Hal böyle olunca yoksul ailelerin gelin alması, çok zor olur. Başlık parası yakıştırmanın olanağını bulamaz kolay kolay böyleleri.

Bu yüzden çok kez evlenmenin yolu kız kaçırmağa bağlanıyor ve bölgede en çok görülen olaylardan, suçlardan biri de kız kaçırmalar oluyor.

Kız kaçırmaların tuhaf olanları da çoktur. 11-12 yaşındaki bir oğlanın kendinden küçük bir kızı kaçırdığı görülür. Yine yaşlı bir erkeğin kendinden çok küçük bir kızı kaçırdığı olur. Yahut evli çoluklu, çocuklu bir erkeğin kız kaçırdığı sık görülen olaylardandır. İşte küçük Gülhanım'ın kaçırlışını babası Ömer'in ağzından dinliyoruz:

-Kızım bu yıl 11'ine girdi. Eniştem olacak adam 35 yaşında. Candarma, savcı gidip, geldik. Sonunda uyuşmak zorunda kaldım. Ama eniştem olan herifin adını etmem.

İki kadınla evlenmek de çok görülen bir durum. İmam nikâhı ile evlenilir hep. Yeter ki istenen başlık parasını verebilsin evlenen. Öyle yasal sorumluluklar bölgeye kadar ulaşamamıştır henüz:

Otuz-otuz beş yaşlarındaki Mecit Efendiyle tanışmıştık. Bir gün yanında bir küçük olduğu halde karşılaştığımızda :

-Gardaşım, dedi. Adını sorduğumda gülererek durakladı.

-Vallahi bilmem hangisidir. Onbeş gardaşız. İki anam var. En büyük ben. En küçük yeni dünya. Nerden belleyim adlarını.

Şoför Mehmet de iki evli. Sık sık onun otobüsüyle giderdik ile. Bir gün evlilikten söz açılmıştı. Bana :

-Öğretmen Efendi evlensene. Bu hayat bekâr çekilmez, diye takıldı. Kendisine bakmamı öğütledi. İki hanımın nasıl uyuştuklarını sordum. Rahatça cevapladı.

-Heç hır çıkarmazlar. Razılar bir birlerinden. Akıllı avratlardır.

Bir cumartesi günü yine ile gidiyorduk. Otobüsümüz İncesu köyünden geçerken yolcular, pencereden birbirlerine yol üstündeki birini gösterdiler. Tezek yağmakla uğraşan iki genç kıza herkes yüz döndürerek geçti. Bu işin aslını sordum. Tezek yağmakla uğraşan iki genç kıza herkes yüz döndürerek geçti. Bu işin aslını sordum.

Kızın babası, onu isteyen kamyon sahibi bir şoförden 30 bin lira Başlık istemiş. Şoför de bu parayı verip kızı alamayınca, kızın adı “Otuzbinlik” olup kalmış. İşte duyanlar da merak ettiklerinden onu görmeğe çalışmışlar.

Aşkan’la konuşuyorduk ara sıra. Yakın bir köydendi. Üç çocuğu vardı. İki oğlan, biri kız. Büyüğü ilkokula gidiyordu. Aşkan, hep hayatından, evliliğinden şikayet ederdi. Bir mutsuzluk içindeydi. Eskiden bu hali yokmuş. Ne olduysa askere gidip geldikten sonra olmuş. Askerliğini Ankara’da yapmış. Orada çok yeni şeyler görüp öğrenmiş. Erken evlenmenin suçunu babasında buluyor, içini çekip dertleniyordu:

-Daha 14 yaşında idim. Babam-anam zorla, istemediğim şimdiki avratla beni evlendiler. Aradan geçen bunca yıldan sonra, daha çok bağlanacağım yerde olmuyor. Eskerde de göynüm gözüm açıldı. Avradı heç sevemez oldum. Üç de bebe var. Her gün evde hır çıkartır dururuz. Avratla eyce gonaştım geçen gün. Ya seni bırakacağım, ya da bir daha evleneceğim diye. Ganayaklı ağlar durur. Ben bu üç sabımı nederim deyin sızlanır. Şimdi bir daha evlenmeye garar ettim. Yeni avratla da uyacaklarına yemin aldım.

İşte Kuzey Doğu Anadolu'da evlenmeler, böyle hem kolay, hem zor.

HIZLI NÜFUS ARTIŞININ YARATTIĞI SORUNLAR

Mecit Aşkan'ın ve şoför Mehmet'in durumları ülkemizde yaşanan birtakım sosyal olayların sebeplerini ortaya koyuyordu. Birden çok kadınla yapılan evlilikler dolayısıyla ailede hızla artan çocuk sayısı yüzünden ortaya gelen kalabalık ailerin geçinmelerinin zorluklarını anlatıyordu. Sonuçta özellikle Doğu Anadolu'dan Batı illerine, köylerden şehirlere akın halinde yapılan göç olgusunun ortaya koyduğu sorunları somut biçimde canlandırmış oldu. İşte durum:

Aile Arazisinin Bölünmesi

Ülkemiz nüfusun büyük bir kısmı tarımla uğraşmaktadır. Geçimini topraktan sağlamaktadır. Mirasa düşen aile arazisi çocuklar arasında bölüşülmektedir. Ailede çocuk sayısı ne kadar çok olursa bölünme de o kadar olmaktadır.

Giderek küçülen arazi payları sahibi beslemez olmaktadır. Bu yetmezlik yeni geçim yolları arayıp bulmayı zorunlu kılmakta. Göçü ve işsizliği ortaya çıkarmaktadır.

Sağlıksız Kentleşme ve İşsizlik

Düşük tarımsal gelirle geçimini yapamayan vatandaş, diğer etkenlerin de zorlamasıyla kentlere göçmektedir. Göçülen yerlerde yerleşme yeterli ölçüde gelişmemesi sağlıksız bir ketleşmeye yol açmaktadır. Böylece büyük kent ve şehirlerin yapısında modern konutlarda oturanların yanında hızla çoğalan gecekondualarda barınan ikili bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu kentsel yapı içinde fabrika ve hizmet sektörleri ile, örgütlenmemiş serbest sektör istihdamlarının yetersizliği, büyük bir işsizlik sorunu yaratmaktadır.

Ülkemizde hızla artan düşük vasıflı işsizlere diplomalı işsizler de katılınca, işsizlik oranı da aynı hızla artmaktadır.

Aile İçi Huzursuzlukları

İşsiz aile reisinin eşine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirememekten doğan huzursuzluklar aile içindeki dengeleri sevgileri, saygıları bozmaktadır. Bunun sonucu olarak sürtüşmeler, kavgalar, boşanmalar olmaktadır.

Suçluluk Eğiliminin Artması

Hızlı nüfus artışıyla toplumda özlemlerini gerçekleştirecek parasal olanaklara sahip olamayan işsiz yığınları haliyle artmaktadır. Bu yığınlardan bir kısmının ahlâki çöküntüye ve her türlü suça girdikleri görülmektedir.

Devletin Yetişememesi

Hızlı nüfus artışıyla hızlanan göçler sonucunda hızla büyüyen kentler ve şehirlerde gerekli kamu yapım ve hizmetleri de aynı oranda bir hız gerektirmektedir. Altyapı hizmetleri, eğitim, sağlık, bayındırlık, güvenlik v.b. kamu kurum, kuruluş ve hizmetleri büyük yatırımları, giderleri gerektirmektedir. Kaldı ki, ülkenin gelişmesi için kamunun işlevlerini daha büyük oranda yerine getirmesi gerekmektedir. Devletin sınırlı olanakları içinde gerekenleri ve ihtiyaçları yeterliliğinde yerine getirmesi zor olmakta, ya da mümkün olmamakta. Nüfus artışına paralel oranda istihdam ortamlarını artıramamaktadır.

Bütün bu olgular, geçmiş dönemlerin izlenen toplumsal gidişatını değiştirmenin kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır.

Yıllar süren savaşlar sonrası Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke nüfusu iyice azalmıştı. Bu yüzden 1950’li yıllara kadar egemen nüfus politikası hızlı nüfus artışından yanaydı. Beş ve daha çok çocuk sahibi ailelerden yol vergisi alınmayışı, çoğunlukla dar gelirli aileleri fazla çocuk yapmağa özendirmiştir.

Ekonomik büyümenin istenilen düzeye erişememesi, genç kuşaklara istihdam olanaklarının sağlanamaması, nüfus politikasını değiştirmeyi zorunlu kıldı. 1960 yılından sonra nüfus artış hızını düşürecek arayışlar aldı. Aldı ama, birtakım yöneticiler ve siyasetçiler 2000’li yıllarda bile, ülke nüfusunun hızla büyümesinin kuvvetli bir devlet olmamızın ve dünya devletleri içinde büyük, saygın bir yere sahip olmamızın gereği sayıyorlar.

Oysa, günümüz dünyasında ülkelerin dünyadaki yeri, devletin nüfusunun miktarına göre değil, o devletin gelişmişliği oranına bağlı olmaktadır.

Bütün bu durumlardan anlaşılıyor ki, hızlı nüfus artışının yarattığı sorunları en aza indirmek için, hızlı nüfus artışını azaltıcı önlemleri devlet zaman geçirmeden almalıdır. Aileleri az çocuk yapmaya özendirici yasal ve sosyal teşvikler, önlemler uygulanmalıdır.

İLERİ YANLAR

Doğu'nun bir parçası olan bu yörede, halkın ilkel ve yoksun düzeyi içinde çok olgun, ileri sosyal yanları var.

Yurdumuzun çoğunluk bölgelerinde, kıyafet devriminden önceki giyimler görülür. Bu durum kadın elbiselerinde daha çok göze batar. Kara çarşaf, hatta yer yer peçe yaygındır. Halbuki bu yayla halkının kadınlarında çarşaf, peçe, ihram hiç görülmez. Halk bunların biçimini bile bilmiyor.

Aile yaşamını birlikte sürdüren kadın-erkek, her türlü iş ve eğlence hayatında tam bir beraberlik, eşitlik içindedir. Tarlada, pazarda, düğünde her yerde. Bu durum, zengin bölge folkloruna bir üstünlük, eşsizlik kazandırır. Her türlü şenliklerde kız erkek elele coşkunluğu dile getirirler.

YIKINTIDA BİR YAPI

Ana yoldan ayrılalı çok olmamıştı. Yağmur sicim gibi bastırmıştı. Otobüsümüz toprak yolun çamurları arasında

ilerlemekte çok zorlanıyordu. Öğretmen arkadaşlardan bazıları: “Geri dönelim. Bu yağmurda bu yollardan gidilmez” diyordu. Öğrenciler ise, coşkunluk içinde gitmeyi istiyorlardı. Şoför de cesaretli konuşuyor, az sonra yolun daha iyi olacağını söylüyordu. Yola devam ettik. Öğlene doğru yağmur dindi, yolumuz daha sağlama çıktı. Ama kağını hızıyla gidiş, yolumuzu iyice uzatmıştı. Issız tepeleri aşı aşı, sonunda yeşilliklerle kaplı düz bir yazıya ulaştık. Şoförümüz oraları iyi biliyordu. Yolumuz ilerde az buçuk seçilebilen bir binayı doğru yöneldi. Yaklaşınca çatısından yüksekte dalgalanan bayrağı gördük. Bir sınır karakoluna gelmiştik.

Bizleri karakol komutanı karşıladı. Karşılıklı tanıştık. Bölgenin en önemli tarihi kalıntılarının bulunduğu ANİ’yi görmek istediğimizi bildirdik.

Sınırdaki böyle bir gezi için izin almak gerekiyordu. Genç komutan istediğimizi olumlu karşıladı. Sonra bize yol göstererek yürüdü. Biraz ötede küçük bir tepenin arkasında çukur yamaçlara serpilmiş, geniş bir alana yayılmış yıkıntıların içine girdik.

Artık 900 yıl öncesinin o bölgenin en büyük şehrinin toprak olmuş yığıntı taşlarının, sütun kalıntılarının arasında geziyorduk. 1063 yılında büyük Türk Hakanı Alp Arslan’ın Anadolu’da aldığı ilk şehir. O zamanki Ermenistan’ın başşehri olan 200.000 nüfuslu Ani işte bu topraklardı, bu kalıntılardı. Yer yer yüksek duvar yıkıntıları, kırık yıkık sütunlar, birer parçası ayakta kalmış kilise duvarları tarihin derinliklerinden ses veriyordu.

Yıkıntıları dolaşırken, bir kenarda daha da ayakta duran bir kiliseye rastladık. İnsan emeğinin ve insan gücünün mutlak hakim olduğu eski devirlerin insanının, taşları,

yapıları işlemeye ne kadar özendiklerini bu yapı sergiliyordu sanki. Ancak yıkılan kapı cephesindeki duvarın sonradan beton harçla onarıldığı anlaşılıyordu. Dikkati çeken bu kilisenin onarılmasının hikâyesini komutan anlattı.

Her yaz Avrupa'dan Ermeni tarihini inceleyen birkaç bilim adamı Ani'ye geliyormuş. Yıkıntılar arasında yaptırıldıkları kazılardan elde ettikleri kalıntıları, o kiliseye depo edermiş. Sayısız arkeolojik eserleri birkaç yaz o duvarı yıkip yapı kilisede biriktirmişler. Sonunda da hepsini birden alıp Avrupaya götürmüşler.

Yıkıntıların önü, gittikçe bir vadi yamacına aşağı iniyordu. Vadi tabanında Arpaçay akıyordu. Suyun yarısı bizim, yarısı Rusya'nın. Çayın karşı tarafında boylu boyuna uzanan tel örgüler yarı belirgin durumda görülüyordu. Gözetleme kuleleri vadinin hafif eğimlenen karşı yamaçlarında sıralanmışlardı. Komutandaki dürbünden, kulelerdeki nöbetçilerin bizleri gözlediklerini daha belirgin gördük. Vadi boyunca Arpaçayı ve sınırı seyrederken komutan, çok hoşumuza giden bir olay anlattı.

Karşı taraf askerleri Arpaçay'dan balık tutuyorlarmış. O sırada bizim karakol erlerinden üçü oraya gitmişler. Onlar da balık tutmağa koyulmuşlar. Oltalarını tam karşıkillerin oltalarının aralarına atmışlar. Sonunda onların oltalarını da balıklarıyla birlikte çekip almışlar. Bu olay, karakol komutanlıkları arasında protokol konusu olmuş. Görüşmeler yapılmış, erlerin ifadeleri alınmış. Bizimkilerin ifadeleri şöyle olmuş:

-Komutanım balıklar çayda bizim taraftaydı. Oltaları suyun yarısını bu tarafa geçmişti.

Sonunda bu yüzden görüşmeler tatlıya bağlanmış.

BİR KIVILCIM

Sessiz ve bitmeyen düzlüklerde yolculuk yapan bir kimse, gideceği yere bir an önce varmak için sabırsızlanıyor. Hele gece yolculuğunda karanlık düzlükler, daha da ürpertici oluyor. Kars'tan Ardahan'a yapılan ıssız yolculuk hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Yol boyunca arada bir geçilen köylerin varlığı, geceleri fark edilmiyordu bile. Küçük pencerelerden karanlığa süzülen gaz lambası ışıkları yarı belirsizlik içinde köyün olduğunu haber veriyor insana.

Bir süre bu ıssızlıklar içinde yol aldıktan sonra bir keskin dönemecin dibinde parıltılı elektrik ışıklarının gölgesine yansır durur. Sonra da bir vadi tabanına yaprakların sallantısı içinde yarılr.

Yol boyunca hiç görülmeyen küme küme kocaman ağaçlar, onların gölgeleri arasına dağılmış büyük büyük binalar, yolculara ferahlık sunuyor. Vadiye birden açılan dönemeçten okunan kocaman yazı, bu şenlik adasının okul olduğunu haber veriyor. Uzun yıllar Rus işgali altında yaşayan bölgenin kurtarıcısının, Kazım Karabekir'in adı okunuyor.

Yoksul çevre halkının çocuklarının koştuğu biricik okul burası. Devlet hesabına yatılı öğrenci alıyor. Bu okul açıldıktan sonra köylüler, çocuklarını ilkokuldan yukarı okutmayı öğrenmişler. Ne var ki okulun alabileceği öğrenci sayısı sınırlı tabii. O yüzden de sınavla seçiliyor okuyacak öğrenciler. Her yıl alınabilecek sayının otuz-kırk katı öğrenci başvurur girmek için. Ahmet Emi bu yolda kendi düşüncesince şöyle dertlendi :

-Eskiden hükümet çocuklarımızı zorla alırdı okutmaya. Bu okul sayesinde kızlarımızı da okutmayı, mamur etmeyi

öğrendik. Okutmaya uğraşırık, şimdi de hükumat almaz. Bu ne biçim terslikdir.

Okul, boş araziye değerlendirmek ve halkın içinde olmak düşüncesiyle şehirden uzakta kurulmuş. Issız yöreyi canlandırmış. Yöre halkına bayramları ve diğer törenleri yaşatan bir tek okul. Musamereleriyle, sineması ile, spor gösterileri ile halka açılan biricik kurum. Uçsuz ve gölgesiz stepler içinde, ağaçlı, elektirikli, öğretici bir ada orası. Yokluklar arasında öğretmen-öğrenci gücüyle yapıtlanmış, gelişmiş. Ağaçlıklar, su kanalları, elektirik şebekesi, bahçeler, örnek ahırlar, binalar hep öğrencilerle kurulmuş.

Köylerinden gelen öğrenciler elektriği ilk kez orada görüp tanıyorlar. Ağaçlıklar yazın ilden gelenlerin tek gezi yeri. Ağacın yararlarını ve güzelliğini orada gören köylüler, şimdi okul koruluğundan baharları binlerce fidan alıyor. Kendi arazilerinde söğüt kavak yetiştiriyorlar.

Okul, çevresine bir bilgi görgü kaynağı olmuş. Ama koca bölgede bir tek kıvılcım.

ŞİMDİYE KADAR

Uzun yıllar işgal altında kalmış bölge halkı, hep ilkel çileler ve ilkel mutluluklar içinde yuğrulup durmuş. Kalkındırma çabalarına temelden hiç girişilmemiş.

Susuz'un yirmi dokuz köyünden ancak beşine motorlu taşıt işleyebiliyor. Onların da üçü şose üzerinde olduğu için bu mutluluğa erişebilmişler. Üç köyde içme suyu var. İhtiyaçlar hep derelerden karşılanıyor. Zaten köyler çoğunlukla, dere ya da çay çığırları boyunca kurulmuşlar.

Yukarı çığırlarda olanlar daha şanslıdır. Biraz daha temiz dere suyu kullanırlar hiç olmazsa. Yukarı çığırlarda kurulu köylerin artıklarını, pisliklerini aşağı çığırlardaki köylüler yudumlar. Sırf bu yüzden “hastalıklı” olmuş ve “ölmüş” canların hesabını kimse bilmez. Çünkü, “akar su pislik tutmaz.”

İlkokulu olmayan köyler çoğunluktadır.

Bu geri yaşam içinde sağlık sorunları da daha çok önem kazanıyor. Ahır, tezek, açık hela, ve susuzlukla iç içe olan yaşantılar, sağlığı büsbütün rastlantıların eseri yapıyor. Noksanlarla dolu olsa da, Sağlık Sosyalizasyonuna doğudan başlama gereği bunun için duyulmuştur.

Ancak, kurtarmağa niyetlenen yol önemli, uygulanaşı çok yetersiz. Bir sağlık ocağı baştabibi Dr. Hasan bey gerekenleri kendine göre şöyle açıkladı :

“Türkiye’de yüksek öğrenim mezununu köye götüren ve köylü vatandaşla en yakın şekilde bütün mahremiyetine giren biricik kuruluş Sağlık sosyalizasyonu olmuştur. Ancak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Milli Eğitim bakanlığı, Köy İşleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, İskân Bakanlığı koordine çalışırsa, sağlık hizmetlerinin köye gitmesi mümkün olur. Köylerin İskân, yol, su, eğitim-öğretim sorunları sağlığın korunması için ele alınacak önemli sorunlardır. Bütün bunlar ise, ancak böyle bir koordine çalışma ile toptan ele alınabilir.

Ayrıca bu bölgedeki ebe ve hemşirelerin maaş statüsü bu mesleklere halkın ilgisini artırmıştır. Bu iyi bir durumdur. Bu bölgede kurulacak bir ebe okulu, bir sağlık koleji büyük ilgi görecek, sosyalizasyona büyük hizmeti olacaktır. Aynı zamanda kız erkek köylü çocukları da okumuş olacaktır.”

Doktorun fikirleri ve sözleri ozanımızın bir dörtlüğü anımsattı bana.

“Bir bahçeye çevirmek için hep birlikte
Bu toprağı yeni baştan sürmeden olmaz
En güzel ülkülerin pulluğuyla
Özgürlükle, kardeşlikle, kadın erkek elele”

O çevrede adı çok anılan görmek istediğim bir yerde, Başgedikler’di. Oraya gitmek üzere dört arkadaş yola koyulduk. Küçükölü büyüölü çeşitli köylerin içinden yahut yakınından geçerken, toprak sarsıntılı yolu kıvrım kıvrım geride bırakıyorduk.

Büyücek bir köye girdiğimizde, önümüze beyaz badanalı, saçaklı, büyük pencereli bir bina çıktı. Önce yeni yapılmış okuldur sandık. Ama ıssız duvarlarının gölgesinde koyunların, danaların yattığını görünce, okul zamanı böyle bir durumun olmuyacağını düşündük. Jipten inip binayı dolaştık. Kapı kilidi, pencere camları kırık. Her tarafı yem ve hayvan gübresi yığıntılarıyla dolu idi. Köylerine yabancıların geldiğini gören muhtar ve birkaç köylü, yanımıza toplandı. Bu sağlık ocağı yapılarının çoktandır yapıldığını, ama ne doktor ne de ebe yüzü görmediklerini, o yepyeni yapıların sahipsiz kaldığını dertlenerek anlattılar.

SONUÇ

Doğu Anadolu’da bulunmayan, sekiz aylık kışını tatmayan, toprak kulübede tandırbaşı çay-peynirini yemeyen Doğulu’nun yaşamını nerden bilecek. Ocağı tüttürebilmek için, sürüler ardınca yılanayak mayıs toplayan çocukların sevinçlerini görmeyen, ilkel mutluluğun ne olduğunu bilemez. Tezekle ısınmayan kokusunu öğrenemez. Ayrı

ülkelerden gibi iç içe girmiş çeşitli devir yaşamlarının yurdumuzda varlığını bilemez.

SUSUZ'DA BİR İSVEÇLİ

Yıl 1963. Öğretmen arkadaş gurubu bir hafta sonunda susuz ilçesinin Mandıra Köyüne gitmiştik. Kars'ın ünlü Kaşar Peynirinin yapılışını yerinde görmek istemiştik. Büyük bir mandırayı (peynir yapım atölyesi) gözlemlerken kenarda işçi tulumu giyinmiş, bir ustanın sütlerle uğraştığını ve gelene-gidene bakmadığını görünce kimliğini merak ettim. İsveç'ten geldiğini, ziraat mühendisi olduğunu, devlet memuru olabilmek için peynircilik üstüne doktora tezi hazırlamak üzere Türkiye'ye gönderildiğini çevirmen aracılığıyla öğrendim. Bu tutum bize çok dersler veriyor.

İsveç nere, Türkiye nere?... İsveç bugün dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri. Oysa, ülkemizde günümüzde bile çok noksan ve yanlış yapılan toplumsal bir gereği yıllar önce uygulamaya başlamışlar.

Anlaşıyor ki, hangi alanda olursa olsun, bir Kamu görevinde işbaşına geçirilecek kişinin o alanda ehliyetli (o işin ustası, bilen, becereni) olması şarttır. Böyle bir anlayışın benimsenmesi kaçınılmazdır.

Bizde ise, arkadaşlık, dostluk, partililik, rüşvet, torpil ehliyeti saf dışı bırakmaktadır, ön plâna geçmektedir. Bu hastalıktan kurtulmadıkça Türkiye'nin hasta yatağından kalkıp yürüyebilmesi imkânsız.

Atamalı görevlerde olduğu gibi, seçimle görev getirilecek bir kimsenin etiketi değil, seçileceği alanda yerine getirmesi gereken işlevsel ehliyeti ön plânda esas alınmalıdır.

Susuz-Kars
Kazım Karabekir
Öğretmen Okulu,
Ardahan gezisi, 1963.

Susuz-Kars
Kazım Karabekir
Öğretmen Okulu,
1962.

Susuz-Kars
KazımKarabekir
Öğretmen Okulu,
1963

Profesörler
Kazım Karabekir
Öğretmen Okulu'nda
1964.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAPILARIN ARDINDA

Kapıların ardında

İç içe girmiş deniz ve gök

Bulutların kapkara eteğinde balıklar

Yavrularıyla oynar.

Yol gösterir martılar avcılara

Güler dalgalarda aç mideler

Çileler dağılır ufuk ufuk.

Kapıların ardında

Bayram var mum ışıklısı

Kayıklar boşta inlemedi bugün

Oğlan da coşkun şimdi

Bir pantolona kavuştu yaramaz

Simit satacak sabahları

Artık defterli kalemli okula gidecek

Anne kaldırım silecek apartmanda

Çamaşır yuyacak.

Dar kapılar aralandı ilk kere

Yokluk kapıların ardında

Tükenmeyen yaşamlar

Sürünen var, uçan var

İki günlük lokmaya

Yoksullukta bayram var.

ŞEHRİN ÖTE YÜZÜ

Denizin yeşili, göğün mavisi birbirine karışmış ve çimenin binbir çiçeği birbiriyle yarışmış. İşte doğanın bu iç içe girmiş güzelliklerinin öylesine sevimli kıldığı bir deniz kenti uzun süre durağım oldu. Şehirciliğin bütün yüce görünüşleri, gerekleri vardı orada. Apartmanlar, caddeler, bitmeyen çarşılar, süslü süslü gönülleri çalan vitrinler. Eğlence yerleri, iş yerleri, fabrikalar. Para kazanma yerleri, para yeme yerleri. Akla gelen her varlık hazırda orada.

Belli bir işin ardından gidenler, durumundan memnun olanlar. Bir yanda hanı, apartmanı, hizmetçisi olanlar var. Bir yanda günlük ekmeğini çıkarabilmek için ölüp ölüp dirilenler var. Hayatın çilesine kahredenler var. Hepsi dizi dizi orada.

İşte bu güzel, büyük kentte yaşayabilme savaşında yenik düşenlerden bir gencin öyküsü de var çok ağızlar da. Ve benim unutamayacağım.

Denizin serin rüzgârlarının insanı ferahlatan yaz günlerinden biriydi. Her mevsim yeşilliğinden çiçeğinden hiçbir şey yitirmeyen millet bahçesine oturmağa gitmiştim. Kocaman çınarların kanatları altına saklanmış akça, çam, ardıç, çok çeşitli ağaçların yapraklarının sallanışı, sıcaklığın bunaltısından kurtarıyordu gelenleri. Bahçenin her yanına serpilmiş at kestanelerinin dikenli meyvalarıyla kovalamaca oynayan çocukların şamatası çok hoşuma gidiyordu. O kocaman millet bahçesinin sessizliğini yumurcaklar bozuyordu.

O gün gittiğimde herkesi küme küme, çoğunluğu ayakta gördüm. Bir tarafta alaca peştamallarıyla hemen seçilen köylü kadınlar toplanmıştı. Değişik bir olayın olduğu

anlaşılıyordu. Toplanmış kalabalığa yaklaştım. Ne olduğunu sordum. Bir yaşlı amca olanları anlatırken bir diğerinin de göz yaşlarının yanaklarından ak sakallarına süzüldüğünü gördüm. Her şey o gece olmuştu. Yazık oldu Aliciğe diyorlardı.

YETİM ALİ’NİN ÖYKÜSÜ

Karalâstik ayakkabıları vıcık vıcık su dolmuştu. Güneşin kızgınında yakan lastikler yine yakıyordu ayaklarını. Her zamanki gibi yine çorapsız giymişti meretleri oysa. Üstelik yağmur yeni durmuştu. Ama yaz günü yine de hep terliyordu. Akşamları yıkamayınca ertesi sabah kirli bir keçe gibi oluyorlardı. Yel girsin, bol bol havalansınlar diye yüzlerini kafes gibi delik delik etmişti, de Ağa’sının elinden Seher Ana kurtarmıştı onu. Zaten Seher Ana da ağası gibi taş yürekli olsaydı bu eve dayanamaz ölürdü.

Bugün Ağasına hak verdi. “Keşke lastiklerimi delmeyeydim. Yağmurun çamurlu suları ayaklarıma bu kadar çok dolmazdı belki.” Dedi ali. Önünde inekler, sırtında şelek sırlıslıklamdı. Sarıkız iyi ki daha doğurmamıştı. Yoksa daha uzaklarda otlukların ardından gitmek vardı. Gerçi Keşişdüzü yayılım için iyiydi ama o kadar ötelerde olmasaydı. Bu yağmur Keşişdüzü’nün yıpraklarında olsaydı, sellere kapılmamak için ne zorluklar çekerti.

Bir keresinde Kırçıl Düye oranın yolunda bir uçuruma yuvarlanmıştı da Çakır Ahmet Amca zor yetişip kesebilmişti. Yoldaki uçurumun, kazanın cezasını da kendi çekmişti. Ağasını sırimın danonu yine Seher Ana kurtarmıştı.

Akşama kadar hep çapa yap, hem inekleri bekle, hem de akşamın yakacak odununu topla. Bunlar yetmiyormuş gibi şimdi de yağmurun sıkıntısı.

Keşişdüzü uzaktı ama hiç olmazsa orada sebze tarlası yoktu. Çapa yapma yoktu. Uzak bir türlü, yakın bir türlü. Yanaşma olduktan sonra rahat bir yemek mi var? Doyunca bir sabah uykusu mu?

Avuçlarındaki fişkıllar sızlamaya başladı. Sonra sızıyı kollarında, bacaklarında duydu. İçinden bir yanma geldi, boğazına kadar bir kızgınlık sardı. Dudaklarından çıkan “Of aman of” la yaş havaya karıştı.

Ayakları Ali’yi köye doğru sürüklüyordu, ineklerin ardından. Kafası ise, yağmur, inekleri kollayacak göreceğin durumda değildi.

“Babam olsaydı ben şimdi böyle mi olurum? O öleli sekiz yıl oldu. Ben de beş yıldır Ağanın yanındayım. 14’üme bastım; dayaktan, yorgunluktan, eziyetten başka ne gördüm? Köyün içindeki okula bile beni yollamadı. Anam, ona buna günlükçülük yapa yapa canı çıkıyordu. Canımız hep böyle mi çıkacak? En iyisi Durmuş Emi’nin Yaşar’dan duyduğum büyük şehirlere kaçmak. Oralarda bir iş bulup çalışmak. Oralarda bu kölelikten, yetimlikten kurtarırım hiç olmazsa.”

Şiddetli bir gökgürültüsü Ali’yi dalgınlıktan birden silkeledi. Köye de yaklaşmıştı. Köpeklerin havlamaları köyün sessiz yaş havasına canlılık katıyordu.

O akşam Seher Ana, Ali’de bir başkalık olduğunu, yine hayallere daldığını anlamıştı. Sebebini de merak ediyordu. Ali o gece yatmağa erken gitti. Ama gözüne uyku girmiyordu. Bir yandan kaçıp kurtulmayı, para kazanmayı hesaplıyor, öbür yandan Elif’ten nasıl uzak kalacağını düşünüyordu.

Ertesi gün ortalık günlük güneşlik oldu. Yumuşak toprakta çapa yapmak daha kolaydı. Ama tarlada n yavaş ilerliyor, gün bir türlü geçmiyordu.

Güneş karşı tepelerin arkasına doğru eğilmeğe başlamıştı. Gölgeler düzlükleri, vadileri doldurmuş, yamaçlara doğru tırmanıyordu. İnekleri, oban değneğini, çapasını tarlanın kıyısına bıraktı. Bir saat kadar uzaktan geçen şose yola doğru yollandı.

İşte Gllhatun Köprüsüne ulaşmıştı bile. nce nefesini bir topladı. Bir an önce gidip kurtulma gayreti, onu nefes nefese çıkarmıştı şose kıyısına.

Gelip geçen ilk kamyonu el kaldırdı ama durmadı. Eli havada kaldı uzun süre. Gerçi alışıktı beklemeğe. Bunca yıldır it dirliği çekmeğe dayandı da, araba beklemeye mi dayanamayacak? Bekledi, dayandı ama içinde gurbet daha da büyüdü. Hasan'ın Memet daha da büyüdü. Çektikleri, Elifi, düğün parası bir bir canlandı.

Akşamleyin yüklü bir kamyon ayaklarını yerden kesti Ali'nin. Karanlıklara bir yük çadırının üstünde daldı. Yollar uzadı, gece uzadı. Sonunda kamyon ışıklı bir yol ayrımından kocaman yapıların aralarına girdi.

İlk durağı bir sabahı kahvesi oldu. Ama ışıklı, ama gari, ama dertli.

Başkaydı o sabah gün. Daha parlak başlamıştı sabah. Caddeler, apartmanlar, arabalar birbirine karışmış. Karşıda görülen alanda bitmeyen bir düğün vardı sanki.

Büyük şehir neymiş, hele bir yol göreyim dedi Ali. Geniş yolları, göklere yükselen apartmanları, kapalı arşıları, kocaman kocaman camekanlı mağaza vitrinlerini, do-laştı cam cam. Kaderine yükledi suçunu köylülüğünün,

yetimliğinin. Her yerde anık bir yüz aradı. Bir yanda rastlamadı gözleri. İş aramağa koyuldu. Gözüne kestiği bütün kapıları çaldı. Ama bugün olur, yarın olur diye avuntudan başka bir nasip bulamadı. Elinden tutan kimse olmadı. Gurbet daha şimdiden onu korkuttu, kimsesizlik, yabancılık içinde.

Artık karnını doyuracak parası da hiç kalmamıştı. Annesinin gündelik paralarından artırabildiği fazlalıklardan bir şey kalmamıştı. Eğer bir keresinde Elif'in zorla cebine sıkıştırdığı onluk da olmasaydı iki gündür karnını da doyuramayacaktı.

Kismetler Kahvesi yine kalabalıktı, yine duman duman-
dı. Altıkol iskambil, pişti, tavla konuşmaları birbirine karış-
şıyordu. Akşama kadar çalışanlar bir değişiklik, bir dinlen-
me yolu olarak bir araya gelmişlerdi.

Ali, en kenarda tek başına bir masada oturuyordu. Aç
karnına sigara dumanı daha acı geliyordu. Önce dumanlar
koyulaştı, elektrik ışıkları sönükleşti. Duvarlar sallanmağa
başladı. Masalarda oturanlar seçilmez oldu. Dünya dön-
meğe başladı.

Gece yarıları olmuş, herkesler gitmişti. Kahveci ortalığı
düzenlemeğe, süpürmeğe koyulmuştu. Köşedeki masada
oturan Ali'yi gördü ve dürttü. Uyanmayınca daha kuvvetli
seslendi. Yanına yaklaştı. Başını yukarı kaldırdı. Ama yu-
karı durmuyordu. Baygın olduğunu anladı. Ustayı çağırdı.
Yüzünü soğuk suyla yıkadılar, sigara dumanını burnuna
üflediler. Çaput yakıp tütsü verdiler. Sonunda gözlerini aç-
tırdılar. Hemen sıcak bir çay, ıslak ekmek verdiler. Yedikçe
daha iyi ayıldı. O gece çırakla kahvede yatmasını tembih-
ledi patron.

Kuşluk olmuş, kahve iyice gürültülenmişti. Tahta karyoladan silkinerek kalktı Ali. Kara lastikleri ayağına takıp ev sahibine görünmeden hızla yürüdü dışarı. Düşünde görmüş gibi şehrin çöplüğüne yollandı. Bir an önce kavuşmak için çabuk çabuk atılan adımlar gittikçe yavaşladı. Titremeğe başlayan dizlerine son gücünü verip çöplüğe ulaştı.

Orada dahalarını gördü, çıplak ayaklı, yırtık fistanlı. Hepsisi de onun gibi artıklardan can aramağa gelmişti. Çevresini süzdüğünde gençliğinden utandı. Bir birikintinin başına solgun çömeldi. Doğduğuna küskün düşünürken birden gözleri ışladı. Bir umut belirdi içinde. Omuzunda bir çıkın, elinde bir iple döndü şehre.

Başladı yük taşımağa, başkasının hizmete yeniden. Ama para kazanıyor, alın terini yiyordu ya, aç değildi ya artık. Memnundu halinden. “Bu günler de geçer elbet, geride kalır bir gün. Ağanın günlerinin geride kaldığı gibi.” diyordu.

Daha çok para kazanmanın yollarını bulmak şimdi tek düşüncesi idi. Davullu zurnalı bir düğün kuracağı günlerin hayali onun biricik güç kaynağı idi.

Haber geldi köyünden bir akşam, kara mı kara, kurşun gibi. Çare olmaz yarasına. Gittikçe ağırlaştı haber çökertti onu, Kısmetler Kahvesinin bir köşesine. Elif gitmiş, gözü yaşlı Durmuş’un Emrail’e başlık parasına.

Umutları kökten devrildi. Ali’nin. Dünyayı terk etmeye gayri bu kahr yetti. Buluntu ipi onu yine kahırdan kurtardı, idamına ferman etti.

Mayısın güneşli, serin kokulu bir sabahı idi. Trabzon’un Meydan Camiinde Sabah Namazını kıldıktan sonra Millet Bahçesi’ne gidenler birbirlerine bakıp bir Taflan ağacının çevresine yığıldılar. Herkes birbirine: “Bu yoksula kimler kıydı?”

diye sorup durdu. İntiharı türlü nedenlere yordu.

Şimdi o yerlerde ne çektiği, ne mezarı bilinir garibin. Bir büyük sevdadır o, durdukça destanlaşır. Yetim Ali'nin öyküsü dilden dile dolaşır.

O gecenin tanıdığı Taflan Ağacı katmerleşmiş gövdesiyle hâlâ yerli yerinde. Kapıların ardından habersiz o Karadeniz şehrinde.

NEDEN KAN?

Deniz güzeldi, kıyı güzeldi. Deniz şehri büyük ve güzeldi. Ama bu güzel şehrin içinde ve çevresinde güzel olmayan birçok olaylar yaşanıyor. Adam :

-Şu oğlan hele bir büyüsün, okulunu bitursun. Satıp savıp gideceğim. Her gün belâ, durmadan irkilme. Bıktım artık. Dünyaya bir dahamu geleceğüz, diyordu.

Oğlan annesini daha fazla meraklandırmamak için karanlığa ve ağaçlara aldırmandan eşeğini dikenliyordu. Ama hoş hayallerinden kurtulamadığı için, yolu yavaş gidiyordu.

-İşte ne kaldı ki bir yıl. Okulu bitirir bitirmez evleneceğim Ayşem'le.

Kalbini ılık bir özlem kapladı. Düş içinde sallana sallana evlerine yaklaştı. Yol incecikti, sarptı. Çalılıklar arasında ilerliyordu. Koyu karanlıkta yol almak çok zordu, yorucuydu.

Eve az kalmıştı. Çalıların arasında birden bir çıtırtı duydu. Ardından ortalığı büyük sessizlik yine sardı. Susmuştu rüzgâr, susmuştu ağustos böcekleri, yeşilin canlılığı.

O anda boğuk bir patlama duyuldu. Bekir acı bir çığlık atarak yere yuvarlandı

Başı parçalanmamıştı. Yuvalarından fırlamış gözlerinde yalnız, “hayata doyamamak” kalmıştı.

Bekir’in suçu, babasının oğlu olması, ona benzemesiydi. Yıllarca önceki bir arazi uyuşmazlığı yüzünden kavgaya ettiği komşusunun oğlu babasının öcünü alıyordu.

MİRAS

Babalarından kalma arsa üzerinde ev yapmak isteyen iki kardeştiler. Çoluk çocuk sahibi olmuşlardı. Ağabey çok kızgındı. Kardeşine pay vermiyordu.

Bu yüzden bir gün kavgaya tutuştular. Komşular onları güçlkle ayırdılar. Ama kısa bir süre sonra iki kardeş de tabancalarıyla, baba mirası arsaya yeniden döndüler. Tartışmağa daha gürültülü başladılar. Yaşlı bir komşu ayırmağa uğraştı. Fakat bir kurşunla aradan çekildi. Onu gören diğer kardeş, tabancasını ağabeyin üzerine boşalttı.

Bir evlik miras arsa iki kişiye mezar, bir kişiye de hapis-hane oldu.

ANLAMADAN – DİNLİMEDEN

Bir tıknam arazisi yoktu. Ona buna günlükçülük yapıp geçimini sağlıyordu. Karısını ve dört çocuğunu köyünde koyup Almanyaya para kazanmağa gitmişti. Kızkardeşine ve eniştesine karısına yardımcı olmaları için tembihte

bulunmuştu. Zaten kapı komşusuydular onlar.

Aradan aylar geçti. Enişte gelinine göz koydu. Ama kadın ona bir parça olsun yakınlık göstermedi. Bunun üzerine ta Almanyalara, kaynına mektup yazdı. Karısının onu aldattığını bildirdi.

Dünyanın öbür ucundan hışımla gelen koca, ilk iş olarak sessizce evine girip karısını kurşunladı.

Geride aslı araştırılmadan işlenen cinayetin yetimleri kaldı.

DOKTOR AVNİ

Ailenin bir oğluydu. Bu yüzden bütün akrabalar, onun büyük adam olmasını arzuluyorlardı. Büyük adam ise, okumakla olurdu. Çocuk cin gibi zekiydi. Şeytan mı şeytan ele avuca sığmıyordu.

İlkokul, ortaokul yakınlarındaydı. Lise de vardı. O okulları hiç sınıfta kalmadan bitirdi. Liseyi bitirdiği yıl Tıp Fakültesine girdi. Artık okuma iyice zorlaşmıştı. Boyuna para bulup ona yollamak köylük halde, altından kalkılacak bir yük değildi. Oğlanın okulunu sürdürebilmesi için, bu gi-dişle tarlada, ahırda bir parça kalmayacaktı. Neyse ki oğlan üçüncü yıl burs aldı da yükü azalttı ailenin omuzlarından.

Yazı tatillerinde de birkaç günlüğüne geliyordu. İstanbul'da iş bulup çalışıyordu. Okul aylarına para yapıyordu. Giyecek masrafını çıkarıyordu. Hem devre geçiştirmeden sınıflarını da geçiyordu. Köyünde herkes onu konuşuyordu geldiği zamanlar.

Aradan geçen uzun yıllar okulu da bitirtti. Artık Doktor Avni olmuştu yeşil gözlü delikanlı.

Akrabasından Emine'yi de hiç unutmuyordu. Çocuklarını birlikte geçmişti köyde. Onları daha orta okuldayken birbirlerine sözleşmişlerdi.

Ama artık Avni İstanbullarda büyük adam olmuştu. Koskoca doktor olmuştu. Köy kızını daha beğenmez gelip almaz deniyordu. Emine'nin de anası babası umutlarını kesmişti tamamen. Kızlarını daha fazla bekletip kismetlerini geri çevirmeye gerek görmüyorlardı artık. Sonunda kızlarını başkasına nişanlandılar. Avni, Hekimlik diplomasını aldığı zaman, Emine'nin düğününün üç ay önce yapıldığını da öğrenmişti.

Doktor Avni köyüne geldiğinde Emine'nin kocası kayınbabasıyla İstanbul'a bir akrabasının yanına gittiklerini öğrendi.

Hemen şehre indi. Uçakla geri döndü.

Artık Doktor Avni'nin içinde büyük adam olmak için çektiği bütün sıkıntılar kayboldu. Toprağının duyguları kabardı, kabardı. İstanbul Limanını beklemeğe başladı.

Vapurun merdivenlerinden Emine'nin, kocasının ve babalarının indiği gördü. Yerinde duramadı. O cin zekâ, düşünemez oldu. Acele acele kalabalığa sokuldu. Tabancasının bütün mermilerini bir anda boşalttı. Emine, kocası, babası kanlar içinde yere serildi. İstanbul Toprağındaki ilk ayak izlerini, kendi kanları kapladı.

HAMSİ PAZARLIĞI

Bir ramazan günüydü, balıkçı, hamsilerini satmak için yine balıkhaneye getirmişti. Daha başkaları da kasaları indirip yığıyordu. Kapı önünde:

-Gözünü seveyum. Derya gülleri geldi, diye bağırıp duruyordu, çığırtkan küçük satıcılar.

Yemesi hoştur hamsinin. Kasaptan et almayanların baş nimeti. Türlü türlü yemeği olur. Hamsi geçim kaynağı tutup satmak da bir iş kolu, bir geçim yolu. Böylesine önemli bir nimet, bunca eziyet ve emekten sonra bu kadar ucuza verilir mi? Her kayıkçının, her balıkçının birer satış yeri ol- saydı, halka tutucular satsaydı hem daha ucuz, hem daha rahat olurdu. Böyle düşünüyordu Deli Reis'in Hasan. Ama ne fayda, yok işte. Balıkhaneye daldı. Önce fiatı öğrenecekti.

Pazarlık uzadı, tartışma büyüdü, kavgaya dönüştü. Tez- gahtar da iri kıyım, inatçı herifin biriydi. Dediğinden, bildi- ğinden şaşmıyordu. Birden balık tablasının üstünde duran büyük balık bıçağını kaptığı gibi adam sapladı. Hasan: “uy anam yandum.” çığılığıyla balıkhaneye uzandı.

Hamsi pazarlığı kanlanırken, yeni bir kan davasının te- meli de atılmış oluyordu.

MISIR KOÇANLARI

Güçlü, dolgun görünümlü delikanlı yüzü kıpkırmızı, göz- leri kan içinde soluk soluğa köy kahvesine girdi. Bir kenar iskemleye oturdu. Yüzünün kızılığını gittikçe artırıyor, al- nından ter akıyordu. Yaşlı Musa Dayı ona yaklaştı, zor- nun ne olduğunu merakla sordu. Ağlamaklı bir sesle : “onu öldürdüm.” cevabı duyulunca kahvede bir karışma oldu. Oradakiler başına toplandılar. Olayı bir çırpıda anlattı.

-Bu köyde bilmeyen var mı? Topu topu ektiğim bir tar- lam var. Alem iki kere belleyip ekerse, ben üç kere, dört

kere beller sora ekerim. Bu sayede oldukça fazla koçan alırım. Babamdan ne kaldı ki bana. Hocanın Ahmet'in ineği dün akşama kadar tazecik daha yemlik mısırları topladı yedi. Ahşamınan görünce tarlayı aklım başımdan çıktı. Gözümüzün gördüğü bir tek tarla çoluk çocukla. Ben de hıncımı hayvandan aldım. Bir kurşunla tarlanın içine serdim.

Kahvediler iyice homurdanıp meraklandılar. “Sonra noldu” diye sabırsızlandılar. Niyazi devam etti.

-Hocanın Ahmet de habersizce bizim ahıra girdi. Bizim ineği, buzağı, eşiği hep kesti. Kapının arkasına yığıldı. O vaziyeti görünce daha durabilir misin? Ahmet'i evlerinin önünde rast getirdim. Sonu işte öyle oldu.

Belki daha diyecekleri olacaktı. Birden kalabalığın arasında bir tabanca patladı. İçerdekiler kaynaştı. Niyazi İskemleden yere yuvarlandı, ortalık kıızıla boyandı. Heyecan anında Ahmet'in yaşlı dayısının içeri girdiğini kimse fark etmemişti.

YAYLA

Karadeniz köylüleri yazın yaylaya çıkmadan edemezler. Hayvanlarını ancak yaylalarda besler, yağını, peynirini orada yaparlar. Bu yüzden yayla, yaşam varlığıdır. Yayla geçim demektir. Onun için kışın bembeyaz örtülü, yüksek yaylalar, yazın şenlenir, anlam kazanır. Yeşillik canlanıp gürlendikçe önemi artar. Otlığa sahip olma dağ başlarında kendi kanunları içinde ayarlanır. Gereğinde el değiştirir. Bu el değiştirme isteği çok kere obalar arasında köy kavgalarına neden olur. Doğanın bu yemyeşil, eşsiz cennet parçaları cehennem olur böylece.

Biri Trabzon'a, diğeri Giresun'a bağılı iki komşu köyün oba kurdukları yayla da, her yaz köylülerin kanlarıyla sulanmayı âdet edinmiştir. Her yıl insandan kurban ister.

Bir yazın, bu yayla uyuşmazlığı daha da kızışmalı oldu. Pusu kurup önceden hazırlanan Kanlıdüz Obalıların karşı köyün oba halkından beş kişiye vurmasıyla, köylerin kan davası yeni bir döneme girdi.

KASABIN ÇOBANLARI

İkisi de çobandı. Dağlarda dolanabilme gücüne kavuştuklarından bu yana gençlikleri hep doğanın gür özgürlüğü içinde boy atmıştı. Davar otlatıp bakmadan başka, iş ne yapmışlar, ne de düşünmüşlerdi. Ama bir türlü kendi davarlarına çobanlık yapamamışlardı. Komşu iki kasabın sürülerini otlatıyorlardı. Yaşamlarını başkalarının dileğinde sürdürüyorlardı. Birer yuva kurup çoluk çocuk sahibi de olduktan sonra, başka yoldan ekmek arama akıllarından bile geçmez olmuştu. Patronlarının tutkusunu daha derin kazanıp, biraz daha fazla “el tutma” başışlarını koparmanın bir tek yolu vardı. Sürüleri iyi beslemek.

Köylerine uzak, ama yaylın için elverişli bir arazi vardı. Suyu, otu bol ve serin. Sıcak yaz günleri için yaratılmış. İki çoban da sürüsünü orada yayabilmek için sabahları erkenden evden çıkıyorlardı. Birbirlerinden daha erken oraya yetişebilmek için yarış ediyorlardı. Karşılaştıkları günler boyuna dil azarlığı, kavga ediyorlardı.

Hangisinin üstünlüğü, patronunun kulağına giderse, onun bağlılığı daha da önem kazanıyordu. Nankörlükten kurtuluyordu.

Bir gün çobanın biri, kardeşiyle otlağa geldi. Öbür çobanı sopayla öldürüp bir taşın kovuğuna attılar.

Öldürülen çobanın iki küçük çocuğu ve onlara bakar yaşlı babasından başka kimsesi yoktu. Katil çobanın daha cezası kesilmemişti ki, aynı otlakta kardeşinin ölüsü bulundu.

Yaşlı babanın para bularak kiralık katil tuttuğu, ve oğlunun kanına karşı kan aldığı çok sonra anlaşıldı.

BEKLEYEN DÖNÜŞ

“Sürünerek yaşamaktansa hasreti bağrıma basar, Almanya’ya giderim. Para kazanır dönerim.” Diyordu Hayrullah. İşte dileği olmuştu. Ta oralardan, yabancı ellerden mektubu gelmeğe başlamıştı bile. Bir işe girmişti.

“İki yıl sora anca dönerim. Kendinize iyi bakın.” diye haber salıyordu ailesine.

Memlekette bir iş çevirecek kadar para biriktirmişti. Ayrılığa da hiç dayanamıyordu. İş iyiydi. İzinli gelecekti sıraya. Geleceği de hemen duyulmuştu tanıyanlarca.

Çocuklarına, sevdiklerine kavuşabilmenin heyecanı sarmıştı Hayrullah’ı. Bu coşkuyla yolların uzunluğu hiç gelmişti ona. İşte memleketindeydi.

Bir an önce köyüne gitmek için bir minibüs kiraladı. Bavulunu bagaja sıkıca bağlattı. Artık sabrı tükenmişti. Köy yolunda toz duman giderken, bir kuytuda elleri tabancalı, maskeli iki kişinin bağırıltılı işaretiyle durdular. Yol kesiciler önce şoförü uzaklaştırdılar. Sonra Hayrullah’ı aşağı indirdiler. Üzerinde ne varsa aldıktan sonra, öldürüp bir dere-nin için attılar.

Neden sonra bu işi hasımların yaptığı ortaya çıkarıldı.

SINIRDA BİR AĞAÇ

Köyün adı Gülyurdu ama içinde oturanlar, bir türlü gül gibi geçinip gidemezler. Nüfusu çok, arazisi kıttır.

Bu yüzden komşular arasında arazi dırdırlığı kesilmez. Bazen bu arazi darlığı kardeşleri bile birbirine kırdırır.

Böyle kardeş kavgalarından birine de bir tek ağaç neden oldu. İki kardeşi gölgesine çekip, kavgalarını seyreden bir karayemiş ağacı yüzünden.

Babalarından miras kalan tarlalarını bölüşmüşlerdi. Ama tarlanın kenarında kalan bir karayemiş ağacının kendi payına düştüğünü iki kardeş de ileri sürüyordu. Ağabey bu ağacı kesmeğe kalkışınca, iddialaşma kavgaya döndü. İkisi de tabancalarını ateşledi. Sonunda kardeşlerden biri, kara ağacın toprağına kırmızı kanlarını akıttı. Kurtulan kardeş kara duvarların arasına tıklandı.

SU YOLUNDA

Adam kızını kocaya vermiş, sıra gelin almağa gelmişti. Bir an önce evine bir kişi sokabilmek için, oğlunu küçük yaşta nişanlanmıştı. Ama evleri ancak kendilerine yetebilecek genişlikteydi. Gelinini yerleştirebilmek için hiç olmazsa iki göz bir ev yapmak gerekiyordu. En uygun her yer de, şimdiki evlerinin biraz ötesindeki tarlanın üst başıydı.

Bahar kapısı açılınca ilk iş ev yerini düzlemek oldu. Çeşmeye de yakındı hem. Bir yandan taş yığıyordu yol kenarına.

Ancak ev yerinin önünden geçip, çeşmeden sularını alan komşuları oraya ev yaptırmak istemiyordu. Her gün bir ağız kavgası çıkarıyordu. Tarlanın sahibi, yer kendinin

olduğuna göre ev yapmağa kimsenin engel olamayacağını söylüyordu. Ama komşusu şiddetle diretiyordu. Ve karşı çıkış nedenini de şöyle açıklıyordu. “Buraya ev yaptırmam. Bizim su yolumuz buradan geçiyor. Benim gelinim, kızım, karım suya gidip gelirken siz onları seyredeceksiniz.”

Arazi sahibi bu sözlere kulak asmadı. Evi yapmağa devam etti. Bu yüzden kavga ıktı. Ev sahibi iyice dövüldü. Kavgayı işiten nişanlı delikanlı tabancasını kapıp geldi. Karşı taraftan iki kişi yi birden vurdu.

Böylece bir hiç yüzünden, yeni bir kan davasının temeli, ev yapmak için dzlenen arsada atılmış oldu.

MANİLERDE SEVİ

Karadenizin hırçınlığı sessizliği ve coşkunluğunun birbirine karışmış özellikleri bölge halkına da yansımıştır. Bir bakarsınız bütün oşkunluğu ve hareketliliği ile eğlenirken, kızgın bir hava ortalığı kaplamış. Yahut ateşli bir hava bir anda yerini gülüş nefeslerine bırakmış.

Her bölgenin kendine özgü eğlence ve oyunları var ya, Karadeniz Halkının da horonu ve manili söyleşisi var. Düğünlerde yahut diğer eğlenceli toplantılarda kemeneli horonlar başı çeker. Ayrıca karşılıklı atışma şeklinde mani söylemek, bir yarışma biçiminde oşkulu bir renk katar eğlencelere. Mani söyleyenlerin birbirlerini susturmak için ard arda sıraladıkları maniler odadakileri, heyecanla merakla coşturur. Toplumun duygularını dile getirir. Kemençenin yayında bütün gönüller birleşir, Yaşam ilelerinin üzerini sıcak duygular küller.

Böyle bir kabına sığmaz eğlenenin tadını ben de tattım. Maniye ilk başlayan, Çakır'ın Adil oldu.

*Habu benim arkama
Vurulan kara taşlar
Başlayalım destana
Dinlesin arkadaşlar,*

deyince, karşı köşede oturan Solak Mehmet yerinde duramadı,

*Okulun kapıları
Karaklidir karakli
Habu bizim öğretmen
Türküye çok meraklı.*

*Adil karşılık verdi :
Karadağa kar yağdı
Kargalar havalandı
Hani bende şen yürek
Şen yürek yaralandı.
Aldı Solak:
Kapıköy dedikleri
Şu Maçkanın başında*

*Tutuldum sevdalığa
Daha ondört yaşında*

Aldı Adil:

*Derede alabalık
Okkalıktır okkalık
Yavru annenle baban
Etmedi mi sevdalık?*

Aldı Solak:

*Olmadı alamadım
Bunların huylarını
Biraz tarif edeyim
Zamane kızlarını.*

*Bu zamane kızları
Fistan giyer daracık
Çıkarlar sokaklara
Göğüs kolları açık*

*Arkasından aşağı
Saçlarının örgüsü
Bu ne kadar güzellik
Bu ne Allah vergisi.*

*Gel otur konuşalım
Bu yoşalı çimende
Arada buluşalım
Aklım kalmasın sende.*

Ya sorun çobanlara
Yüksek dağlar kar mıdır?
Sevdalıktan ölene
Soru sual var mıdır?

Solak Mehmet terlemişti. Burada deyişi kesti. Aldı Adil:
Dağ başında kestane
Dökülür dane dane
Dünya dolu yar olsa
Alacağım bir tane.

Ah yaylanın çimeni
Tanımadım geleni
Acep nereye korlar
Sevdalıktan öleni.

Kemençenin telleri
Bağursaktur bağursak
Acep yar eşidir mi?
Haburadan bağırsak

Deniz rüzgarı eser
Elimdeki seleye
Bilsem yârim gelecek
İnerim iskeleye.

deyip kesti. Alkışlar kesildi. Bekledi. Ama karşıdan ses çıkmadı. Adil biraz sonra yeniden yayını kemençede oynattı.:

*Denizde dalga birdir
Bunu söyleyen dildir.
Bir sen söyle, bir de ben
Bakalım üstün kimdir?
dedi, kesti. Az daha bekledi.*

*Karşıdan yine cevap gelmeyince:
Ey sandığım sandığım
Yeşil boya boyandın
Demin türkü çağırdın
Şimdi niye dayandın.*

Bir gülüşme, alkış coşkunuğu oradakileri yeniden sar-
dı. Manili atışma da burada sona erdi.

Manilerin bu kısa deyişleri içinde dile getirdikleri derin
duygular, beni kendilerine daha çok çekti. Katıksız halk dili
ve samimiyetle en içten bağlarla yuğrulmuş seviyi (aşkı)
dile getiren manilerden bir kısmını derlemeğe çalıştım.

İşte sevgilisine kavuşamayanların iç dünyası manilerde:

*Kemençeme tel misin?
Derdimden bilir misin?
Haydi gidelim dersem
Kız benlen gelir misin?*

*Yar yastıklarım pamuk
Yar uyur ben uyanık
Var mıdır içinizde?
Ben gibi bağıryanık.*

Maydonoz bağlasınlar
Ölürsem ağlasınlar
O yârin mendiliyle
Gözlerim bağlasınlar.

Daldım derine daldım
Bir alabalık oldum
E kız senin yüzünden
Bak ne hallere kaldım.

Kaval çalamıyorum
Parmak vuramıyorum
Bir hayırsız yüzünden
Evde duramıyorum.

Bağda güller destedir
Benim gülüm hastadır
Dünya güzelle dolsa
Yine gönlüm sendedir

Karadeniz dalgalı
Gidelim yalı yalı
Derman kalmadı bende
Kız sana vurulalı.

Dağ başı diken diken
Kaya dibi yar iken
Kimse sevda etmesin
Bu ayrılık var iken.

*Armut dalda bir çiçek
Kim alıp kim yiyecek
Yâre haber yolladım
Bakalım ne diyecek?*

*Kırmızı entarinin
Ben olayım peşleri
Yanıyor yüreğimde
Cehennem ateşleri.*

Sevgideki derinliği, sevgiliye bağlılıktaki içtenliği, birleşen gönüllerdeki mutlulukları yine manilerde birlikte duyalım.

*Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
Bizi kul ayıramaz
Meğer ölüm ayıra*

*Elmayı nazik soydum
Konsol üstüne koydum
Sen ye sevdiğim en ye
Sen yedikçe ben doydum*

*Portakal dilim dilim
Darılmış benim gülüm
Ben yârime ne yaptım
Kurusun ağzım dilim.*

Arkasından aşağı saçları katar katar

Anası sevmez onu

Benim sevdiğim kadar.

Çıkma a yârim çıkma

Portakal ağacına

Düşüp bir hal olursun

Dayanamam acına.

Boğazında boncuklar

Nazaradır nazara

İkimizi koysalar

Bir daracık mezara

Sevilenlerin, sevenlerin gönlünde nasıl yüceldiği nasıl
kıskanıldığı, manilerde şöyle dile geliyor:

Kaşların karasına

Gül koydum arasına

Seni merhem diyorlar

Gönlümün yarasına

Yaylanın çimeninde

Kuzu kestim kavurdum

Görünce nazlı yâri

Sigaramı savurdum

*Boğazında boncuklar
Yılan olur yer seni
Kız görünme ellere
Nazar ederler seni.*

*Çıkarttım sığırları
En önünde karası
E kız senin yüzünden
Yedim bıçak yarası*

*Kız evinin başına
Soğan ekelim soğan
Oldun gugullu kumru
Seni alacak doğan.*

*Gidiyom gidemiyom
Az doldur içemiyom
Heybetine vuruldum
Yüzüne doyamıyorum*

*Ortadan boyun uzun
Çok güzelsin maşallah
Bizim eve gelinlik
Sen edersin inşallah.*

*Menşüre dedikleri
Kız sen misin, sen misin?
Alemin dilindesin
Bu kadar güzel misin?*

Yayla çimeni karlar
 Su olup da akarlar
 Dedi konuşmayalım
 Gizlenip de bakarlar.

Günlük yaşantı, memleket havası nasıl da kısa değişler içinde, ama derin anlamıyla ahenk oluyor, ritim oluyor, müzik oluyor manilerde.

Oy Trabzon Trabzon
 İçin Kalaylı kazan
 Efkârlı günlerime
 Geldi çattı ramazan.

A sis dağı sis dağı
 Eritemedim karı
 Bu yılda böyle geçsin
 Yüreğimin eskârı.

Maçkanın yaylaları
 Ne kadar bayırlıdır
 Bu bizim çalışmalar
 İnşallah hayırdır.

Yaylacıyım yaylacı
 Çayır kurutuyorum
 Vuruyorum işleri
 Derdi unutuyorum.

*Fındık toplayan kızlar
Fındık dalda kalmasın
Oturun konuşalım
Aklım sizde kalmasın.*

*Kabardı karadeniz
Kabardı taşamıyor
Etmeyelim sevdalık
Edenler yaşamıyor.*

*Karadeniz uşağı
Alçak bağlar kuşağı
Şaka falan dinlemez
Hemen çeker bıçağı.*

*Denizlerin hakimi
Kaptan yetiştiriyor
Yeşil Rize Çayları
Dünyada ün veriyor*

*Hamsi koydum tavaya
Başladım oynamağa
Baktım hamsi yanıyor
Koyuldum ağlamağa.*

*Yağmur yağıyor yağmur
Başıma tane tane
Karadeniz uşağı
Dünyalarda bir tane.*

Ah Trabzon Trabzon
Ne yüksektir dağları
Toprağına bereket
Ne şirindir yağları.

Çıktım çeşme başına
Yazı yazdım taşına
Gelen geçen okusun
Neler geldi başına.

Ak günler kara günler
Su doludur güğümler
Ne yapayım sevgilim
Geldi ayrılık günler.

E Görele, Görele
Oldun Kâbe toprağı
Saldım gurbet ellere
Habu garip uşağı.

Hamsi benim canımdır
Neylerim başka avı
Baklava olsa yemem
Yedim hamsi pilavı.

Ben kemençe çalanda
Dayım darılır bana
Vur bir horon havası
Kurban olayım sana.

YILLAR SONRA

Yıllar ne de çabuk geçmiş. Geçerken çok uğraştırıyor, sıkıntı çektiriyor ama sonradan bakıldığında dün gibi geliyor. Köy öğretmenliği yıllarım, sonra tekrar öğrencilik ve şehirlerde geçirdiğim yıllar nasıl da kovaladı birbirini. Öğrencilerimden her türlü meslek sahibi olanlar oldu. Mesleğimi meslek edinenler çoğunlukta. Şimdi onlar da benim yaşamıma ortak oldular. Tıpkı, benim öğretmenlerimin yaşamına ortak olduğum gibi.

İşte onlardan birisinin mektubunu birlikte okuyalım.

YALNIZ ADAMDAN MEKTUP

Değerli Öğretmenim!

Öğretmen okulunda geçirdiğim unutulması imkânsız üç tatlı yıldan sonra, ben de bir eğitim savaşçısı olarak Anadolumuz'un kollarına atılmış bulunuyorum. Maddi yetersizlik ve zorluklarını önceden tahmin ettiğim halde, mesleğimi kendim seçtim. İnanıyorum ki, toplumumuzu çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak ancak eğitimle mümkün olabilecektir. Bu inanç ve azimle çalışmalarına devam ediyorum.

Daha önceden yapıldığı halde, öğretime açılama-yan ve köylünün ot ambarı olarak kullanıldığı binayı eğitim öğretim hizmetine sokmak bana nasip oldu. Sadece 14 öğrencim var. Onlara, diğer akranlarının okula gelmeleri için teşvik etmelerini boyuna söyledim, anlattım öğüt verdim. Ve bir sabah okulun

bahçesini diğer günlerden daha kalabalık buldum. Hemen zili çalıp çocukları sınıfta topladım. Mevcudun 23'e yükseldiğini sevinerek gördüm. O günkü mutluluğumu anlatamam.

Aynı gün köye bakan sağlık memuru da okula gelmişti. Dersimi dinlemeğe girdi. Onunla çeşitli konularda oldukça anlaşıyordu.

Derste çocuklara okuyamamanın, bilgisizliğin doğuracağı sonuçlardan, okulun yararlarından anlatıyordum. Sınıfın kapısı birden açıldı, köylünün biri içeri girdi. Bana bakmadan öğrenciler arasında birini aramağa başladı. Ve az sonra:

-Ülen Murat, davarların yanına nah bacağın kadar sebiyi bırakıp, buraya nellersin? Men seni sürünün başından ayrılmayacağını deyem tembehledim mi?

-İyi emme, emmi men ohumuyacahmıyam? Dibah emmimgilin Memet bilen ohur. Onlar büyük adam olsun da, men çoban mı olim?

-Dibah bir de cuvap veriyon. Adam olacahmış. Men ohudum mu? Adam değilmiyim? Diye kızgın kızgın bana dönüp

-Been bah begim! Malimsen malimliğin bil. Çocuk çocuğumuzu başıan toplayıp avara etme. İşimiz gücümüz var bizim. Ağnadın mı?

İçini döktükten sonra, Murat'ın kolundan tutarak sürükleyip götürmeğe başladı. Murat: "Bırakma beni öğretmenim ne olur bırakma. Okumak istiyorum, adam olmak istiyorum." Sözlerini dönüp dönüp gözleriyle söylüyordu. Benimse elimden hiçbir şey gelmiyordu.

O gün gelen diğer öğrenciler de bu olayın etkisiyle

sınıfı terketmeğe başladılar. Her birinin gitmesiyle içirimde doldurulması imkansız boşlukların meydana geldiğini hissediyordum. Sağlık memuru :

-Üzülme Hocam, elbet onlar da okulun değerini, cahilliğin kötülüğünü anlıyacaktı. Hep böyle kalacak değiller ya. Bu durum böyle sürmeyecek ya, diye beni avutmağa çalıştı. Ben:

-Anlıyacaktı ya, ne zaman? Geç kalınmadı mı? Çağımız uzay çağı oldu, diye cevap verirken, görevimizin daha da önemli olduğunu anlıyordum.

Değerli Öğretmenim: İşte böyle. Öğretmenlik mücadelelerle devam ediyor da, büyüklüğünden, gücünden bir şey yitirmiyor. Toplumumuzun geleceğini daha ışıklı, körpe yavrularının okuma heveslerini görmek, öğretmene büyük bir gurur ve azim kaynağı oluyor.

Selâmlarımı sunar, ellerinizden öperken, bu bilgisizlik savaşında sizlere ve tüm öğretmen arkadaşlara başarılar dilerim.

Zeki Akyüz, Nisan, 1968

Evet, “Yalnız Adam” ın başarısının daha güçlü ve daha yaygın olabilmesi için, ona daha kuvvetli dayanak daha güvenli bir yaşam sağlamak gerekiyor.

“Yalnız Adam”ın düşündürdükleri:

ÖĞRETMENİN DEĞERİ VE TOPLUM

Kişilerin yaşam savaşındaki başarı dereceleri tuttukları işteki bilinç ve bilgi derecelerine bağlıdır. Toplumların yaşam düzeni ve kalkınma adımları da bu özelliklerine göre değişik olmaktadır. Bilgili, becerili, erdemli kişilerin çok bulunduğu toplumlar, daha ileri bir yaşam içindedirler. Böyle üstün özelliklere sahip kişilerin yetişmesi ise, ancak Eğitim-Öğretim kurumlarıyla sağlanabilir. Bu kurumlarda yetişen kişilerin, kuşakların mimarı da öğretmendir.

Öğretmen ham yavrusunu ne kadar iyi işleyerek topluma sunabilirse, toplumun bünyesi de o kadar iyiye doğru değişir. Bu yüzden öğretmen, güç ve ağır sorumluluk taşıyan bir işi yüklenmiştir. İşini tam anlamıyla yerine getirebilmesi ve kendin isadece mesleğine verebilmesi toplumun varlığı için zorunludur. Bunun için de iyi yetişmesi ve her türlü kaygıdan uzak bir ortam içinde mesleğini, yaşamını sürdürmesi şarttır.

Kısacası öğretmen, toplum içindeki değeri ve yeri oranında başarılı olacaktır.

Öğretmenine gerekli değeri veren toplumlar, tarihte her zaman üstün olmuşlardır. Huzur içinde yaşamışlardır. Dünya tarihini değiştiren eşsiz komutan Fatih Sultan Mehmet Öğretmenini bir an bile yanından ayırmamıştır. Ona verdiği değer, gösterdiği saygının derecesi billerde standır. Destan olmuştur ya, Osmanlı Devleti'nin parlak İmparatorluk Devri de o zaman başlamıştır.

Orta Asyada dağılan Türk bütünlüğünü yeniden kurmak için yapılan iç ve dış savaşlar, ve sekizinci yüzyıl Türk tarihi Göktürk Yazıtlarında anlatılmıştır.

Yediyüz yirmibeş yılında dikilen Bilge Tonyukuk Anıtında

Göktürklerin Bumin Kağan, İstemi Kağan gibi başkanların yurdu niçin iyi idare ettikleri, eski Türklerin büyük devlet kurabilmelerine olanak sağlayan erdemler şöyle anlatılmaktadır :

“Üstte mavi gök, altta yağız yer yaratıldıkta, ikisinin arasında insanoğlu yaratılmış. İnsanoğlu üzerine atalarım Bumin Kağan, İstemi Kağan tahta oturmuş. Türk Ulusunun türelerini idare etmiş tanzim etmişler. Dört bucaktaki ulusları hep almışlar. Hükümdarlarına baş eğdirmişler. Sınırlarını Kadırğa ormanlarından, Demirkapiya kadar genişletmişler. Göktürk’ler öylece rahat yaşamışlar.

Onlar, çok bilgili imişler, kahraman imişler, doğru imişler..”

Görülüyor ki, devlet ve toplumda başarı ve rahatlık için, bilgili, kahraman, doğru olmanın zorunluluğu daha 725 yılında Türk veziri tarafından ilân edilmektedir. Bu sayılan üç erdemden en başta “bilgili olmak” gereği belirtilmektedir.

Bilginin önemini ve gereğini ilk ilân eden Bilge Tonyukuk, tarihimizde ilk Türk yazar ve tarihçisi olarak bilinmektedir.

İnsanca yaşayabilmenin koşulu, bilgili olmaktır. Bilgiyi de insanın kişiliğine bir oya gibi ancak öğretmenin işleyebileceği ortadadır. İslâmın büyük kişilerinden Hz. Ali: “Bana bir harf öğretenin ömür boyu kölesi olurum.” derken bu gerçeği ve öğretmenin değerini ne derin bir özdeyişle dile getirmiştir.

Türkiyeyi yeniden kuran, ulusumuzun dünya ulusları arasında yeniden saygın yerini almasını sağlayan Ulu Önder Atatürk, öğretmenin toplumdaki yerini ve değerini

herkesten daha iyi, daha gerçek biçimde saptamıştır. Ulusumuzun çağdaş uygarlık içinde yaşamını sürdürebilmesi için, Kurtuluş Savaşın kazandıktan sonra zaman geçirmeden Milli Eğitim işlerine yönelmiştir. Bu alanda uygulamaya önem ve hız vermiştir. O:

“Bir ulus irfan ordusuna sahip olmadıkça savaş alanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin yaşayacak sonuçlar vermesi ancak irfan ordusuyla mümkündür.”

“Eğer cumhurbaşkanı olmasaydım, Milli Eğitim Bakanı olurdum.”

“Ulusları kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir.”

“Bir ulusun gerçek kurtuluşu, ancak Milli Eğitim alanında zafer ulaşması suretiyle mümkün olur.” Demiştir.

Büyük Kurtarıcı bu ölümsüz tesbit ve fikirleriyle ulusumuz için öğretmenlerin ne denli önem taşıdığını belirtmektedir. Yine:

“Dünyanın her tarafında öğretmenler insan topluluğunun en fedâkar ve saygı değer üyeleridir.” “Öğretmenler.. Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır.” diyerek toplumda öğretmenin yerini, öğretmene verilmesi gereken değer derecesini, büyüklüğünü belirtmiştir.

Tarih bu teşhislerin doğruluğunu kanıtlayan insanlık olaylarıyla sürüp gelmiştir. Öyle de gidecektir. Öğretmene gereken değeri vermeyen devletler hep yıkılmışlardır.

Kesinlikle belliki, bir toplumda öğretmene verilen değer derecesi, o toplumun geleceğini yanılmadan en güzel yansıtan ayna oluyor.

Trabzon Öğretmen
Okulu Öğretmenleri.
1968

Trabzon Öğretmen Okulu
Halk Şiiri Gecesi'nden, 1969.

Trabzon Öğretmen
Okulu, 1965.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL'UN YOLLARI

*Evim-barkım terketledim
Sürüp gittim İstanbul'a
Zengin olmayı düşledim
Muhtaç kaldım bir tek pula.
Taş toprak altın dediler
Gönlüme fitil verdiler
Sanki murada erdiler
Beni salanlar bu yola
Cazlarına-sazlarına
İnanınca kızlarına
Katlanınca nazlarına
Döndüm perişan bir kula
Aldandım hayı-huyuna
Kapılıp gittim suyuna
İstanbul'un oyununa
Geldim de, kaldım bir çula.
Hep hayal şehri İstanbul
Gelen garip, dönen yoksul
Boşuna geçti bunca yıl
Girince o çıkmaz yola.*

UMUTLARIN EZİŞİ

Tarih şehri, umut şehri İstanbul. Doğanın bütün güzelliklerini cömertçe sergileyen şehir İstanbul. Türklüğün övünç şehri anıtlarıyla, kanıtlarıyla. Yoksulluktan kurtulmak isteyen Anadolu'nun gitmeye, iş sahibi olmaya can attıkları büyük şehir. “Taşı toprağı altındır.” İnancıyla bütün umutları kendine bağlayan şehir. İyi olmayan dertlere, “Belki çare bulunur İstanbul” diye çıkmayan canlara umut kestirmeyen Türkiye'nin biricik şehri.

Abdullah Dayı da Sivas'ın İmranlı ilçesinden böyle bir umutla gelmişti İstanbul'a. Sivası, Kayseriyi, Ankarayı o inançla geride bırakıp geldi. “İstanbul'da büyük doktorlar var. Derdinin en iyi çaresini orada bulur.” demişlerdi.

Küçük bir bakkal dükkanı vardı. Onları geçindiriyordu iyi-kötü. Çocuklarını da o dükkan sayesinde okutabiliyordu. Geçen yıl üniversiteye başlayan büyük oğluna para yetiştirmek kolay olmuyordu. Ortaokulda, lisede okuturken bu kadar zorlanmıyordu. Ama neyse ki oğlan bu yıl burs buldu da, onun yükü azaldı. Ortaokul son sınıftaki oğlu da yaz tatillerinde bir kahvede çalışıp okul giderlerini çıkarmaya başlamıştı. Artık işleri oldukça yolundaydı.

Gel ki şimdi de başını yeni sıkıntılar karmıştı. Hepsine bedel. Kısa süre içinde halsizliği, güçsüzlüğü arttı. İşinde çalışamayacak bir kuvvetsizliğe düştü.

Hastalık günden güne onu eritiyordu. Elinde avucunda ne kadar para varsa alıp, çare umuduyla İstanbul'a geldi.

Hastaneye yatalı iki aya yaklaşmıştı. Tahliller, kan almalar, filmler sık sık tekrarlandı. Değişik doktorlar onu muayene ettiler, ilâçlar yazdılar.

Geldiğinden bu yana hayli düzeldi. Ama tamamen iyi

olamayacağı kanısına varmıştı. Doktoru “İstersen seni çıkaralım artık” diyordu.

İyice sıkılmıştı da. Bir sabah isteğini söyledi. Taburcu kâğıtları hemen yazıldı. Hastane ücretinin hesabını bekliyordu. Elbiselerini giymişti bil. Memur ücret tutarını bildirdi.

Abdullah Dayı önce inanmadı. Bir yanlışlık mı var diye bir daha sordu. İşittiği doğrudu. İlk geldiği gibi ter bastı her yanını. Karyolasının üstüne çöktü. Bu kadar parayı nerden bulacaktı. İstanbul’a geleli 66 gün olmuştu. Getirebildiği ne kadar parası varsa hepsini harcamıştı. Zaten hastaneye yatarken cebindeki yarısından çoğu peşin alınmıştı. Ancak onu memleketine geri götürecek kadar harçlığı kalmıştı. İki ay yatmanın bu kadar pahalı olacağını nasıl bilirdi. “Eğer önceden bilseydim buralara kadar sürünmezdim.” Diyordu. “Bir koca devlet kendini düşkününü bakamıyor mu.” diyor du ya, başka yolu da yoktu. Devlete bu para ödenecekti. Ödemeden çıkarmıyorlardı. Düşündü, yanındaki hastalara danıştı, ne yapabilirdi? İstanbul’da bir tanıdığı da yoktu. Sonra yanındakilerin dediğini yaptı.

Takvimler 22 Nisan 1973’ü gösteriyordu. Memlekete acele telgraf çekip durumu bildirdi. Hemen 17 bin lira istedi.

Binnaz kadın haberi alınca, ellerini birbirine vurup akıl danışmağa başladı. Sonunda, kapalı duran dükkânlarının ve evlerinin topularının karşılığında bankadan iki kefilin imzalarıyla istenen kadar para alıp İstanbul’a telledi.

Aradan beş gün daha geçti. Abdullah dayının alıştığı yattaktan şimdi dikenler batıyordu yanlarına. Gözüne uyku girmiyordu. Yemek de istemiyordu canı. Tıpkı ilk geldiği günlerin halsizlik sarmıştı bedenini. Bir sabah Havale Kâğıdını getirdi hasta bakıcı.

Hastane ücretini yatırıp koğuş arkadaşlarına Allaha ısmarladık demeye geldiği zaman, yüzünde umutların sönüşünün solgunluğu apaçıktı. “Bu dertten kurtuluş yok. Üstelik çoluk çocuğumun ekmeğini de zehir ettim.” derken, hiç kimse gözyaşlarını tutamadı.

ÜLSERLİ TEDAVİ

Mahmut Dayı karşı tarafımla yatıyordu. Ben yattığımda o, sekiz günlük olmuştu. İri yapılı, tepesinin saçları dökülmüş, kalanlar aklaşmış durumdaydı. Geldiğimde ilk “geçmiş olsun” ondan duymuştum. Yattığı yerden ağır ağır konuşuyordu. 17 kişilik koğuşta ilk kere onunla tanıştık. Hastane arkadaşlıkları da daha çabuk ve daha içten kuruyor. Yeni gelenler eskilerin ilgisiyle hemen oranın havasına giriyor.

Mahmut Dayı’nın “Neyin var” la başlayan arkadaşlığı-mız daha ilk günle ilerledi. Karşılıklı söyleşilerimizle birbirimizi geçmişiyile yakından tanıdık.

Tokat’ın bir köyündendi. Üç ay önce göğsünde bir ağrı başlamış. Sonra sol bacağında kolunda uyuşmalar başlamış. Tokat’ta doktora gitmiş onlar da İstanbul’a, bu hastaneye gelmeyi öğütlemişler. Bir yığın da ilâç vermişler. Biraz yaramışlar ama tamamen iyi olamamış. Sonra nefes darlığı da sık sık gelmeğe başlamış. O da mallarını bir iki parça tarlasını satıp buraya gelmiş.

Burada filmler çekmişler, kanına bakmışlar, kalbini ölçmüşler. Hastalığının kalbinde olduğunu bulmuşlar. Onun için de dolaşmasına izin verilmiyor.

Her gün bir hasta bakıcı küçük külâh kağıtlar içinde hastaların ilâçlarını dağıtıyordu. 63 numaralı Mahmut Dayı paket sayısı en çok olanımızdı. Bu kadar ilâcın verilmesine bakınca, hastalığının çok tehlikeli olduğuna iyice inanmıştı. Pazar gününün ilâçları da cumartesininki ile verilince paket sayısı bir hayli artmıştı. İçmeyle yutmayla bitecekleri yoktu. Ama yine de Mahmut Dayı aksatmadan yutmağa çalışıyordu hepsini. Pazar günü doktor gelmiyordu. İlâç dağıtıcı onbaşıya sorduysa da: “Doktorun öyle yazmış.” karşılığını almıştı. Bu çok ilâç durumunu doktoruna sormayı kafasına iyice koydu o gün.

Pazartesi sabahı doktoru geldiğinde haplarından birer, ikişer tane daha kalmıştı. Doktoruna:

-Doktor Bey, bu gadan ilâç içmeyle bitmek bilmiyor. Yuta yuta osandım.” dedi.

Doktor kalan ilâçlarına baktım. Başını salladı. Düşündü. Birden kaşları çatıldı. Bir kısım ilâçları ayırdı. “Ben bu ilâçları yazmadım” diyerek, sert sert kapıya doğru gitti. Servis onbaşısını çağırdı. Hastaların ilâç tabelalarını istedi.

Biraz sonra bir dosyanın arasındaki tabelalar geldi. 63 Numaranın tabelası bulundu. İki tane 63 tabela vardı.

Vardı ya, birinin ad yerine Musa yazılıydı. Ve midesindeki ülserin yüzünden tedaviye alınmıştı. Taburcu edileli de 15 gün olmuştu.

DEĞİŞMEYEN SES

Aradan otuz yıl geçti. Bu süre kısa bir zaman dilimi olarak görünebilir. Ama bir toplumun sosyal hayatı içinde azımsanmayacak bir süreci ifade eder. Nisan 2002 tarihli Hürriyet gazetesinde okuduğum bir haber, devlet hastanesinde yaşanan bir olayı şöyle anlatıyordu:

“Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde açlık kan şekeri ölçtürmek için gelen biri hamile iki kadına, glikoz yerine başka bir kimyasal madde iştirildi. Yemek borusu yanan Aysel Kınay ve Nimet Ardıç tedavi altına alındılar.”

Bu haber, dünyada tıp alanında bilimsel veriler ve insan sağlığına verilen önem durmadan ileri giderken bizim hastanelerde hâlâ otuz yıl önce yaşanan umursamazlıkların, aldırmaçlıkların, olumsuzlukların, yetersizliklerin devam ettiğini göstermektedir. Devlet Hastanelerinde, hâlâ otuz yıl öncesinde izlenen tutumun ortaya çıkardığı boğucu ve yıldırıcı sesin devam ettiğini kanıtlamaktadır.

Maddi olanakları elvermeyen insanların sağlığıyla ilgili bu derecede umursamaz, aldırmaç bir tutumun hastanelerimizde yaygın oluşu çok acı bir durum.

Ülkemizde sayılamayacak kadar çok alanda olduğu gibi, sağlık birimlerinde de yapılan her iş, layık olanların elleriyle ne zaman yürütülecek acaba?

BÜYÜK AD

Otobüste karşılaştık. Rastlantının sevinciyle ineceğimiz yere nasıl geldiğimizi fark edemedik. Okul yıllarından sonra ilk defa görüşüyorduk. Otobüsteki itiş kakışlara,

duraklamalara hiç aldırmadık. Halbuki başka gidiş-gelişlerin yavaşlığı sıkıcı oluyordu. Caddeler tıklım tıklım araba dolu idi. Alışmamış bir yabancıya bir durup durup yol alma bir işkence ama bu sefer zamanın uzaması iyi oldu.

Geçen yıllardan, askerlikten, çoluk çocuktan anlattık sorduk karşılıklı. Mektuplarla, bayram kartları ile uzaktan süren söyleşilerimiz şimdi yakınlaşmıştı.

Hastalığının tedavisi için İstanbul'a gelmiş. Memlekette hastane de yatmış bir süre ama, hastanedeki bin bir ayak kalabalığı içinde yapılan sıradan muayenelerden iyi bir sonuç alamadığını anlattı. Şikayetlerini bir türlü geçiremediğini belirtti. En son, memleketten ta buralara, İstanbul'lara gelmesini oradaki doktorların söylediğini ekledi. Bir profesörün adını söyleyip ona muayene olmasını salık vermişler. O da kalkıp gelmiş zor da olsa. Ben de aynı amaçla gelmiştim İstanbul'a. Uzun uzun hastalıklardan yakındık. Elindeki paketi göstererek:

-Bunlar hep ilaç. Yeni aldım. Önceden gün alıp sıraya girmeden bakmıyor profesör. Muayene için bir saat alınca ya kadar çektiğim sıkıntıyı, döktüğüm teri, dilleri bilemezsin. Sanki bedava. Neyse ki sonunda başardım, bakıldım. Muayene parası, ilaçlar, gidiş geliş masraflarını hesaplasak altı ayda açığımızı kapatamayız. Zaten öğretmenin neyi olur ki.

Daha anlatacaklarımız, soracaklarımız bitmemişti ki, arkadaşın ineceği durağa geldik. Akşama dönecekti. Ayrılmanın burukluğu içinde sarışıp birbirimize iyi günler dedik.

Yalnızlığa dalmanın hüznü içinde sağlık sorunlarımızın ne zaman ve nasıl çözümleneceğini düşündüm durdum.

KURUTULAN DAMARLAR

Yolumuz İstanbula düşmüşken tanıyalım bir miktar dedik. Ama bu büyük şehir tanınacak gezilecek gibi değil. Hele böyle sayılı günler içinde hiç olanağı yok. Ama yine de gezebildiğim kadarıyla bir kısım yerlerini, birçok durumlarını, özelliklerini gördüm. Duvarların ardındaki İstanbul yaşamını izleme olanağı bulamadım. Fakat büyüklük ve tarihi görüntüsü hakkında birçok izlenimlere sahip oldum.

Yüzyıllar içinden bir oya gibi işlenip gelen değişik yörelerini, sayısız tarihi yapıları seyrettim. Bu yapıların büyüklük çoğunluğu halka hizmetlerini sürdürüyor.

Ancak birçok köşe başlarında, cadde kenarlarında yapılaş hizmetlerini sürdüremeyen, ama tarihi özentsiyle önemlerini üzerinde taşıyan birçok sanat anıtları da gördüm. Bunlar suları kurutulmuş, muslukları sökülmüş çeşmelerdi.

Osmanlı imparatorluğunun çeşitli dönemlerinde, çeşitli söz sahibi kişiler tarafından yapılmış her biri. Devirlerinin mimari ve sanat özelliklerini bize bütün büyüklükleriyle gösteriyorlar.

Taşlar dile geliyor. O eşsiz devrelerin derinliklerinden sesleniyorlar. Dantel gibi taşlara verilen şekil, işleme, oyma, kakma ve el becerilerindeki eşsizliği, ileriliği gösteriyorlar. Süslemeler içinde yazılmış yazılar, yeni yazılmış gibi gelip geçenlere gülüyorlar.

Kendini vererek çeşmeleri inceleyenler hayranlık duymadan geçemezler.

Ama ne yazık ki bu sanat anıtlarının asıl güzellikleri musluklarından şırl şırl sularının akmasıyla ortaya çıktı. Anlam kazanırdı. Yapılışlarındaki özentinin, emeğin değeri o zaman daha iyi belli olurdu.

Gördüklerimden hiç birinde su akılmıyordu. Vaktiyle onlara kaynaklık eden suların ne olduğunu neden korunma gereği duyulmadığını düşündüm. Suyu, halkına yetmeyen bir şehrin hazır yapılmış çeşmelerinden de yararlanılsaydı olmazmıydı diye hayıflandım.

Yoksa öğrendiklerim gibi, belediyelerin su şebekesi abone sayısını ve su tüketimini etkiler düşüncesiyle mi bu tarihi hayat damarları kurutulmuş. Böyleyse, aklım almadı bir türlü.

KEYF İÇİN CİNAYET

Takvimler 2000’li yılların başlarını gösteriyordu. Yılbaşı haftasında İstanbuldaydım. Çiçekçi dükkânlarının camekanları önlerinde satışa sunulmuş yığın yığın kesik cam fidanları vardı. Birçok vitrin kesik fidanlarla süslenmişti.

Renkli ışıklarla ve Noel süslemeleriyle sırf müşterinin gözünü alıp kendine çekmek için bu kadar genç fidana kıymak akıl işi mi?

Ne yazık ki, bu olay birçok büyük şehrimizde yaşanıyor. Hem de sırf zevk için. Hristiyan dünyasında Noel ağacı süslemelerine çok önem veriliyor ve özen gösteriliyor ama ağaçlar suni olarak yapılıyor.

İstanbul gibi bu yılbaşı süslemeleri uğruna kesiler çam fidanı sayısı göz önüne getirince, kıyımın varlığı boyutların korkunçluğu daha kolay anlaşılır. Oysa, ormanların ülke ve insan için ne kadar önemli ve gerekli olduğu gerçeği bilinmektedir.

Bu görüntü köyümüzde çocukluğumdan tanıdığım

Hasan Dayıyı anımsattı bana. Hasan Dayı evine ekmek alabilmek için şehire satmaya atıyla bir yük odun götürmüştü. Şehirde Orman İşletmesi Kolcuları onu tutmuştu. Ormana kıyma yüzünden hem para cezası alınmıştı, hem atı satılmıştı.

Hasan Dayıyı ekmek peşide iken cezalandıran yasalar, yılbaşı süslemeleri için işlenen cinayetleri neden önlemiyor? Gör ki, Devletin televizyonunda bile yılbaşı gecesinde kesilmiş çam fidanlarıyla süslenmiş sahneler yer alıyordu.

Bu vurdum duymazlıktan kurtulmaya toplumca ne zaman erişebileceğiz?

ALTIN ŞEHRİN YUMRUKLARI

İnsan selinin içinde dolaşırken Güllü Kadın'ın yaşam öyküsünü anımsadım bütün çıplaklığıyla. Göz çukurlarından kavruk çenesine doğru yuvarlanan gözyaşlarını bir daha gördüm.

Köyün aşağı evlerindeki kadınlar kapıdan kapıya birbirlerine sesleniyorlardı.

-Komşu, huu! Davar çıkmadı mı?

-Ne bekliyor bilmem ki?

-Adı batasıcı Musto adam oldu. Gün göbeğine çalmadan davar da yaylamıyor daha.

Kaç gündür zorla dağlarda dolaşabiliyordu Musto. Böylesine güçsüz hiç kalmamıştı. Bu köye ilk geldiği zaman böylemiydi. Noldu o günler. Dört çalıyı bir atlardı. Uyku dönek, çalışma vız gelirdi. Akşama dek kış üstüne oturmazdı. Yine de yorgunluk nedir bilmezdi.yaz günlerinde davarı sırayla komşuların tarlalarında açıkta yatırırdı.

Tarlalar böyle ahbunlanırdı. Tek başına koca yazıda beklerdi. Sabah davarı sağıma getirir, yine yaylıma dönerdi.

Demek o aldırmaazlığın sonu anca ortaya çıktı. Koca Musto bir haftada ne hale geldi. İyne iplik oldu.

Kuşlukta evden eve bir haber yayıldı. “Musto Ölmüş”. Bir kısım komşular geride sahipsiz kalan Şükriye Kadınlı biricik oğluna acıdılar. Bir kısımları davarlarının içerde kalmasına yandılar.

Kanayaklı ne gün gördü ki. Geldi çulsuz, gitti çulsuz. Mustosu ile bu köye gelirken bütün eşyalarını bir eşek üzerinde getirmişlerdi. Köy odasında uzun süre kalmışlardı. O, günlükle orak biçti, çapa yaptı, Musto köyün çobanı oldu. Geçinip gidiyorlardı işte. Güçleri, gençlikleri yerindeydi. Köylü onlara bir de ev yapmıştı. Artık iyi-kötü başlarını soktukları kendi evleride olmuştu. Allah’a şükür ki o günleri de gösterdi.

Kızları iş tutar yaşa erişince onlar da gündeliğe başlamışlardı. Artık durumları eskisinden daha iyi olmuştu. Ama kız uşağı el için yaratılmış. Şimdi iki kız da ere gitmişlerdi. Daha onbeş onaltısında isteyenlerden baş edememişlerdi. Evlerinde en küçükleri Cemal vardı yalnızca.

Rahmetli nedip edip Cemal’i okutacaktı. “Bizim gibi zerrulluk rezillik içinde barım o yaşamasın” derdi hep. “Bizi kimlere bırakıp gettin birden bire Mustom” deyip sayıp sayıp ağlıyordu Şükriye Kadın.

Ölenle ölünmüyor. Diri baş dirliğini istiyor. Aç karın doymak, çıplak sırt giymek istiyor.

Şükriye kadın orakçılığa devam etti. Cemal’i de Hocanın Yusuf Ağa yanına hodak aldı.

Cemal gözleri ıslıl ıslıl, akıllı becerikli çocuktı. Yusuf

Ağanın böyle bir hodağa ihtiyacı vardı. Hemen ertesi gün mandaları, öküzleri Cemal'in önüne kattı yaylıma gönderdi.

Babasının çoban çantası ve değneği de şimdi Cemal'e kalmıştı. Malları aşağı büke gönderdi. O gün işi yorucu değildi. Akşama işe ısınması için Yusuf Ağa kasabadan yeni esvaplar, hasıl çarıkları getirmişti. Cemal çok sevinmişti. Böyle yeni ceket sırtına ilk kere giyyordu. O gece Cemal'in neşesi anasının acısını bir miktar azaltmıştı.

Sonra ki günler, hem malları güdüyor hem de Ağasının evine dönerken bir şelek çalı getiriyordu.

Okul günleri gelmiş, Cemal'in arkadaşları okula gitmeğe başlamıştı. Cemal'in de gözü okuldaydı. Ama artık onu okutmak, adam etmek isteyen babası yoktu arkasında. Yusuf Ağası vardı. O kendi iki oğlunu da gönderiyordu okumağa. Hodağın ne işi vardı okulda. Malları kim güdecekti.

Cemal daha çok sevdiği okuluna, öğretmenine kavuşmadı bir türlü. Üçüncü sınıftan sonrasını okuyamadı. Daha onbirinde iken körpe bileklerine sabanın tutağı verildi. Artık hem mandaları güdüyor yazıda, hem tarla sürüyordu. Geceleri değirmen işlerine bakıyordu. Ağanın kalabalık ailesinin iş derdi sanki Cemal'in omuzlarına yüklenmişti.

Cemal, delikanlılık yaşlarına ulaşınca öteden beri kafasını yorduğu düşüncesini anasına açtı.

-Bak ana babam öleli kaç yıl oldu. Bizim çilemiz bir türlü tükenmiyor. Yaşayışımız it dirliği içinde hep. Yeter gayri onun bunun kapılarında süründüğümüz. Ben buradan kaçıp şehere gideceğim, iş arayacağım. Seni de oraya alacağım.

Bir güz günü akşamleyin, köyün altındaki şosede Cemal'in bir kamyonu binip gittiğini köyden görenler oldu.

Bir daha dönüşü olmadı. Şehirde iş aradı. Okuma yazma idare ediyordu. Bir hükümet dairesinde odacılık buldu.

Burada emir altı ama köydekine benzemiyordu. Gece-leri kimse ona karışmıyordu. Gündüzki işleri de yorucu değildi. İki odanın temizliğinden, öteki dairelere evrak taşımaktan adam yorulur mu hiç? “Tez günde anamı buraya getireyim, ahir önünde bir parça ırahatlık görsün” diyordu. Aydan aya kaldığı maaş iyi geliyordu ona. Hem hayatı daha iyi anlıyor, hem yaşamının köy dirliğinin çok başkası olduğuna kanaat getiriyordu. Odacı arkadaşlarının birinin yardımı ile iki gözlü bir ev kiralamıştı. Anası il e ona yeterdi. İlerde elleri olursa daha iyi yer tutarlardı.

Anası da artık şehirli olmuştu. Burada ev geçindirmek köyden daha başka idi. İhtiyaçlar daha çeşitlenmişti. Ama daha çok para kazanmanın yolları yok muydu? Şükriye kadının ömrünü ona bula çalışmakla kocatmıştı. Şimdi neden iş yapmasın, başkalarına. Arada gidip çamaşır yumağa, ev yıkamağa başladı. Bir süre sonra da devlet hastanesine çamaşırcı olarak işe girdi.

Şimdi durumları daha düzelmişti. Cemal’inin direktmelerine keşke daha önce razı gelseydi. Belki şimdiye ev bark sahibi de olmuşlardı. Şehir yerde.

Artık bir gelin almanın sırası gelmişti. Cemal askere girdince arkadaşsız kalmazdı Şükriye kadın.

Komşularının Güllü kızın da sadece anası vardı. İşte onlara gelin olabilecek bir kız. Hem öyle kırtan soyundan da değil.

Başka ahabpların, komşuların da yardımı ile Güllü kızı gelin aldılar.

Şükriye kadın torun sahibi de olmuştu. Allah bu günleri ona göstermişti. Şimdi Musto’nun da gözleri görseydi.

Cemal bir gün çarşıda çocukluk arkadaşı Hacı'ya rastladı. Birkaç günlüğüne gelmişti. Yine dönecekti. İstanbuldan neler neler anlatıyordu. Köyden gittikten sonra başından geçenleri bir bir anlattı. Kotan ağabeyin yaptıklarından, onunla birlikte kendi yaptığı işlerden söz etti. Birlikte gelirse ona da iş bulabileceklerini söyledi. İstanbul'un taşı toprağı altındır.

Cemal o gün hep dalgın gezdi. Eskiden beri duyduğu İstanbul öyküleri kafasını iyice bozdu. Akşam evde :

-Ben İstanbul'a gideceğim. Size bol bol harçlık gönderirim. O zaman anam da daha çamaşır yumaz. Bir ev yeri parası kazanırım. Hep ellerin evlerinde mi oturacağız?

Şükriye kadın, Güllü gelin buna karşı çıktılar. Ama Cemal kararını vermişti.

İstanbulda Kotan'la buluştular. O İstanbul'u daha iyi biliyordu. Hem üçlü arkadaşlık, işleri için daha güçlü kıldı onları. Ne çeşit iş bulurlarsa yapıyorlardı. Ayak üstü alış-veriş komisyonculuk, karaborsacılık, kahvecilik, gazinoculuk. Hangisi çok para getirirse ona bakıyorlardı.

Cemal ilk aylarda memlekete para mektup gönderiyordu sık sık. Çocuklarını da çok özlemişti.

Bir süre sonra koca İstanbul'un hareketli değişik hayatı onu da değiştirdi. Arada kaçak mal satmağa, mahalle kahvelerinde kabadayılık yapmağa, haraç yemeğe başladı. Çevresinde Cemo diye anılıyordu artık.

Musto'nun Cemal'i, kabadayı Cemo olmuştu. Şimdi yalnız başına da işler çeviriyordu. Hapishaneye de alışmıştı. Sık sık girip çıkıyordu. Kotan, Hacı, Cemo artık sırttan geçiniyorlardı. Bu yolda Kotan, adını daha önce zaten duyurmuştu.

Bir gece gazinolardan birinde sabahladılar. Bu, Kotan'ın son içki alemi oldu. Alkolik midesi içki zehirlenmesi ile delinip onu göçürdü.

Cemo ile Hacı arkasız kaldılar. Artık tehlikelerde onları koruyacak dayanakları yok olmuştu. İşleri bozulmuştu. Sabıkaları da hayli çoğalmıştı.

Hacı bir yolunu bulup Almanyaya gitti. Canını söyle selâmete aldı.

Cemo tek kalmıştı artık. Rakipleriyle uğraşamazdı. En iyisi şehirden ayrılmaktı. Yakın bir kasabada bir kahve kiraladı. Alın teri ile para kazanmağa yeniden başladı. Yıllardır İstanbul gurbetinden elinde de kalmıştı. Kahveye yakın bir mahallede bir odalı bir evde yatıp kalkıyordu. Karşı evlerin birine girip çıkan kızla nasıl edip de evlenebilseydi.

Memlekette Gülül gelin, çocukları vardı ama, bunca yıl oldu onların yüzünü görmedi. Hem Kotan ağabey gurbette ikinci kere evlendi de ne kaybı oldu. Kendini de yeni çevresinde uslu, akıllı, terbiyeli bir iş adamı tanımışlardı. Bu kanı, Cemo'nun evlenmesine yardım etti.

Güneş dağların tepelerinden aşağı yeni iniyordu. Güllü gelin evinin eşiğine oturmuş ağıt yakıyordu :

-Kıydılar! Kıydılar sabıma 14'ünde kıydılar. Kara haberi gelesi Cemal. Bu sabıları koydun da nere gittin. Ölmeden yetim koydun boyunlarını.

Şükriye kadın iyice yaşlanmıştı. Daha çalışmıyordu. Onun yerini şimdi gelini almıştı. Hastahanedeki çamaşırcılık işine şimdi o devam ediyordu. Gelinini avutmak için o da durmadan söylüyordu. Hem de kendi gönlünü dışarı döküyordu:

-Gözlerin kapanaydı da bu günleri görmeyeydim. Mustom'un gününde yokluktı ama, göynümüz

irahattı,kocalmamıştı. Cemal'ım bu günleri göstermen için mi seni büyüttüm. Aş ekmek olmayaydı da, Göктаş'ta Mustom'la olaydım. Orada kazılaydı benim de mezarım. Beni köyümden bu günler için mi getirdin?

Cemo bir gün bir sılacısı ile karşılaştı. Kızının kaçırıldığını haber aldı. İşini işçilerinden birine emanet edip, ortarlardan kayboldu. Aldığı haber onu yıllardan sonra memleketine yollandırdı. Demek tombul tombul bıraktığı kızı o kadar olmuştu. Yeşil gözleri, yemlik saçları gözlerinde canlandı yıllar sonra.

Bir akşam kimseler tanımadan onları bıraktığı eve gitti. Orada başka bir acılı olayı öğrendi, sendeledi. Anası yoktu artık. Güllü gelin de başka yere taşınmıştı.

Ailesi ile karşılaşması yılların biriktirdiği terkedilmişlik içinde oldu. Kocaman olmuş Receb'i bile ona "Ne istiyorsun amca?" diye kapıyı açtı. Güllü gelin etini budunu yitirmiş, erimiş. Çökmüş, irkili gözlerle onu karşıladı. Cemo, onları almağa geldiğini bir pişmanlık edası içinde söyledi. Güllü gelin:

-Artık sen bizden değilsin. Get geldiğin yere. Bizim başımıza getirdiklerini yeni karının, sabıplarının başına da getirme. Sözünde mertsen gel burada çalış.

Güllü gelinin gözlerindeki kararlılığın değişmeyeceğini bilen Cemo geldiği yere döndü. Evine gittiğinde yeni karısını, çocuklarını yerinde bulamadı. Memlekete çocuklarının olduğunu öğrenip, babasına gittiklerini haber aldı.

Çaresiz İstanbul'a yeniden döndü. Ekmeğini aramağa başladı. Fakat eskiden ona hıncı kalan bir kabadayının kurşunlarından kurtaramadı.

1976 İstanbul Gezisi'nden, Yerebatan Sarayı.

ALTINCI BÖLÜM

KÖY ENTİTÜSÜNDEN KALANLAR VE KOMİNİST AĞAÇLAR

Askerliğimi yedek subay olarak Ankara’da yaptım. Takvimlerin sayfaları 1972 yılının günlerini sıralarken ben de artık kıdemli öğretmen olmuştum. Fakat teskere alalı iki ay olduğu halde atanmam hâlâ beklemede idi. Maaş almadan ev kirası vererek Ankara’da geçim sürdürmek aileme çok sıkıntılı günler yaşıtıyordu. Onun için atanacağım okulum yurdun neresinde olacağını düşünmüyordum. Yeter ki, atanmam yapılınsı diye bekliyordum.

Nihayet Milli Eğitim Bakanlığından Kepirtepe İlk öğretmen Okuluna atandığımı ve okulum Trakya’da olduğunu öğrendim. Türkiye haritasından giderken geçeceğim yerleri araştırdım. Ev kirasından bir an önce kurtulmak için gün geçirmeden göçü topladık. Göçümüzü götüren kamyonla yola çıktık. Çocuklar da eşimle benim kucağımnda yolculuk yapıyorlardı.

Başkentten hep batıya ilerledik. Bozkırlardan, çıplak yamaçlardan, ormanlarla kaplı dağlardan sisli vadilerden aştık. İstanbul’da durmadan geçtik. Bir süre sonra Trakyanın bitmeyen düzlükleri içine girdik. Kimi sararmış, kimi yeşil, kimi kara toprakları yüzüne sermiş geniş tarlalar arasında yollar gittikçe uzuyordu. Temmuzun kızgın güneşinde uzanan dümdüz arazi içinde süren yolculuğumuz bizi bunaltmıştı. Çocuklar iyice huysuzlandılar. Yarı uykusuz ve tedirgin geçen gecenin yorgunluğu üstümüze çökmüştü. Sonunda atandığım ilçenin yol levhasını okuduk.

İlçeye yaklaştığımızda bir tepe üstünde durdu. Karşıda görülen ağaçlıklı bir yöreyi gideceğimiz Kepirtepe diye gösterdi şöför.

Arabamız gölgesiz toprakları geride bırakmıştı. Yeşil ağaçlar arasında serpilmiş kırmızı damlı yapılar gelip geçenleri kışkırtan bir görünüş içinde. Sıralı ve yer yer öbekleşerek bir araya gelmiş çamlar bizi kendilerine çekti. Sıcığın bunaltısı üzerimizden gitti. Az sonra kamyonumuz anayoldan ayrılarak ağaçlıkların arasına saptı. İşte yeni görev yerim karşımda idi. Kepirtepe'ye ulaştık.

Daha önceden tanıdığım bir öğretmen arkadaşı buldum. Göçümüzü lojman olarak kullanılan bir küçük yer evine indirdik. İlk gece arkadaşta konuk olduk. Ertesi gün denklere çözmeden okulu ve çevresini tanımaya koyulduk. Artık havanın sıcaklığına aldırmadan ağaçların gölgelediği yollarda gezindik, ilerledik. Yanımıza arkadaşın iki küçük çocuğu da katılmıştı. Önümüzden güle oynaya ineklerini otlatmağa götüren iki çocuk geçti. Oralardan suyun nerede olduğunu sordum. İlerimizdeki ağaç kümesini gösterdiler. Önce yanımızdan çocuklar o tarafa koştular. Arkalarından gidip musluklu bir çeşmenin yanına vardığımız da biraz ötedeki ağaçların gölgesinde bir grup gencin piknik yapıp eğlendiğini gördük.

Bu bozkır düzlüğün ortasında ağaçlık bir yörenin nasıl oluşturulduğunu merak etmiştik. Çam, akasya, dut, kavak ağaçlarının sıralı dizilişleri, onların büyük emeklerle ve özenilerek yetiştirildiklerini belli ediyordu. Çeşme başında bir süre serinledikten sonra kenarları ağaçlıklı bahçe yollarında dolaşmayı sürdürdük. Düzenli kurulmuş ama bakımsızlıktan kurumuş bir üzüm bağına rastladık. Bağın

bitişiğinde vişne, kiraz bahçesi yer almıştı. Birçok ağaçların dalları kırılmış yerlere sarkıyordu. Bir kısmı kurumuş ama hâlâ ayaktaydılar. Gide gide bir tepeye farkına varmadan çıktık. Tepenin öte yüzü aşağıya doğru gittikçe alçalan bahçelerle, düz bir araziye uzanıyordu. Çevreyi ayçiçeği tarlaları ile, aralıklarla sıralanmış yaşlı çam ağaçları kaplamıştı. Arkaya dönüp baktığımızda karşımızdaki ağaç kümeleri arasında kırmızı damlarıyla güzel bir görünüş içinde serpilmiş binalar görünüyordu. Tepe üstünden karşıları uzun uzun azalmış yalnızca sızıntısı akan bir dere vardı. Dere boyunca yer yer kavak ağaçları kümelenmişti. Yine dere yatağında birkaç tane kurumuş, duvarları yıkılmış su kuyusu ile karşılaştık. İlerimizdeki düzlükte birkaç çocuk top oynuyordu. Aileleri gölgelerde kimi uykularda, kimi yemek yiyordu. Bir guruba yanaştık. İçlerinden bembeyaz saçları ve güngörmüş yüzü ile gurubun en yaşlısı bey, “Hoş geldiniz.” deyip kendini tanıttı. Bu okula atandığımı ve yöreyi tanımak istediğimizi söyleyip tanıştık.

Emekli Musafa Öğretmeni bir çırpıda merakla dinledik. Üzerinde bulunduğumuz yerin vaktiyle o görülen bozkır düzlüklerin bir parçası olduğunu belirerek söze girişti. İndiğimiz o tepenin karşısında görülen binaları hem yapıp, hem içinde okuyan ilk Köy Enstitüsü Öğrencilerden olduğunu söyledi. Gözleri ufuklara daldı. Sözlerini sürdürdü.

“Bu ağaçları hep biz diktik. Çalgılarla, türkülerle, halaylarla hem eğlenip hem dikmiştik. Her öğrenci kendine verilen ağaçları büyütmeyle görevlendirilmişti. Tenekelerle şu gördüğünüz dereden su taşır, onları sulardık. Şimdi batıl olan kuyular daha sonra açılmıştı. Yazın dere kuruyunca oralardan su çekerdik. Üzüm bağı daha sonra kurulmuştu ya,

şimdi ayrıık otluğı oldu başka. Bir zamanlar şu gördüğünüz tarlalarda, bahçelerde öğrenciler nöbetleşe çalışırdı. Okulun ahırlarında sığır, koyun beslenirdi, kümeslerde tavuklar, hindiler. Okulda okuyan yatılı öğrencilerin yiyeceklerinin çoğı okul tarafından karşılanırdı. Şu üzerinde durduğumuz tarlalarda ne sebzeler yetiştirilirdi. Taze yenen yenir, fazlası güzün tenekeler dolusu turşu kurulurdu. Ekmeğimiz bile okulun fırınında pişirilirdi. Şu tepenin yamacına sıra sıra arı kovanları dizili dii. Bazı sabahları bize balla süt verilirdi. İnekler otlatılırdı karşı düzlüklerde. Dışarıdan yoğurt, süt, yumurta alınmazdı para ile. Artık bunların hiçbirini yapılmıyor.”

Mustafa Öğretmenin yarası tazelenmişti. Gözlerini çevrede gezdirdi, sonra derin bir iç çekti. “Size inanamayacağınız bir durumu daha anlatayım.” Deyip burkulu bir göğüs geçirdi.” Su gördüğünüz dere boyuna ve yan araziye kavak, dut ağaçları dikmiştik. Ağaçlar birkaç yıl içinde kocaman olmuşlardı. Okulda ipek böcekçiliğı yapılacaktı. Ama yapmağa ömür yetmedi. Bol bol dut yedik. Şimdi görüyorsunuz dere boyu çalılık ve yabani ot dolu. Tarla için de tek ağaç yok. Ha... işte sonrası acıklı. Sonradan okulun sistemi değişti. Okulun müdürü de. Sonradan gelen Müdür “O köy Enstitüsü denen Kominist yuvalarından iz kalmayacak” deyip bütün dut ve kavak ağaçlarını kestirdi. Köklerini bile söktürdü. Şimdi yerleri çalı veyabani otlarla dolu. Güzelim ağaçlar Sakıncalı Kominist Kurbanı oldu.”

Yılların Emeklisi Mustafa Öğretmenin gözyaşları buruşuk yanaklarına süzüldü. Gün de hayli ilerlemişti. Yeni görevime başlamak üzere okul binasına doğru geri döndük. Ama hayalimi Mustafa Öğretmenin anlattıkları ve Kominist

Ağaçlar kaplamıştı. Sonra öğretmenliğimin uzun yıllarını o okulda geçirdim. Ancak yurdumuzla, zamanın da ağıladığı, Mustafa Öğretmenin anlattıklarıyla kafamda hep tazeliğini korudu.

AĞAÇ BAYRAMI

Cemil Öğretmenle aynı okuldayız birkaç yıldır. Branşı Almanca Öğretmenliği olduğu halde Tarım Derslerini de okutuyor. Ağaçla, toprakla, çiçekle uğraşmayı çok seviyordu. İlk görünüşte başkalarına karşı soğuk tavırlı bir kişi sanılır. Ama onu yakından tanıyınca hiç de öyle olmadığı, tersine içten, temiz düşünceli, dostluğu seven bir kişi olduğu anlaşılır. Her karşılaşmamızda ayaküstü dakikalarca söyleşiriz.

Bir ayazlı Mart günüydü. Lüleburgaz çarşısında acele acele koşuşurken karşılaştık. Ertesi gün okulda yapacakları Ağaç Bayramının hazırlıklarıyla uğraştığını, dikilecek fidanların okula taşınmasıyla ilgilendiğini söyledi. Törende benim de bir konuşma yapmamı istediğini belirtti. Kabul ettiğimi söyleyince çok sevindi.

Ertesi sabah okulun ana binasına vardığımda, binaların ara yerlerinin, yol kenarlarının çam, akasya kavak fidanlarıyla doldurulmuş gördüm. Çevrenin çırılçıplak düzlükleri arasında okulun yöresi bir ada gibiydi. Önceleri dikilmiş ve şimdi kocaman olmuş akasyalar henüz yaprak açmamıştı ama, çamların yeşilliği, okul bahçesini süsleyen park ağaçlarının görünüşü insanın içini açıyor gözünü çalışıyordu. Sıra sıra dizilmiş çamların aralarına serpiştirilmiş çok

sayıdaki binaların kırmızı kiremitleri damları daha da çekici bir görünüm kazanmışlardı.

Öğrenciler Bayram Sabahı okulun ana binasının önündeki alanda toplanmıştı. Alanın bir bölümünde kazma, kürek yığını, bir bölümünde dikilmeye bekleyen fidanlar vardı.

Birkaç öğrenci, ağaçların yurttaki önemleri ve gereği üstüne coşkulu konuşmalar yaptılar, şiirler okudular. Cemil Beyin konuşmasından sonra, beni çağrısıyla mikrofona gittim. Ağacın önemi ve sevgisi üstüne konuştuğuktan sonra şu şiirimi okudum.

AĞAÇTA

*Doğaya anlam veren
Toprağı vatan eden
Kutlu yaşama giden
Yollar saklı ağaçta.*

*Sağlıklı gür nefesler
Cıvı cıvı şen sesler
Sayısız canı besler
Dallar saklı ağaçta.*

*Yağmurlu bulutları
Söndürmez umutları
Süsler çorak yurtları
Kollar saklı ağaçta.*

*Evlerin tüm varlığı
Kalemin duyarlılığı
Yaratan uygarlığı
Eller saklı ağaçta*

*Hep dertlerin ilâcı
Onsuz yaşam ne acı
Mutluluğun baş tacı
Diller saklı ağaçta.*

Çoşkun alkışlarla öğrenciler bir şiir daha okumamı istediler. Onları kıramazdım. Bir şiirimi daha okudum.

GÖLGESİZ TOPRAKLAR

*Yüzyıllar ötesinde bir ülke vardı,
Şimdi öyküsü kalan.
Suyu gürül gürül, ağacı bol
Havasında bereket.
Mutluydu insanları
Hayvanları şendi.
Uygarlık işleniyordu oba oba
Tarih orada buluyordu hareket.
Bir gün uğursuz esti yeller
Uuy... Uuy.. diye inledi dağ taş
Denizi emdi yer
Güneşe aktı dereeler,
Öldü tüm yaşam*

Kavruldu bir ağustos öğlesi.
Durulacak hal kalmadı
Döküldü yollara Orta asya
Döküldü yollara Hanlar.
Köpüklendi atların kirpikleri
Tükenmedi kervanlar.
Yer sarsıldı çadır çadır
Kırbaçlar durmadan şakladı,
Vuruşlar, savaşlar Batıya doğru
Fırtınaları, çölleri aştı büyük göç
Anadoluda konakladı.
Ani’de, Malazgirtte
Diz çöktürüldü Bizans,
Alındı doludizgin
Erzurum, Konya, Sivas.
Yeniden kuruldu vatan kan kan
Bu uçsuz orman, bu toprak
Bu, kuğuların bayram ettiği yurt
Koca ulus yeniden buldu can.
Heyhat: Tez unutuldu çekilen
Bir buluntu mal oldu
Toprağın altı, üstü.
Acınmadan kıyıldın.
Bir daha gelmedi giden.
Ağlaştı kuşlar, taşındı yamaç
Dudaklar çatladı kaynaklarda
Yeşillikler oldu sessizce yiten.

*Kurban edildi nice orman.
 Narlı kazmalarda geçim
 Yangınlar vurgun üstüne.
 Gölge dayanamadı balam,
 Bilgisizlik türküsüne.
 Gelen şaştı, gören şaştı
 Böyle vatan ülküsüne.
 Yetim kondu Trakyanın kavakları
 Anadolu baştanbaşa boz,
 Tezek dumanlarında tarih,
 Avuçlarda toz...
 Yaşamının varlığı
 İşte, destan destan her yaprak
 Kalkınıp gülüyor dünya
 Çiçeklendikçe TOPRAK.*

Kızlı erkekli öğrencilere grup grup kazma, kürek, tenke dağıtıldı. Bir kısmına da birer fidan verilerek okulun kendi arazisi boyunca şarkılarla yüründü. Kınalı tarla okuldan epeyce uzakta bir dere boyunca uzanıyordu. Dere kenarında öbeksleşmiş kocaman kavak, ceviz, söğüt, ağaçları vardı. Tarlanın uzantısı, artık işlenmeyen yabani ot ve çalılarla dolu ama belli ki vaktiyle sebze bahçesi olarak dut ağaçlarıyla çevrilmiş. Dut ağaçlarının dalları daha genç, gövdeleri çok kalın. Yıllar önce dikildikleri anlaşılıyor. Budana budana kalın gövdeler üzerinde boğum boğum körpe dallar boyatmışlar. Bu kadar çok dut ağacının sebebinin okulda ipek böceği yetiştirmek olduğunun hedeflendiğini

daha okula ilk geldiğimde Mustafa Öğretmenden öğrenmiştim. Okulun sahip olduğu arazi, tarlalar çok geniş yer kaplıyor. Çoğu işlenmiyor, batal olmuş ama yine de okulun bir döner sermayesi var. Bazı tarlalara buğday, ayçiçeği ektirerek okula az da olsa bir katkı sağlıyor. Ancak okulda eski işlevini yapmasa ta Tarım Dersleri var. İşte, bugünkü Ağaç Bayramı da bir uygulama çalışmasına vesile oldu.

Bütün öğrenciler, baylı bayanlı öğretmenler önceden hazırlanmış bir çukurun başında toplantı. Cemil Öğretmen fidanların nasıl dikileceğini anlattı. Para ödenerek alınmış bu fidanların kurumaması için neler yapılması gerektiğini dura dura belirtti. Sonra Cemil Öğretmenin önceden belirlediği yerlere iki öğrenci bir fidan dikti. Birtakım öğrenciler de dereden tenekelerle su taşıyıp dikilen fidanların can sularını verdiler. Piknik şenlikleri içinde kısa bir sürede 400 fidan dikildi. Kınalı Tarla'nın görünüşü o gün değişti.

Öğle yemeği kumanya olarak hep birlikte kırdı yendi. Öğrenciler çeşitli çalgılar, oyunlar oynadılar, türküler söylediler. Cemil Öğretmenin gayretiyle o gün bir bayram coşkusu yaşandı.

SAKINCALI AĞAÇLAR

Aradan bir yıl geçti. Yeni bir Ağaç Bayramı yapmanın günleri yaklaşmıştı. Ama Cemil Öğretmende her yıl gösterdiği hazırlıkların, telaşının hiçbir izi yoktu. Bir sabah onu çok üzgün ve düşünceli gördüm. Ne olduğunu sordum. “Tarım Şefliğinden istifa ettim.” dedi. Çok sevdiği tarım işlerinden bu kadar soğumasının sebebini merakla sordum.

“Geçtiğimiz Ağaç Bayramında fidanlarla süslediğimiz Kınalı Tarlaya gidelim, sebebi anlarsınız.” dedi.

O hafta sonu şansımıza hava güneşli idi. Birkaç öğretmen arkadaş birlikte Kınalı Tarlaya kadar gittik. Merakımız, heyecanımız birden arttı. Geçen yıl Ağaç Bayramında diktiğimiz fidanlardan hiç yoktu orada. Yerleri sürülmüş ayrık otları ile kablı idi. Acaba hiçbiride mi tutmamıştı? Hepsi birden nasıl kurumuştı?

Cemil Öğretmen yüzümüze bakarak kafamızdan geçenleri okumuştı. Daha biz konuşmadan:

“Bakın Dostlar! İşte herşeyi gördünüz. Geçen yıl diktiğimiz fidanları Devlet Üretme Çiftliğinden satın aldığımız biliyorsunuz. O zamanki okul müdürünün de şikayet ve iftiralar yüzünden Doğu’da uzak bir ile verildiğini de biliyorsunuz. Geçen yıl diktiğimiz fidanlardan birkaçı dışında hepsi tutmuştu. Yeni gelen müdür öncekinin zamanında yapılanların tam tersini yaptı. Fidanları sulamaları için izin istediğim hiçbir öğrenciye izin vermedi. Baharda filiz süren bütün fidanlar sıcaklarda kurudular. Kökleri henüz iyice kuvvetlenmemişti onların. Şimdiki müdürümüz “o giden milliyetsiz müdürün zamanından bir şey kalamaz.” diyerek fidanların hepsini söktürdü. Tarla olarak sürdürdü. Şimdi anladınız mı Tarım Şefliğinden neden ayrıldığımı.”

Bir yıl önce bayram coşkusu içinde ayrıldığımız Kınalı Tarladan şimdi üzgün dönüyorduk. Oradan ayrılırken kafamızı hep “Sakıncalı Ağaçların Hayali” doldurmuştu.

KAŞ YAPARKEN GÖZ ÇIKARTMAK

Trakya'dan ayrılmış yirmi yıl oldu. Belki kısa bir süre sayılabilir. Ama değişiklikler büyük oldu. 2000 yılına girmekle yeni bir yüzyıla, dahası yeni bir bin yıla ayak basmış olduk. Ben artık emeklilik yıllarımı yaşıyorum. Eski görev yerlerimin ve dostlarımla özlemini her an içimde duvar oldum. Benim için yorucu da gelse, İstanbul'dan Edirne'ye uzanan bir yolculuğa koyuldum. Bu yolculuğumun asıl başkaldırı yol boyunca görünümlerin değişmiş olması idi.

Karayolunun iki tarafında uzanan o dümdüz, yeşilli, sarı ayçiçeği ve buğday ambarı olan tarlalar, sık sık yerlerini beton kaplamalara, fabrikalara terk etmişler. Otobüsün penceresinden okuyabildiğim kadarıyla giriş kapılarında ki yazılardan çoğunluğun iplik ve tekstil kuruluşu olduğu anlaşılıyordu. Bu duruma göre, fabrikaların çoğunda üretim için kullanılan hammaddelerin büyük kısmı yurdun değişik uzak bölgelerinden taşınmakta. Oysa, ülkemiz için sanayi üretimi kadar tarımsal üretim de çok önem taşımaktadır. Gelişmiş Avrupa ülkelerinde çalışanların anlattıklarına göre fabrikalar hammadde kaynaklarına bağlı olarak yurdun her yöresine dağılmış.

Böyle bir tutum, nüfusun belirli bölgelere yığılan göçünü önlediği gibi, hammaddelerin taşınması için yapılan masrafları da ortadan kaldırıyor. Dolayısıyla ürün maliyetini düşürüyor. Coğrafi doğal kaynakları, kendi özellikleri içinde en verimli biçimde değerlendiriyor. Ekonomik faaliyetleri ülkenin her bölgesine yaymış oluyor.

Sanayileşmek, teknolojik yenilikleri ülkemize taşımak kalkınmamız için elbette gerekli. Ancak, sanayi kuruluşlarını kurarken, uzun vadede doğuracağı sonuçlar her

yönüyle iyice araştırılıp hesap edilmelidir. Ülkede sanayinin sesini yükseltmeğe çalışırken, tarımın kaynaklarının sesini kısma, sermayenin keyfine terk edilmemeli.

Halkımız arasında çok konuşulan deyimlerden biri de, “Kaş yaparken, göz çıkarmak” deyimidir. Yani, “Küçük bir işi ya da durumu düzeltelim derken, daha büyük bir zarara sebep olmak” anlamında kullanılır. Bu durum, ya ele alınan işi iyi becerememekten ya da, yapılanın gelecekte ne gibi sonuçlar doğuracağını iyi hesap edememekten ortaya çıkan sonuçlar doğuracağını iyi hesap edememekten ortaya çıkan yapılacağın yalnızca içinde bulunulan zamana ve kârına göre düşünülmesi, uzun vadede sonuçların nereye varacağını düşünülmemesi tutumu belirler. Bunda bencilliğin payı ağır gelir.

Ülkemizde girilen bütün işlerde ve tutumlarda. Kaş yaparken, göz çıkarmamanın becerisi, anlayışı kazanıldığı zaman gelişmişliğe doğru ancak yol alınacaktır.

Lüleburgaz Kepirtepe Öğretmen Okulu öğretmenleri bir aradayız, 1976.

Kepirtepe Öğretmen Okulu'nda Ağaç Bayramı, 1976.

YEDİNCİ BÖLÜM

TÜNELDEN KURTULUŞ İÇİN

Daha ilkokula başlamadığım çocukluk yıllarımdı. Bir ara köyümüzde ateş ve öksürük yüzünden bütün çocuklarda görülen yaygın bir boğmaca salgını ölümlere sebep oluyordu. Çocuklar kadar anne-babalar da endişeli, korkulu ve üzüntülü idi. Bu illetten kurtuluş Kocakarı ilâçlarıyla aranıyordu. Şehire doktora gitme veya doktorluk çare arama düşünülmüyordu bile. Zaten Gümüşhane şehir merkezinde bile doktor olarak bir tek Hükümet Tabibi vardı.

Güneşli bir sabah annelerimiz bizi toplayarak bir bahçeye götürdüler. Öksürük ve ateş sallantısında Zikriye Nanelerin bahçelerinin sonundaki bir uçuruma götürdüler. Tepemizde yaprakları ile şıkır şıkır rüzgârla titreyen kocaman bir ceviz ağacı vardı. Cevizin kalın kökleri uçurumun yer yer kayıp giden topraklardan yüksekte kalmıştı. Boşlukta yaylalarıyla çeşitli şekiller çizerek uçlarını yeniden toprağa gömmüşlerdi. Havadaki köklerin arasında en kalın olan bir tanesi vardı ki daireler oluşturmuştu. Biz çocuklar boğucu öksürükten kurtulmamız için birer birer o ceviz kökünün altından birkaç kere geçirildik.

Yine o yıllardan anımsıyorum ki, köydeki bütün hastalar ziyaret denilen mezara götürülüp mezarın başucundaki ağacın dalına kurdela biçiminde yırtılan çaputlar dilekleri arasında bağlanıyordu.

Yıllar ilerledi. Artık öğretmen olmuştum. 1957 Milletvekili seçimleri için zaman iyice azalmıştı, Ülkemizde hükümet olmak için Demokrat Partisi ile Cumhuriyet Halk

Partisi kıran kırana seçim propagandası yapıyorlardı. Seçime birkaç gün kala yönetimdeki hükümetin elemanları Güneyçevirme Köyü'nün aşağı düzdeki tarlalarının arasına öbek öbek beton büzler yığdı.

Köyün susuz tarlalarının yakında sulanacağı, köylülerin emeklerinin artık zenginlik getireceği sık sık söylenir oldu. Buna karşılık oyların alınmasına kesin gözü ile bakılıyordu.

Ama seçim sonucunda muhalefet partisinin aldığı oylar fazla çıktı. Sonucun açıklandığı gece köy halkı içinden iktidar partisinin taraftarlarından kimseler, tarlalar arasında yığılı duran bütün beton büzleri kırdılar.

Bilinçsizlik, cahillik insanlarımızda yine üstün geldi. Kendilerinin ve toplumun geleceğindeki çıkarları düşünmeden bir siyasi partiye körü körüne bağlanmanın yıkıcı sonuçlar getireceği hiç bilinemedi. Hâlâ da nüfusumuzun büyük bir kesiminde bilinmiyor. Nitekim o tarlalarda sulu tarım girişimi bir daha yapılmadı.

Takvimler 2000'li yıllara ulaştı. Adı Milenyum oldu ama, halkımızın büyük bir çoğunluğunda egemenliğini istediği gibi sürdüren bir nesnenin varlığını acı da olsa kabullenmeden kurtaramıyoruz. Bu nesnenin adı, maddi manevi yatlar alanında toplumumuzda görülen CEHALET.

Kendi çıkarlarını, düşünenlerin müsbet bilimlerde ve dini alanda bilgileri yetersiz olan halk kitlelerini istedikleri yönde kolayca sömürdüklerini, aldattıklarını her yerde gözlemledim.

Ülkemizde demokratik hayatın verdiği serbestlik için de çok üzücü ki, çok kere hak ve yasaların yerini başka kuvvetler almaktadır. Demokrasinin en onurlu ve en önemli faaliyeti olan siyaset, ülkemizde birçok kimseler

tarafından topluma hizmet yerine, çok kere sömürü mesleği yapılmaktadır. Siyaset, yeme, yedirme, adam kayırma, heba etme aracı olarak algılanmaktadır. Siyasi nüfuz sahibi çok kimse kişisel çıkarlarını, arzularını, siyasi kuvvetini hak, kural ve yasaların üstünde kullanmaktadır. Ülkenin kurtuluşu için siyasetin bu durumdan kurtarılması kaçınılmazdır.

Toplumumuzda yerleşen “Paranın açamayacağı kapı yoktur” anlayışının ve uygulandığının gerçekliliği, yok edilmese bile iyice azaltılmalıdır.

Kurallar, haklar, likayat ve yasaların çok kere zenginlerden yana uyarlanmasına tanıklığımız ortadan kalkmalıdır.

Ülke ve toplum düzenini bozan rüşvet, yolsuzluk ve kaba kuvvetin yaygınlığı yok edilemezse de iyice azaltılmalıdır. Bunları önlemenin çareleri kesinlikle zaman geçirmeden uygulanmalıdır.

Toplumumuzda gittikçe artan “emek vermeden kazanma” anlayışının benimsetilerek daha da yaygınlaşması önlenmelidir. Başkalarının ürettikleriyle bütün ihtiyaçları karşılama anlayışı giderilmelidir. İlerlemenin şartının emek vermek, çalışkan olmak ilkesinin benimsenip, uygulanmasıyla ancak mümkün olacağı toplumda egemen kılınmalıdır.

Görev yaptığım bütün bölgelerde en çok din sömürsünün yapıldığına ve büyük halk kitlelerinin din adına aldatıldığına tanık oldum. Bu durumu önleyebilmek için, uzun vadede de olsa İslâmın gerçek öğretisini Allah sözü olarak sunan Kur’ânı Kerim’in anlaşılabilir okunmasını ve öğrenilmesini sağlamak gereklidir. Bunun için de, Kur’ânı Kerim’in bir ayetindeki:

“Her ümmete gönderdiğimiz peygamberleri, emir ve nehirleri onlara apaçık bildirsin, kolaylıkla anlasınlar diye kavminin diliyle gönderdik.” ve diğer bir ayette “Dini kolaylaştırın, zorlaştırmayın.” Emirlerine uyarak Kur’anı Kerim’in TÜRKÇE ÇEVİRİSİni yaygın, kolay sağlanan bir kitap olarak müslüman toplumumuza sunmak kaçınılmaz bir çaredir.

Yine birçok yörelerde bir takım spor karşılaşmaları izledim. Birçok karşılaşmaları da televizyondan izledim. Ülkemizde futbol maçları yaygın. Azımsanmayacak kadar birçok maçlarda taraftarlar arasında ilkel biçimde öldürresiye kavgalar yapılıyor. Bu durum, insanlarımızın büyük bir kitlesinde sporun dostluk, sağlık, barış olduğunun bilincinin henüz anlaşılıp benimsenmediğini gösteriyor.

Ülkemizde demokrasinin verdiği serbestlik içinde birçok gösteri toplantı ve yürüyüşleri yapılıyor. Çok kere protestocular tarafından caddelerde vitrin camları kırılıyor, arabalar yakılıyor, kanlı kavgalar yapılıyor. İnsanlarımız arasında 21. yüzyılda da bile, fikirlerin yerine kaba kuvvetler çarpışıyor. Ulusal seçkinler topluluğu olan T.B.M.M.’nde bu tür davranışlara yer veriliyor. Bu yüzden toplumumuzda büyük zararlar ve yıkımlar yaşanıyor.

Seçimlerde halkın küçümsenmeyecek bir kesiminin bilimsel ve dini bilgilerinin yeterli olmayışından yararlanarak birtakım sömürücü siyaset adamları üstün çıkabiliyor.

Burada anmadığın daha birçok olumsuz tutumlar, davranışlar ve anlayışlar 2000’li yıllarda bile yaygın. 21. yüzyılın başlarında toplumumuzun büyük bir kesimi henüz ışıklı çıkışa ulaşamayan bir tünelin içinde yürümeye devam ediyor. Arkadan gelen kuşakların tünelin karanlıklarından

kurtuluş ışığına çıkması, milenyum dünyasında özgürce var olabilmenin gereğidir.

Tanık olduğum 55 yıllık bir zaman diliminde ulusumuz uygarlık yolunda birçok ilerlemeler yaptı. Ancak, çağımızın gelişmiş toplumlarından çok gerilerde yaşamını sürdürüyor.

Çağdaş uygarlığın içine girebilmek için, bilgili, işinin ehli, dürüst, sorumluluğunu yerine getiren ve kaliteli, yaratıcı, üretken çağdaş eğitimle kültür düzeyi yükseltilmiş bireylerden oluşan bir toplum haline gelmemiz kaçınılmazdır. Bunun için de, öncelikle eğitimcilerin bu özelliklere sahip kişiler olarak yetiştirilmeleri gereklidir.

Kamu görevleri, kişilere bağlı olarak değil, kurumlaşmış çağdaş işlevler içinde yürütülmelidir.

Böyle bir gidişatin sonunda, gelecek kuşakların anılarında yer alacak YURTTAN SESLER in daha gür, daha huzurlu, daha güvenli çıkması mümkün olacaktır.

TEMELDEKİ BOZUKLUK BULUNMALI VE GİDERİLMELİ

İnsanlar, daha güzel, daha refah, birbirleriyle daha iyi ilişkiler içinde yaşamalarını sürdürmeyi sağlayabilmek amacıyla eğitim kurumlarını meydana getirmişlerdir. Çünkü bir kimsenin veya bir gurubun herhangi bir etkinlik alanında edineceği ahlâksal, kültürel, entelektüel teknik bilgiler bütünü ancak Eğitimle sağlanabilir. Bu kapsamıyla eğitim, toplumsal, ekonomik, siyasal, psikolojik yönleriyle var demektir. Bir toplum ancak kendini oluşturan bireylerin bu yönleriyle istenilen kalitede davranış ve becerilerin sahibi olmaları oranında ilerliyecektir.

Toplumumuzda mutlak olarak iyi olduğu kabul edilen davranış kurallarının toplamı ise. Ahlâkı oluşturur: Özel ahlâkın en başta gelen ilkesi de, “insanın kendine yapılmasını istemediğini başkasına yapmamasıdır.” Bu çerçevede onur, doğruluk, iyilik, sevecenlik, içtenlik, merhamet, hoşgörü, insanlar arasında kardeşlik, öğelerinin kişilere benimsetilmesi ancak eğitim kurumlarınca sağlanabilir ve sağlanmalıdır. Bu sayede kişilerin bencillik mahkumiyetinden kurtulmaları mümkün olacaktır.

Üzülerek görüyoruz ki, 2000’li yıllarda toplumumuz da bütün bu özellikler büyük noksanlık taşıyor. Anılarımın tanıklığı bu tesbitimi ortaya koymaktadır.

Ülkemizde neredeyse her yıl yeni bir eğitim sistemi uygulanıyor, yeni eğitim dönemleri dönemleri oluşturuluyor. Kamunun bütün kurum ve kuruluşlarında bu öğrenim dönemlerini kapsayan herhangi okulun birinden diploma almış kimseler görev yapmaktadır. Olanca görev ve sorumluluklarda görülen olumsuzluklar, ülkemizde eğitim-öğretimin amaçlanan nitelikleri, kişiliklere yerleştiremediğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu alanda da gelişmişliğin çok gerilerinde kaldığımızı görüyoruz.

Yolsuzluk, haksızlık, devlet malını yeme, rüşvet, yetersizlik, çıkar kavgası, adam kayırma, görevi kötüye kullanma, bencillik, kamuya ve başkalarına zarar verme hainliği, bilgisiz kimseleri kandırma, kışkırtma, cinayet işleme gibi olumsuz davranışların öğrenim kurumlarından yetişen kişiler arasındaki yaygınlığı açıkladığım durumu kanıtlamaktadır. Çevremizde ve ülkemizde böylesi davranışlar her gün görülmektedir. Üzücüdür ki, bu tür davranış sahipleri çok kere kazançlı çıkmakta, yaptıkları yanlarına kalmaktadır.

Ülkemizde var olan bütün bu durumlar eğitim-öğretim yapımının temelinde bir bozukluk olduğunu ortaya koyuyor. İlköğretimden üniversiteye kadar bütün öğrenim kurumlarının ve öğrenci sayılarının istatistik olarak kıvanç verici tarzda büyümesi görülüyor ki yeterli değil. Amaçlar doğrultusunda kalitenin de yürütülmesi şarttır.

Zaman geçirmeden uzmanlar temeldeki bu bozukluğun nerede ve nelerin olduğunu araştırıp bulmalı. Bu bozukluğun eğitim-öğretim sisteminde mi, programlarda mı, yöntemlerde mi, öğretmenlerin kalitesinde mi olduğu belirlenmeli. Ona göre çareleri bulunup uygulanmağa başlanmalıdır.

DOĞAYA YAPTIĞIMIZ ZULÜMLERİ AZALTMALIYIZ

Doğanın insanlara karşı ne kadar cömert ve bağışlayıcı olduğunu büyük ozan Aşık Veysel özlü olarak ne güzel anlatmıştır. Bir şiirinde diyor ki:

Karnın yardım kazma ilen, bel ilen

Yüzün yırttım tırnak ilen, el inen

Yine beni karşıladı gül ilen.

Kelkit'in Güneyçevirme Köyü'nde 1956 yılı, öğretmenliğimin ilk sonbaharı idi. Köylülerin en telâşlı uğraşları yaklaşan kışın sert soğuklarında evlerinde sıcacık oturmaları için gerekli yakacaklarını sağlayabilmektir. Bir pazar günü akşamleyin köyün girişinde yürüyüşe çıkmıştım. Dağ yolunun genişlemiş düzlüğünde mola vermiş olan kağı arabalarının yanına gittim. Arabalar iplerle sıkı sıkı

bağlanmış köklerinden sökülmiş çalılarla havalı bir biçimde doldurulmuş halleriyle sıralanmışlardı. Delikanlılar yerlere çömelmiş sigaralarını tütürüyorlardı. Selâmlaşmadan sonra dedim ki,

-Bu ağaçları böyle kökleriyle sökünce seneye yeşilliği nerede bulacaksınız? Yüzüme baktılar:

-Öğretmen Efendi, başka çaremiz yok. Gelen kılıç gibi kış diye cevapladılar. Oysa yaşlı, köylüler köylerinin yaşlandığını dağların vaktiyle ormanlarla kablı olduklarını söylüyorlardı.

Şimdi o dağın yamaçlarında ne bir çalı, ne bir yeşillik, ne bir kuş sesi kaldı. Topraklar sellerle taşındı. Tarlalar bereketini yitirdi. Köy başka yere nakletti.

Bu köydeki gibi yakacak yapma, tarla açma, arsa kazanma, keçi besleme, yangın sebepleriyle kıyılan her ağacın toprakların çölleşmesine doğru bir adım daha yaklaşıldığını bağırان sesi duyulmuyor. Tarih boyunca çınlayan bu sesin hiç duyulmadığı gibi...

Yüzyıllar önce yeşillikleri yok edilerek çöle döndürölen Orta asya topraklarından göç etmek zorundan başka çare kalmadığı tarih sayfalarında kaldı. 930 yıl önce yerleşilen ormanlarla kablı, suları bol, verimli Anadolu topraklarından bir başka coğrafyaya göç etmenin artık imkânsız olduğu düşünölmüyor. Yurdun baştan başa çırılçıplak bir coğrafyaya dönüştüröldüğü, çölleşmeye doğru gidiğinin tehlikeleri hiç hesaba katılmıyor.

Oysa, kıyılan ağaçların sayısı kadar olmasa da, topraklarımızı yeniden ağaçlandırma ihtiyacını ve zorunluluğunu kavrayan bir toplum olmalıydık.

Ormanları yok etmekle sadece kendimizi ve gelecekteki

insanlarımızı perişan duruma sokmuyoruz. Ağaçlarla varlıklarını ancak sürdürebilen kuşlar, böcekler ve diğer hayvanların da yok olmasına sebep oluyoruz. Doğanın şenliğini, güzelliklerini, av hayvanlarını hepten yok ediyoruz.

Doğaya yaptığımız en büyük zulümlerden bir diğeri de, sulara ve topraklarda meydana getirdiğimiz kirliliktir. Çöp adlı atıklarla insanlar başta olmak üzere, bütün canlılara hayat veren suları çok yerde kullanılmaz bir kirlilik içine soktuk. Hele şehirlerde arıtmasız fabrika sularıyla, insanların sayısız artıklarıyla, evlerin atık sularıyla kullanılmaz hale getirilen akarsularda, göllerde denizlerde balıklar bile yaşayamıyor artık.

Büyük şehirlerimizin çevre yamaçlarında doğayı tahrip ederek oluşturulan gecekondulaşma, halkımızın kendi elleriyle kendi geleceğini perişan etmesidir.

Kuru Dere yataklarının yerleşim yeri haline getirilmesi, gelecekte bir gün Doğanın evleri sel baskını afetine uğratmasına insanların önceden razı olma belgesini imzalamasıdır. Doğanın tahrip edilerek yapılan düzensiz şehirleşme, toprakların çoraklaşması, erezyon, güzelliklerin kayıp olması, bollukların kıtlaşması, havanın kirliliği, suların azalması hep afetlere dönüşen yanlışların faturasıdır.

Sonuçta görülüyor ki, toplum olarak kendimiz ve gelecek kuşaklar için varlığımızın esas anası olan doğaya olanca saygımız ve sevgimizle davranmamız şart. Yaşamamızı sağlayan, sayısız ihtiyacımızı karşılayan doğaya hiç olmazsa az zulüm yapmalıyız. Doğanın bize tanrının sunduğu nimetler topluluğu olduğu ve hor kullanmanın cezasını er ya da geç, kesinlikle çekeceğimizi unutmayalım.

Ülkemizin toprakları altında tükenmeyecek kadar çok

kömür yatakları dururken, toprakların üstünde bütün canlıları yaşatan ormanları yakacak olarak yok etmeyelim. Şehirlerde odun yakarak fırınlarda ekmek pişirmek kesinlikle yasaklanmalı. Bu yasağa uymayanlara ağır ceza verilmeli.

Çıplak bırakılan topraklara ağaç dikelim. Almanya’da 1960 yılından bu yana her yıl Yirmibeş Milyon Ağaç dikildiğini gazetede okudum.

Doğa’yı kirletmeyelim. Yaşamımızı doğaya borçlu olduğumuzu hiç aklımızdan çıkartmayalım.

Doğaya yaptığımız zulümlerle, kendi yaşamımızı ve sağlığımız ellerimizle dinamitlediğimizi çok iyi bilelim.

TOPLUMSAL UÇURUMLAR KÜÇÜLTÜLMELİ

Aklım sardığından beri gördüğüm, insanlarımızın çok farklı olanaklar içinde yaşamlarını sürdürmüş olduklarıdır. İlerleyen yıllarda görevim dolayısıyla bulunduğum yurdumuzun değişik bölgelerinde sahip olunan olanakları daha da derinleşen uçurumlar biçiminde olduğunu daha yakından gözlemledim.

Ülkemiz büyük coğrafyaya sahip. Bu coğrafya içinde birbirinden çok farklı özellikler taşıyan doğan yapılar yer almaktadır. Farklı yüzey şekilleri, farklı iklim bölgeleri, zengin doğa varlıkları yurdumuzu tarihin en eski yerleşim ve uygarlık alanlarından biri yapmıştır. Ancak bu elverişli doğal yapı içinde ulusumuz dünya uygarlığının ilerlemesine ayak uyduramamıştır. Birçok alanda çağdaş gelişmişliğin gerisinde kalmıştır.

Teknoloji, ekonomi, sosyal, eğitim, sağlık, bağındırlık, adalet v.b. alanlarda noksan ve yanlışlarla dolu bir ÷lke olduk. Dahası toplumsal uçurumları gittikçe büyüyen bir yapılanmanın sahibi olduk.

Herhangi iki kent arasında bir yol yapılırken önceden belirlenen geçiş yönünde büyük bir uçurum rastladığını düşünelim. Düzgün, sağlam, güvenli bir yolla geçişi sağlamak için yapımlar ona göre düzenlenir. Tünel, dayanak duvarları, kazım gibi gerekenler yapılır. Böyle geçilmesi zor uçurumları oluşturan doğal farklılıklar olabilir. Oralar yok edilemezler ama, var olan engellerin, uçurumların aşılabilir bir duruma getirmek mümkün olmaktadır.

Toplumsal huzur, refah ve bütünlük içinde ilerlemenin sağlanabilmesi için de, toplumsal uçurumların giderilmesi, hiç olmazsa en aza küçült÷lmesi gereklidir. Öncelikle gerekenler bilimsel verilere dayanarak özenle tesbit edilip plânlanmalıdır.

÷lkemizde toplumsal yapının en büyük uçurumu ekonomide gör÷lmektedir. 2000 yılı başında yayınlanan Devlet İstatistik Enstitüsünün verilerine göre, nüfusumuz içinde üst düzeyde yaşam süren % 20'lik kesim Toplam Milli Gelirin % 90'ını paylaşıyor. Geriye kalan % 80'lik kesim ise, Toplam Milli Gelirin % 10'unu paylaşıyor. Toplum kesimleri arasındaki gelir paylaşımında yaşanan böyle büyük uçurumlu çelişik durum birtakım toplumsal sorunları beraber taşımaktadır. Televizyon ekranında bir magazin sanatçısının kendi ağzından ayda kırk milyar lira kazandığını, bir düğünde dolarların ayaklar altına serpildiğini, Türkiye'de tanıtımı yeni yapılan çok lüks ve pahalı bir otomobilin yüz adedinin İstanbul'da hemen kapışıldığını v.b. hep izledik.

Öte yandan yardım olarak Diyarbakır'da dağıtılan ekmeği kapışmak için çamur alanda birbirini ezen vatandaşların nasıl çırpındıklarını yine 2000'li yılların başında televizyonda izledik.

Gelir dağılımındaki bu kadar büyük uçurumun dünyada ikiyüz ülke arasında bir başkasında bulunmadığı açıklandı.

Ayrıca bu gelir dağılımının bölgeler arasındaki paylaşımı da derin uçurumlu. Örneğin, Kocaelinde Milli Gelir ortalama kişi başına 7000 dolar düşerken, Ağrı'da 667 Dolar, Muş'ta 654 dolar isabet etmektedir. İş alanları, üretim yerleri, eğitim, sağlık büyük çoğunlukla büyük şehirlerde ya da belirli yörelerde toplandı. Bu durum, bir kısım yurt yörelerinin ve bölgelerinin göç çekmesine, birçok sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. K.İ.T. lerin ülkenin değişik yörelerine dağıtılması, iş alanlarının ve hizmetinin mümkün olduğunca daha fazla halk kitlelerine ulaşmasını sağlama amacını da güdüyor oluşundandır.

Ülkemizin bölünmez bütünlüğünün, sosyal huzurun, sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanabilmesi için bu büyük uçurumların giderilmesi, en azından törpülenerek küçültülmesi gereklidir. Bunun için de, ülke düzeyinde altyapı, eğitim, sağlık, sanayi, kültürel etkinlikler, fırsat eşitliği bakımlarından kamu hizmet ve yatırımları yaygınlaştırılmalıdır. Çevre ve doğanın etkileri azaltılarak toplumsal uçurumlar mümkün olduğunca küçültülmeli ya da tamamen giderilmelidir. "Serbest Ekonomi" felsefesiyle piyasalar ticaretçi, sanayici ve aracılardan insafına terk edilmemeli.

İyi binmeli ki, bütünüyle gelişen ve kardeşçe yaşama düzenini sağlayan bir toplum olabilmek için, çağdaş

bilime, gelişen teknolojiye, eğitim-öğretime sosyal adalete, dürüstlüğe dayanan ve ülkedeki bütün toplumsal uçurumları giderecek kültür düzeyine, bir yapıya kavuşmak gerekmektedir.

BEN ve SEN

*Kirpiklerim buzlu açılır
Kasım sabahlarına,
Kundak toprağından gelir ilk sığım
Tandır kokulu, duman duman.
Kuşburnu ezmesi sağlamlık
Al basmayacak beni
Bir ahlat altında salıncağım
Kaz yemekle açılır bahar kapısı
Körpe gütmekle.
Bindallıdan entarim yama yama
Pıtrak dikenleri dostumdur
Toprak tutsağıdır ayaklarım.
Sen ışıklı kentlerin çocuğı
Bilemezsin tandırı, çakır dikenlerini
Tezeğın hayat olduğınu,
Oyuncaklar dünyası güzel
Yiyecekler, giysiler renk renk
Nice gözlerin yaş doluğınu
Bayram bayram bilemezsin.
Ben yitik sabah tutağında*

Davar kokusunda
Harman harman gençliğim.
Ekmek hazırlarım sana
Türlü konaklar yaparım
Ucuz satarım terimi
Emeğe, emek katarım.
Kâh gelirim sana doğru
Fabrika dumanlarında
Balıkçı teknesinde gecekonduların.
Özlem taşır, dert boşaltırım
Çile limanlarında.
Sen bey, ağa kaldırım kaldırım
Senin onyedi yaşın dünyası
Varlıklar, etiketler, itibarlar
Yaşamının en alâsı.
Gör alın yazında değil
Benim sayemde yosmalığın
Dön, bana hor bakma öyle
Biraz da sen eğil,
Bana da tanrı nasip dünyadan
Yeter, çulum çıksın sudan.

VERGİ REFORMU VE VERGİ ADALETİ SAĞLANMALIDIR

Yurdun değişik bölgelerinde geçirdiğim yaşantılarım ve halen içinde bulunduğumuz hayat şartlarının değişmeyen bir niteliği anılarımda her zaman derinden yer etti. O da, ülkemizdeki Ekonomik Gücün her dönemde gerekenin gerisinde olduğu gerçeği.

2000 yılını ilk yarısını geride bırakırken, ülkedeki ekonomik çürüyüşün, binbir çöküntüye dönüştüğünü görüyoruz Devlet Bütçesi idare edilemez duruma geldi. Devlet kamu hizmetlerini gereği gibi yapamaz oldu. Devlet anca memur maaşlarını, emekli maaşlarını ve faizleri öder oldu. Gene de devlet bütçesi büyük açıklar vermeğe devam eder oldu. Dış ve iç borçla giderler karşılanmağa çalışılır oldu. Bu yol, faizleri ve borcu altından kalkılamayacak, miktarlara, katrilyonlara ulaştırdı. Böylece yalnızca bu dönemde yaşayanlar değil, gelecek kuşaklar bile, ömürleri boyunca taşımak zorunda bırakıldıkları ağır borç yükü altına sokuldu.

Oysa, durmadan gelişen dünya uygarlığı içinde yer edinebilen bir devlet olabilmek için, yetinen değil, daime ile riye götüren bir güce sahip olmak gerekmektedir.

Devletin, dolayısıyla toplumun bu olumsuz durumdan biran önce kurtarılması ve böylesi bir gidişata dur denilmesi kaçınılmazdır. Başkalarına avuç açmadan, bağımlı olmadan özgür bir devlet olarak yaşayabilmenin başta gelen ögesi, ekonomik yönde güçlü olmaktır. Bunun gereği de, ülkede ve insanımızda var olan potansiyellerin en verimli biçimde, isabetli bir dinamizm içinde değerlendirilmesidir. Devlet bütçesi öz kaynaklara dayandırılmalıdır.

Bir devletin bütçesinin temel dayanağının vergi

gelirlerinin olduğu apaçık ortada. Ancak vatandaşlardan alınan verginin içeriği önem taşımaktadır. Yine vergilerin dağılımı, ekonomik ve sosyal amaçlar doğrultusunda en verimli şekilde harcanması çok önem taşır. Verginin bu yönleri toplumsal sağlığın iskeletini oluşturur.

Tarihimizde hukuksal ve sistemli olarak devletin vergi düzenine girme zorunluluğunu hissetmesi ilk defa 1839 Tanzimat Fermanı ile ortaya konmuştur. Vatandaşların mali gücüne göre vergi vermesi ilkesi kabul edilmiştir. Fakat günümüze kadar bütün vatandaşların kazancına göre vergi alınmasına ve iyi işleyen bir vergi sistemine kavuşulamamıştır. Her devirde gemisini yürütebilenler, açık göz kurnazlar, vergi kaçırabilme kılıfını hazırlayabilenler, hep kârlı çıkmışlardır.

Ekonomik gücüne göre bütün vatandaşlardan adaletli vergi alan, vergi kaçırmayı önleyen, yiyenin soyanın yanına bırakmayan, iyi işleyen, güvenli VERGİ SİSTEMİNE VE MALİYE TEŞKİLATINA SAHİP OLMAK ŞARTTIR.

Devlet işlevlerinin her alanında gerekeceği gibi, varlıkların tesbitinde de ve ona göre vergilendirme tutarı hesabında da DENETİME büyük önem verilmelidir. Bu teşkilatta görev yapan kişilerin her türlü geçim ve baskı kaygısından uzak tutulması gerekir. Herhangi bir güvence endişesi taşımamalıdır. Devlet, denetim ve denetçi harcamasından kaçınmamalıdır.

Sürekli ve öz kaynaklara dayanan bir bütçe ülkemizi içine düştüğü ekonomik çıkmazdan ancak kurtarabilir. Yabancı kredilere, yani borca bağlanan bir kurtuluş yolu, çıkmaz sokakta hızla ilerlemektir. Karanlıkta duvara çarpıp hastanelik olmak kaçınılmazdır.

Vergilerin dağılımı, yani vergi adaletinin sağlanması, Sosyal hukuk devletinin en başta gelen işlevlerindendir. Ülkemizin kalkınması için, gücü yeten her vatandaşın mali gücüne göre vergi ödemesi gereklidir. Toplumumuzda büyük bir çoğunluğun oto kontrol denilen kendi kendini denetimle vergi verme bilincine erişemedikleri görülmektedir. Dolayısıyla vergi verme durumunda olan vatandaşların vergisini tam olarak ödemesini beklemek gaffettir. Onun için yetkili kılınan mekanların yasalarla belirlenmiş vergileri zamanında alması gerekmektedir. Her türlü ekonomik faaliyetin sonucunda oluşan gerçek artı değerlerden meydana gelen matrahı adaletli olarak vergilendirmek sapılmayacak esas olmalıdır.

Kısaca, vergilerin toplumsal dağılımı ve alınması gerçek gelirlere göre ödünsüz olarak yürütülmelidir.

Vergi alanında kesinlikle gerçekleştirilmesi gereken önemli bir diğer tutum da, vergi kaçacağını önlemek olmasıdır. Gelirlerin gerçek miktarı üzerinden değil de, Vergi Dairesine bildirilen miktarı üzerinde vergi alınması, vergi kaçakçılığına elverişli durum yaratıyor. Gelirlerin gerçek değeri üzerinden vergilerin hesaplanıp alınmaması ve yine birçok gelirlerin kayıt dışı kalması sonucunda ülkemizdeki Vergi Kaçağı'nın çok yaygın olduğu görülmektedir. Örneğin:

2000 yılında alınan vergilerde, gelirleri çok daha fazla olan, ama olduğundan az beyan eden birçok meslek mensubunun vergilerini asgari Ücretle geçinmeğe çalışanlar kadar olduğu İstanbul Defterdarlığı tarafından tesbit edildi. Zamanın gazeteleri bu durumu bağıra bağıra yazdı. Birçok diş hekimi, Deterjan ticareti yapan birçok kimse, mobilya

imalâtçısı, fırın sahibi, konfeksiyoncu lokantacı, turizmcı, otel sahibi bu durumda. Bu durum, toplumumuzda denetimin ne kadar önem taşıdığını göz önüne koymaktadır.

Vergi kaçırma, vergi adaletsizliğinin yaygın olarak yer alması, ülkemizde sosyal huzursuzluğu yaratan ve Kamu olanaklarını azaltan büyük bir etken olmaktadır.

Hükümetlerce tüm halkın zorunlu olarak kullandığı mallara zam yapmak suretiyle Dolaylı Vergileri artırarak-vergide adalet-sağlandığını sanmak büyük yanılgıdır. Vergisini dürüst veren mükelleflere yeni vergiler koymak kolay yolu seçmektir. Asıl gerekli olan ise, kayıt dışı ekonomiyi önlemek ve ortadan kaldırmaktır.

Varlığını ülkemize borçlu olan her türlü kurum, kuruluş, işyeri, serbest meslek mensubu, her türlü iş sahibi, taşınmaz gelirleri, rantiyeli gelirleri özenle denetime tabi tutulmalı. Mali gücüne göre herkesten, gerek gelirleri üzerinden zamanı içinde vergileri alınmalı.

KAMUDAKİ SAVURGANLIK DURDURULMALI

Günümüz dünyasında bir devletin büyük devlet sayılması ve diğer devletler arasında sözünün geçerli olabilmesi için, topraklarının genişliği ya da nüfusunun çokluğu yeterli değil. Herşeyden önce o devletin ekonomik gücünün büyüklüğü gerekiyor. Çünkü, toplumsal gelişmenin bütün olanaklarını da ekonomik güç yaratmaktadır. Bu durum içinde Ulu Önder Atatürk, “zaferlerin yaşayacak sonuçları verebilmesi için İktisadi zaferlerin kazanılması şarttır.” Diyerek izlenmesi gereken isabetli yolu göstermiştir.

Bu kaçınılmaz gidişatta, kamu kaynak ve gelirlerin en verimli, isabetli, ekonomik olarak kullanılması gerekmektedir.

Oysa bulunduğum yerlerde kamunun, yani devlet ve belediye örgütünün çeşitli birimlerinde, çok kere gelir ve kaynaklarda harcananların gereğinden fazla, hatta gereksiz yere yapıldığına tanık oldum. Para, emek ve zamanın savurganlık içinde eritildiğini gördüm.

Kamunun gereken ekonomi gücüne sahip olmasının önemli yollarından biri, her türlü gelir ve kaynak harcamalarında savurganlık yapılmamasıdır.

Ekonomik Gücün somut göstergelerini bütçeler ortaya koymaktadır. Ülkemizde var olan göstergeler olumsuz bir sürecin izlendiğini göstermektedir.. 2002 yılında üçte biri kadar açık veren, yarısından çoğu borca ve faize giden bir Devlet Bütçesi görülüyor. Devlet bütçesinin kesinlikle bu sarmaldan kurtarılması gereklidir. Bunun için, “Devletin malı deniz” anlayışının yerine, toplumda “Devlet malını harcarken, kırk ölç bir biç.” Anlayışını benimsetip, egemen kılınması gereklidir. “Yorganına göre ayak uzatmak” Kamu kurum ve kuruluşlarında değişmeyen bir ekonomi ilkesi değildir.

Kamuda hemen görülebilen önemli savurganlıklara bir bakalım.

Devletin en üst kurumu olan T.B.M.M.ne bir bakalım. Televizyonda izliyoruz. Çeşitli ülke sorunlarının ve yasaların görüşüldüğü oturum salonunda tüm koltukların dolu olduğunu hiç görmedik. Oysa o koltukların herbiri milyar lirayı aşkın maliyetiyle meydana getirildi. 550 milletvekili sayısına göre yapılan oturum salonunda, oturumlardaki

Milletvekili sayısı 200 – 250 kişiyi geçmiyor. Madem ki, yasama ve icra görüşmelerinde bu kadar çalışma sayısı yeterli oluyor, fazla Milletvekili niçin seçilip gönderiliyor? Her bir milletvekilinin ulusa maliyetinin büyüklüğü hesap edilince bu alandaki savurganlığın durdurulması gerektiği kolayca anlaşılmaktadır.

Gelişmişliğiyle süper güce sahip, coğrafyası ve nüfusu bizden kat kat büyük olan A.B.D. birkaç bakanlıkla yönetiliyor. İngiltere, Fransa, Almanya 12-14 bakanlıkla yönetiliyor. Bizde ise 30'dan fazla bakanlık var. Demek ki, gelişme ve hükümet işlevlerinin yerine getirilmesi bakanlık sayılarının artırmakla olası değil. Bu durum, sadece kamuda savurganlığı çoğaltıyor.

Avrupanın gelişmiş ülkelerinin parlamentolarında personel sayısı, her milletvekili için ortalama iki üç kişi. Bizim parlamentoda ise, bu sayı dokuz kişi olmaktadır. Fazlalık hangi gerekçeyle oluşturulursa oluşturulsun, gereksiz yere devlet bütçesine yük getirmektedir, savurganlıktır.

Devlet dairelerinin bir çoğunda gereken görevleri ve işleri yapabilecek personelden çok fazlası istihdam ediliyor. Dost ve yakınlıkların meydana getirdiği bu tür fazlalık savurganlıklardan devlet örgütü kurtarılmalıdır.

Kuruluş Dönemlerinde ülkemizde ekonomik ve sosyal kalkınmanın lokomotifleri olan K.İ.T. ler 2000'li yıllara zarar içinde ulaştılar. Çoğunluk kara delik olarak kabul edilir oldu. Bu kuruluşlar, günümüzün teknolojileri ve iyi yönetilen özel sektör dinamizmi anlayışıyla işletilmeli. “Arpalık” olarak birçok kişiye kazanç kapısı yapılma savurganlığından kurtarılmalıdır.

Şehirlerde çok tanık oluyorum. P.T.T. ile belediyelerin

çeşitli birimleri, kendi alanlarındaki yapımlar için yolları ayrı ayrı yapıp-kaza yerine getiriyorlar. Oysa, eşgüdümlü bir çalışma ile maliyetler çok daha aşağı çekilir.

Son yapılan bir açıklamaya göre, Kamuda kamyon, kamyonet, minibüs, otomobil, ve diğer araçlar olarak toplam 231 bin araç bulunuyor. Bu araçların alımı, bakımı, şoförü, yakıtı için harcanan paralar milyarlarca lirayı buluyor. Açıklanan araştırmalar, ülkemizde kamuya ait makam arabalarının sayısı nüfusa oranla Avrupa ülkelerinden kat kat fazla olduğunu ortaya koyuyor. Örneğin, Almanya’da toplam 35 bin, Japonya’da 10 bin, İngiltere’de 12 bin adet olduğu görülüyor.

Kamuda görev ve işi yürütebilme sorunluluğu olmadıkça bu makam arabası saltanatına dur denmelidir. Bu saltanat kamudaki lüks savurganlığından başka nedir.

Yine araştırmalar, yatılı okullarda, yurtlarda, hastanelerde çöpe atılan yiyecek artıklarının ve ekmek artıklarını milyonlarca aç kimseyi doyurabileceğini ortaya koydu.

Kamu kaynaklarından kişi ya da kuruluşlara kredi olarak verilen paraların çok yerde keyfi olarak değerlendirildiği meydana çıkarıldı. Bu durum kamu denetiminin ve sosyal verimliliğin önemi içinde yürütülüp, sağlanmalığını, dürüst yapılmadığını göstermektedir.

Burada hepsini sayamayacağım kadar çeşitli alanlarda yapılan kamudaki savurganlık durdurulmalı. Yoksa borçlarda, kamu mallarının savurganca satışı da, Kamu açıklarının bir süre sonra daha da büyümesini önleyemeyecektir. Üstelik bu gidiş yerli ya da yabancı olsun sermayenin ülke ekonomisindeki güdümünü artırarak sosyal huzur ve bütünlüğü bozacaktır.

YOLSUZLUK BELASI KESİNLİKLE ÖNLENMELİ

Ulusumuzun çağın gelişmişliği ve uygarlığı içinde yer alabilmesi için, birçok alanlarda kesinlikle çözümlenmesi gereken sorunları var. Toplumsal bütünlük ve huzur içinde yeni Binyılın ulaştığı yeniliklere kavuşabilmek için zamanımızın hızına ayak uydurmamız şarttır. Bu da, çağın bilimsel verilerinin gösterdiği yollardan ilerleyen, bencillik tutkusunu taşımayan, güzel ahlâk donanımlarına sahip kılınarak yetiştirilmiş bireylerin oluşturduğu bir toplumun var edilmesiyle mümkün olur. Böyle bir toplumun var edilmesi de, anılan doğrultudaki çağcıl eğitim-öğretimle gerçekleştirilebilir ancak.

Evet, çağdaş gelişmişliğe kavuşmak için ülkemizde bir çok olumsuzlukları gidermek gerekmektedir ama öncelikle toplumsal ve ekonomik ilerlemelere, kalkınmaya kat vuran olumsuzlukları zincirleme olarak meydana getiren çeşitli yoksunluklara, yıkımlara sebep olan yolsuzlukları kesinlikle yok etmek gereklidir.

Yolsuzluk, “Kişi veya işbirlikçilerinin belirlenmiş düzen ve kuralları bozarak çıkar sağlamak, ya da baskı, tehdit, bile bile aldatmak suretiyle haksız biçimde kedi hesaplarına iş yapmaktır.”

Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde ve 21. yüzyılın başlarında toplum hayatımızın her alanında yolsuzlukların giderek yaygınlaştığına tanık oluyoruz. Gazetelerden ve televizyonlardan sürekli olarak yapılan yolsuzlukları öğreniyoruz. Birçok Kamu biriminde yapılan iş ve görevleri yürütenlerin bir kısmının toplumun malını ve parasını kendi kişisel çıkarları için kullandıkları denetimler, ya da beklenmeyen olaylarla açığa çıkarılmaktadır. Çok yıkıcı ve

üzüntü verici ki, yetkili olduğu birimin görevlisi birtakım kişiler yolsuzluk yapmaktadır. Böyle davranışlar, büyük hal, kitlerinin Kamuya olan güvenini azaltarak toplumsal huzurun bozulmasına, ülke kalkınmasına ket vurmaya sebep olmaktadır. Toplumda en güvenilen kurum olan ordu da bile bir takım yolsuzluklar ortaya çıkarılmaktadır.

Yolsuzlukla büyük paralar elde eden kimi çıkarıcılar da yabancılarla kurdukları örgütsel bağlarla yurt dışı ile ilişkili faaliyetler yapmaktadırlar.

Rüşvete dayalı yolsuzluğun açamadığı kapı çok azaldı. Hangi işte, hangi görevde, hangi sorumlulukta olursa olsun çıkar sağlamayı kafasına koymuş bencil kişiler yolsuzluk hilelerini bulanlar toplumumuzda azaltılacağına gittikçe çoğalıyor.

Kamu kurum ve kuruluşundan-vatandaş soymağa, üretimden-iç ya da dış satıma, devlet ihalelerinden özel yapıma çeşitli işletme kuruluşlarına kadar bütün alanlarda birçok yolsuzluklar görülmektedir. Hayali ihracattan vergi iadelerine, bankacılıktan-paravan şirketler kurmaya, kara paranın aklanmasından- çeşitli vergi kaçırma yollarına kadar çok değişik yolsuzluklar bulunup yapılmaktadır.

Özetle, toplumsal yaşamımızda yer alan her türlü ekonomik faaliyette yolsuzluklar yapılmaktadır.

Yolsuzluk davranışlarının içinde olan çıkarıcıların bir kısmı tesbit edilerek yargılanmakta, cezalarını almaktadırlar. Ama, bu yeterli olmuyor. Sağladıklarının yanlarına kâr kalanlar da çok Yolsuzlukları önlemek için, Kamusal denetimlere dürüstlük ve uzmanlık içinde sürekli olarak yapılmasına önem verilmelidir. Ayrıca yolsuzluğa imkân veren bütün yolları kapayacak yasal düzenlemeler zaman geçirmeden yapıp uygulanmağa başlanmalıdır.

Yolsuzlukların toplumumuzda en aza indirilmesi, ya da en iyisi tamamen yok edilebilmesi uzun bir mücadeleyi gerektirmektedir. Ama, değişen kuşaklarla birlikte rüşvetle, torpille iş yapma-yaptırma anlayış ve düzeninin yok edilmesi kaçınılmazdır. Böyle bir anlayış ve düzene ancak çağdaş kaliteli, güzel ahlâk donanımlı bir eğitimle ulaşılabilir. Bu iyi bilinmelidir.

TRAFİK TERÖRÜ KESİNLİKLE ÖNLENMELİ

Çocukluğumdan itibaren ülkemizde meydana getirilen trafik kazalarının kanlı yıkımlarını duyarak, ya da birkaç tanesini görerek tanık oldum. Yıllar içinde yurdumuzdaki karayolları ile ulaşım ağının geliştirilmesi sonucunda motorlu araç kullanımının hızla artması, beraberinde trafik kazalarını da artırdı. Öyle ki, 2000’li yıllara ulaştığımızda trafik kazaları sürekli savaşım gerektiren Terör durumuna geldi. trafik kazaları alanında Dünya ölçeğinde yapılan bir araştırmaya göre, en öndegelen ülkeler içinde yer aldık.

Bilim, teknik, endüstri, spor alanlarında insanlarımızın elde ettiği başarılar ve şampiyonluklar ulusal övünç ve sevinç kaynağı olmaktadır. Fakat ülkemizde kırılan Trafik Kazaları Rekoru bunların tersine acı kaynağı olmaktadır. Her gün televizyon ekranlarında yurdun herhangi bir yöresinde meydana gelen, can ve mal kayıplarına sebep olan Trafik Kazalarının kanlı, acıklı görüntüleri gösteriliyor. Bu görüntüler azalmıyor, çoğalıyor. Her yıl ülkemizde binlerce cana ve ardi gelmeyen perişanlıklara ekonomik yıkımlara sebep olan TRAFİK TERÖRÜ kesinlikle yenilmeli.

Deprem, sel baskını, toprak kayması, çığ halindeki doğal afetler çok acı veriyor. Böylesi yıkımlarda insan ve mal kayıpları bir anda, toplu olarak meydana geldikleri için toplumumuzdaki yankıları da büyük oluyor. Trafik yıkımları ise, her zaman ve yurt düzeyinde yaygın olarak yaşandığı için ulusal yankı ve tepki pek uyanmıyor. Açıklanan miktarlara göre son on yılda Trafik Kazalarında kesken bine yakın insanımız can vermiş. Sakat kalanlar, perişan aileler ve Ekonomik kayıpların tutarı da doğal afetlerden fazla. Ülkemizde trafik teröründeki yitim, bitmeyen bir savaşın korkunç boyutlarına ulaştı.

Bu durum karşısında doğal yıkımlarda gösterilen ulusal dayanışma, trafik terörünün önlenmesi için de gösterilmeli.

Görülüyor ki, bugün için başvurulacak yürürlükteki bütün önlemler yetersiz. Yapılan açıklamalar ve incelemelerle Trafik Canavarının yaratılmasında en büyük payın sürücülerde olduğu anlaşılmaktadır. Trafik kazalarının % 98 ini sürücü davranışları meydana getiriyor. Alkollü araç kullanma, aşırı hız, uykusuzluk, trafik kurallarına uymama, ehliyetsiz araç kullanma, Rüşvetle alınan sürücü belgesi ile araç kullanma yaygınlığı kazaların azaltılamayan hızını devam ettiriyor. Yolların yetersizliğini bahane edenler yalan söylüyor. Öyleleri kendilerini savunan haksızlardır. Çünkü, otoyollarda da, elverişli diğer yollarda da aynı kazalar yaşanıyor.

Ülkemizdeki trafik terörünün yenmek suretiyle sebep olduğu yıkımları en aza indirmek için, yeni araştırmalar yapmak, yeni buluşlar yapmak, dünyada yeni keşifler yapmak yolunda yeni uğraşlar gerekmiyor. Trafik alanındaki

mücadelelerde başarı kazanmış olan ülkelerin bu alanlarda yaptıkları YASAL DÜZENLEMELERİ, UYGULAMALARI ülkemizde hayata geçirmeden başka çare bulunmamaktadır. Bu alanda şu önlemler alınmalı.

A-TRAFİK EĞİTİMİNE ÖNEM VERİLMELİ

Bu alandaki eğitimi iki yolda yürütmek gerekir.

- 1- Yollardan yararlanan vatandaş eğitimi ki, bu ilk öğretimden yüksek öğretime kadar tüm okullarda önem taşıyarak verilecek Trafik dersleriyle sağlanır ancak.
- 2- Trafiği düzenleyenlerin eğitimi ki, teknik elemanların eğitimi, eğitim elemanlarının eğitimi, Trafiği uygulayan (Polis, Jandarma, Savcı, Yargıç gibi) elemanların eğitimi ile sağlanacaktır.

Öte yandan da sürücü eğitim-öğretimine gerekli önem verilmelidir.

B-ÖNLEYİCİ YENİ TRAFİK YASASI YAPILIP UYGULANMALI

Bu alanda trafik sorunlarını çözümlemiş ülkelerin Trafik Yasalarını alıp ülkemiz koşulları içinde kazaları önleyici bir Trafik Yasası yapıp ödünsüz uygulamak gereklidir.

Böylece ülkemizi saran trafik terörü yangını söndürülebilir.

Toplu taşın ve özellikle hızlı tren ulaşımı ağının fazla zaman uzatmadan yurt düzeyinde yaygın hale getirilmesi, trafik terörünü önleyen büyük bir etken olacaktır.

BİZCE ZAMAN ÖLÇÜSÜ

Toplumca zamanı savurgan ve boşa geçirilmesini umursamaz bir tutumla harcamamız ilerlememizi yavaşlatan önemli bir özelliğimiz.

Büyük Önderimiz Atatürk, benzersiz yoksunluklar ve perişanlıklar içinde Kurtuluş Savaşı'nı zaferle sonuçlandırarak Cumhuriyetimizi kurdu. Çok kısa zaman diliminde başarıya ulaşan bir çok devrimler yaptı. Cumhuriyetin Onuncu Yılı Söylevi'nde, "Ulusal kültürümüzü Çağdaş kültür düzeyinin üstüne çıkaracağız." diyerek, ulusumuza ulaşılması gereken hedefi gösterdi. O hedefe varmanın birinci şartı olarak da, zamanımızı nasıl kullanmamız gerektiğini belirterek dedi ki:

"Bizce zaman ölçüsü, geçmiş yüzyılların gevşetici zihniyetine göre değil, zamanımızın hız ve hareket kavramına göre düşünülmelidir."

Bu söylemde vurgulanan iki kavram doğru ve iyi anlaşılmalıdır. Birincisi, "zamanımızdaki hız ve hareket anlayışının niteliklerinin neler olduğu." İkincisi, zamanımızın değerlendirmemiz gerektiğini."

Zamanımızda hız, artık saliselerle ölçülerek ifade ediliyor. Dünyanın birbirine en uzak iki yöresinden birinde meydana gelen bir durum anında diğerine ulaştırılabilir. Telefon, Televizyon, internet gibi aygıtlar zamanımızı "Hız Çağı" durumuna getirmiştir. Artık uzaklıklar iletişimde engel olma konumlarını yitirmişlerdir. Saniyeler içinde uzun mesafeleri ortadan kaldıran hızlı trenler, füze-ler, uzay araçları zamanımızdaki hız ve hareket anlayışını sergilemektedirler.

Ancak, böyle bir hız ve hareket teknolojisini durmadan

geliştiren bilim adamları ve teknokratlar, en ileri buluşların bile hiçbir zaman yenemeyecekleri bir doğa gücü karşısında bulunduklarını bilmekteler. Geçirilen zamanın bir saliselik bölümünün dahi geri getirilemeyeceğini kesinlikle kabullenmek durumundalar. Böyle olunca, içinde bulunan ve gelecekteki zamanı en iyi biçimde değerlendirme şartından başka yol yok.

İşte Atatürk, bu durumdaki hız ve hareket yaşamı içinde bizlerin nasıl hareket etmemiz gerektiğini belirtmektedir. Zamanın en kısa dediğimiz anın bile yaşamımızı etkileyen bir önem taşıdığının bilinmesini istemektedir. Kendisi her zaman öyle davranmıştır. Örneğin, Anafartalar Savaşları sırasında düşmanın büyük kuvvetlerle hücum ettiği bir sırada, “Mermimiz kalmadı.” diyerek geri çekilen bir gurup askere, “Düşmandan kaçılır mı?... Yere yat süngü tak!” diye emir veren komutan Mustafa Kemal sonradan” zaferi kazandığımız an, o an olmuştur.” demiştir.

Uluslarda sosyal değişimlerin yerleşmesi onlarca yıl alır ama Atatürk, toplum yaşamımızda köklü değişiklikler, yenilikler yapan Devrimler’ini zamanı uzatmadan birkaç yıl içinde yaşama geçirmiştir.

Zaman, görünmeden fakat durmadan geçip giden bir nesne olarak bilinmelidir. Yapılması gerekenler ertelenmeden yapılmalıdır. Zamanın savurgan ve gevşek bir anlayışla harcandığı birçok tarihi olayların olumsuz, sakıncalı sonuçlarının günümüzü de etkilediğini görüyoruz. Örneğin, matbaanın Avrupa’dan üç yüzyıl sonra ülkemize getirilmesi geri kalmışlığımızın en büyük etkeni olmuştur.

Toplumumuzda zaman, tükenmeyen bir kaynak olarak, gevşek ve savurgan bir tutum içinde değerlendiriliyor.

Devlet dairelerinde küçük bir iş için “Bugün git, yarın gel! Tutumunun yaygınlığı bir deyim haline gelmiştir. Üç günlük bayram tatili kolayca dokuz güne çıkarılıyor. Bir yıl içinde Avrupa ülkeleri arasında en çok tatil yapan bir ülke durumdayız. T.B.M.M.nde bir Milletvekili oturuma canı istemezse gitmiyebiliyor. Birçok davalar mahkemelerde yıllarca uzatılıyor. Dairelerde çay ocakları, çay molaları zamanı boşa nasıl da harcıyor. Ülke Ekonomisinde çok önemli yer tutan K.İ.T. lerin yıllık hesapları bile, ait olduğu yıldan ancak iki-üç yıl sonra denetimi devletçe yapıyor. Bu da birtakım sorunlara, kayıplara sebep oluyor.

Toplumumuzda resmi işlerde “Sümen altı” anlayışı alışkanlık oldu. Zamanın geçmesinin doğuracağını sonuçlar hesaba katılmıyor. Oysa, hangi işte olursa olsun, çalışma zamanının uzun olması değil, asıl önemli olan çalışmanın hız temposu ve verimidir.

Halk arasında, “Yaz var kış var, evecek ne iş var.” Ya da “Acele işe şeytan karışır.” Gevşekliği içinde harcanan zaman anlayışı yaygındır. Bu, tembelliğin bir avuntusu, bir ifadesidir. Örneğin, Almanyada iş saatlerinde bir çay, bir sigara dahi içilemediğini orada çalışanlar söylüyor.

Açıkça görülüyor ki, toplumsal olsun, kişisel olsun ilerleyebilmek için, yaşamda zamanın ardından sürüklenen değil, zamanı sürükleyen bir hızla hareket etme, zamanı kullanmada ölçü yapılmalı. Bizde ise, trafik, yolsuzluk, rüşvet alışverişi, nüfus artışı, Kapkaççılık gibi olumsuz ve sarkıncalı alanlarda hızlı hareket etme anlayışı yaygın. Onlar da yıkım ve kıyım getiriyor.

KAMUDAKİ YAZ-BOZ YIKIMI YAPILMAMALI

Uygarlığın gelişiminde varılan her yenilik daha önce yapılan çalışmaların birikimlerinin sonucunda ortaya konmaktadır. Bilimsel araştırmalar, incelemeler, öğrenimler ve hesaplamalarla varılan sonuçlar, uygulamalar güvenli, yanılgsız, sağlam olur. Emek, zaman ve ekonomik yönlerden savurganlık yapılmaz. Kişisel hayatta da, toplumsal hayatta da bu tarz yaklaşım ileriye doğru yeni adımlar atmaya daha çok olanak hazırlar.

Okuma-yazmayı ya da aritmetik işlemlerini bilmeyen bir kişiye bunları öğretmek için siyah renkli, üzerinde tebeşirle kolayca yazılıp silinebilen Yaz-Boz tahtası kullanılır. Yeni baştan yapılan her tekrar kullanılan emeğin, zamanın ve silginin daha da harcanmaması demektir. Öğrenimde harcanan araçlar, emek, zaman ne kadar az olursa kazanım da o kadar çok olur. Artı değer olarak kazanılanlar yeni yapımlar için kullanılır. Yaz-Boz süresini çabuk geçirenler amaçlarına daha çabuk kavuşuyor. Sonunda işlerini daha iyi yürütebilen ustalığa yükseliyor.

Gözlemlerimin ve anılarımın tanıklığı içinde Kamuda birçok işlerde Yaz-boz düzeninin hep devam ettiğini görüyorum. Sosyal hayat, milli eğitim, sağlık, bayındırlık, kültürel, siyasi, belediye hizmetleri alanlarında böyle yaklaşım ve yapımlara her an tanık oluyoruz. Yaz-Boz düzenlemeleri sosyal hayatı etkileyen önemli unsurlardan oluyor. Bu türden yapılan duraklamalar ilerlemeyi yavaşlatıyor. İşte birkaç örnek:

Seçim kazanma, oy alma uğruna büyük şehirlerde gecekondu yapılanmasına göz yumuluyor. Ortamın değişmesine, yeni seçilen Belediye Başkanının düşünce ve

yaklaşımına uyularak yapılan kaçak yapılar yıkılıyor. Yani, bozumlar yapılıyor. Bu da, toplumsal sorunlar, perişanlıklar, Ekonomik yıkımları beraberinde getiriyor. Şehiriçi yollar değişik amaçlarla tekrar tekrar kazılıyor. Yapılan kazıların maddi ve manevi cezalarını hep birlikte çekiyoruz. Aynı yol, P.T.T. için, kanalizasyon için, Doğalgaz için, T.E.K. için ayrı ayrı bozulup yapılıyor. Bu durum, para, emek, zaman olarak kayıplar doğuruyor.

Oysa, Yaz-Boz usulü uygulanmadan ilgili birimlerin eşgüdümü ile yapılacak plânlı çalışmalar her yönde büyük tasarruflar sağlayacaktır.

Belediyeler gibi, daha birçok yetki sahibinin değişmesiyle yeni gelenin düşünce veya yaklaşımlarına göre değişiklikler yaparak Yaz-Boz düzeninin yıkımlarına sebep olmaktadır. İleri ülkelerde yetkiler değişse de, Bilimsel araştırma ve her yönüyle yapılan hesaplama verilerine göre düzenlemeler, işler devam eder.

Sonuç olarak anlaşıyor ki, kamudaki birçok alanda uygulanan Yaz-Boz Usulünün meydan getirdiği yıkımlardan kurtulmak çok gerekli. Bu sayede Ülkemizin birçok yeni yapımlarını meydana getirmek olanak bulacaktır.

ARABA YUVARLANDIKTAN SONRA

Yurt düzeyinde toplumumuzda yaşanan birçok yıkımlar ve kıyımlar zamanında gereken etkili müdahalenin yetkililerce yapılmayışından meydana gelmektedir. Bir salgın hastalığın herhangi bir çevrede ortaya çıkıp yayılmasında, hastalığın tedavisi kadar koruyucu hekimlikte önem taşır.

Üstelik tedavisine geç başlanmış bir hastalığın tedavi aşaması daha zor, daha çok emek, para zaman harcamı gerektirir. Can kıyımları ve perişanlıklar yaşatır.

Ülkemizde trafik kazalarının % 98'inin sürücülere bağlı olarak meydana geldiği açıklanmaktadır. Aşırı hız, trafik kurallarına uymama, alkollü araç kullanma gibi sürücülerden kaynaklanan çeşitli sebepler başta gelmektedir. Bu yüzden büyük mal ve can kayıpları, Ekonomik, sosyal yıkımlar yaşanmaktadır. Bütün bunlara sebep olan sürücüler hak ettikleri cezaları zamanında çekse, Sürücü Belgesi belirli süre için ya da tamamen yasaklı olarak elinden alınıp izlenirse, sürücüler kaza yapmamaya zorunlu olarak özen gösterme durumunda kalırlar. Yoksa araba yuvarlandıktan sonra duruma el koymak, yaşanan yıkımları yaşamamış hale getiremez.

Burada hepsi sayılamayacak kadar çok çeşitli alanlarda görülüyor ki, sonradan yapılan müdahaleler, büyük kıyımların ve yıkımların yaşanmamasını önlemede geçersiz kalmaktadırlar.

Devleti oluşturan tüm kamu ve bürokrasi birimlerini kendi alanlarındaki çarkların her zaman sağlıklı olarak işlevlerini sürdürdüğü bir düzeye ulaştığımızda ancak gelişmişliği yakalamış bir ülke oluruz. Bu hedefe varmak için Devlet çarkının çalışmasında en küçük bir aksamayı meydana getiren dişli, zaman geçirilmeden onarılmalı, gerekiyorsa yenilenmelidir. Bu yönde kişisel veya gurupsal kaygılardan uzak kalınmalıdır.

Şehirlerin, dolayısıyla ülkenin imar ve inşasında büyük rolü belediyeler oynamaktadır. Bu yüzden de günümüzün ve geleceğin en iyi, en geniş hesabı, en büyük özeni

oralarda biçimlenmektedir. Örneğin, 1999 Büyük Marmara depreminde Yalova'da, Adapazarı'nda belediyeler tarafından bataklık zeminlere yapı inşaatı izni verildiği ortaya çıkarıldı. O yerlerde yapılan binaların hepsi de depremde yıkıldı. Büyük tutarlarda mal ve can kayıplarına sebep oldular.

Milyarlarla ifade edilen büyük bir devlet yatırımına, emek ve zamana mal edilen Bolu Dağı otoban geçiş tünelli 1999 depreminde yıkıldı, çöktü. Deprem sonrası yapılan mühendislik incelemelerinde tünelin ve otobanın Kuzey Anadolu deprem fayı üzerinde olduğu anlaşıldı. Yapılan tünel ve yol güzergahının bir daha onarılıp kullanılmayacağı, fay hattı üzerinde olduğu tespit edilince yeni bir güzergah belirlendi. Yeniden bir tünel ve yol yapımı zorunlu oldu. Bu yüzden devlet büyük kayıplara uğradı. Eğer söz konusu yapıma başlamadan önce mühendislik incelemeleri özenle yaptırılıp elde edilen verilere göre çalışılsaydı böyle bir olumsuz sonuç alınmazdı. Yani, araba yuvarlandıktan sonra sebep arandı.

Bunlar gibi, vadi tabanlarındaki kuru dere yataklarına verilen inşaat izinleri sel baskınlarıyla gelen büyük ekonomik yıkımlara, sosyal perişanlıklara sebep olmaktadır.

Büyük şehirlerde, özellikle İstanbul'da içme sularının kirlenmelerine sebep olan su havzalarındaki, hazine arazilerindeki, şehir merkezlerindeki kaçak yapıların, gecekonduların yıkımlarını televizyonlarda sık sık izliyoruz. Bu yıkımlar büyük miktarlarda para, emek, zaman ve sosyal perişanlıkları da beraberlerinde taşımaktadırlar. Sanki bu yapımlar, yerleşimler bir günde birdenbire meydana getirildi. Olumsuz sonlara varıncaya kadar, ilgili ve yetkililer neden bekliyorlar?

Deniz kıyılarında çeşitli işyerleri, oteller, lüks binalar yapılırken göz yumuluyor. Halka açık kıyı kalmıyor. Sonra da kıyı yağmasından, deniz kirliliğinden yakınıyor.

Şehir merkezlerinde tehlikeleri bilindiği halde likit gaz depoları, ve dolum istasyonları, benzin istasyonlarının bulundurulmasına yetkililerce ses çıkarılmıyor. Halk da duyarlı olmuyor.

Daha burada anamadığım bir çok olumsuz sonuçlar gösteriyor ki, kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler eliyle yapılan bütün işlemler, yapımlar sosyal etkisi olan özel yapımlar anında titizlik ve dürüstlük içinde denetlenmeli. Oy kazanma hesabı, rüşvet, torpil, her türlü yolsuzluk gibi olumsuz tutumlarının en küçüğüne bile göz yumulmamalı denetim, zamanında ve gerektiği gibi önemde yapılmalı.

Aradan uzun zaman geçirildikten sonra, “Atı alan, Üsküdar’ı geçiyor.” Artık ne at, ne de atı alan ele geçirilebiliyor. Yani, araba yuvarlanmış, hurdaya dönmüş oluyor. Ancak unutulmaması gereken çok önemli bir nokta var. Denetim yapacak kişilerin alanlarından uzman, titiz, dürüstlüğünden hiçbir halde şüphe edilemeyen, herhangi bir yönden güven ve geçim endişesi içinde bırakılmayan donanımlara devlet sahip kılınması gereklidir.

Büyük halk filozofu Nasrettin Hoca, testiyle su almak için çeşmeye gönderdiği çocuğa tokat atmış. Onu gören birisi hocaya, “Hocam çocuk bir suç işlemedi, neden tokat attın.” diye sorar. Hoca, “Testi kırıldıktan sonra atılacak tokat, testi geri getirmez. Testi kırılmadan önce tedbirini alacaksın.” diye cevaplamış.

HAK VE YASALARIN YERİNİ KUVVETLER ALMAMALI

Gözlemlerim ve anılarımın birikimi içinde toplumsal hayatımızda değişmeyen yaygınlığı ile yer alan önemli bir özelliği anlatmak istiyorum. Öyle ki, toplumsal huzursuzluklara, karışıklıklara, güvensizliklere sebep olan bir olumsuzluk ve yanlışlığı dile getireceğim.

Yurttaşlık birliği içinde yaşama zorunluluğu, bir çok düzen ve kural hükümlerinin ortaya konması zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu hükümlerin bir kısmı ulus kültürünün toplumsal değer hükümleridir. Bir kısmı da, toplumsal gelişmişliğin kalitesine göre devlet otoritesinin belirlediği yasa hükümleridir. Bütün bu hükümlerin değişmeyen amacı, toplumsal düzeni ve toplumsal mutluluğu sağlamaktır. Toplumsal yaşamın haklara, doğrulara, güzelliklere ve bağlı kalınarak gelişimini sağlamaktadır.

Ancak, bir kısım kimselerin, hem de azımsanmayacak kadar yaygın olarak belirlenen kurallara uymayarak başkalarının zararına olan davranışlar ve işler yaptığı ortadadır. Bunları önlemek için maddi ve manevi yaptırımları uygulayan yasalar devlet otoritesi tarafından yapılmaktadır.

Çok üzücü ki, ülkemizde birçok alanda çok kere hak ve yasaların yerini çeşitli başka kuvvetlerin aldığı görülmektedir. İşte, ülkemizde hak ve yasaların yerine geçen kuvvetlere ve onların olumsuz sonuçlarına bakalım.

SİYASİ KUVVET

Demokrasinin en onurlu ve önemli faaliyetlerinden olan siyaset, topluma hizmet yerine çok kere sömürü mesleği yapılmaktadır. Siyaset ülkemizde yeme, yedirme, heba etme aracı olarak algılanmaktadır. Siyasi nüfuz sahibi çok kimse, kişisel çıkarlarını, arzularını, siyasi kuvvetini hak, kural ve yasaların üstünde kullanmaktadır.

Toplumumuzda bir çok alanda siyasilerden “dayı” ya da “torpil” bulma olağan hale geldi. Bu durum ise, adam kayırma, fazladan istihdam yaratma, haksızlık, yetersiz kişilerin iş başına getirilmesini yaygınlaştırmaktadır. Dolayısıyla kamuda bir çok görevin verimsiz biçimde yürütülmesine sebep olmaktadır.

Hükümet yetkisini eline geçiren partiler, devletin bütün örgütünde kendi siyasi görüşlerini taşımayan ama görevlerini verimli ve en iyi doğrultuda yapan birçok bürokrati yerlerinden alıyorlar. Kadrolara yetersiz ve haksız da olsa, aynı partinin yandaşları getiriliyor. Bu durum, her iktidar değişiminde devlet yapısını oluşturan bürokraside huzursuzluklara ve işlerin aksamasına sebep olmaktadır. Ne yazık ki, ülkemizde kamusal gidişatı bozan ve yavaşlatan bu “kadrolaşma” tutumu sürdürülüyor.

Oysa, gelişmiş ülkelerde hükümet partileri değişse bile, bürokraside başarılı hiç kimse siyasi düşüncelerinden dolayı yerinden alınmıyor. Siyasi kuvvet, hak, hizmet ve becerilerin üstünde kullanılmıyor.

Demokratik yönetimlerin birinci şartı seçim, toplumumuzda birçok yıkıcı tutumlarla istismar ediliyor. Daha çok oy alabilmek için birtakım olumsuzluklar görmezlikten geliniyor. Yapılamayacak işler vaat ediliyor. Örneği

beraberinde birçok olumsuzlukları iç içe girmiş olarak getiren ve çarpık şehirleşmeyi büyüten “gecekondu” serbestliği seçim dönemlerinde çok büyük artışlar gösteriyor. Din sömürüsü daha çok oy toplama için birçok siyasetçi tarafından başvurulmuş kolay bir usûl oldu.

Kısacası siyasi kuvvet, toplumumuzda birçok alanda liyakat, hak ve yasalara baskın çıkıyor, olumsuz sonuçların yaşanmasına sebep oluyor.

PARA KUVVETİ

Halk arasında, “Paranın açamayacağı kapı yoktur” kanısının yaygınlığının bir görenek halinde yerleşmesi paranın toplumumuzda her alanda en büyük etken olduğunun yansımasıdır. Çok kere kurallar, hak ve yasalar zenginlerden yana uyarlanarak uygulanmaktadır. Seçimlerde bile, hakkıyla layık olanlar yerine, seçim yolunda daha fazla para harcayanlar kazanıyor.

Bir çok yerleşim yerinde halkın ortamalı olması gereken deniz kıyıları, güzel yerler zenginlerin özel mülkiyeti oluyor.

Hapishanelerde dahi, parasal kuvveti fazla olan çok suçlunun konforlu odalarda kaldığını televizyonda izliyoruz.

KABA KUVVET

Ülke ve toplum düzenini bozan tehlikeli bir kuvvet kaba kuvvettir. Silah, tehdit, haraç, mafya ve daha birçok şekillerle ortaya çıkan Kaba Kuvvet, gittikçe yaygınlaşıyor. Toplum içinde onarılamayan yıkımlar, karışıklıklar yaparak isteklere kavuşma yolu izleniyor. Çok yerde siyasi kuvvet ile para kuvveti birleşerek kaba kuvveti kullanmaktadırlar. Daha da tehlikeli ve üzücü olan durum, kaba kuvveti kullanmanın yasaların yerine garantili bir araç olarak kullanılmasının toplumumuzda giderek daha da yaygınlaşmasıdır.

Özetle görülüyor ki, toplumumuzda layıkların yerine, hakların, kuralların ve yasaların yerlerini çok yerde başka kuvvetler almaktadır. Bu kuvvetlere sahip olanlar sistemi kendi hesapları doğrultusunda uygulama olanağı bulmaktadırlar, işlerini yürütmektedirler. Sonuçta toplumsal ilerleme engellerle zorlaşmaktadır.

İstenmeyen bozuk, olumsuz sonuçların toplumda yaşanmaması için, hak ve hukuka bağlı yasaların her zaman ve her alanda bütün kuvvetlerin üstünde uygulanması kaçınılmazdır. Çürüyüşün önüne geçmenin bir başka çaresi yoktur. Ancak, en mükemmel yasaların çıkarılması yetmez. Yasaların kesinlikle ve ödün vermeden uygulanmasıdır asıl önemli olan. Adaletin uygulanışı hiçbir yerde ve hiçbir şartla sarsılmamalıdır.

GÜÇLÜLER DEĞİL, LAYIK OLANLAR SEÇİLMELİ

Tarih boyunca insan toplulukları, yönetenler ve yönetilenler olarak süregelmişlerdir. Her devirde ezenler ve ezilenler içinde günümüze ulaşan yaşam biçimleri insanlık tarihini oluşturur. Yüzyıllar boyu kazanılan bilgiler, deneyimler ve mücadeleler sonucunda toplumlar en iyi yaşam tarzı olarak demokrasiye kavuşmuşlardır.

Egemenliğin halktan kaynaklandığı yönetim biçimine, siyasal sisteme demokratik yönetim adı verilmiştir. Kişilerin karşılıklı hak ve özgürlüklerinin varlığına dayanan yaşam biçimidir demokrasi. Böylesi bir yaşam biçimini ülkede sağlayacak yetkililer, yurttaşları tarafından belirlenir. İşte bu belirlemenin yöntemi SEÇİM'dir. Bu yolla yurttaşların kendi aralarında temsilci olarak seçtiği yetkililer Ulusal iradeyi temsil ederler, yani seçim demokrasinin temelidir.

Ancak, nasıl kişilerin temsilci olarak seçilmesi gerektiği ve seçimin nasıl yapıldığı, seçimin varlığı kadar önemlidir. Toplumda yönetenler ne oranda üstün olursa, yönetilenlerin gelişmesi de o oranda yükselir. Fikirleri, davranışları, dürüstlüğü, başarıları ile çevresinde taktir edilenler ve halktan yana olanlar seçilmelidir. Seçmenlere böyle bir seçimin olanaklarını sağlayan bir seçim tarzı uygulanmalıdır.

Zamanımızdan 2400 yıl önce yaşamış olan büyük bilge Sokrates demişti ki: "İş başına en güçlülerin değil, en akıllarının geçmesi gereklidir. Herkesin kendini düşünmekten, kendi işlerinin peşine koştuktan önce, devletin sırtından geçinmeğe bakmazdan önce, devlete bakması gerekir."

Temsili demokrasinin uygulandığı ülkemizde milletvekili ve belediye başkanlarının seçimlerinde bu özellikleri gözetken bir tutum sonucunda, halktan yararlanma,

milletvekilliği, başkanlık avantajlarından yararlanma anlayışları egemen olamayacaktır. Tersine halka gerçekten hizmet etmek isteyenler seçilecektir.

Eşitlikten, sosyal adaletten söz edenlerin dediklerine hemen kanmayalım. Yoksulluk ve din sömürüsü söylemlerine ve vaatlere aldanmayalım. Seçilecek adayların kendi yaşantılarıyla söylediklerinin birbirine uyup uymadıklarına bakmak, ölçümüz olmalı.

Ülkemizde ancak mali yönden ya da sahip oldukları nüfuz yönünden yeterli olanaklara sahip olanlar, güçlüler seçilebiliyorlar. Parlemantoya girebiliyorlar. Seçimlerde partisi yolunda çok para harcayabilenler, çeşitli yollarda seçimlerde halka para harcamaları sunarak fazla oy toplayabilenler seçiliyor. Para gücüyle birlikte halk kitlelerindeki yoksulluk ve dini bilgilerdeki yetersizliği sömürmeyi iyi becerenler kazanıyor.

Örneğin, anılarımın geçtiği zaman dilimi içinde son yapılan 3 Kasım 2002 tarihli milletvekili seçiminde AKP ne Milletvekili aday adaylığı başvurusu için bir milyar lira ücret alındı. Bunun dışında seçim harcamalarının milyarlar daha gerektirmesi, ülkemizde seçimi paraca güçlülerin ancak kazdığını gösterir.

Maddi gücü yeterli olmayan istekliler akılda, başarıda, fikirde, davranışta, yaratıcılıkta ne kadar üstün nitelikte olurlarsa olsunlar aday bile olamıyorlar.

Ülkemizde seçimlerin yapılış tarzı da çok yetersiz. Henüz katılımcı bir demokrasiye ulaşamadı. Halkın çoğunluğundan yana, daha demokratik ve seçilemeyecekleri halkın belirleyeceği, fırsat adaletini sağlayacak bir seçim tarzı oluşturulamadı. Biçimsel demokrasi değil, layık olanların

seçilebileceği, katılımcılığı sağlayan bir demokrasiye sahip olmalıyız. Milletvekili adayları parti genel başkanının değil, halktan o partiye kayıtlı bütün üyelerin katılımıyla belirlenecek ön seçimle tesbit edilmelidir.

Bugünkü haliyle seçim, parti genel başkanlarının milletvekili adayı olarak belirlediği seçim listelerinin halka onaylatılması biçiminden ibarettir. Bu liderlik sultasına son verilmelidir. milletvekillerinin patronu parti genel başkanı değil, milletin olması sağlanmalıdır.

Yine ülkemizde halkın oylarının ancak beşte birini alabilen bir parti, iktidar partisi olabiliyor. belediye başkanlığını alabiliyor. Halkın çoğunluğunu temsilden yoksun kalan böyle bir seçim sistemi düzeltilmelidir.

ELE VERİR TALKINI

Anılarımın birikimi içinde büyük bir yer tutan gözlemlerimden biri de, birçok yönetici, amir ya da yetkilinin sahip kıldıkları kamu olanaklarını kendi çıkarları için kullandıklarıdır. Yurt ve yurttaş hizmetinde olan bir takım görevlinin savunduklarıyla, yaptıklarının uzlaşmadığının görülmesidir.

Oysa, kişinin istediği değerleri başkalarına benimsetmesinin en etkin yolu, o kişinin savunduklarına iyi bir örnek olmasıdır. Çünkü, durumlar ve kişiler hakkında verilen hükümler söze değil, görünümlere bağlı olur. Örneğin, sigara içen anne-babanın sigaranın zararlarını anlatarak çocuklarından sigara içmemelerini istemesi hiç de etkili olmaz. Çocuklarını, kendilerinin yaptıkları olumsuz davranışlardan uzak tutamazlar.

Çeşitli tutum ve davranışların sahiplerinin konumları, onların etki alanını daraltır ya da genişletir. Bu yüzden toplum içinde her alandaki yöneticilerin örnekliliği büyük önem taşır.

Bir memur, bir işçi görevinin başına gelmediğinde yapacağını işler aksıyor, zamanında yapılamıyor. Belirlenen görevlerin ve işlerin aksamaması, olumsuz sonuçlanmaması için, yaptırımlar uygulanmaktadır. Ancak, böyle bir tutum ve davranışlar karşısında, kamuda böyle bir düzenin uygulanmasından, topluma örnek olması gereken T.B.M.M.'nde ayrıcalık görülüyor. 550 Milletvekilinin bulunduğu T.B.M.M.'de Yasa teklif ve tasarımların görüşülmesinde toplantı yeter sayısı olan 184 Milletvekili bile oturma katılmadığı için çok kere görüşme yapılamıyor. Bu halleriyle, yani keyfi davranış ve görev ihmaliyle yurttaşlarına yaptıkları olumsuz örneklik önlenmelidir. Devamsızlıklarını sürdüren milletvekillerine de herkese uygulandığı gibi yaptırım uygulanmalıdır. Seçkinlerden meydana gelen ülkenin bu en büyük kurumunda fikirlerin çarpışması yerine bazen yumrukların çarpıştığını televizyonlarda hep birlikte izliyoruz.

Özetle, Yönetenlerin her haliyle yönetilenlere iyi örnek olmasa, düzeli gidişat için kaçınılmazdır. Olumluya götürecektik düşüncelerini başkalarına benimsetmek isteyenler, kendileri tutum ve davranışlarıyla örnek olmalıdır. “Ele verir talkını, kendi yutar salkımı.” durumunda olanlar inandıramazlar. Etkilemeleri sadece sözde kalır.

BU SICAĞA KAR DAYANMAZ

Gözlemlerimin kaynağı olan çevreler değiştiğinde bile değişmeyen ve her yerde tanık olduğum bir durumu anlatayım.

Kışın çok kar yağdığını göz önüne getirelim. İster bir kerede, isterse azar zar biriksin. İlkbaharın sıcak havaları başlayınca kar kalınlığı ne kadar fazla olursa olsun, hepsi eriyip gider, yok olur. İşte doğadaki bu oluşumu özlü bir şekilde ifade eden bir atasözümüz var. “Bu sığağı kar dayanmaz.” Bu atasözünde, ekonomik hayatın da bu doğal oluşuma benzediğı ve yok olma sonucundan kaçınılamayacağını vurgulamakta, savurganlık içinde gelirlerin çokluğunun da bu sonucu değıştiremeyeceğini belirtmektedir.

Devlet bütçesinde kamu açıklarının büyümesinin yıllardan beri önlenemeyişı bu kaçılmaz sonun hesaba katılmayışındandır. Dış Borç (Kredi) ya da iç borç olarak alınan paralar bir dönem için rahatlık sağlar. Ama o geçici rahatlığı sağlayan paralar verimli kullanılmayıp aynı savurganlıkla harcanmaya devam edildiğı için eriyip gidiyor. Borçların faizlerinin ve anaparalarının geri ödeme zamanı gelince daha fazla borç yüklenilerek ancak ödeme yapılabililiyor. Ancak üst üste kalınlaşan kar tabakası gibi erimekten kurtulamıyor.

Savurganlık T.B.M.M. oturum salonundaki boş duran çokluk, ama her biri büyük paralara maledilen koltuklardan başlıyor. Oradan devlet dairelerine yayılıyor. Güneşli günde kalorifer yanıyor. Musluklardan su damlıyor. Telefonların kullanımı personelin keyfi ortamalı gibi. Kırtasiye savurganlığı her yerde. Makam sahipleri değışince çok

kere keyf için gereksiz yere daireler yeniden döşeniyor. Her iktidar değiştiğinde çok memur gereksiz yere sırf siyaset uğruna yer değiştiriliyor. Borç bütçesinden çok büyük tutarlarda yolluk ödeniyor. Koskoca A.B.D. ne hükümette 14-15 bakanlık var. T.C. Hükümetinde bakanlık sayısı 35'e kadar çıkıyor. Avrupa Ülkeleri parlamentolarında bir Milletvekili için ortalama üç-dört personel düşüyor, bizde dokuz kişi. Birçok Kamu Kuruluşlarında, K.İ.T. lerde birkaç kişinin yapabileceği iş karşılığında çok daha fazla personel istihdam ediliyor. Yüklenilen fazla personel giderleri büyük savurganlık elbet. Açıklanan araştırmalar, ülkemizde Kamuya ait makam arabalarının sayısı, nüfusa oranla Avrupa ülkelerinden kat kat fazla olduğunu ortaya koydu. Araçların alımı, bakımı, onarımı, yakıtı ve sürücüleri için yapılan harcamalar çok büyük giderler oluşturuyor. Bu yüzden kamuda zorunlu olmadıkça araba saltanatı savurganlığı sona erdirilmelidir.

Kamu kaynaklarından kişi ya da kuruluşlara Proje karşılığında Kredi olarak verilen paraların harcanması taahhütler çerçevesinde denetlenmeli. Verimlilik ve geri dönüşleri sağlanmalı. Keyfi değerlendirme ve harcamalar önlenmelidir.

Ülke nüfusunun çok az kesiminin istek ve kullanımlarını yerine getiren Dışalım (ithâlat) serbestisi sınırlandırılmalı. Bunun için dışa giden paralar toplumun bütününe ilgilendiren alanlarda kullanılma olanağı bulmalı.

Yine yapılan araştırmalar yatılı okullarda, yurtlarda, hastanelerde çöpe atılan yiyecek ve ekmek artıklarının milyonlarca aç kimseyi doyurabileceğini ortaya koydu. Bu alanlarda yapılan savurganlık kesinlikle önlenmeli.

Burada hepsini sayamayacağım daha çok alanda yapılan savurganlıklar önlenmelidir. Yoksa Borçlar da, Kamu Mallalarının özelleştirme adına savurganca satışı da Kamu Açıklarının bir süre sonra daha da büyümesini önleyemeyecektir. Yoksa bu tutum, yerli ya da yabancı sermayenin güdümünü artıracaktır.

Türkiye Ekonomisinin perişanlığının sebeplerinin başında Kamunun ve yurttaşları lüks düşkünlüğü, ayağını yorganına göre uzatmayışı ve savurgan tutumu gelmektedir. Varlığın üstünde sürdürülmeğe çalışılan özentili bir yaşam boyunlar bükmemektedir. Gelirlere göre harcamalar hesaplı, en verimli tarzda yapılmalı. Böyle yapılmazsa vergiler, zamlar ne kadar yüksek oranda tutulursa tutulsun kamu açıkları kapatılamaz. Pahalılığın artması önlenemez.

Bürokraside “Devlet malı deniz.” anlayışıyla davrananlara, yolsuzluklara asla hoşgörü göstermemeli, yiyenin yanına bırakılmamalıdır.

Savurganlık olanca hızıyla, sıcaklığıyla devam ettiği sürece, üretim artırılmadıkça, yolsuzluklar önlenmezse Kamu gelirleri arzulanan hedeflere ulaşmadan eriyip yok olmağa mahkumdur.

SIZLANAN ÜRETİCİDEN, YAKINAN TÜKETİCİYE

Benim gibi yerli ya da yabancı gezip gören herkesin değişmeyen bir kabulü var. Ülkemiz coğrafyasının genişliği ve konumunun özelliklerinin sağladığı olanaklar ve eşsiz bir doğa yapısına sahip. Bu büyük coğrafya içinde çeşitli yüzey şekilleri, çok çeşitli iklim türleri var. Dolayısıyla çok

çeşitli ürünlerin yetişmesine elverişli bir yapısı var. Yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından zengin.

Bu coğrafyada tarih boyunca çok çeşitli devletler, çeşitli uygarlıklar yaşayıp yok olmuşlardır. Tarihin değişik dönemlerinde hüküm süren, değişik düzenlerin ve değişik yöneticilerin elinde söz konusu devletler, devirlerine ait parlak ya da silik izler bıraktılar.

İşte Cumhuriyetimiz, bütün bu tarihi geçmişin büyük mirasçısı olarak varlığı sürdürmektedir. Büyük tarihinin ve çağımız uygarlığının gelişmişliği içinde kaynaklarını toplumuz için en iyi biçimde değerlendirilmesi kalkınmayı sağlayacaktır.

Ulaşılan 2000'li yılların uygarlığı içinde de, yaşamın temel gereksinimi olan tarımsal üretim en önemli unsur durumundadır. Onun için ileri tarımın getirdiği endüstri ve düzenin uygulanmasını becerilerine sahip olmak şart. Yönetenler, yönetilenler olarak bu alanda çalışanlar, doğal yapının ve teknolojinin sağladığı bütün olanakları kullanabilen bir düzeye çıkması, verimliliğin artırılması hızla yükselen ülkemiz nüfusunun kaçınılmaz gereğidir. Ancak, bu yönde ilerleyen yetiştiricilerin ürünlerini ve emeklerini laik olduğu derece değerlendirebilme olanaklarının da sağlanması şarttır. Ne yazıkki, böyle bir düzen ve işleyişin ülkemizde çok yetersiz olduğunu görüyoruz. Bazı bölge ve yörelerimizde bol bol yetiştirilen birçok tarım ürünü, diğer tüketici merkezlerine, şehirlere yeterince ve olduğunca ulaştırılamıyor. Bu sebepten üreticide değerinin altında bile fiyat bulamayan hatta tarlalarda çürümeye terk edilen birçok ürün şehirlerde 10-15kat fazla fiyatla satılıyor.

Sonuçta, üretici maliyetin ve emeğinin karşılığını alamamaktan sızlanmakta, çareyi o ürünü bir daha

ekmemekte bulunmaktadır. Öbür taraftan ülke nüfusun çoğunluk tüketicisi de almak zorunda olduğu ürünün pahalılığından yakınmakta ve boğaz sıkıntısına düşmektedir. İşte size iki örnek vermekle yetineyim.

Fethiyede satamadıkları kamyonlar dolusu domateslerini nasıl da caddelere döktüklerini televizyonlarda izledik. Yine Nevşehir’de, Bolu’da, Karacabey’de tonlarca patatesin, soğanın üreticinin elinde kalıp çürüdüğünü, konunun ulusal sorun halini aldığını televizyonlarda izledik. Bunlar gibi birçok tarımsal ürün, hayvansal ürün üretici çiftçilerin elinde kalarak, ya da maliyetinin altında satılarak ülke tarımının yetmezliğine yol açmaktadır. Sonuç olarak nüfusunun yarıya yakın kesimi tarımla uğraşan ülkemizde birçok tarım ürününün dışardan alma zorunluluğu yaşanmaktadır.

Bu durumu önlemek için ürünlerin yöreler ve bölgeler arasında yeterince ulaşımı ile, layık olan değerlendirilmesinin gereğince yapılması kaçınılmazdır. Bunun için de yeni bir teşkilâta gerek yok. Birçok yörede teşkilâtı zaten var olan Tarım Kredi Kooperatifleri’nin bu alanda görevlendirilmesi mümkün. Tarım ve hayvan ürünlerini üreticinin değeri fiyatıyla satmasını ve tüketim merkezlerine ulaştırılmasını sağlayacak Kooperatifler kurulması mümkün ve gereklidir.

Bu yöntemle üretim bölgeleriyle, tüketim merkezleri arasında dağıtımdan doğan büyük fiyat farkları ortadan kalkmış olur. Aynı zamanda tarım ve hayvan ürünlerinin üreticisinin ürünleri, emekleri gerektiği değerini bulmuş olur. Ülkenin bir yanında ürün zayi olurken, diğer yanda aynı ürünün kıtlığı çekilmez. Çiftçi gülerse, ülke ekonomisi de güler.

ÜLKEMİZİN GELİŞMESİNİN ENGELLERİ

Çağımızda bir ülkenin topraklarının genişliği ve nüfusunun çokluğu o ülkeyi büyük ülke yapmıyor. Onu dünya ülkeleri arasında söz sahibi yapmaya yetmiyor. Çağdaş uygarlık düzeyinde bütünüyle toplumsal ve ekonomik yönlerden gelişmişlik derecesi o ülkenin yerini belirliyor.

Gelişmiş ülkeler arasında yer alabilmek için ortadan kaldırılması şart olan engelleri öncelikle tesbit etmek gerekiyor. Onları şok etmek toplumsal bir işlev olarak benimsenmelidir.

Uzun yıllar içinde bulunduğum çevrelerde hep tanık olduğum bu engelleri üç grupta toplayabiliriz. Bunlar :

1-BİLİMSEL VERİLERE GÖRE İŞ YAPMAMA

Bugünkü uygarlık tarih boyunca ortaya konulmuş bilimsel birikimlerin bir sonucudur. Bu birikimler zaman ilerledikçe daha derin, daha hızlı ve daha geniş olmaktadır. Bilimsel gelişmeler bağlı olarak da Teknolojik gelişmeler hızla ilerlemektedir.

Ülkemizde bir çok işler uzun bilimsel araştırmalar sonunda ortaya konulan verilere göre yapılmıyor. Ya da birçok işler ülkemiz şartlarına göre bilimsel araştırmalarla yapılmıyor. İşbaşındaki kişilerin bilgi, beceri ve düşünceleri uygulanacak tarzı belirliyor. Buna bir de denetimde bilimsel verilere göre değil, deneticinin kişisel bilgi ve eğilimlerine göre bir tarz eklenince gidişat-geri kalmışlık- oluyor. Birçok alanda kurumlaşma olmuyor. İşte birkaç örnek:

Milli Eğitim alanında her bakan değişikliğinde sık sık değişiklik yapılması, yeni yapılan Kamuya ait binaların depremlerde en kolay ve en önce yıkılması, siyasi vaadlerle

yapılan birçok kuruluşun bekleneni vermemesi, gecekonduların binalarına oy uğruna imar affı verilmesi v.b.

2-LİYAKATSIZ KİŞİLERE İŞ YAPTIRILMASI

Gelişmiş ülkelerde herhangi bir kurumu, kuruluşu, ya da herhangi bir işi yürütenler, makam veya işi hak edenlerdir, onu hakkıyla yapabileceklerdir.

Bizde ise, söz konusu edilen bir alanda bilgisiyle becerisiyle, öğrenimiyle kendisine güvenmeye hak kazandıran kişiye değil de, çok kere liyakatsız ama güçlülerli adamına yer veriliyor. Adam kayırma, torpil, rüşvet, siyaset her alanda ön plâna çıkıyor. Yine birçok kuruluşlarda o alanın öğrenimini görmüş kişiler masa başına, imza yerine oturuyor. Yürütülen işler pratikten gelen taşeronlara yaptırılıyor. Bu tutum, yapılanın bir yanından noksanlığına veya yanlışlığına sebep oluyor. Hatta bazan ekonomik yıkımlara perişanlıklara yol açabiliyor. Örneğin, hak etmeyenlere sürücü belgesi verilerek trafik facialarını yaşamamıza sebep olduğu gibi...

3-BENCİLLİK AKIMIN YAYGINLAŞMASI

İnsanoğlu yaratılışından dolayı iç ve dış etmenlere karşı kendini koruma dürtüsüne sahiptir. Bireyi öbür varlıklardan ayıran “Ben” bilincini taşır. Yaşamını sürdürmek için mücadele eder.

Ancak, insan yalnız olarak yaşayamaz. Gereksinmelerini karşılayamaz. Mutlaka başkalarına muhtaçtır. Böyle olunca “Ben” kadar “Başkaları”nın davar olması gerekmektedir. Ama bu gereksinme bireyin sırf “Beni” yani kendi çıkarları için kabul edilirse “Bencillik” ortaya çıkar.

Bencillik, kendi çıkarını düşünmeyi, bütün davranışlarını, eylemlerini haklı ve doğru olarak kabul etmektir. Bencil düşünce ve olgular, başkalarına karşı yaygın olarak baskın değere yükselirse toplum sargınlığı iyice zayıflar.

Kendi çıkarlarını esas alanlar, düşüncelerini yaymak, paylaşanlarını çoğaltmak için birtakım söylemler ortaya koymuşlardır. “Bana değmeyen yılan bin yaşasın.” “Gemi-sini kurtaran kaptandır.” Benden sonra isterse tufan olsun.”, “Köşeyi dönmeye bak.” Söylemleri, kendini ilgilendiren tek şeyin “Ben” olduğunu kabul eden bencilleridir. Toplumumuzda böyle bir bencilliğe doğru gidişin bir akın halini aldığı görülüyor. “Ben” ve Başkaları”nın eşit değerde kabul edilip benimsenmeyişi gittikçe yaygınlaşıyor. Haya-tın bütün alanlarını içine alıyor.

İşte, görevde komşuluk ilişkilerinde, düşüncede, inanç-ta, ticarete, siyasette, sorumlulukta hep tanık oluyoruz. Rüşvet, yolsuzluk, terlemeden köşeyi dönme, soygun, vur-gun, kapkaç v.b. nin hızla yaygınlaşması, “Bencilliği” tüm değerlerden üstün görenlerin hızla çoğaldığını kanıtlamaktadır. Bu durum, toplumumuzun bütünlüğünü, ilerle-mesini, kuvvetini azaltıyor, zaman geçtikçe eritiyor. İyi gö-rünüşlerin altında çok kere bencillik saklanıyor. Onun için “Bencillik” ve “Bireycilik” akını, “Toplumsallığa yönlen-dirmek gerekmektedir. Kişinin kendi için istemediği, baş-ka için de istemeyecek bir ruh yüceliğine eriştirilebilmesi ortak ve biricik hedef yapılmalıdır. Bu yapım, uzun süreç içinde ancak kuşakların değişimi ile arzulanan sonuca ya-rabilecek bir olgu olacaktır.

Toplumun geleceğinin daha iyi olabilmesi için yılma-dan, temelden başlamak ve devam etmek şarttır. Ulusal

davalarda, doğal afetlerde dayanışma ve birliktelik çok sevindirici, çok değerli bir haslet. Ama bu yetmez. Her alandaki ilişkilerde bencillikten sıyrılarak davranabilmek esas olmalıdır.

Salt birey açısından bakıldığında, kendisiyle birlikte çevresindekileri de insanca yaşatmak ve başarılı olmak bakımından en elverişli çerçeve hiç kuşkusuz ailedir. Geleceğin anne-babaları olacak ve çocuklarını nitelikli vatandaş olarak yetiştirecek bireylerin nitelikli donanımlarla ve “nemelazımlı” karakterden uzak olarak yetiştirilmeleri gerekir. Irk, din, mezhep ayrılıklarının ortaya çıkaracağı bencilliklerin ötesinde toplumumuzda ulusal bütünlük sağlamak yaşamsal zorunluluktur. Bunun için de, eğitim-öğretimi en sağlam bütünleştirici ve sosyal huzuru sağlayıcı etken olarak kabul etmeliyiz.

Nitelikli, çağdaş bir eğitim-öğretimle yetiştirilen, üstün nitelikli vatandaşların bir araya gelmesiyle elbette nitelikli, değerli sonuçlar çıkar. Gelişmiş bir bütünlük oluşur.

Arzulanan sonucun elde edilebilmesi için zorunlu eğitim eğitimin yıllarını uzatmak yetmez. Bilimsel ve yaşamsal donanımı temellendiren, nitelikli eğitim-öğretim yoğunlaştırılmalı. Tüm eğitim kurumları içeriğiyle, fiziğiyle çağdaş donanımlı hale getirilmeli. Öğretmen yetiştirmeğe özen gösterilmelidir.

ÜLKEMİZDEKİ EROZYON ÖNLENMELİ

Bulunduğum her yerde tanık olarak gözlemlerimde büyük yer tutan ve üzüntü veren iki olguyu dile getireceğim. Yurdumuzun ve ulusumuzun geleceğinde olumsuz etkilerini daha çok gösterecek olan “Erozyon”dan söz edeceğim. Büyük önemini kendi varlığında taşıyan Erozyonu durduracak öneminleri almak kaçınılmaz bir titim olmaktadır. İyi bir gelecek için ülkemizdeki Erozyonu (aşınma) ve kötü-gidişi önlemek için gerekenleri daha zaman geçirmeden yapmak şarttır.

Olumsuz etkilerini zamanı kazda da bol bol ortaya koyan, ama asıl yıkımını gelecek kuşakların yaşamında yapacak olan Erozyonu geniş biçimde iki alanda gördüm. Bu alanlar :

1-TOPRAK EROZYONU

Erozyon (aşınma) denilince ilk önce yurt topraklarının aşınması ve denizlere taşınması akla gelmektedir. Doğadaki bu oluşum uzun zamanlar içinde akarsular, sellenme suları ve şiddetli rüzgârlarla meydana gelmektedir. Ağaçsız, bitki örtüsüz, çıplak arazilerle yağmurla hemen oluşan sellenme sularının köklerle bulunduğu yere bağlanamayan yüzey topraklarını önüne katıp denizlere taşınması çok kolay olmaktadır. Yurdumuz coğrafyasının çok dağlık ve engebeli oluşu, taşınmayı aşırı hızlandırmaktadır.

Bu özelliği içinde erozyon zamanla insanları besleyen tarım topraklarının yok olmasına ve altın tarım yapılamayan verimsiz arazilerin yüzeye çıkmasına sebep olmaktadır. Yüzeydeki tarım topraklarının yüzlerce yıllık jeolojik dönemlerde ancak oluşabildiği düşünülünce, toprak

erozyonunun büyük tehlikesi daha kolay göz önüne getirilir. Nüfusumuzun büyük çoğunluğunun tarımla geçindiği ve uğraştığı hesaba katıldığında erozyonu önlemenin gereğinin önemi daha da ortaya çıkmaktadır.

Toprak erozyonunu önleyebilmek için yurdun her tarafında çıplak arazileri ağaçlandırmak, var olan ormanlarımızı gözümüz gibi korumak ve bakmak ulusal hayati önem taşımaktadır.

Bir yandan nüfusumuzun azımsanmayacak bir kesimini meydana getiren orman köylülerimizin geçimlerini, orman dışı kaynaklardan karşılayacak duruma getirmek, her ne sebeple olursa olsun ağaç kıyımını önlemek kaçınılmazdır.

2-İYİ HAL EROZYONU

Toplumumuz için yine büyük hayati önem taşıyan bir başka erozyonun (aşınma) da önlenmesine çare bulmak zorundayız. Toplumsal yaşamımızı kemiren ve büyük bir tehlike içine sokan “İyi Hal” erozyonunun önlemleri alınmalıdır. Ateş bacayı sarmadan yangın söndürülmelidir.

Öncelikle insanda “iyi hal” denilince ne gibi niteliklerin bulunması gerektiği bilinmeli. O niteliklere sahip bireyler olarak toplumun oluşturulmasını sağlayacak hedefe gidilmelidir. İyi hal sahibi kişi, herkesin iyiliğini isteyen, herkese iyilik etmeyi seven, merhamet, hoşgörü, alçak gönüllülük, dostluk, doğruluk gibi sıfatları taşıyan kişidir. Kendi yararı kadar başkalarının ve toplumun yararını da düşünen kişidir. Başkasının sırtından geçinmeyen kişidir. Kısaca, toplum içinde insanların uymak zorunda oldukları davranış kullarına uyan bireyler “iyi hal” içindedir.

Toplumumuzda her alanda “iyi hal”den uzaklaşanların sayısının çoğalması, çok üzücü ve gelecek için kaygı verici olmaktadır. Günümüzde suç işleyen, ya da olumsuz işler yapan kişiler itibar sahibi olabilmekteler. Televizyonlarda “İyi Hal”ın kabul edemeyeceği davranışlar ve kimseler bol bol yer almakta, evlerimize girip çıkmaktalar. Kendilerini cilalamasını becerip “İyi hal sahibi” olarak gösterebilenler daha yüksek makamlara yükselebilmekteler. Gazetelerde her gün okuyoruz. Ülkemizde kamuda olsun, özelde olsun birçok kurum ve kuruluşta büyük küçük makam sahibi bir kısım kimselerin yaptıkları yolsuzluklar, soygunlar cilalara aldanmamak gerektiğini gösteriyor. Bir gün önce ak dediğine ertesi gün bencillik ve pişkinlik içinde kara diyebilen siyasetçiler büyük kabul görmektedir. Oysa, “iyi hal” i benimsemiş temsilcilerin seçilmesine ulusça özen gösterilmeli. Kişisel çıkarıcılık “iyi hal”i kemirir oldu.

Yine biliniyor ki, sosyal huzura sağlayan en önemli dayanaklardan biri de, o toplumdaki hukuk düzenidir. Ancak bu belirlemenin adaletli olması esastır. Herkes yasalarla tanınmış olan hakları veren bir yargı, toplumdaki “İyi Hal” aşınmasını önler. Çirkef davranışların yaygınlaşmasını önler. Fakat günümüzde yargı alanında da “İyi Hal” kapsamının çok değişik anlayışlar içinde yorumlandığını görüyoruz. Verilen hükümler çok suçlarda güçlülerin çıkarına olabiliyor.

Toplumumuzda “güzel ahlâk” nitelikleri olarak kabul edilen üstün değer hükümlerinin her alanda hızla aşındığı görülüyor. Gün geçtikçe yaygınlaşan “İyi Hal Erozyonu”nu önleyecek önlemler geç olmadan uygulanmağa konmalıdır. Bunun için, başta aileler olmak üzere bütün Örgün ve

Yaygın Eğitim kurumları, kuruluşlar yeni yetişen kuşaklara “İyi Hal Sahibi” olma niteliklerini benimseterek yetiştirmeye önem vermelidir.

TELEVİZYON VE AÇTIĞI YARALAR

Yaşantılara, gözlemlerime ve yakın duyumlara dayanan anılarım, 2000’li yıllara doğru yeni bir kaynakla, yeni içerikler, yeni biçimlemeler kazandı. Birebir yaşantıların ve yakın duyumların çerçevesi ile sınırlanmış olan yaşanan devrin tanıklıkları, televizyon denilen aygıtla kapsama alanını çok genişletti. Öyle ki, bütün dünyayı “Yaşanan Dönem” olarak içinde toplayan bir biçim aldı.

Dünya üstündeki zaman farklılıklarını, uzaklıkları ortadan kaldıran bir hız ve iletişim aracı olan, Televizyonun bütün insanlar üzerindeki etkisi de çok yönlü, derin olmaktadır. Televizyon, insanın birkaç duyumuna birden aynı anda hitap ettiği için, etkilemesi de fazla ve değiştirici olmaktadır.

İnsanları anlayış, davranış ve bilgilendirme alanlarında en yaygın olarak etkilemeye sahip özellikleri taşıyan televizyon, ülkemizde de en ücra yörelerdeki insanlarımızı etkisi altına almaktadır. Bu etkiden bireysel ve toplumsal olarak en olumlu, en iyi biçimde yararlanmak çok büyük önem taşımaktadır. Ne yazık ki, bu alanda da ülkemizde yetersiz bir durum var.

Ancak televizyon yayınlarının birtakım olumsuzlukları da beraberinde taşıdığı, toplumda birçok yaralar açtığını da iyi bilmeliyiz. Sakıncalarını ve olumsuz etkilerini en

hafife indirmek için, Televizyon yayınlarında kaliteli bireyleri topluma geliştiren içerikte, düzeyli programlara çok yer verilmelidir.

Televizyon yayınlarının açtığı yaraların neler olduğuna daha yakından bakalım:

Şiddet Filmleri Gösterimi

Yerli ya da yabancı yapım olsun. İnsanların silahla kolayca öldürüldüğü, kavgalı, işkenceli, cinayet sahnelerinin bol bol yer aldığı filmler sık sık gösteriliyor. Kötü örnekler özellikle çocukların beyinde kalıcı etkiler yapıyor. Bunlar ileri yaşlarda bilinçaltı dürtüsü ile olumsuz, istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Cinayet Öğretimi

Yabancı ülkelerde ya da kendi ülkemizde işlenen en vahşi cinayetler ve işkenceler en ayrıntılı yapılarıyla gösteriliyor. Böyle yayınlarla ürkütücü davranışlara meyilli olanlara yeni usuller, yeni öğretiler kazandırılmış oluyor. Oysa, bu tür insanı ürperten, ürküten olay ve durumların gösterilerek anlatılması yerine, yalnızca haber olarak duyurulmalı.

Hırsızlık Öğretimi

Çeşitli iş yerlerinde, kurum ve kuruluşlarda, evlerde, araçlarda yapılan hırsızlıklar bütün ayrıntılarıyla gösterilerek anlatılıyor. Bu yayınlarıyla televizyonlar hırsızlara her yolu, bilmedikleri usulleri öğreten en iyi öğretim ocağı oluyor. Ayrıntılı gösterimler yapılmamalıdır.

Tatbikat Kahramanları

Güvenlik güçleri tarafından yakalanıp tatbikat yaptırılan suçluların işledikleri suçlar ayrıntılarıyla kahraman edasıyla anlatılıyor. İyi de bunlar televizyonlarda gösteriliyor. Bu tür yayınlar, Televizyonda görünerek tanınmak isteyen birçok kişiyi heveslendiriliyor, teşvik ediyor. Kolayca suç işlemeye itiyor. Böyle yayınlar yalnızca haber olarak yayınlanmalı.

Türkçe'yi Bozma:

Birçok programların yanında Türkçe'nin telaffuzunda, cümle kuruşta, vurgulamada çeşitli yanlışlıklar yapan sunucular yer alıyor. Bunları özellikle öğrenim çağındaki çocukların, Türkçemiz'i yanlış öğrenmesine ve bozuk kullanılmasına sebep oluyor.

Köşe Dönme Felsefesini Yayma

Çok üzücü ki toplumumuzda emek harcamadan “köşe dönme” anlayışı yaygınlaştırıldı. Bir çok televizyonda çok kere sırf reyting artırma hesabıyla yapılan yarışmalarda büyük tutarlarda paralar ya da eşyalar veriliyor. Bu tür yayınlar emeksiz, başkalarının sırtından kazanma anlayışlarının daha da yaygınlaşmasına hizmet ediyor.

Tüketimi, Savurganlığı Zorlama

Çok kere en iyi programlar bile bölünerek izleyicileri bıktıran bir halde reklâm yayınlanıyor. Gereksimi yaşam-sal şartta olmayan çeşitli tüketim malları abartılı ve çekici bir görüntü içinde tüketime zorlanıyor. Öyle ki, savurgan bir tutum önerilip teşvik ediliyor. Bu malları alabilecek

maddi olanaklara sahip olamayanlar bunalımlar ve huzursuzluklar yaşıyor. Özellikle gösterilenlere kavuşamayan çocukların ruh sağlığı bozuluyor. Bu yüzden toplumsal huzursuzluklar bozuk davranışlar ortaya çıkıyor.

Güzel Ahlâkı Bozma

Televizyonlarımız çok değişik adlar altında yaygın olarak magazin programları sunuyorlar. Toplumsal değerlerle şekillenen güzel ahlâkı bozucu anlayış ve davranışlar çok çeşitli programlarda yer alıyor. Televole, Magazin, Tuttufurutti, Magazin Keyfi. Pazar magazin, Güzel Ahlâkâ aykırı sahnelerin bol bol yer aldığı Filmler v.b. seyircileri eğlendirirken, onlara gümüş tepsi içinde zehirli gıda da ikram ediyorlar. Ulusal Ahlâka ters düşen anlayış ve davranışlar, yetişmekte olan kuşaklara örnek oluyor. Magazin programlarında ele alınanlar, varlıklarıyla, yaşantılarıyla, kıyafetleriyle, yaptıklarıyla şöhret olmuş toplumun üst kesiminden kişiler olmaktadır. İnsanları, birbirine düşüren ve şöhretler arasında geçen dedikodular, birkaç kez yapıp bozulan çıkar evlilikleri, ikiyüzlülükler, sık sık el değiştiren sahte aşklar ayrıntılı biçimde gösterilip dillendiriliyor. Bunlar üstünlükmüş gibi ve önemli olaylar olarak yansıtılıyor.

Bütün bu olgular, albenili, varlıklı, hayal edilen renkli, eğlenceli, yaşantılar içinde sunuluyor. Onun içinde, bu tür yayınlar özellikle çocuklar ve gençler üzerinde çok etkili, özendirici ve teşvik edici oluyor. Televizyonlarda boy gösteribilme olanaklarına kavuşan kimselerin olumsuz bozuk yönleri de yetişmekte olan bireyler tarafından örnek alınıp benimseniyor. Böyle benimsemeler okullarda kişiliklere aşılana yönlendirmelere çok daha baskın çıkıyor.

Bazı kimseler beğenmeyenler o tür programları izlemesin diyebilir. Ama, bilinmeli ki, bu bir kişisel tercih konusu değil. Toplumun geleceğiyle ilgili çok önemli bir durum bu. Sevgi, saygı, güzellik ve bağlılık dolu ulusal aile yapısı, birtakım ulusal değerler televizyon yayınlarıyla tahrip ediliyor. Uzun süre geçtikçe ve kuşaklar değiştikçe etkisini yavaş yavaş artırarak tedavisi iyice zorlaşacak sonuçları doğuracak zehirleyici aşı yapılmaktadır.

Televizyon yayınları, olumsuz anlayış ve davranışları yaygınlaştıran tanıtımların, propagandaların istenmeden hizmetini yapmamalı. Toplumun gelişmişlik ve bilgi düzeyini yükseltici işlevini yerine getiren yayınların yapımı sağlanmalıdır. bunun için de, toplum bilim (Sosyoloji) Sosyal Psikoloji, Çocuk Bilim (Pedagoji), Eğitim Psikolojisi, Metod Bilim (Metedolog) uzmanlarının yer alacağı bir “Bilim Kurulu” ulusal televizyon yayınlarının niteliklerinin esaslarını belirlemeli. R.T.Ü.K. bu çerçevede sürekli denetimlerini yapmalıdır.

İŞİ EHLİNE YAPTIRMALI!

Uygarlığın ilerlemesinde insanlar arasındaki iş bölümü gün geçtikçe çeşitlenmiş ve gelişmiştir. Zaman içinde yaşamı ilgilendiren maddi, manevi ve sosyal bütün alanlarda branşlaşma, uzmanlaşma ihtiyacı, çeşitliliği meydana gelmiştir. Bilimsel, teknolojik ve düşünsel olarak birbirine eklenen gelişim süreci yoluna devam etmektedir. Bu yoldaki ilerlemeye ayak uyduran bireyler ve toplumlar çağdaşlığın içinde yer alırlar. Geride kalanlar da, daima öndekilerin

baskıları, görkemleri, refahları uğruna arkalarından sürüklenen uydular olarak varlıklarını sürdürebilme kaygısı ve amacı içindedirler.

Yaşamın gerektirdiği işleri, o işin ehli olanı, yani ele alınan işi iyi biçimde becerebilen, yetenekli kişilere yaptıran uluslar her zaman ön sıralarda olurlar. Bu bağlamda gerekli her alanın ehli olan bireylere sahip olmak için, Bilim ve demokrasiye yani kaliteyi esas alan Eğitim'i en başta gelen uğraşı olarak kabul etmek, en büyük değeri vermek zorunluluğu vardır. Bu zorunluluğu özümseyerek gidişatını yönlendiren uluslar hep önde olmuşlardır. Ehliyetli düşünce ve ellerle yapılan tesisler, kurumlar ve işler daha sağlam, daha güvenirlili, daha verimli, daha uzun ömürlü olmaktadır.

Ne yazık ki, ülkemizde katılımcı, özgür demokrasiye geçişin vazgeçilmez niteliği olarak ortaya konulan çok partili siyasi hayata geçiş, beraberinde çok sakıncalı, kötücül zihniyeti de getirmiştir. Yetkili makamlara, işbaşlarına getirilen kişiler, çok kere ehliyete göre değil, siyasete göre yapılmaktadır.

İktidarlar ve siyasilerde kendi yandaşlarını, partizan eğiliminde olanları ya da çıkarı için iki yüzlülük yapan kişileri istihdam etme anlayışı egemendir. Yani, yeterlilik hesaba katılmamakta, önemsenmemektedir.

Bu tutum, kamusal görevlerde, yapılan işlerde yanlışlığa, yetersizliğe, zamanın boşuna geçmesine, maddi ve manevi kayıplara sebep olmaktadır. Kadrolaşma anlayışıyla ilerlemeyi engelleyen bu tutumun terk edilmesi kaçınılmazdır. Böylesi bir tutum, geri kalmışlığa, savurganlığa ve hatta geriye gidişe sebep olmaktadır.

Cumhuriyetimizi “Çağdaş uygarlığın üstüne çıkarmayı” hedef olarak belirleyen büyük lider Atatürk, yenileşme ve aydınlanma alanlarında ehil, uzmanlaşmış kişilerin düşüncelerini, yapımlarını esas almıştır. Bilime, akıla, beceriye özen göstermiştir. Vereceğim örnek ulu önderin bu tutumunu açıkça ortaya koymağa yeterlidir.

Nazmi Kal “Atatürkle Yaşadıklarını Anlattılar” adlı kitabında televizyonda yayınladığı bir mülakatını şöyle anlatıyor :

“Bakanlık binaları, Merkez Bankası, Genel Kurmay Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Köşkü, Harp Okulu, TBMM, binalarının mimarı, dönemin tanınmış Avusturyalı mimarı Profesör Doktor Clamence Holzmeister anlatıyor :

-Köşk yapılırken birinci katla ilgili bir kuşkumu Atatürk’e belirttim. İki ayrı çözüm şekli seçiminde tereddüt içinde olduğumu söyledim. Siz ekselanslarının hangisinin yapılması konusunda karar vermeniz gerekiyor. Bana şöyle bir baktı ve dedi ki, “İkimizden hangisi mimar? Siz mi, yoksa ben mi? Mimar sizsiniz onun için kararı siz vereceksiniz, sonra şakalaştı. Yanlış yaparsanız kendinizi asın.” dedi. Ve Holzmeister Ekledi, “İnşaatların sahipleri, politikacılar Atatürk gibi davransalardı, yani başkan olarak -Ben- değil, -Sen- diyebilselerdi bütün Avrupa’nın mimari görünümü çok daha iyi olurdu...”

Bu açıklamayla kalkınmada günümüz yetkililerini ve siyasilerini uyarıcı, yönlendirici çok önemli bir yol gösterilmektedir.

YEŞİLLİK VE YAŞAM

Yeşille uyanıyor dünya

Çiçek yeşille güzel !

Yeryüzünde bulunan bütün varlıkların yaşarlığı yeşillikle donanım durumuna göre değişir. Canlı olsun ya da cansız varlık olsun yeşillığe büründüğü sürece işlevini doğallığına bağlı olarak yerine getirir. En gelişkin varlık olan insan başta olmak üzere bütün anlı varlıklar yaşamları boyunca yeşilliklere hep muhtaçtırlar.

Yeşil örtü ise, yalnızca bitkilerle meydana gelir. Ancak bitkilerden oluşan yeşil örtünün nitelikleri çok değişik olmaktadır. Yılın bir bölümünde yaşayan fakat yaz sıcaklarında kökleriyle birlikte kavrulup kuruyarak yeşilliği yok olan otsu bitkiler vardır. Onlar yılın yağışlı mevsimlerinde renk renk güzellikleriyle ortaya çıkarlar. Çiçeklerle bezenmiş yeşillikleriyle doyum olmaz, kır yamaçlar büyüler insanı. Ama ömürleri uzunlu kısıla da olsa çabuk sona erer. Yeşil bürüklerini ormanlara bırakarak yok olurlar. Bulundukları toprakları korumada yetersiz kalırlar.

Yılın her mevsiminde yeşilliğini kaybetmeyen ormanlar vardır. Onlar en güvenli ve en güçlü koruyucudurlar. Onlar insanların ve diğer canlıların yaşam kaynağıdır. Orman denilince ağaçlarla örtülü geniş alanlar ve bu alanı kaplayan büyük ağaçların tümü anlaşılır. Ormanlar insanların olmazsa olmaz varlık nedenidir. İnsanın beşiğinden onu ömrünün son yolculuğunda taşıyan tabutuna kadar bütün ağaçlarla var olur. Bunun için ormanların yararlarını çok iyi bilerek yok edilmelerini önlemek en önemli görevlerden kabul edilmeli.

Ama çok üzücü bir durum ki, bu görevin bilincine

yöntemler ve yönetilen toplum olarak sahip değiliz. Onun için bu yüzden ülkemiz büyük oranda yeşilliklerden mahrum. Bu yüzden de ülkemiz sürekli birçok doğal afetlere uğruyor. Yeşilliği olmayan topraklar dünyada yaşanamayan çölleri oluşturuyor.

Büyük Gezinimiz Evliya Çelebi onüçüncü yüzyılda yazdığı -Seyahatname- adlı kitabında Anadolu coğrafyasının batısından doğusuna “orman denizi” diye tanımlamıştır. Ama Anadolu’nun dağları yamaçları büyük bir çoğunlukla çırpçiplak. Orman yeşilliğinden dolayısıyla da canlılıktan yoksunlar. Onları yoksun bırakma gidişatı günümüzde de aynen devam ediyor.

Yurdumuzun değişik bölgelerinde öğretmenlik yaptım. Kars’tan Trakya’ya kadar dolaştım. Ormanlık alanları yalnızca Sarıkamış çevresinde ve Karadeniz boyunca uzanan dağlarda gördüm. Bulunduğum yörelerde köylülerle söyleşimiz hep oldu. Vaktiyle dağların eteklerine köyleri kurulmuş köylülerin geçim sıkıntılarının zor ve yetersiz olduklarına tanık oldum. Dedelerinden babalarından kalan tarlalarında daha ekip biçme yapamadıklarından dertlendiler. Neden öyle diye sorduğumda oraların topraklarının artık sabanla sürülecek halinin kalmadığını söylediler. Köylerin gençlerinin hep gurbette rızık aramaya gittiklerini vahlanarak anlatır oldular. Evet yamaçlardaki tarlaların toprakları selleme sularıyla taşınmış verimsiz taşlık tabakalar ortaya çıktı. Çünkü o dağlarda artık ormanın adı bile kalmamış.

Yüzyıllardan beri orman ağaçları yakacak odun olarak kesilmiş. Kökleri bile sökülmüş. Konut yapımı için arsa ele etmek, tarla açmak yabancı ya da yerli sermaye sahipleri

tarafından ağaçları yok ederek maden aramak maden çıkarmak, yeni yerleşim yerleri kurmak, sanayi ürünü elde etmek amaçları için ve yaygınlarla ormanlarımız yok edilmektedir.

Oysa ormanların yok edilemeyecek ve insan yaşamı için şartı olan varlıklar olduğunu tekrar tekrar unutmadan düşünmek kaçınılmazdır. Ormanların yararlarını bir daha özümüzün önüne getirelim :

- a) Ormanlar bir dakika bile solumadan yaşayamadığımız havayı sağlığınıza elverişli hale getiren temizleyici işlevi gören bir süzgeçtir. Ormanlar yurdun akciğerleridir.
- b) Ormanlar, insanlar için yaşam olan hayvan varlığının yaşam kaynağıdır.
- c) Ormanlar, toprakların sellenme suları ile, kuvvetli rüzgarlarla taşınmasını, yani erozyonu önler. Şöyle ki, ağaçlar kökleri ile sıkça sarıldıkları toprakların yerlerinden koparılıp taşınmasına, denizlere götürülmesine engel olurlar. Böylece insanların ürün yetiştirebilmeleri için şart olan toprak tabakasını korurlar. Eğer topraklar taşınırsa doğan yapı olarak alttan işe yaramayan taşlı tabaka ortaya çıkar.
- d) Ormanlar, insanların ve diğer canlıların yaşayabilmesi için en gerekli madde olan yerüstü ve yeraltı sularının varlığını sağlarlar. Buharlaşıma kaynağı olduklarından yağışları getirirler ve düzenlerler. Sel baskınlarını önlerler.
- e) Birtakım ormanlar insanlara dinlenme, eğlence turizm yeri olur.
- f) Ormanlar ülke ekonomisine büyük katkı sağlarlar.

Onun için doğal olarak yetişen ya da emekle yetiştirilen ağaç toplulukları yerleri ile birlikte kesinlikle korunmalı.

Ağaçlandırmaya önem verilmeli. Orman alanları türetilmeli.

Ormanların okullarda ve halkta insanlara, diğer canlılara yararları öğretilmeli özümsetilmeli.

Orman köylerinin yerleşimleri, geçimleri devlet eliyle yeni olanaklarla sağlanmalı.

Orman yaygınlarına anında müdahale edecek personel ve araçlar her an hazır tutulmalı.

Orman suçlarına ağır cezalar verilmeli ve anında uygulanmalıdır.

DÖN BABA DÖN

Çocukluk yıllarımla çocukların oynaması ve eğlenmesi için çok çeşitli oyuncaklar yoktu. Olanlardan da herkes alamıyordu. Hele köy işleri içinde büyüyen çocuklar kendilerini eğlendirecek üretim oyuncaklarından yoksun olduğundan başka, varlıklarından bile haberleri yoktu.

Küçük köylü çobanlar hayvanlarını otlatırken zamanlarını hoş geçirten ve kırlarda oynanan “Dön Baba Dön” oyununu oynarlardı. Kır çiçekleri arasında sapı uzun olan ve “Dön Baba Dön” adı verilen bir çiçek vardır. Bu çiçek kurduğunda sapının iki ucu sivri, uçları batıcı, ortası dairesel kıvrımlı bil hal alır. Sivri uçlarından kök kısmı bir elin baş parmağının oynak yerine sıkıştırılır. Diğer uç serbest bırakılır. Parmak oynatıldıkça çiçeğin sapı döner. Çocuk o dönerken “Dön Baba Dön” diye söyler. Ancak onu

parmakla tutturmak zordur. Bastırınca batar kanatır, can yakar. Serbest bırakılan uç dairesel dönüşünü tamamlayıncaya kadar söylem devam eder. Bu dönüş daire tamamlanabildiğinde çocuk dileğinin olacağına inanır.

O dön baba dön çiçeğinin kurumuş, bütün güzelliğini yitirmiş dönen haline toplumumuzda benzeyen çok kimseyi görüyoruz. Birçok makam sahibi olmuş öğrenim görmüş kesimlerde ve en çok siyasetle uğraşanlar bu nitelikte olanlar var. Kendi çıkar hesaplarını yaparak iyilik, güzellik, doğrular ve başkalarını düşünmekten uzaklaşıp dönenler hiç de az değil. Bu dönüşleri önemli kılan ise, öylelerinin dolaylı ya da doğrudan toplumumuzun bütününe etkileyen bir rolü oynamaları. İnsanlarımızı kötüye götüren dönüşlere yol açmış olmalarıdır.

Aydın tabaka arasında toplumumuzu etkileme yönünden en önde gelen etkenlerden olarak gazetelerin köşe yazarlarını görüyoruz. Topluma bilgi bilinç vererek iyiye, güzele, doğruya yönelten yazılar yazarken, sonradan bu amaçları terk edenler var. Yıllar sonra basite, sıradanlığa, yüzeyselliğe dönük yazılarla konumlarını sürdürme yolunu seçtiler. Ülke çapında yetkiye ve etkiye sahip olanları her haliyle övmeye ya da üst makamlara yaranarak çıkar elde etme hesabıyla yazılar yazmağa döndüler. Kendi çıkarları doğrultusunda Dön Baba Dön gazeteciler hayli çoğaldı. Ancak doğru olan şu ki, toplum ve ülke davasının kalemleri, dalkavuk kalemlerden daha cesaretli ve daha baskın olmazlarsa, toplumumuz gelişmişlik yolunda ilerleyemez.

Toplumumuzda birçok siyasetçinin siyaseti kendi konum ve çıkarları hesabıyla yaptıklarına tanık oluyoruz. Bir

makam sahibi olunca halk arasında önceden beğeni toplamış birtakım karakter niteliklerinden uzaklaşıyor. Tasarladığı beklentilerine kavuşamayan birtakım siyasetçinin dön baba dön örneği parti değiştirdiklerini görüyoruz. Yaşanılan ülke sorunlarının çözümünde yaptıkları vaatler unutuluyor.

Toplumumuzda adaletle görev yapması gereken birtakım kamu makam sahiplerinin kendi çıkarları uğruna doğru olan işlevleri içinde görev yapmadıklarını görüyoruz. Bu durumlar, toplumumuzun gelişmişlik düzeyinin yükselmesi için iyiye, güzele, doğruya dönük aydınların egemen olması gerektiğini göstermektedir.

İstenen sonucun alınması için de, okullarda yeni yetişen kuşaklara kişisel önemi kadar toplumsal düşünce ve davranışları benimseten bir Eğitim verilmelidir.

TARİHİMİZİ İYİ ÖĞRETMEK ŞARTTIR

Tarih insanların ve toplumların geçmişi ile ilgili bilgiler, gelişmeleri, ilişkileri inceleyen bilim dalıdır. Geçmişte veya geçmişin bir döneminde insanlık, bir insan topluluğu, bir yer, önemli bir kişi için belirleyici olmuş olayları anlatır, olguları sergiler.

Bu sayede insanlar geçmişte yaşananları öğrenerek durumu ve geleceğini daha iyi daha doğru değerlendirebilme düşüncesine kavuşmuş olur. Bu değerlendirmede geçmişten ders alanlar daha güvenli daha huzurlu adımlarla ilerlerler. Yanlışların, doğruların, olumlu olumsuz tutumlar ve bunların sonuçlarının somut örnekleri geçmişte yaşananlarla ortaya konmuştur. Kişiler ve uluslar için ilerlemenin,

gelişmenin çıkar yolu bilgi sahibi olarak o değerlendirmeyi iyi, doğru yapmaktır.

Bu nedenlerle okullarımızda tarihi bilgilere önemleri içinde gereği kadar yer verilmelidir. Türk tarihi çok uzun yüzyılları kapsamaktadır. Ama özellikle Kurtuluş Savaşı'nı ve Cumhuriyet tarihimizi de içine alan yirminci yüzyıl tarihini, Atatürk ilkelerini Devrimlerini yeni yetişen kuşaklara çok iyi öğretmek şarttır. Günümüzde ülkemizin içindeki ve dışarıdaki durumunu iyi, doğru değerlendirebilmeleri için bu kaçınılmazdır. Çünkü yirminci yüzyıl içinde ulusumuz çok ders alınacak ve hiç unutulmayacak tarihsel olaylar, olgular yaşamıştır. Avrupalı devletlerin Türkiye'ye karşı her zaman yüzyılların geçmişinde kalmış tarihsel olayların intikamını alma duyguları içinde oldukları apaçık görülür.

Bu çerçevede tarihte bir zamanların Cihan imparatorluğundan Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve bu yıkılışın sebepleri çok iyi öğretilmeli. Büyük yoksulluklar ve perişanlıklar içinde Türk Ulusu'nun Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nı nasıl kazandığı, Atatürk'ün ilkeleri ve Devrimleri, bunların önemleri çok iyi özümsetilerek öğretilmeli. Yeni kuşaklarca tarihsel dersler alınarak ulusumuzun zamanını doğru değerlendirme düşüncesine sahip kılınmalı. Aydınlik yolumuzu gösteren Ulu Önderimiz Atatürk diyor ki, "Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır." Daha 1922 yılında belirtiyordu ki, "Yetişecek çocuklarımızın ve gençlerimizin görecekleri tahsilin sınırı ne olursa olsun en önce ve her şeyden önce Türkiye'nin geleceğine, kendi benliğine, milli değerlere düşman olan bütün unsunlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir."

Herkesçe bilindiği üzere, orta öğretimini bitiren gençlerimiz üniversiteye girebilmek için seçme sınavına giriyorlar. Bu sınavın içeriğinde zaman zaman değişiklik yapılıyor. Bu sınavlarda tarihi sorular daima önemini ve ağırlığını korumalıdır. Cumhuriyet tarihimizin orta öğretiminde çok iyi öğrenilmesi gereğini vurgulayan sorular sorulmalı. Bu sorular ağırlık taşımali. Yalnızca Sosyal Bilgiler alanını seçen gençleri bu kapsam içinde düşünülmesi büyük noksanlık ve büyük yanılığdır. Tarihsel bilinç bütün yeni kuşaklar için gereklidir.

Bu yüzden seçme sınavlarında üniversiteye girişte gençler hangi alanı seçerse seçsin, Cumhuriyet tarihi soruları önemini korumalıdır.

SORUN ÜRETİM MERKEZİ

Üretim, yeni bir mal ya da hizmetin yaratılmasını sağlayan etkinliklerin tümüne denir. Yani, tüketim mallarını üretmek için harekete geçirilen olanakların tümüdür. Bizlerden, hayvanlardan, topraktan ürün elde etme iyidir. Üretmek yaşamsal olan şeyleri birbirinden çıkartıp çoğaltmaktır.

Bu anlamlar ve işlevler içinde kişiler ya da toplumlar için üretim, yaşamı gerekli şartıdır. Mal ve hizmetler üretmede düzeylerini yüksek tutan insanları daha refahlı, daha görkemli yaşarken görürüz. Günümüz dünyasında ülkeler arasındaki ilişkilerin girişliği yaşanmaktadır. Bu yüzden her türlü alanda yapılan ve yapılacak olan üretimlerde uluslararası rekabet yarışında tutunmak zorunluluğu var.

İhtiyacı olan mal ve hizmetleri kendi karşılayacağı yerde bunları dışardan yahut başkalarından sağlama kolaycılığını yeğleyenler, başkalarının güdümünde yaşamağa mahkumdurlar. Üşücü bir durum ki, ülkemiz henüz o sınıfı geçememiştir.

O halde üretimin sürekli artırılması bağımsız yaşamının hedefi ve şartı olma durumundadır. O hedefe ulaşmak da verimli ve kaliteli üretim yerlerini artırmakla olur ancak.

Fakat ülkemizde istenilen hedefe varmaya büyük engeller çıkaran çok önemli ve çok büyük bir etken var. Öyle bir üretim merkezi var ki, ulusun ihtiyaçlarını karşılayacağı yerde, yeni ihtiyaçlar doğuran, birçok toplumsal sorun üreten bir merkez. O merkezin adı “Hızlı Nüfus Artışı” olarak görülmektedir. Ülkemizdeki ekonomik ve toplumsal insan manzaralarının görünümü “Nerede çokluk, orada yokluk” söyleminin kanıtı olmaktadır.

Mayıs iç açan güneşli bir günü idi. Kars’ın Susuz ilçesinin güzel bir yeşilliğinde hafta sonu pikniği yapıyorduk. Öğretmen arkadaşlar eğlenceli söyleşiye dalmıştık ki, yanımıza 12-13 yaşlarında iki çocuk geldi. Bir arkadaşla sarıştırlar. Arkadaş gelenleri “kardeşlerim” diye tanıttı. Adlarını sorduk. Ağabeyi olan öğretmen arkadaş, adlarını bilemeyeceğini belirtti. Şaşkın şaşkın yüzüne baktığımızı görünce açıkladı durumu. “İki annem var. Babamın iki karısı var 15 kardeşiz. Kardeşlerimin adlarını karıştırıyorum. Yanlış derim diye adlarını söylemedim size. Bizim durumumuz müşkil, geçimde büyük sıkıntı içindeyiz.”

İşte o öğretmen arkadaşın ailesinde olduğu gibi başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da olmak üzere ülkemizin

birçok yöresinde birden çok kumayı birlikte yaşatan aileler var. Dolayısıyla da çocuk sayısı bir ailede 10-15'i buluyor. Yaşanan bu hızlı nüfus artışı birçok sorunları ve perişanlıkları doğuruyor.

Yurdumuzda başta kırsal kesim olmak üzere ailelerin sahip olduğu topraklar hızla artan aile mirasçıları arasında bölüşüle bölüşüle iyice küçülmüyor ve üretimde yetersiz hale geliyor. Küçülen arazi parçaları sahiplerini besleyemez duruma gelince göç ve gurbetçilik zorunlu hale geliyor. Bu yüzden şehirlere göç hızla artıyor.

Bu iç göç, şehirlerde veya bir kısım bölgelerde nüfusu yığılmalarını meydana getirmektedir. Yığılmalar çarpık şehirleşmeyi, gecekondu yerleşimini, arazi işgallerini, kaçak yapılaşmayı, yıkım çalışmalarını ortaya çıkarmaktadır.

Kısa sürede büyüyen gecekondu semt ve mahallelerine yol-su-elektrik-okul-hastane gibi temel hizmet birimlerinin yapılması Belediyeler ve Devlete altından kolay kalkamayacakları ekonomik, sosyal büyük yükümlülükler sorumluluklar getirmektedir. Bütün bunlar ilerlemeye gelişmeye yönelik yatırımların azalmasına sebep olmaktadır.

Göç sonucunda nüfus artışlarının yaşandığı yerlerde ve ülke çapında işsiz insanların hızla çoğalmasına sebep olmaktadır. Nüfusun ve göçün hızla artışıyla yoksulluk, açlık da hızla artmaktadır. Bunlara bağlı olarak perişan yaşamlar, istenmeyen davranışlar, huzursuzluk, asayiş olayları toplumumuzu sarmallamaktadır. Yolsuzluk, rüşvet, soygun, kapkaç, sahtekarlık gibi ahlak bozan davranışlar ve suç olayları artmaktadır.

Bu kadar olumsuz sonuçları doğuran hızlı nüfus gelişme ve kalkınmaya büyük bir set oluşturmaktadır. Ülkemizde

üretim, istihdam, hizmetler hızlı nüfus artışına ayak uyduramadıkça ekonomi, eğitim, sağlık, sosyal alanlarda sorunlar da hızlı artacaktır. Avrupa'nın gelişmiş ülkelerine göre yıllık nüfus artış oranımız kat kat fazla.

Ülkemizdeki hızlı nüfus artışı özenli bir aile planlaması ile, yaygın ve örgün eğitimle, çok eşli evliliğin yasal olarak önlenmesinin yine yasal yaptırımlara bağlanmasıyla önlenmelidir.

KAMU MALINA HOR BAKIŞ VE KAMUSAL DENETİM

Bulunduğum bölgelerde birçok insanımızın anlayışında dilinde “Devlet kapısına anahtar uydurmak” deyiminin var olduğunu gördüm. Bu söylemde devlet birikiminden hak etmeden de olsa, kolay yoldan pay alma, geçinme kolaycılığına kaçan bir anlayış dile getirilmektedir.

Yine üzücü ki, “Devlet malı deniz, yemeyen domuz.” söyleminin her yerde yaygınlığına tanık oldum. Böyle bir anlayışla olan kimseler, tükenmeyen devlet olanaklarından her fırsatta kendi hesabı için yararlanmayı hüner sayan ahlaksız, bilgisiz, aşırı bencil bir anlayışın sahibidir. Üstelik bu sakat anlayışı çevrelerine de aşılamaya yaygın olağan bir görüş havası yaratma peşindedirler. Böyleleri düşünüyor ki, kamu malları kendi ailelerini de içinde bulunduran halkın vergileri ile meydana getirilen ortak mallardır.

Toplumumuzda var olan böyle anlayışları taşıyan kimselerin sayısını en aza indirmek çok önem taşımaktadır. Bunun için de, kamu malını kullanmanın, devlet parasını harcamanın insanların kendi öz malını ya da parasını

harcıyormuş bilincine sahip kılınması gerekmektedir. Bu da ancak yaygın ve örgün eğitim kurumlarında, kuruluşlarında büyükten küçüğe bütün insanlarımıza toplumsal anlayışı aşıl原因an benimseten bir eğitimle sağlanabilir ancak.

Bulunduğum değişik zaman ve değişik yerlerdeki gözlemlerimle tanık oldum ki, ülkemizde gelişmeler, teknolojik ilerlemeler yönetim ve kalkınma anlayışlarında büyük değişiklikler olduğu halde kamuda savurganlar, boşa giden harcamalar yaygınlığını koruyor. Örneğın, kamuya ait ihlallerde belirlenen proje ve planları tam olarak uygulayan yapımcıların yanı sıra daha çok kazanma amacını güden, hileye başvuran yapımcılar (müteahhit) da çok. Onun için kamuya ait bina ve tesislerin devr alınmasında cilalı görünümlere olanak tanımamak, aldanmamak kaçınılmayacak kamusal bir şarttır. Uzun yıllar öncesinden günümüze uzanan sürede değişmeyen duruma örneklerle bakmak tanıklığımızı somutlaştırmaya yetecektir.

Yıl 1956 il Milli Eğitim Müdürü mezuniyetimden kısa bir süre sonra merakla sorduğum soruya gülerek cevap verdi. “Sen de yenisin, okulun da yeni!” diyerek. Kelkit’in Güneyçevirme köyüne atandığımı haber verdi. Gün geçirmeden oraya yakın bir köyde öğretmenlik yapan bir ağabey ile köyüme gittik.

Köy yüksek bir dağın güney yamacına kurulmuş. Temmuz sıcağında bozarmış steplerde gölgesiz yollar uzuyordu gittikçe. Köyün arazisinin aşağıya doğru genişleyen büyük bir ovaya sahip olduğu anlaşılıyordu. Okul binasının inşaatı devam ediyordu. Ders yılı başına tamamlanacağı öğrenmek beni hem sevindirdi hem heyecanlandırdı. Ne güzel yeni bir okulda mesleğey başlayacaktım.

Belirtilen bitim zamanı gidip okul binasını sevinç içinde inceledim. Ancak gördüklerim sevincimi endişeye döndürdü. Kışları çok soğuk ve karlı geçen bu bölgede okul binasının tavanı yalnızca tahtalarla kapatılmış. Bina tek dershaneli olarak inşa edilmiş. Fakat derslane binanın hiç güneş yüzü görmeyen kuzeye bakan tarafa yapılmış. Dershanenin pencereleri güneye dönük köyde kuzeye, dağ yamacına bakan konumuna yapılmış.

O yıllarda devlet köy okullarının yalnızca binasını yapıyor, öğretmenini atıyordu. Okul işlevinin yerine getirilebilmesi için gereken sıra, masa, sandalye vs. gibi bütün demirbaş eşyaların alınması, yaptırılması ücretini köylüler karşılıyordu. O zamana kadar böyle bir para gideri ile karşılaşmayan köy halkından muhtar eliyle para toplanmasında büyük sıkıntı çektim. Öncelikli ihtiyaçları giderince okulu iyice temizleme sırası gelmişti. Bu işi de o köyüm tarihinde ilk defa okullu olma şansına sahip çocuklarla yapıyorduk. Okula başlamanın hevesi ile iştahı içindeydik. Pencerelerin badanalarını yıkamak için çocuklar pencerelerin tabanına bastıklarında sıvalar kırılıp döküldü. Sıvaların çok az çimento karılarak yapıldığını gördük. Çabuk gelen kış soğuklarında da dershaneyi hiç ısıtamadık. Duvarların kırağını kurutamadık. Kış boyunca öksürükten, soğuk algınlığından kurtaramadık. Zaten biricik sac sobamızın yakacağı da her sabah öğrencilerin getirdikleri birer soba boyundaki odunlarla sağlanıyordu.

Yapılıştan dolayı ortaya çıkan sorunlar plan ve inşaat yapımcılarının, denetçilerin kamu malına karşı var olan yanlış anlayışlarını, davranışlarını sergilemektedir.

Yıl 1961 Sağlık sosyalizasyonu projesi ile yurt çapında

nüfusun elverişli olduğu yerleşim merkezlerinde ve büyük köylerde Sağlık Ocağı yapıldı. Büyük miktarda devlet parası harcandı. Ancak 10-15 yıl sonra sağlık ocaklarının bir çakımının çürüyüp yıkılmaya terk edildiğini bazılarının köylüler tarafından merak olarak kullanıldığını gördüm.

Yıl 1962 Ankara'da öğrenci idim. Ulus'tan aşağıya doğru inerken büyük bir enkaz yığıntısının varlığı ile karşılaştım. Merakla ne olduğunu sordum oradakilere. Yığıntının daha inşaatta iken çöken spor ve sergi sarayına ait olduğunu öğrendim. O anda enkazla birlikte çöpe giden paralar ve emekler kafamda canlandı.

Yurdumuzun her tarafında, şehir merkezlerinde sık sık depremler oluyor. Şehirlerimizde en ağı ve en yaygın hasarların okullar, hastaneler, hükümet binaları olan kamuya ait binalarda meydana geldiğini öğreniyoruz, görüyoruz.

Bu örnekler uzun yıllar da geçse bile toplumumuzda değişmeyen bir anlayışı gösteriyor. Kamu malına hor bakışın varlığı yaygınlığını sürdürüyor. Otokontrol denilen insanın kendi kendini denetlemesi ve sorumluluk anlayışı düzeyinin düşük olduğu toplumumuzda kamusal denetimin kaçınılmazlığı ve önemi daha da belirgin hale geliyor. Bu yolla kamunun büyük ekonomik kayıpları ve sosyal yaşamdaki birçok olumsuzluklar önlenmiş olacaktır.

KAMUSAL DENETİM KURULLARI

Ülkemizin her tarafında belirlenmiş bölgeleri içinde görev yetki sorumluluk çerçevesinde kamusal denetim kurulları kurulmalı. Bu kurullar bir genel müdürlük bünyesinde

işlevini sürdürmeli. Tıpkı karayolları teşkilatı gibi şubeleri ile bütün yurdu kapsamalı.

Kurullar, başarılı uzmanlardan oluşturulmalı. Kurul özerk olmalı. Kurul üyeleri herhangi bir yönden bir baskı, güven, geçim endişesi ve sıkıntısı çekmeyecek maddi ve manevi konum içinde bulundurulmalıdır.

Kurul üyeleri belirlenmiş bölgeleri içinde özel sektör veya doğrudan devlet elemanları eliyle yapılan okul, hastane, memur lojmanı, kışla vb. binaların yapımını temelden bitimine ve hizmete alınışa kadar denetimini yapmalı, yasal sorumlusu olmalı. Böylece kamuya ait binalarda görülen ve yapımdan kaynaklanan hatanın, hilelerin yapılması kesinlikle önlenmiş olacaktır.

DİN ESAS KAYNAĞINDAN ÖĞRENİLMELİ VE ÖĞRETİLMELİ

Yurdu değişik bölgelerinde öğretmenlik yaptım. Do-
layısıyla ülkemın sahip olduğu özellikleri ve ulusumuzun
yaşam düzeyini daha geniş olarak tanıdım. Bulunduğum
yerlerde halkla söyleşilerim hep oldu. Gözlerimle birçok
anlayış ve olaylara tanık oldum. Ülkemizde çözümlenme-
si kaçınılmaz olan çeşitli sorunların var olduğunu içinde
yaşayarak gözledim. Bulunduğum bütün çevrelerde de-
ğişmeyen, fakat her alanda bireylerin ve toplumun yaşa-
mında çok büyük etkilerini sürdüren dini etkileri olanca
açıklığı ile izledim.

İslamiyetin esasında olmayan çeşitli yanlış inanışla-
rı, hurafeleri, gelenek ve adetleri, örflerden aktarılan çok

çeşitli kabullenmeleri dinin kapsamı içinde toplamış bir toplum olduğumuzu her yerde gördüm. İslâmiyete mal edilen bu taassup, gelişimi sağlayan yeniliklerin kabulünde en büyük engel olarak ortaya sürülen anlayış oldu. İslâmiyet, din sömürüsü ya da dini aldaticılık yolu ile kendi çıkarlarını kollayanların çoğalmasını besleyen alan oldu.

Tarihten öğrendiğimize göre yüzyıllar boyunca sürdüğü gibi zamanımızda da sayılamayacak çoklukta yapılan savaşlar, çatışmalar, mezhep kavgaları, işlenen sayısız cinayetler dine bağlanarak ortaya ortaya konur oldu. Bütün bunların sebebi, yetersiz dini bilgiye sahip kitlelerin çokluğu ve İslâmi aldaticılıktır. Halkın İslâmiyeti esas kaynağı olan Kuranı Kerim'den değil de kulaktan dolma ya da büyüklerinden edinilen yetersiz, yanlış, aktarma bilgilerle öğrenmiş olmasıdır. Halkımızın Kuran-ı Kerim'i anlamadığı bir dille okuması ve ne bildirdiğini anlayamamasıdır.

Müslümanlığın doğru öğretisini kavratmak için izlenmesi gereken yol, Kuran-ı Kerim'in birçok Ayet'inde bildirilmiştir. Bu yönde açıklama yapan birkaç Allah kelâmı işte:

1- İbrahim Suresi 4. Ayet

“Her ümmete gönderdiğimiz peygamberleri emir ve nehiyleri onlara apaçık bildirsin, kolaylıkla anlasınlar biye kavminin dili ile gönderdik. Ondan sonra Allah dilediğini dalaletle (doğru yoldan çıkma) bırakır. Dilediği hidayete (doğru yolu arama istediği) erdirir.”

2- Meryem suresi 97. Ayet

“Ya Muhammed! Kuran'ı biz senin dilinle indirerek kolayladık. Ta ki, müttekiler (günah ve haramdan sakınanlar)

müjdeliyesin. Batılda (yanlışta) olanları da inzar (sonlarının fena olacağı haber vererek korkutma) edesin.

3- Zufruf suresi 3. Ayet

“Hakikat manalarını anlıyasınız diye Biz, onu Arap dili ile bir Kuran kıldık.)

4- Duhan suresi 58. Ayet

“Biz sana Kuran’ı iyi anlayıp nasihat kabul etsinler diye, ancak senin dilinden inzal ederek (indirerek) kolaylaştırdık.”

Bu örneklerden başka birtakım Ayet’ler Kuran’ın öğrenilmesinin ancak ulusun kendi diliyle mümkün olabileceğini açıklanmaktadır. Yani, Kuran’ın anlamadan ezberlenmesini bizzat Kuran’ın kendisi yeterli kabul etmemektedir. Apaçık olarak müslümanlığın Kuran’ı Kerim de belirlenen öğretisi ile kavranmasına ve benimsenmesi için toplumu kendi diliyle öğretilmesinin gereği vurgulanmaktadır.

Buna göre, dini borç hükmü olan görevi yerine getirme, müslümanlığın büyük bir yanı olarak önem taşımaktadır. Dolayısıyla Kuran’ı Kerim’in Türkçe çevirisini toplumumuz içinde yaygınlaştırmak çok gereklidir. Bu durumu sağlamak için dinimizin esas kaynağı olan Kuran’ı Kerim’i, Türkçe okuduğunu anlayan herkesin kolayca alıp okuyabileceği piyasada bol, ucuz bir kitap olarak yaygınlaştırmak gerekiyor. Ancak çeviri, İslâmiyeti, Arap dilini, Türk dilini çok iyi bilen ilim adamlarından oluşacak komisyon tarafından yapılmalı.

Çeviri, ibadetin ve hafızlığın Kuran’ın dili olan Arapça ile yapılmasına engel değildir. Kuran-ı Kerim’i daha ayrıntılı açıklamalarla öğrenmek isteyenler piyasada bulunan

-Kuran-ı Kerim'in Türkçe meali- veya Kuran ın Tefsiri- kitaplarını okuyabilirler.

Avrupa ülkelerinde her ulus kendi diliyle yazılı olan kutsal kitapları İncil'i okuyarak Hristiyanlığı öğreniyor. O sayede dinle aldatma fazla mümkün olmuyor.

Müslümanlığı Kuran-ı Kerim'den anlayarak okuyup benimseyenler çoğaldıkça toplumumuzda doğru din kültürü düzeyi yükselecektir. O oranda da dini duyguları sömürerek çıkar elde etme yolunu gidenlerin işleri bozulup çıkmazsa girecektir.

Okullar, kuran kursları, Camilerde halkımıza Kuran'ın Türkçe çevirisi ile yapılacak öğretiler Kuran-ı Kerim'in anlayarak okunmasını sağlayacaktır.

YURTTAŞLIK BİLGİLERİ DERS OLARAK OKUTULMALI

Söyleşide bulunduğum halkımızın büyük çoğunluğunun yurttaşlık sorumluluğu, görevleri ve toplumsal ilişkileri hakkında bilgilerinin çok yetersiz olduğu kanısına vardım. Kesin gerçek o ki, bir toplumun gelişmiş bir toplum olabilmesi için, o toplumu oluşturan bireylerin kültür düzeylerinin ileri olması gereklidir. Ülke nüfusu içinde bilgili ve olumlu davranışların oranı yükseldikçe ilerlemenin de derecesi yükselecektir. Bunu sağlayacak etken de Eğitim-Öğretim verilerine, niteliklerine, kalitesine önem veren bir öğrenimdir. Ulusların geleceği şüphe yok ki, yetişen kuşakların yetiştirilme kalitesine bağlıdır.

Durmadan ilerleyerek zamanımıza ulaşan uygarlık içinde sayısız değişik alanlarda yeni yeni birçok bilimsel ve

teknolojik verilerin ÷lkemize taşınması yanında kazanılması şart olan birçok sosyal nitelikler de var. Toplumsal bilincin bireylerin anlayışlarına yerleştirilmesi gereklidir. Gereken kültür ve anlayış birikimlerinin davranışlara yansıyan haliyle, benimsetilmesi kalkınmak için kaçınılmazdır. Yoksa yerinde sayan hareketlenme ilerleme yolunda yeterli olamaz. Bu yüzden yeni kuşaklara yurttaşlık bilgilerinin ve davranışlarının en iyi biçimde kavratılması, benimsetilmesi gereklidir. Bireylerin sırf kendileri için değil, toplumsal bilgilere, bilince ve sorumluluğa sahip olarak yetiştirilmeleri gereklidir.

Bunlar, Yurttaşlık Bilgisi dersi ile sağlanabilir. Yalnızca İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi içinde verilmeye çalışılan temel yurttaşlık bilgileri o an için ezberlenin ötesine geçmiyor. Önemi değerinde bir kavrama olamayacağı gibi ileriki yaşlara yansıyacak bir benimsemeye yetmeyecektir. Çünkü, İlköğretim yaşları sosyal bilincin gelişecek haline henüz ulaşmamıştır. O halde -Yurttaşlık Bilgileri- ilköğretimin üstüne orta öğretim yıllarında, yüksek öğretimin birinci sınıflarında bağımsız bir ders olarak toplumsal önemi ve ağırlığı bilinci içinde okutulmalı. Bu yönde gerekli öğretilerin edineceği herhangi işi yeniyetmelere, gençlere benimsetilmesi kaçınılmazdır. İyi bilinmeli ki, gelişmişliğin kalitesi işbaşına gelecek kuşakların iyi yetiştirilmesine bağlıdır kuşkusuz. Gelecekte daha kalkınmış, daha huzurlu, daha refah içinde, daha sorumlu, bireyleri birbirine daha sargın bir toplumun meydana gelmesi en büyük beklentidir. Maddi manevi bütün yönleriyle daha gelişmiş ve daha temiz bir toplum olabilmenin gerekleri ve nitelikleri gençlere benimsetilmelidir.

Bu bağlamda -Yurttaşlık Bilgisi derslerinde- yurttaş olarak görevlerimiz, demokratik hak ve yükümlülüklerimiz, verginin ve vergi vermenin ülkemiz için gereği önemi, askerlik görevi, seçim bilinci, her tür görev ve işte dürüstlük, kamu malının korunması, çevre sağlığı ve doğal çevrenin korunması, Trafik kuralları, komşuluk, toplumsal ilişkiler v.b. gibi ulus olarak üstünlük içinde yaşamının gerektirdiği -Yurttaşlık Bilgileri- gençlere öğretilmeli davranış ve anlayış olarak benimsetilmelidir.

TEMİZ OLMAK, İNSAN OLMAKTIR

İnsanı hayvandan ayıran, onu üstün kılan özelliği akla sahip olmasıdır. Mağara Devrinden günümüz uygarlığına ulaşan ilerleme insanda var olan akıl sayesinde meydana getirilmiştir. Akılın ortaya koyduğu üstünlük göstergelelerinden biri de Temizlik olmaktadır. Kişinin kendi varlığının ve yaşadığı yerin temizlik derecesi onun bu üstünlük niteliklerinden ne kadarına sahip olduğunu gösterir.

Temizlik, insan yapısına bağlı olarak iki ayak üstünde durmaktır. Nasıl ki, insan tek ayakla yürüyemez, temizliğin de iki ayağına birlikte olması gereklidir. Bu ayaklardan birini dış temizlik, diğerini de iç temizlik meydana getirir. Bu ayaklara daha yakından dikkatle bakalım.

Dış Temizlik

Kişinin bedeninin, yaşadığı çevrenin, onun yaşatan doğanın temiz tutulmasıdır. Bir atasözümüz “Aslan yatağından belli olur.” diyor. Bu sözde kişinin beden temizliğinin,

o kimsenin zihniyetinin, karakterinin nasıl olduğu, yaşadığı yerin temizliğinden de o kimsenin düzenin anlaşılacağı vurgulanmaktadır.

İnsan, vücudunu, giyimini her zaman temiz tutma alışkanlığı kazanmalıdır. Bulunduğu çevreyi kendi evinin içi gibi kabul etmelidir. Evinde kirlilik meydana getiren her türlü atık maddeyi nasıl ki, insan dışarı çıkarma gereği duyar. İnsan dışarıyı da aynı gereksinme içinde kabul etmelidir. Evinde oluşan artık maddeleri çöp için belirlenmiş yerlere koymalı. Eğer herkes böyle bir düşünce ve tutum yüceliğine erişebilirse, toplumun birçok sorunu ortadan kalkar. Evinin kirli sularını sokağa atmayan, çöplerini sokağa atmayan, yollara tükürmeyen, çevresini kirliletmeyen, başkalarının malını da kendi malı gibi temiz tutan anlayışı sahip olan bireylerden oluşan toplumlar uygar ve sağlıklı olurlar. Öncelikle yiyecek maddeleri üreten ve satan kimselerin temizliğe çok özen göstermeleri şarttır. Hastalıkların tedavisi kadar, koruyucu hekimlik de önem taşır. Bu sebeplerden dolayı beden ve çevre temizliği kesinlikle yerine getirilmelidir.

İç Temizlik

İnsanın ruh temizliği, yani maneviyatın oluşturduğu karakter temizliği iç temizliğini meydana getirir. Kişinin bencil düşünce ve duyguya kapılmadan yaptığı her türlü işte, davranışlarında dürüst ve yapılması gereken durum içinde bulunmasıdır. İnsanın kendine yapılmasını istemediği bir davranışı bir başkasına yapmaması ruh temizliğinin en önemli göstergesidir. İşini hileli yapma, yolsuzluk, rüşvet, sırf kendi çıkarını düşünme vb. gibi çeşitli iç kirlilikleri

karakterlerinde taşıyan kişilerin çoğalması toplumumuzda bozulmayı, huzursuzluğu beraberinde getirmektedir. Temiz yaşamaya özen gösteren kimseden bir başkasına zarar gelmez.

Dinimiz İslâmiyet, “Temizlik dinin yarısıdır” ya da “Temizlik imandandır” değerlendirmesini yapmaktadır. İbadetlerde önce temizlik şart koşulur. Peygamberimiz “Ben güzel ahlâkı öğretmek üzere gönderildim” demiştir. Özetle dinimiz, dış ve iç temizlik bakımından her türlü kirlilikten arındırılmış bir kişi olarak yaşanması gerektiğini özenle ve önemle bildirmiştir. İnsanlara birbirlerine karşı temiz ahlâk nitelikleri içinde davranmasını ısrarla istemiştir. Böyle bir anlayış, temizliğin kutsal bir önem taşıdığını da ortaya koymaktadır. Müslümanım diyen bir kişi öncelikle temiz olmalıdır.

Kısacası, temiz olmak, insan olmaktır. Eğitim kurumlarımız her alanda temizliği özümsemiş kuşaklar yetiştirmeye özen göstermelidir.

TRAFİK CİNAYETLERİ ACİLEN ÖNLENMELİ

Ulaşım yollarında bulunan taşıt araçlarının, yayaların, hayvanların gidiş-gelişi “trafik” diye adlandırılmaktadır. Ulaşım yolları kara, deniz, hava yolları olarak insanlara hizmet için kullanılmaktadır. Ülkemizde en çok ve en yaygın olarak kullanılan ulaşım yolu, kara yoludur ve yolcu ulaşımının büyük çoğunluğu karayolları ile yapılmaktadır. Bu yüzden en çok ve yaygın olarak da trafik kazaları karayollarında yaşanmaktadır.

Ancak, trafik kazaları ülkemizde cinayetler zinciri haline geldi. Sözlüklere göre “cinayet, Adam öldürmeye veya bu derecede ağır sayılan suç” diye tanımlanıyor. Tanımlanan bu alanda sanki yurt çapında adı konmamış yaşanmaktadır. Sözlüklerde açıklanan “cinayet” tanımı ülkemizde yaşanan Trafik olaylarını tanımlamada yetersiz kalmaktadır. Her yıl binlerle ifade edilen ölümler ve sakatlıkların yanı sıra tutarı hesaplanamayan ekonomik kayıplar, sönen ocaklar, perişan aileler, psikolojik yıkımlar bir arada ve yaygın olarak yaşanıyor toplumumuzda. Bu derece çok yönlü yıkım yapan trafik cinayetlerini en aza indirmek için gereken önlemler acilen alınmalıdır. Hep bu alanda yapılması gerekenler için yeni buluşlar ve yeni keşifler gerekmiyor. Dünya ölçeğinde belirlenmiş önlemler çözüm için çoktan tesbit edilmiş haldedir.

Bilimsel ve teknolojik verilerin hızlı geliştirildiği zamanımıza trafik cinayetlerinin azalması gerekirken ülkemizde tersine hızla artmaktadır. Öyle ki, trafik ölümleri ve yaralanmaları biriki kişiyle değil, toplu “katliam” olarak çok kere duyulur oldu.

Yapılan araştırmalarla ülkemizde bu kadar çok trafik kazasının yaşanmasının sebeplerinin %98’i sürücülerin hatalarından olduğu belirlendi. Yolların, köprülerin, araçların yapımı, araçta herhangi bir arıza gibi teknik nedenler, kazaların meydana gelmesinde çok az sebep yaratmaktadır.

Yolda aşırı hız yapma, hatalı sollama, alkollü araç kullanma, ehliyetsiz araç kullanma, trafik Kurallarına uymama, uykulu araç kullanma trafik cinayetlerinin en başta gelen sebepleri olmakta.

Bu duruma göre, alınacak ilk önemli önlem, sürücü belgesini layıkı ile hak edene verilmesini sağlamak olmalıdır. Sürekli olarak trafik denetimlerini dürüst ve özenli biçimde yapmak olmalıdır. Sürücü Belgesi veren kuruluşun adı, adresi verdikleri belgeyi yazdırılarak yetkili kuruluşların sürekli olarak denetim, sorumluluk ve ağır yaptırım altında yasal çerçevede bulundukları bilincini, kaygısını yerleştirmek kaçınılmazdır. Trafik Kurallarına uymayarak suç işleyen Sürücü Belgesi sahibine işlediği suçun derecesine göre, en ağır cezayı uygulamak, verilen cezanın caydırıcı, korkutucu, ibret verici olması şarttır. Devletin bu alanda yetkili kurumlarının etkili ve özenli tutum içinde olmaları gerekmektedir. Ayrıca ülkemizin ulaşımında toplu taşıma ve demiryollarına önemle yer verilmesi gereklilik içinde zorunludur.

TEMEL BOZULURSA

Bir binanın temeli sağlam ve dayanıklı yapılırsa dış etmenlerden kolay kolay etkilenmez. Ama temele gereken özen gösterilmeyip sırf bina meydana çıksın diye inşaat yapılırsa dış etkilerde kolay zarar görür. Örneğin, küçük bir depremde sarsılır, yıkılabilir veya yok olabilir. Görkemli, albenili dış görünüşün insana verdiği güven yanıltıcı olabilir. Bozulan temeli temizleyip yerine özenli güvenli olarak yenisini yapmak çok daha zordur. Daha çok zaman, daha çok emek, daha çok masraf gerektirir. Ama huzurlu yaşayabilmek için yenilemek ve özenmek şarttır.

Toplumların da güven ve huzur içinde varlıklarını

sürdürebilmeleri, yaşam alanlarını oluşturan temellerin sağlamlığına bağlıdır. Ülke denen yapının temelini de adalet meydan getirir. Adaletin toplumsal yaşam için kaçınılmaz önem taşıdığını yargılama salonlarında yazılı olan hüküm dile getirmektedir. Üç kelimelik bir söylem olan “Adalet mülkün temelidir” yargısına kolay ulaşılmamıştır. Belirlenen bu esasa ve hedefe varmak uzun bir yol ve mücadele gerektirmiştir.

Bu yargıda bir devletin egemenliği altında bulunan yerin, toplumun yani ülkenin temelinin adalet olduğu belirtilmektedir. Adaleti ülkesinde en önemli öge sayan ve yönetimi o doğrultuda yürüterek toplumu toplumu bütünüle kucaklayan yöneticiler her zaman başarılı ve kalıcı olmuşlardır. Bu doğrultuyu tarih bizlere kanıtlamaktadır.

Hakka ve doğruluğa saygıyı temel alan, herkes hakkı olanın verilmesini, herkesin toplumsal yaşamdaki ilişkilerini görevlerini yerine getirmesini sağlayan ahlaki nitelikler adaleti oluşturur. Ülkede toplumsal yükümlülüklerin bireyler arasında hak ve eşitlik içinde dağıtılması, haksız iktisadi rantların ortadan kaldırılması sosyal adaletin gereğidir.

Ne yazık ki, mülkün (devletin), temeli olan adaleti meydana getiren niteliklerin ülkemizde birçok yerde ve olayda bozuk yanlış olarak uygulandığını gözlemledim. Anayasada “Herkes kanun karşısında eşittir” denilerek devlet varlığında Adaletin nüfuzludan, zenginden yana sonuçlandığına tanık oldum. Demokrasi anlayışı içinde böylesi uygulamalar olmamalı. Ekonomide, hukukta, eğitimde, istihdamda, sağlıkta vb. yaşamın kapsadığı bütün alanlarda yetkililerin adalet içinde görev yapmaları toplumsal huzurun ve güvenin kaçınılmaz şartıdır.

İşte, ülkemizde adaleti sakatlayan birkaç örnek: Ülke ekonomisinde, yarıya yakın bir oranda kayıt dışı olduğu açıklanmaktadır. Devlet öncelikle bu belirtilen kayıt dışı ekonomik hareketleri ve gelirleri en aza indirip adalet içinde vergiye bağlamalı. Ekonomik sıkıntılılarla uğraşan halk kesimlerinden de alınan Dolaylı vergilere ağırlık vermeden vazgeçmeli. Varlıkları esas alan ve daha adaletli olan dolaysız Vergilere ağırlık vermeli. Toplumdaki gelir dağılımı arasındaki korkunç durumlar içinde vergi adaleti kesinlikle sağlanmalı. Bir örnek de eğitim alanından vereyim. Bütün eğitim olanakları, öğretmenleri devlet tarafından karşılanmış öğrencilerle, öğretmenleri diğer eğitim olanakları karşılanmayıp mahrumiyet içinde mezun olmuş liselilerin üniversiteye girebilmek için aynı sınav ve değerlendirmeye tabi tutulması adaletin hangi terazisine uyar. Kamuda herhangi bir iş ya da görev için ne yazık ki, hak, liyaket, gözetilmeksizin sırf yetkilinin yakını, yandaş olduğu için istihdam edilme adaletsizliği yaygın olarak yerleşmiş durumda.

Unutulmamalı ki, toplumsal yaşamın bütün alanlarında işlevlerini adalet içinde yürüten devletler, hükümetler huzurlu, güçlü, güvenli, verimli ve kalıcı olurlar.

DENETİM ŞART BİZE

Bulunduğum çevrelerde Kamusal kurum ve kuruluşlarda görev alanlardan, Kamuya, ait yapımlar veya iş yapanlardan birtakım kimselerin bile bile noksan, özensiz, önem vermeyen bir gidişat içinde çalıştıklarına tanık oldum.

Kamu elemanı ya da özel sektör eliyle meydana getirilen yapılarda aldatıcı dış görünüşe önem verildiğini ama içerik yönünden çeşitli noksanlıklar taşıdığını gözlemledim.

Bir toplumu oluşturan kişiler, davranışlarını bilinç ve denetim altına alabildikleri oranda doğruluk sahibi olurlar. Kişiler kendini, duygularını, tepkilerini denetimleri altına aldıkları sürece yanlışlıklardan uzak kalırlar. Böyle bir kişilik ise, ahlâk ve kültür düzeyinin derecesine bağlıdır. Toplumsal ahlâkı ve kültürü gelişmiş kişi, davranışının sonuçlarını önceden düşünür. Otokontrol denilen denetimle kendi kendini denetimle toplum içindeki yerini, işlevini istenen düzeyde tutar. Yani kişi kendi kadar, kendi için istemediğini başkası için de istemez.

Ancak üzülererek belirtmeliyim ki, toplumumuzda böyle bir anlayış sahip olmayanlar, sahip olanlardan daha çko iş yaptırılan, daha üstün olan bir duruma gelmişlerdir. Davranışlarda ve yapılan her işte, sadece kendi yararlarını düşünenlerin toplum içinde sorumluluklarını kazanmalarını sağlamak, kişilerin dışardan denetimini zorunlu hale getirmiştir.

Denetimi gerektiği biçimde, özenle yapılmayan birçok işlev, üzücü ki, aksamalara, yanlışlıklara, perişan sonuçlara, yıkımlara sebep olmaktadır. Yaygın bir halde araya nüfuz, aldatmaca, rüşvet, torpil girerek yol oynamaktadır. Devlet çarkını oluşturan en küçük dişliden, büyük bireysel işlevlere uzanan bozuk ve noksan işleyiş yaygın olarak görülüyor toplumumuzda. Böyle olunca da, toplumsal etkisi olan yapılarda denetleme ihtiyacı önce gelen şart olmaktadır.

Yalnızca kendi gidişata ve bireylerin kendi anlayışına

bırakılan kamu ya da özel işlevlerin ülkemizde çoğunlukla aksak gittiğini, öz çıkarların ön plânda tutulduğuna tanık oluyoruz.

Ancak bu durumda herhangi bir alanda denetimi yapacak görevlilerin o konuda liyakat sahibi, dürüst, toplumdan önce kendi çıkarını düşünmek zorunda bırakılmayan kişiler olmalıdır. Her türlü baskıdan, nüfuz ve makam endişesinden uzak tutulmalıdır. Her türlü kamusal görev ve iş alanları önemle, özenle denetime tabi tutulmalıdır. Yapılanların yurt ve toplumumuz hesabına –olması gerektiği gibi– sonuçlanmalı. Olumsuz davrananın, yiyenin yanına kâr kalmamalı. Tersî durum, dürüst vatandaş kitlesinde büyük huzursuzluk, tedirginlik, Kamuya güvensizlik ve olumsuz bir tutum yaratmaktadır.

DAVA ADAMI VE ÇIKAR ADAMI

İnsanların görüş karakterleri bakımından genel olarak iki çeşit sınıfa ayrılığını gözledim. Anlayışlarını yansıtan söylemlerinde karakterlerinin nitelikleri ortaya konmaktadır. Bu sınıflardan birisi “Dava Adamı” diğer “Çıkar Adamı” olanları içinde toplayandır. Bu kadar büyük, bu kadar geniş kapsamı olan kitle oluşunu meydana getiren bireylerin kişiliklerinin neler olduğunu irdeleyelim.

Dava adamı, bir topluluğun yüksek amaçlarına uygun olduğu düşünülen ve ulaşılmak istenilen değerler bütününü savunan görüşlerin sahibi kişidir. Zihinsel, kendinden önce toplumsal inanç ve amaç doğrultusunda davranmaya çalışır. Çünkü dava adamı bilir ki, yaşamını borçlu olduğu

ve sürdürdüğü toplum ilerledikçe kendisi de ancak ilerleyebilecektir.

Çıkar adamı, gizliden gizliye veya dolayısıyla elde edeceği kazancı gözetken biridir. Görünüşte içinde yaşadığı halktan yana görüşler, ifadeler kullanır. Ama aslında acaba perde arkasında meler yürütebilirim, nasıl davranırsam kendime dönük sonuç alabilirim diye düşünür. Olabildiğince az masrafla, olabildiğince çok çıkar sağlamaktadır düşüncenin kaynağı. Aldatma, ikiyüzlü davranma becerisini gösterir çıkar adamı.

Dava adamı, inandığı yolda kararlı olarak yürümeyi sürdürür. Çıkar Adamı ise, görüntüsüyle izleyenlere başlangıçta inandırıcı bir etki bırakmayı en geçerli davranış bilir ama aslında kendi hesabı içinde olduğundan giriştiği yoldan sapmak için kavşakları kollar. Aynı doğrultuda çıkarını düşünen kimseleri yanına alarak yürüyüş kolunu büyütme, ayak seslerini yaymak ve daha gür duyurmak için uğraşır. Tavırlarıyla yeni yolunu binbir dereden su getirerek daha iyi daha isabetli olduğunu savunur. Maddi ya da manevi yönden kendi çıkarına dokunan herhangi bir olay yahut oluşum karşısında değişik yeni görüşler ileri sürer, savunur. Yetkili veya nüfuz sahibi kim olursa o taraftan görünür. Onun düdüğünü çalar. Bencildir. Böyleleri halk arasındaki yaygın tanımla “Suret-i Haktan” görünür. Çıkar adamı, yedikçe açılan bir iştaha sahiptir.

Dava adamı sınıfında zihinsel, ahlâksal, siyasal alanlarda üstün olduğunu amaçlayıp savunduğu görüşlerde yanlışlıklar, noksanlıklar bulunanlar olabilir. Bu durum gayet olağandır. Demokrasinin “olmazsa olmaz” niteliğidir. En doğru, en isabetli kabullenme inadını taşıyamaz Dava

adamı. Değişime, yeniliğe her zaman açıktır.

Özetle, dava adamının davranışları, yolu hedefi halka doğru olur. Çıkar adamının asıl tutumu kendi çıkarına dönük olur.

Toplumumuzda dava adamlarının egemenliği ne zaman çıkar adamlarının egemenliğinden daha baskın duruma gelir. O zaman ancak ulusumuzun kalkınması, gelişmesi, huzuru, güveni sağlıklı olarak yükselir. Bu durum ancak toplumun kültür düzeyinin yükseltilmesi ile mümkün olur.

Bu hedefe götürecek tek yol ise, TOPLUMCU EĞİTİM dir.

ÖĞRETMEN VE TOPLUM

Kişilerin yaşam savaşındaki başarı dereceleri tuttukları işteki bilgi ve bilinç derecelerine bağlıdır. Toplumların yaşam düzeyi ve kalkınma adımları da o toplumu oluşturan bireylerin o derecelerine göre değişik olmaktadır. Bilgili, becerili, erdemli kişileri çoğunlukta bulunan toplumlar daha ileri bir yaşam içindedirler. Böyle üstün niteliklere sahip kişilerin yetişmesi ise, ancak eğitim-öğretim ile olur. Eğitim öğretim kurumlarının mimarı da öğretmendir.

Öğretmen ele aldığı bireyleri ne kadar iyi işleyebilir ise, topluma sunabilirse o toplumun bünyesi. Düzeni, gelişmişliği de o kadar iyiye doğru değişir. Öğretmen toplumda böyle çok önemli bir işlevi ve ağır sorumluluğu taşıyan öğretmeyi, eğitmeyi iş edinen kişidir. Bu durumlarıyla öğretmenin toplumdaki yeri, değeri ve kalitesi bakımlarından büyük önem taşıyan elemandır. Öğretmen eğitim kurumlarında öğretimin belirlenmiş aşamalarında çocukların,

gençlerin istenilen öğrenme birikimini sağlayan ve onlara yön veren kimsedir.

İlköğretimde ele aldığı ham yavruyu oya gibi işleyerek ona okumayı yazmayı ve yaşam için gerekli bilgileri öğretir. Orta öğretimde daha geniş bir kültür kazandırır. Yüksek öğretimde de bilim dallarının birinde yüksek bilgi ve araştırma yetkisi verir. Böylece öğretmen yetişen kuşakların ilim irfan sahibi olmalarını, akıllarını yetenekleriyle harmanlamış güçlü, kararlı, milli ve manevi değerlere saygılı bireyler olarak geleceğe hazırlar.

Bu ülkede eğitimi başarıya götürecekler, eğitim sistemini işletip uygulayacak olanlar öğretmenlerdir. Onun içindir ki, iyi ve nitelikli öğretmen yetiştirilmesine çok önem verilmelidir. İyi bilinmeli ki, bir okul ancak içindeki öğretmenler kadar iyidir.

Öğretmen kendi alanında gerekli bilgi ve becerilere sahip, mesleğini seven, gelişme ve yeniliklere açık, toplum hizmeti temel ilke sayan, Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı, sorumluluk duygusu taşıyan, kendini sürekli yenileyen, muhakeme yeteneği gelişmiş, demokratik düşünen, aydın bir kişi olmalıdır. Görevde bulunan ve yeni yetiştirilecek olan öğretmenlere bu nitelikleri kazandırmak eğitim bilinciler ve yönetenlerimizin ihmal edemeyeceği kaçınılmaz konulardır.

Ancak öğretmenin toplumdaki değerinin iyi bilinerek maddi ve manevi gereksimlerinin devlet tarafından yeterince karşılanmaları, güven, huzur içinde görev yapmaları sağlanmalıdır.

Ulu Önderimiz Atatürk öğretmenin toplum içindeki işlevini ve değerini en iyi, en gerçek biçimde saptamıştır. Kurtuluş Savaşı'nı zaferle sonlandırdıktan sonra hemen

Milli Eğitim işlerine yönelmiştir. O “Bir ulus irfan ordusuna sahip olmadıkça, ne kadar parlak askeri zaferler elde ederse etsin o zaferlerin yaşayacak sonuçlar vermesi ancak irfan ordusu ile mümkündür diyordu. “Ulusları kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir.” diyordu. Yine toplumu oluşturan kız ve erkek kesimleri ayırmaksızın “Öğretmenler, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır.” diyerek öğretmenin toplumda yerini, işlevini, değerini, sorumluluğun büyüklüğünü belirtmiştir.” Fikri hür, irfani hür, vicdanı hür” kuşaklar yetiştirilmesinin gerekli olduğu vurgulayarak eserin akıl ve bilim verilerinden başka olamayacağını ortaya koymuştur.

Tarih kanıtlamıştır ki, bir toplumda öğretmene verilen değerlerin derecesi ve öğretmenlerin kalitesi o toplumun geleceğini en iyi yansıtan ayna olmaktadır.

YURTTAN SESLER “Anılarımın son bölümünde yurdumuzda görülen birçok yanlışlıkları, noksanlıkları ve bunları gidermek için nelerin yapılması gerektiğini dile getirmeğe çalıştım. Ancak çağdaş gelişmişlik, çağdaş demokrasi alanlarında burada yazmadığım daha birtakım olumsuzluk, yanlışlık ve noksanlarımız var.

Umuyorum yakın gelecek içinde yurt anılarını yazacak olanlar, gelişmiş, daha gönençli, daha refah, daha güvenli ve daha huzurlu yaşama erişmiş bir toplumun bireyi olarak yazabilecektir.

ANILARLA YURTTAN SESLER

Öğretmenim, nerede bulurum seni?

Mustafa öğretmenin yarası tazelenmişti. Gözlerini çevrede gezdirdi, sonra derin bir iç çekti. “Size inanamayacağınız bir durumu daha anlatacağım!” Şu gördüğünüz dere boyuna ve yan araziye kabak, dut fidanları dikmiştik. Ağaçlar bir kaç yıl içinde kocaman olmuşlardı. Okulda ipekböcekçiliği yapacaktık ama yapmaya ömürleri yetmedi. Bol bol dut yedik. Şimdi görüyorsunuz dere boyu çalılık ve ot dolu. Tarla içinde tek ağaç yok. İşte sonrası acıklı. Sonradan okulun sistemi değişti. Okulun müdürü de değişti. Sonradan gelen müdür, “O Köy Enstitüsü denilen komünist yuvalarından iz kalmayacak!” deyip, bütün dut ve kavak ağaçlarını kestirdi. Köklerini bile söktürdü. Şimdi yerleri çalı ve yabancı otlarla dolu. Güzelim ağaçlar sakıncalı komünist kurbanı oldu.

ceres
YAYINLARI

www.ceresyayinlari.com
iletisim@ceresyayinlari.com
f/ceresyayinlari
t/ceresyayinlari

₺26

ISBN: 978-605-2048-74-0

9 786052 048740